

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Elif ALTEN

III. ANTİOKHOS'UN HELLENİSTİK KRALLIKLAR ve ROMA ile OLAN İLİŞKİLERİ

Tarih Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2015

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Elif ALTEN

III. ANTİOKHOS'UN HELLENİSTİK KRALLIKLAR ve ROMA ile OLAN İLİŞKİLERİ

Danışman

Prof. Dr. Murat ARSLAN

Tarih Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2015

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Elif ALTEN'in bu çalışması, jürimiz tarafından Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Dinçer Savaş LENGER (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Murat ARSLAN (İmza)

Üye : Yrd. Doç. Dr. Burak TAKMER (İmza)

Tez Başlığı: III. Antiokhos'un Hellenistik Krallıklar ve Roma ile Olan İlişkileri.

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 14/07/2015

Mezuniyet Tarihi : 23/07/2015

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iv
GÖRSELLER LİSTESİ.....	v
HARİTALAR LİSTESİ.....	vi
TERİMLERE İLİŞKİN KISALTMALAR LİSTESİ	vii
HELLENCE HARFLERE İLİŞKİN TRANSKRİPSİYON LİSTESİ	viii
METİNDE KULLANILAN STANDART ve SÜRELİ YAYINLARA İLİŞKİN KISALTMALAR LİSTESİ	ix
ÖZET	xii
SUMMARY	xiii
ÖNSÖZ	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SELEUKOS I NIKATOR'UN (MÖ. 312-281) BAŞA GEÇİŞİNDEN III. ANTIOKHOS MEGAS'A (MÖ. 223-187) KADAR SELEUKOSLARIN HELLENİSTİK KRALLIKLARLA OLAN İLİŞKİLERİ

1.1 Seleukos I Nikator (MÖ. 312-281).....	12
1.2 Antiokhos I Soter (MÖ. 281-261).....	17
1.2.1 Kuzey İttifakı ve Galatların Küçük Asya'yı İstilasını (MÖ. 278-77)	18
1.2.2 Seleukos ve Ptolemaios Krallıkları Arasındaki Mücadele: I. Suriye Savaşı (MÖ. 276-272)	21
1.2.3 Khremonideia Savaşı (MÖ. 267-261)	21
1.3 Antiokhos II Theos (Theoeides) (MÖ. 261-246).....	22
1.3.1 Seleukos ve Ptolemaios Krallığı Arasındaki Mücadele: II. Suriye Savaşı (MÖ. 260-253)	22
1.4 Seleukos II Kallinikos/Pogon & Antiokhos II Hieraks (MÖ. 246-227).....	24
1.4.1 Seleukos ve Ptolemaios Krallıkları Arasındaki Mücadele: III Suriye/Laodike Savaşı (MÖ. 246-241).....	24
1.4.2 Kardeşler Savaşı (MÖ. 240-237)	27
1.5 Seleukos III Keraunos Soter (MÖ. 225-223).....	28

İKİNCİ BÖLÜM

III. ANTIOKHOS'UN (MEGAS) (MÖ. 223-187) BAŞA GEÇİŞİ ve HELLENİSTİK KRALLIKLARLA OLAN İLİŞKİLERİ

2.1	Tahta Çıkış ve İç Mücadeleler	30
2.1.1	Media ve Persis Ayaklanmaları (MÖ. 222/1- 217)	30
2.2	Seleukos ve Ptolemaios Krallıkları Arasındaki Mücadele: IV. Suriye/Raphia Savaşı (MÖ. 219-17)	37
2.3	Akhaios Ayaklanması (MÖ. 219-213)	44
2.3.1	III. Antiokhos'un Pergamon Krallığı (Attalos I Soter) ile Müttefikliği (MÖ. 216-15)	50
2.3.2	Sardis Kuşatması ve İsyanın Bastırılması (MÖ. 215-13)	51
2.4	III. Antiokhos'un Partia, Armenia, Baktria Krallıkları Üzerine Doğu Seferi (=Anabasis [ἀνάβασις]) (MÖ. 213/2- 205)	59
2.5	Antiokhos III Megas'ın Küçük Asya Seferi	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. ANTIOKHOS'UN (MEGAS) ROMA ile OLAN İLİŞKİLERİ

3.1	V. Philippos (MÖ. 221-179) ile Kurulan Mütteliklik ve V. Suriye/Panion Savaşı (MÖ. 202-195)	69
3.2	III. Antiokhos'un Diğer İlişkileri: V. Philippos, Rhodos, Attalos I Soter ve Roma ..	73
3.3	Antiokhos III Megas'ın Batı Seferi (II. Küçük Asya Seferi) (MÖ. 198-193)	83
3.4	Antiokhos III Megas ve Roma	89
3.5	Thermopylai Savaşı (MÖ. 191)	98
3.6	Magnesia Savaşı ve Sonuçları (MÖ. 190-188)	103
3.6.1	Magnesia Savaşı (MÖ. 191-187)	110
3.6.2	Apameia Barış Anlaşması (MÖ. 188)	114

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜÇÜK ASYA'DA ROMA HÂKİMİYETİ ve ANTIOKHOS III MEGAS DÖNEMİNİN SONA ERMESİ

4.1	Küçük Asya Topraklarının Bölünmesi	120
4.2	III. Antiokhos Megas'ın Ölümü ve Dönemin Sonu (MÖ. 187)	123

SONUÇ	125
-------------	-----

METİNDE KULLANILAN ANTİK KAYNAKLARA İLİŞKİN KISALTMALAR

LİSTESİ.....	128
KAYNAKÇA.....	140
EK 1- Hellenistik Kral Listeleri	157
ÖZGEÇMİŞ	164

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 İpsos Savaşı Şematik Diagram	14
Şekil 2.1 Raphia Savaşı Savaş Düzeni	38
Şekil 3.1 Magnesi Savaşı Düzeni	108

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1.1 Seleukos I Nikator Babil Satrabı MÖ. 311-306.....	12
Görsel 1.2 Ptolemaios I Soter	13
Görsel 1.3 Seleukos Sikkesi	16
Görsel 1.4 Antigonos II Gonatas	17
Görsel 1.5 I. Antiokhos	18
Görsel 1.6 İntihar Eden Galat	19
Görsel 1.7 Ptolemaios Magas, MÖ. 277-249	20
Görsel 1.8 II. Ptolemaios, MÖ. 285-246	21
Görsel 1.9 II. Antiokhos	22
Görsel 1.10 Hieraks İsyanından Önce, II. Seleukos	23
Görsel 1.11 III. Ptolemaios, MÖ.246-222	25
Görsel 1.12 Antiokhos Hierax	26
Görsel 1.13 Alexandria Troas, Antiokhos Hierax	27
Görsel 1.14 III. Seleukos	28
Görsel 2.1 IV. Ptolemaios, MÖ.221-204.....	31
Görsel 2.2 III. Antiokhos.....	43
Görsel 2.3 Akhaios, MÖ. 224-214	43
Görsel 2.4 I. Prusias.....	46
Görsel 2.5 Akhaios Sikkesi	47
Görsel 2.6 Armenia Kralı Kserkses	58
Görsel 2.7 Parth Kralı, Arsakes II	59
Görsel 2.8 Baktria Kralı Euthydemos.....	61
Görsel 3.1 V. Ptolemaios.....	71
Görsel 3.2 V. Philippos	73
Görsel 3.3 I. Attalos, MÖ. 241-197	74
Görsel 3.4 Antigonos III Doson	78
Görsel 3.5 Spartalı Nabis.....	96
Görsel 3.6 Marcius Porcius Cato Maior	100
Görsel 3.7 II. Eumenes	104
Görsel 4.1 IV. Seleukos.....	123
Görsel 4.2 IV. Antiokhos.....	124

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 2.1 IV. Suriye Savaşı.....	37
Harita 3.1 Hellenistik Dünya MÖ. 200 Cıvarı	69
Harita 3.2 Panion Savaşı.....	70
Harita 3.3 Makedonya ve Ege MÖ. 200-196.....	81
Harita 3.4 MÖ. 195'te Küçük Asya	88
Harita 3.5 Trakya Khersonness	92
Harita 3.6 MÖ. 192 Yılı Ege	95
Harita 3.7 Thermopylai.....	98
Harita 3.8 Side- Myonnesos Savaşı.....	105
Harita 3.9 Apameia Ant.....	116
Harita 4.1 MÖ. 188 Apameia Sonrası Küçük Asya	120

TERİMLERE İLİŞKİN KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	adı geçen eser	km	kilometre
aşğ.	Aşağıda	lev.	levha
bk.	bakınız	<i>loc. cit.</i>	<i>locus citatus</i>
böl.	Bölüm	m	metre
Ç.	Çap	n°	numara
çev.	Çeviren	NN	<i>nomen nescio</i>
Cm	santimetre	<i>op. cit.</i>	<i>opera citatum</i>
dn.	Dipnot	<i>pars</i>	kısım, parça
D.	Derinlik	p.	<i>pagina</i> =page, sayfa
Ed.	editör, edisyon	res.	resim
Env. n°	envanter numarası	Sa.	satır aralığı
<i>et al.</i>	<i>et alii</i>	str.	satır
<i>etc.</i>	<i>et cetera</i>	s.v.	<i>sub voce</i>
<i>fasc.</i>	<i>fasciculus</i>	suppl.	supplement
fig.	Figür	<i>vac.</i>	<i>vacat</i>
fot.	Fotoğraf	vb.	ve benzeri
<i>fr.</i>	Fragman	v.d.	ve diğerleri
G.	Genişlik	vd.	ve devamı
Hy.	harf yüksekliği	vdd.	ve devamının devamı
<i>ibid.</i>	<i>İbidem</i>	vs.	ve sayre
MÖ.	Milattan önce	vol.	<i>volumen</i>
MS.	Milattan sonra	Y.	yükseklik
krş.	karşılaştırınız	yak.	yaklaşık

HELLENCE HARFLERE İLİŞKİN TRANSKRİPSİYON LİSTESİ

A, α = a	E, ε = e	M, μ = m	Σ, σ, ς = s
αι = ai	ει = ei	N, ν = n	T, τ = t
αυ = au	ευ = eu	Ξ, ξ = ks	Υ, υ = y
B, β = b	Z, ζ = z	O, ο = o	Φ, φ = ph
Γ, γ = g	H, η = e	οι = oi	X, χ = kh
γγ = ng	Θ, θ = th	ου = u	Ψ, ψ = ps
γκ = nk	I, ι = i	Π, π = p	Ω, ω = o
γχ = nkh	K, κ = k	P, ρ, ϱ = rh	‘ = h
Δ, δ = d	Λ, λ = l		

**METİNDE KULLANILAN STANDART ve SÜRELİ YAYINLARA İLİŞKİN
KISALTMALAR LİSTESİ**

<i>AJA</i>	<i>American Journal of Archaeology</i> . New York.
<i>AJAH</i>	<i>American Journal of Ancient History</i> . Cambridge, Massachusetts.
<i>AJPh</i>	<i>American Journal of Philology</i> . Baltimore.
<i>ArcPF</i>	<i>Archiv für Papyrusforschung und Verwandte Gebiete</i> . Berlin.
<i>AS</i>	<i>Anatolian Studies</i> . Journal of The British Institute of Archaeology at Ankara. London.
<i>BabylChron.</i>	<i>Babylonian Chronical. The Babylonian King List of the Hellenistic Period</i> . The cuneiform Tablet (BM 35603=Sp. III. 113) is in the British Museum. Translated Bert van der Spek. London.
<i>BCH</i>	<i>Bulletin de Correspondance Hellénique</i> . Paris, Athènes.
<i>CAH</i>	<i>The Cambridge Ancient History</i> . Ed. J. B. Bury, S. A. Cook. I-XII. Cambridge, London 1923-1996.
<i>Chiron</i>	<i>Chiron. Mitteilungen der Kommission für Alte Geschichte und Epigraphic des Deutschen Archäologischen Instituts</i> . München, Beck.
<i>CIG</i>	<i>Corpus Inscriptionum Graecarum</i> . Berlin 1825-1877. P. Dethier und I. H. Mordtmann=P. Dethier und I. H. Mordtmann, <i>Epigraphik von Byzantion und Constantinopolis</i> . Wien 1864.
<i>CM</i>	<i>Classica et Mediaevalia. Revue danoise de philologie et d'histoire</i> . Museum Tusculanum Press. Denmark.
<i>CPh</i>	<i>Classical Philology</i> . Chicago.
<i>CQ</i>	<i>Classical Quarterly</i> . Oxford.
<i>DNP</i>	<i>Der Neue Pauly. Enzyklopädie der Antike</i> . Hrsg. H. Cancik und H. Schneider. Stuttgart.
<i>EA</i>	<i>Epigraphica Anatolica. Zeitschrift für Epigraphic und Historische Geographie Anatoliens</i> . Bonn.

- FGrHist* *Die Fragmente der griechischen Historiker*. F. Jacoby. I-XV. Berlin-Leiden 1923-1958.
- GRBS* *Greek, Roman and Byzantine Studies*. Durham.
- Hermes* *Hermes: Zeitschrift für Klassische Philologie*. Wiesbaden.
- Historia* *Zeitschrift für Alte Geschichte: Revue d'Histoire Ancienne; Journal of Ancient History; Rivista di Storia Antica*. Stuttgart.
- IG* *Inscriptiones Graecae, consilio et auctoritate Academiae Litterarum Borussicae ed. Maior*: I-IV., VII., IX., XI., XII., XIV. Berlin 1873-1939.
- I.Delphinion* *Inschriften von Milet: Das Delphinion in Milet* (Milet. Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen seit dem Jahre 1899, vol.1, 3) A. Rehm. Berlin 1914: 162-442.
- I.Magnesia* *Die Inschriften von Magnesia am Maeander*. Ed. O. Kern. Berlin. 1900.
- IMT MittlMakestos* *Inschriften Mysia & Troas [IMT]*. Eds. Matthias Barth and Josef Stauber. Leopold Wenger Institut. Universität München. Version of 25.8.1993 (Ibycus). Packard Humanities Institute CD #7, 1996. — *Mysia*, «Mittlerer Makestos», nos. 2501-2578.
- I.Priene* *Die Inschriften von Priene*. Ed. F. Müller von Gaertringen. Berlin 1906.
- I.Tralleis* *Die Inschriften von Tralleis*. Ed. F. B. Poljakov. vol. 1, 1989.
- Iraq* *Iraq*. London 1989-.
- JHS* *Journal of Hellenic Studies*. London.
- Journ. Sav.* *Journal des Savants*. Paris.
- Marm. Par.* *Marmor Parium. The Parian Marble*. Translation B. The Paros Fragments. Translated by G. Newing. Ashmolean Museum, Oxford University.
- OCD* *The Oxford Classical Dictionary*. Ed. S. Hornblower and A. Spawforth. Oxford-New York 1996³.

- OGIS* *Oriens Graeci Inscriptiones Selectae*. Ed. W. Dittenberger. I-II. Leipzig 1903-1905.
- RE* *Paulys Real-Encyclopedie der classischen Altertumswissenschaft*. Stuttgart (München).
- REA* *Revue des Études Anciennes*. Bordeaux.
- REG* *Revue des Études Grecques*. Paris.
- SC* *Seleucidis Coins, A Comprehensive Catalogue. Part I. vol. I*. American Numismatic Society. Ed. A. Houghton – C. Lorber. Lancaster/London. 2002.
- SEG* *Supplementum Epigraphicum Graecum*.(1-25 Leiden 1923; 26-7 Alphen 1979-80; 28 vd. Amsterdam 1982-.
- SIG³* *Sylloge Inscriptionum Graecarum*. Ed. W. Dittenberger, et. al. I-IV Leipzig 1883-1924.
- TAM* *Tituli Asiae Minoris*. Vindobonae 1901-1989.
- ZPE* *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*. Bonn 1967-.

ÖZET

Makedonya Krallığı'nın Büyük İskender'in ölümüyle parçalanarak onun komutanları arasında paylaşılması; çok geçmeden kendi aralarında da mücadelelerin başlamasına neden olmuş ve MÖ. 281-187 yılları arası Seleukosların tarih sahnesinde en aktif rol aldıkları dönem olmuştur. III. Antiokhos, Suriye Krallığı'nın kendisine atalarından miras kalan bölgeler olarak gördüğü Küçük Asya ve Hellas topraklarını ele geçirerek kendisine rakip bırakmamak adına pekçok mücadeleye girmiştir. MÖ. 198 yılında Küçük Asya seferine çıkarak Trakya'ya ulaşması sonucu hem Hellenistik Krallıklar hem de Roma ile mücadele evresine girmiştir. III. Antiokhos Hellen kentlerinin özgürlüklerini korumak adına girdiği mücadelede Roma ile karşılaşmış ve Roma da ilk olarak Seleukoslara Hellas ve Küçük Asya'yı boşaltma uyarısında bulunmuştur. Bunu dikkate almayan III. Antiokhos ile de MÖ. 191'de savaşa girerek kralın yenilgisinin ardından onun Hellas'ı boşaltmasına neden olmuştur. Romalılar bu tarz agresif politikalara devam eden III. Antiokhos'u uyarmasına rağmen bunu önemsemeyen Seleukos kralını Küçük Asya'ya girip Magnesia'ya kadar takip ederek MÖ. 190 yılındaki Magnesia Muharebesi'yle Seleukoslara ağır bir darbe vurmuşlardır. Ardından III. Antiokhos, Seleukoslar açısından son derece ağır koşullar içeren ve Hellas ve Küçük Asya topraklarından vazgeçmesi belirtilen Apameia Anlaşması'nı (MÖ. 188) imzalamak zorunda bırakılmıştır. Bu anlaşma ile Seleukos kralı Küçük Asya üzerindeki topraklarından vazgeçmiştir. Bu topraklar Rhodos ve Pergamon Krallığı arasında paylaştırılmış, III. Antiokhos Toros'un ötesine ve Suriye'ye çekilmek zorunda kalmıştır. Bu anlaşmadan bir yıl sonra Partlar üzerine bir sefer düzenlediği sırada Zeus Tapınağı'nı yağmalaması sonucu tapınakta öldürülmüştür. Bundan sonraki süreçte Seleukos Krallığı gerileme dönemine girmiş ve MÖ. 63 yılında Suriye, Roma eyaleti haline getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Diodokhoi, Seleukos Krallığı, III. Antiokhos, Hellenistik Krallıklar, Roma Cumhuriyeti, Apameia Anlaşması

SUMMARY
ANTIOCHUS THE GREAT'S RELATIONSHIPS WITH HELLENISTIC KINGDOMS
AND ROMAN REPUBLIC

After Alexander the Great's death, Macedonian Kingdom's being disintegrated and shared among his generals caused a struggle between them as well and the years between 281-187 B.C. has been the period in which Seleucids played the most active role in the historical scene. Antiochus III carried out many fights in order not to leave any rivals by capturing the Asia Minor and Hellas territories which he considered as the regions inherited from his ancestors to him. As a result of his arrival at Thrace, by starting a campaign over Asia Minor in 198 B.C., he reached the stage of being up against both Hellenistic Kingdoms and Rome. Antiochus III faced Rome in the fight which he began with the aim of protecting the freedom of Hellenistic cities and Rome at first warned Seleucids about evacuating Hellas and Asia Minor. Antiochus did not pay attention to this and Rome made them evacuate Hellas by starting a war in 191 B.C. Although Romans warned Antiochus III who continued these kinds of aggressive policies, Seleucid king did not care and Romans inflicted a heavy blow with the Battle of Magnesia in 190 B.C. by entering Asia Minor and chasing him as far as Magnesia. After this, Antiochus III was made to sign the Treaty of Apameia (188 B.C) which offered harsh conditions and he gave up the Hellas and Asia Minor territories. With this treaty Seleucid Kingdom abandoned its territories in Asia Minor. These lands were shared by Rhodos and Pergamon Kingdoms and Antiochus III had to retreat beyond Taurus and Syria. One year later, during the campaign over Parthians he was killed in the Zeus Temple as a result of his plundering. In the following process, Seleucid Kingdom entered the period of regression and Syria became a Roman province in 63 B.C.

Keywords: Diodochoi, The Seleucid Kingdoms, Antiochus the Great, Hellenistic Kingdoms, The Roman Republic, the Treaty of Apamea

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Büyük İskender'in ölümüyle birlikte *diadokhoi* arasında Makedon Krallığı'nın toprak bölüşümleri ile ilgili yaşanan sorunlar dolayısıyla, aralarındaki mücadelelerin başlaması ve bu mücadeleye sahne olan Hellas ve Küçük Asya bünyesinde yaşanan savaşlar Seleukos Krallığı çerçevesinde incelenmiştir. Antik kaynaklar, epigrafik belgeler, nümismatik buluntular, arkeolojik materyal kültür kalıntıları ile konuya ışık tutan modern literatürün analiz edilmeleriyle oluşturulan bu çalışma, Seleukos Krallığı'nın MÖ. 312 yılı itibariyle ön plana çıkararak Antiokhos III Megas'ın, krallığı en parlak dönemine ulaştırması sonucu Hellenistik Krallıklar ve Roma Cumhuriyeti'yle yaşadığı ilişkileri ortaya çıkarmıştır. III. Antiokhos'un, atalarından miras kalan topraklar Hellas ve Küçük Asya'yı sınırlarına katma çabası, 36 yıllık egemenliği sonucu hırsı ve Roma'ya karşı yanlış savaş taktikleri uygulaması, krallığın gerileme dönemine girmesine neden olmuştur. Bu çerçevede, yaşanan olaylar orijinal metinler değerlendirilerek genel bir perspektif içinde sunulmuştur.

Dört ana başlık altında incelenen bu çalışmada, *giriş* bölümünde Büyük İskender'in ölümünün ardından Makedon Krallığı'nın *Diadokhoi* arasında parçalanmaya başlamasından MÖ. 281 Kurupedion Savaşı'nda I. Seleukos'un Trakya Kralı Lysimakhos'a galip gelmesi ile Seleukoslar tarih sahnesinde önemli bir yer edinmiştir. *Birinci* bölümde Seleukos I Nikator'un başa geçerek yaptığı mücadeleler sonucu Suriye'nin doğusundan Küçük Asya'nın batısına kadar sınırları genişlemiş olan Seleukosların MÖ. 223 III. Antiokhos'un başa geçişine kadarki süreç anlatılmıştır. Ana çalışmayı oluşturan *ikinci* bölümde III. Antiokhos'un başa geçememesi krallığındaki iç isyanlarla mücadelesi; eş zamanda IV. Suriye Savaşı'nın vuku bulmasının ardından Doğu Seferi'ni (MÖ. 213/2-205) gerçekleştirerek Batı Seferi hazırlığına girişmesi incelenmiştir. III. Antiokhos'un Batı Seferi sırasında IV. Ptolemaios'un ölümü ve yerine geçen 5 yaşındaki oğlu V. Ptolemaios üzerine sefer planları, Roma Cumhuriyeti'ne karşı yaptığı savaşta yenilen Makedon Kralı V. Philippos'un Seleukos Kralı ile müttefikliğe girişmesine neden olması bakımından bu durum *üçüncü* bölümün ana konusunu oluşturmuştur. Bunun sonucunda, III. Antiokhos Batı Seferi'ne başlayarak Hellen kentlerinin özgürleştirilmesi politikası ile Hellas'a girerek Roma ile karşılaşmasına ve ardından yapılan savaş sonucunda anlaşmanın imzalanması, III. Antiokhos'un hükümdarlığının gerilemesine neden olmuştur. Son bölüm olan *dördüncü* başlıkta Apameia Anlaşması'nın ardından Seleukos Krallığı'nın Hellas ve Küçük Asya topraklarını boşaltarak Torosların ötesine çekilmesi ve III. Antiokhos'un Part Seferi sırasında ölümü işlenmiştir.

Tez çalışmam süresince yaptığımız konsültasyonlar sonucu beni sürekli yönlendirerek çalışmamın her evresinde *corrigendum et addendum* (düzeltme ve ekleme)'lerini belirtip yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Murat ARSLAN'a; tezimin kaynakları konusunda engin literatürünü benimle paylaşarak yabancı dildeki kaynak (Fransızca-İtalyanca) çevirilerine yardımcı olup numismatik belgelerde imaj konusunda beni yönlendiren değerli hocam Yrd. Doç. Dr. D. Savaş LENGGER'e; tez yazım aşamasında gösterdikleri manevi destekten ötürü sevgili anneme ve babama; bu zorlu çalışmada desteklerini bir an olsun azaltmayan ve adını zikredemediğim kadar çok olan en yakın dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Elif ALTEN

Antalya, 2015

GİRİŞ

A) III. Antiokhos ile İlgili Antik Kaynakların ve Modern Literatürün Durumu

III. Antiokhos'un başa geçişi (MÖ. 223-187) ile birlikte bu dönem ile ilgili bilgi veren ve dönemin çağdaşlarından biri olan Polybios (MÖ. ca 200-120) antik kaynaklardan ilkinin oluşturmaktadır. Yazarın "*Historiai*" adlı eserinde Roma Cumhuriyeti'nin yükselişi ve Hellenistik topraklar üzerindeki hakimiyet anlatılırken, bu çalışmada Roma, III. Antiokhos'un Küçük Asya, Trakya ve Hellas üzerine verdiği bilgiler ayrıntılı olarak aktarılmıştır. Yazar, III. Antiokhos'un başa geçiş yıllarını, Molon İsyanını IV-V. kitapta anlatırken, Akhaios isyanlarını VII. kitabında işlemiştir. Küçük Asya Seferi'ni XVI. Kitapta, Roma ile Seleukos mücadelesini de XVIII-XXI. kitaplarda bahsederek çalışmadaki ilgili kısımlarda kullanılmıştır. Bu eserde kullanılan antik kaynakların çoğu The Loeb Classical Library'deki metinlerden yararlanılmıştır.

Diodoros Sicilus (MÖ. 80-20), "*Bibliothēke*" adlı 40 kitaplık eserinde XVII.-XX. kitaplarda, Büyük İskender'in ölümü ve ardılları arasındaki mücadeleler işlenmiştir. Yine XXVIII. Kitapta ise Makedonya Kralı V. Philippos ve Roma arasındaki mücadeleler konusu işlenerek çalışmadaki yerini almıştır.

Roma Cumhuriyet Dönemi'nde yaşamış olan M. Tullius Cicero (MÖ. 106-43) bu döneme ışık tutarak Roma'nın Hellenistik Krallarla olan ilişkilerinden sık sık bahsettiği "*Orationes Philippicae in M. Antonium, Oratio pro rege Deiotaro, Pro Lege Manilia/Oratio de Imperio Cn. Pompei, Oratio de Murena, Pro P. Sestio, Oratio pro L. Murena, Cato Maior de Senectute*" adlı eserleri de yer yer çalışmada kullanılmıştır.

"*Ab Urbe Condita-Şehrin Kuruluşundan İtibaren*" adlı eseri yazmış olan T. Livius (MÖ. 59-MS. 17) bu eserde Roma Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren ele aldığı olayları anlatırken, bu çalışmada ağırlıklı olarak Roma-Seleukos arasındaki savaşların işlendiği XXXIII.-XXXVIII. Kitap aralığı yoğun olarak kullanılmakla birlikte bu iki büyük güç arasında yaşanan olayları sonuçları ile sentezleyerek aktarılmıştır.

Yaşlı Plinius (MS. 23/4-79) 38 kitaptan oluşan "*Doğa Tarihi- Naturalis Historia*" da Ardılların aralarında yaşanan ve özellikle Ipsos ve Kurupedion savaşlarını işlediği VIII. Kitap; III. Antiokhos'un Scipio Africanus'un oğlunu esir alması V. kitap konusunu oluştururken; Roma- Seleukos savaşlarının anlatıldığı ve Scipio Kardeşlerin aldığı payelerden bahsedildiği XXXIII.,XXXIV.,XXXV. ve XXXVII. kitaplar kullanılmıştır.

Memnon'un (MS. I. yy) "*Herakleia Pontike Tarihi*" adlı eserinde, Klearkhos'un Herakleia Pontike'nin başına tiran olarak geçtiği İ.Ö. 364 yılından Caesar ile Herakleia'lılar arasında İ.Ö. 47

yılında kurulan müttefikliğe değin geçen süreci kapsamaktadır. Bu çalışmayı oluşturan IX.-XVI. kitaplarda Hellenistik Dönem Küçük Asya'sı ve II. yyda Roma'nın Küçük Asya'ya gelmesi işlenmiştir.

Hellen kökenli olan Roma vatandaşı Plutarkhos (MS. ca 46-110), “*Aemilius Paullus, Lucullus, Aleksandros, Eumenes, Phokion, Titus Flamininus, Cato Maior, Philopoimen, Pyrrhos, Demetrios, Aratos*” gibi evlet adamı ve komutanların otobiyografisini anlattığı “*Bioi paralleloi-Paralel Yaşamlar*” adlı eseri ile “*Moralia*” adlı felsefi eserinin XII. Kitabında yer alan Kurupedion Savaşı'nı anlattığı kısımlar döneme ışık tutan kısımları kullanılmıştır.

Appianus'un (MS. II. yy) “*Roma Tarihi-Rhomaika*” adlı eserini yazarken Roma İmparatorluk döneminde aldığı idari görevler sayesinde bu durumun esere siyasi ve sosyal anlamda katkı sağladığı görülmüştür. Roma-Makedonya Savaşlarının anlatıldığı IX. Kitap (Makedonike) ve Roma- Seleukos Savaşlarını anlatan X.-XI. Kitaplar (Syriake) ve Galat- hellenistik krallıkların Roma ile ilişkilerinden bahsedilen XII. Kitabı (Mithridateios) ilgili bölümlerde kullanılmıştır.

Cassius Dio (MS. 150-235) “*Roma Tarihi*” adlı eserinde XIX. Kitapta I. Seleukos'un yaptığı faaliyetler ile Zonaras'ın fragmanlarının kullanıldığı LX.-LXII. Kitap aralığı da Roma- Makedon Savaşları ile V. Philippos'un eylemlerini işlemiştir.

Romalı tarihçi Iustinus (MS. III. yy), Pompeius Trogus'un (MÖ 30-MS. 14) “*Philippos Tarihi/Historiae Philippicae*” eserinin özetini yaparak “*Epitome Historiarum Philippicarum*” un XII. ve XV. kitaplarında Büyük İskender sonrası Hellas ve Küçük Asya'daki gelişmeleri anlatırken XXV.,XXVII. Ve XXXI. kitaplar da Roma- Seleukos-Makedonya ilişkileri incelenmiştir.

Eutropius (MS. IV. yy) “*Roma Tarihi'nin Özeti/ Breviarum ab urbe condita*” adlı eserinde Roma'nın kuruluşundan başlayarak anlattığı tarih özetinde III. Antiokhos ve Roma arasındaki mücadeleleri konu edindiği IV. kitabı çalışmada kullanılmıştır.

Konuya ilişkin olarak en sık kullanılan epigrafik belgeler ise şöyledir:

- **IG: Inscriptiones Graecae, consilio et auctoritate Academiae Litterarum Borussicae ad. Maior:** I-IV., VII., IX., XI., XII., XIV. Berlin 1873-1939. Korinthos Birliği'ndeki kentlerin yemini için IG II² 236; Demetrios I Poliorketes'in Kassandros ile anlaşması için; IG XII 5 n⁰ 444. yazıtlar kullanılmıştır.
- **I.Delphinion** 143; MÖ. 218/7 yılında Tralleis/Seleukeia ve Miletos kentleri arasında yapılan bir müttefiklik yazıtından bahsedilmiştir.
- **I. Magnesia : Die Inschriften von Magnesia am Maeander.** Ed. O. Kern. Berlin. 1900

16; Maiandros Nehri kıyısındaki Magnesia kentinde düzenlenen Artemis Leukophryne için bir yarışma düzenlenmesinin başarısız bir girişimini içeren yazıt;

I.Magnesia 18; Artemis Leukophryne bayramının diğer bayramlara eş sayılması için IV. Antiokhos, IV. Ptolemaios ve I. Attalos'a mektupları içeren yazıt;

- ***IMT MittlMakestos: Inschriften Mysia & Troas [IMT]***. Eds. Matthias Barth and Josef Stauber. Leopold Wenger Institut. Universität München. Version of 25.8.1993 (Ibycus). Packard Humanities Institute CD #7, 1996. — *Mysia*, «*Mittlerer Makestos*», nos. 2501-2578. *IMT MittlMakestos*, 2259.: Nikanor'un başrahiplik ataması.
- ***I. Priene*** : *Die Inschriften von Priene*. Ed. F. Müller von Gaertringen. Berlin 1906 , *I. Priene* 17: Sotas'ın Galatları kovuşturması dolayısıyla onurlandırma yazıtı; *I. Priene* 37, 134: III. Suriye Savaşı ile ilgili yazıt.
- ***I. Tralleis***: *Die Inschriften von Tralleis*. Ed. F. B. Poljakov. vol 1, 1989. MÖ. 218/7 yılında Tralleis/Seleukeia ve Miletos kentleri arasında yapılan bir müttefiklik (*I.Delphinion* 143; *I.Tralleis* 20) ve Akhaios'a gelen Tralleisli bir elçinin onurlandırılması (*I.Tralleis* 26) bu belgeler arasında bulunmaktadır.
- **OGIS: *Orientalis Graeci Inscriptiones Selectae***. Ed. W. Dittenberger. **I-II. Leipzig 1903-1905. Adulis Yazıtı: OGIS 54**, str. 14-15=Austin 1981; **Sotas onurlandırması: OGIS 765**; **II. Antiokhos'un Miletos ve Ephesos'u özgürlüğüne kavuşturmuştur: OGIS 226**; **III. Ptolemaios'un III. Suriye Savaşında kazandığı yerler: OGIS 54= Austin 1981, 221; OGIS 56**; **Seleukos generallerinin Attaloslara karşı yenilgisi için: OGIS 277. Pamphylia'yı III. Antiokhos'un egemenliğine alması: OGIS 219**; **III. Antiokhos'un MÖ. 206/5'te Persis'te bulunmasına dair belge: OGIS 31. Zeuksis, Amyzon'daki tapınağa toprak bağışında bulunmuştur: OGIS 235. Antiokhos'un Karia Seferi sonucu Alabanda kentine asyilia hakkı verilmesi, OGIS 234, 1. III. Antiokhos, Ksanthos'ta tanrılar Artemis, Apollon ve anneleri Leto'nun heykellerini kutsayarak dikmiştir: OGIS 746.**
- **SEG: *Supplementum Epigraphicum Graecum***.(1-25 Leiden 193; 26-7 Alphen 1979-80; 28 vd. Amsterdam 1982. **II. Suriye savaşı sonucu II. Antiokhos'un II. Ptolemaios'u yenmesi: SEG I. 366**; **I. Attalos ve III. Antiokhos'un müttefikliği: SEG XXVII. 1010. III. Antiokhos'un Sardis'i ele geçirip gymnasium'u kullanıma açması: SEG XXXIX. 1283 Gymnasium'a yağ bağışlaması: ; SEG XXXIX. 1285. III. Antiokhos'un komutanı Nikanor'un başrahipliğe atanması: SEG XXXVII. 1010. MÖ. 204'te Teos (Sığacık) kentine tanınan ayrıcalıklar ile ilgili: SEG XLI. 1003.**

- **SIG: Sylloge Inscriptionum Graecarum. London.** Miletoslu bir hekim olan Apollonios'u överek onurlandırılması da MÖ. 191 yılına rastlamaktadır: *SIG*³ 620. MÖ. 190 Magnesia Savaşı ardından Cn. Domitius'un Seleukos kampı ele geçirilerek yağmalaması: *SIG*³ 606.
- **TAM : Tituli Asiae Minoris.** *TAM* II 276: Ksanthos'ta tanrılar Artemis, Apollon ve anneleri Leto'nun heykelini yazıtla dikmesi.

Nümismatik eserlerde ise şunlar kullanılmıştır:

<http://www.wildwinds.com/coins/greece/seleucia> sitesinden yararlanılarak Seleukos sikkelerinin bulunduğu ilgili BMC katalogları incelenmiştir.

Akhaios sikkeleri için O. Mørkholm, "Some Seleucid Coins of the Mint of Sardes". *Nordisk Numismatisk Arsskrift* (1969), 5-20. I. Seleukos'un Hindistan Kralından aldığı filleri kral, Baktria, Susa gibi kentlerde zafer anısına bastırıldığı sikkelerde de kullanır. B. Kritt, *Seleucid Coins of Bactria*. Lancaster 1996. II. Antiokhos'un Mylasa'da bastırıldığı sikkeler, G. Le Rider, "Antiochus II à Mylasa". *BCH* 114 (1990), 543-551.

Antiokhos II Hieraks'ın bastırıldığı sikkeler için: Ilion, Aleksandria Troas, Abydos (Nara), Lampsakos (Lapseki) ve Parion sikkeleri : G. Le Rider, "Numismatique grecque". *Annuaire de l'École Pratique des Hautes Études (IVe section)* (1971/2), 227-42 ; Lysimakheia'daki sikkeler için bk. J. L. Ferrary – Ph. Gauthier, "Le traité entre le roi Antiochos et Lysimacheia". *Journ. Sav.* (1981), 327-45 Sardis sikkeleri için bk. G. Le Rider, "Numismatique grecque". *Annuaire de l'École Pratique des Hautes Études (IVe section)* (1971/2), 243-59; O. Mørkholm, "Some Seleucid Coins of the Mint of Sardes". *Nordisk Numismatisk Arsskrift* (1969), 5-20.

Tüm kral sikkeleri için <http://www.forumancientcoins.com/> sitesi kullanılmıştır.

Modern literatüre bakıldığında ise;

E. R. Bevan, *The House of Seleucus* vols. I-II New York, London 1902:1. cilt, 4-6.bölümlerde I. Seleukos'un MÖ. 321 yılı itibari ile MÖ. 316'ya kadar yaptıkları ele alınmış; doğu seferini ve Ipsos Savaşından I. Seleukos'un ölümüne kadar işlemiştir. 8. bölümde I. Antiokhos; 9. bölüm II. Antiokhos; 10. bölümde II. ve III. Seleukos faaliyetleri anlatılırken, 14. bölümde III. Antiokhos'un başa geçişinden bahseder (MÖ. 223-216). 2. ciltte ise; 16. bölümde Akhaios isyanı; 17.-18. bölümler doğu seferi; 19. bölüm batı seferi; 20. bölümde Hellas'da savaş; 21. bölümde Küçük Asya'daki savaş; 22. bölüm barış görüşmeleri kullanılmıştır.

E. Badian, "Rome and Antiochus the Great: A Study in Cold War". *CPh.* 54/2 (Ap.1959), 81-99. Roma ile girişilen mücadeleler, Thermopylai, Magnesia Savaşları ve Apameia Anlaşması işlenmiştir.

B. Bar-Kochva, *The Seleucid Army: Organisation and Tactics in the Great Campaigns*. Cambridge 1976. Ipsos Savaşı'nda Seleukos I Nikator'u; Molon üzerine sefer, Raphia savaşı, Panion savaşı, Thermopylai Savaşı ve Magnesia Muharebesi ile ilgili savaş detaylarını incelemiştir.

M.M. Austin, *The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest: A Selection of Ancient Sources in Translation*. 1981, 2006. Diadokhoi'ların yaptıkları hakkındaki (sf. 63-125) epigrafik belgeleri yorumlamıştır. Seleukoslar ve Küçük Asya ile ilgili belgeler ise sf. 286-362 arası verilmiştir

John Ma, *Antiochus III and the Cities of the Western Asia Minor*. Oxford 1999. sf. 26-43 arasında (1. bölüm) Seleukosların geçmişteki durumlarının ne olduğu, özellikle Seleukos Küçük Asyası'nda MÖ. 281-223 gelişen eylemler; (2. bölüm), sf. 53-74 arası Küçük Asya fethi , Akhaios ayaklanması, yukarı bölgelere ilerleme ve bu olayları epigrafik belgelerle destekleme (sf. 284-373) yönünü kullanmıştır.

J. D. Grainger, *Seleukos Nikator: Constructing a Hellenistic Kingdom*. London, New York 1990 adlı eseri I. Seleukos'un Krallığı şekillendirmesi ve yapacağı olayları konu edinmiştir. "The Campaign of Cn. Manlius Vulso in Asia Minor". *AS* 45 (1995), 23-42, Adlı eserinde romalı komutanın Galatları cezalandırmak için Küçük Asya'ya yaptığı sefer işlenmiştir. "Antiochus III in Thrace". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 45. 3 (1996), 329-4, eserinde III. Antiokhos'un Aitolia Birliğinin Hellas'a davet etmesini ve Trakya'daki faaliyetlerini anlatmıştır. *A Seleucid Prosopography and Gazetteer*. Brill 1997, Seleukos krallarının baştan sona eşleri ve çocuklarının biyografilerine kısaca değinmiştir. *The Roman War of Antiochus The Great*, Leiden-Boston 2002, III. Antiokhos'un Thermopylai Savaşı ile başlayan Roma mücadelesine ışık tutmuştur. *The Cities of Pamphylia*. Oxford 2009, eserde Pamphylia perspektifinde yaşanan olaylar incelenirken özellikle III. Antiokhos'un komutanı Akhaios'un iç ve Ege kıyılarında yaptığı seferler ve asker toplamları anlatılmıştır. *The Syrian Wars*. USA 2010, 9 Suriye Savaşı'nı inceleyen kitap antik kaynak, epigrafik belge desteğiyle zenginleşerek bu çalışmada ilk beş Suriye Savaşı kullanılmıştır.

Chr. Habicht, "The Seleucids and their Rivals". Şurada: *CAH VIII: Rome and The Mediterranean to 133 B. C*, 324-387, Seleukosların krallığın başına geçişinden itibaren karşılaştığı olaylar ve diğer krallıklarla olan ilişkileri genel perspektifte sunulmuştur.

H. Heinen, "The Syrian Egyptian Wars and the New Kingdoms of Asia Minor". şurada: *CAH VII.1: The Hellenistic World*, 412-445, Seleukos ve Ptolemaioslar arasındaki savaşları inceleyerek Küçük Asya'daki diğer krallıkların bu savaşa dahil olmasından bahsemıştır.

A. K. Narain, “The Greeks of Bactria and India”. Şurada: *CAH VIII: Rome and The Mediterranean to 133 B. C.*, 388-421, III. Antiokhos’un Doğu Seferi’ni incelediği ve Baktria ve Hindistan’ın bu çerçevede Seleukoslara bağlanmasının işlendiği bölüm kullanılmıştır.

E. Will, “The Succession to Alexander”. Şurada: *CAH VII. 1: The Hellenistic World*, 23-61, İskender’in ölüyle birlikte ardıllar arasındaki mücadeleler ve seleukoslar özelinde yaşanan olaylar kullanılmıştır.

M. Arslan, *Anadolu’nun Savaşçı Kavmi Galatlar*, İstanbul 2000 eserinde, İskender’in ölümünün ardından yaşanan mücadeleler ve Hellenistik Dönem Hellas ile Küçük Asya’sının gelişmeleri anlatılırken, Galatların Küçük Asya’daki faaliyetleri, Magnesia Muharebesi’ndeki rolleri ve Manlüus Vulso’nun Galatları cezalandırma politikası çalışmada kullanılan bölümleri oluşturmaktadır. *İstanbul’un Antikçağ Tarihi: Klasik ve hellenistik Dönemler*, İstanbul 2010, adlı eserde, ikikinci bölümü oluşturan Hellenistik Dönem’de; İskender’in ölümünün ardından Hellenistik krallıkların arasındaki mücadeleler (sf. 201-226) incelenirken, Roma’nın da Doğu Politikası bazında Küçük Asya’ya gelerek Akdeniz hakimiyetini güçlendirmek istemesi de ortaya çıkmıştır.

B) Tarihsel Süreç

Babası II. Philippos’tan (MÖ.382-336) devraldığı Makedon Krallığı’nı, sınırını doğuda Indus Nehri’ne¹ kadar ulaştırarak bir dünya imparatorluğu oluşturan Büyük İskender (MÖ. 356-323) 10 Haziran 323 yılında ölünce² o sırada bir varisi olmadığı için imparatorluğun, generalleri tarafından parçalanarak yönetilmesi düşünülmüştür.

Philippos III Arrhidaios MÖ. 323-317

Kralı seçme yetkisi Makedon ordu meclisinde oylandıktan sonra III. Arrhidaios Philippos’u³ ve kralın Roksane’den olma oğlu IV. İskender’i kral olarak ilan eden generaller, krallık topraklarını kendi aralarında bölüşmeye başlamışlardır. Makedonya Antipatros’a (MÖ. 397-319); Asya’daki topraklar, kral naipliği ve

¹ Pakistan’ın en uzun nehri olan Indus 3200 km. olup Tibet Platosu’ndan başlayarak Hindistan üzerinden Pakistan’a ulaşır. Buradan güneydoğuya ilerleyerek Haydarabad şehrinde Karachi yakınlarında olan Umman Denizi’ne dökülür.

² İskender’in ölümü hakkında bk. Diod. XVII. 117. 1-4; Liv. VIII.3. 7; Ioseph. *Ant. Iud.* XII. 13. 7-16. 1; Plut. *Alex.* LXXV. 4-LXXVI. 1. Ayrıca bk. Samuel 1962, 46.

³ II. Philippos’un gayrimeşru olan oğlu Arrhidaios III Philippos’un (MÖ. 323-316) engelli ve epilepsi hastalığı olduğu belirtilir. Diod. XVIII. 2. 2; konuyla ilgili ayrıca bk. Will 1984, 25.

başkomutanlık Perdikkas'a⁴ (MÖ. 360-320); vasilik Krateros'a (MÖ. 370-320) verilirken komutanlıklar ise şöyle ayrılmıştır: Leonnatos (MÖ. 356-322) Hellespontos Phrygia'sının, Antigonos I Monophthalmos (MÖ. 382-301) Lykia, Pamphylia'nın bir bölümünü kapsayan Büyük Phrygia'nın⁵, İskender'in sekreteri Eumenes (MÖ. 362-316) Kappadokia ve Paphlagonia ile komşu olan kıyıların⁶, Lysimakhos (MÖ. 361-281) Karadeniz kıyıları ve Trakya'nın, Menandros Lykia'nın, Philotas Kilikia'nın, Philotas oğlu Asandros (MÖ. 380-313?) Karia'nın, Ptolemaios (305-282) ise Mısır'ın satrabı olmuştur⁷. İskender'in ölümünden sonra gerçekleşen bu dağılım zamanla komutanların birbirleriyle mücadelelere girişmesine ve her birinin İskender İmparatorluğuna tek başına hakim olma hırsına neden olmuştur. Bu durum tarihte halefler (diadokhoi= οἱ διάδοχοι) olarak geçmiş ve yapılan mücadeleler ise imparatorluğun pekçok kentine nüfuz etmiştir.

Perdikkas Sikkesi

Perdikkas'ın krali ordunun kontrolünü ele alması, arkadaşlarına müttefik gibi değil de birer hizmetkar gözüyle bakmaya başlaması⁸ ve İskender'in kız kardeşi Kleopatra'yı kendisine eş olarak almaya çalışması *diadokhos*'lar arasındaki ilk çatışmanın çıkmasına zemin hazırlamıştır (MÖ. 322). Antigonos I

Monophthalmos bu durumdan hoşlanmayarak önce Lysimakhos, Krateros ve Ptolemaios I Soter ile birleşip Perdikkas, Alketas ve Eumenes'in birliğine karşı savaşmış; fakat bu girişim sonuçsuz kalmıştır. Eumenes'e karşı Küçük Asya'da savaşan Krateros bu çarpışmalardan birinde hayatını kaybetmiştir. Daha sonra ise Perdikkas'ın yanında yer alan generallerinden Seleukos, Peithon ve Antigenes, onu Ptolemais'a karşı çıktığı Mısır Seferi sırasında çadırında

⁴ Curtius Rufus'a göre (X. 5. 5) İskender ölüm döşeğindeyken: "*Quaerentibusque his, cui relinqueret regnum, respondit, ei, qui esset optimus = ona, krallığı kime bırakacağını soranlara, en iyisi kimse ona diye cevap verir.*" şeklinde belirtmiştir. Arrianus'ta ise (*Anab.* VII. 26. 3): "*οἱ δὲ καὶ τὰδε ἀνέγραψαν, ἐρέσθαι μὲν τοὺς ἐταίρους αὐτὸν ὅτι τὴν βασιλείαν ἀπολείπει, τὸν δὲ ὑποκρίνασθαι ὅτι τῷ κρατίστῳ:=(Aristobulos ve Ptolemaios) bunları yazarlarken, arkadaşları krallığı kime bırakacağını sorduklarında ise en güçlüsüne diye yanıtlar*" şeklinde bahsedilir. İskender ölürken de yüzüğünü Perdikkas'a vermesiyle Makedon ordu meclisi onu kral naibi olarak atar: Diod. XVIII. 2. 4, daha detaylı bilgi için ayrıca bk. Will 1984, 25; Arslan 2000, 31-2.

⁵ Batı Anadolu'yu düzenleyen I. Antigonos, Lykia ve Pamphylia'yı Perdikkas'tan almış ve sınırlarına Büyük Phrygia'yı eklemiştir, konuya ilişkin bk. Wehrli 1969, 32-33; Briant 1973, 125 vd.; Will 1984, 25-6; Heckel 1992, 43.

⁶ Briant 1972, 32; Sartre 2003, 26.

⁷ *Marm. Par.* B'8 [109]; Diod. XVIII. 59. 3; Plut. *Eum.* III. 1-IV. 3; Curt. X. 10. 1-4; App. *Syr.* 52-53; Pomp. Trog. *Prolog.* 13-14; Iust. XIII. 4. 5-25; *FGrHist* IIB 156 F 1 1-8 'Arrianus'= Phot. *Bib.* 92 [69a-69b] (*Arrianus*). Ayrıca bk. Pickard 2003a, 17-18.

⁸ Poly. XV. 24. 4; Diod. XVIII. 23; ayrıca bk. Magie 1950, 65; Akşit 1971, 2 n. 4 vdd; Özsait 1985, 3.

biçaklayarak öldürmüşlerdir⁹ (MÖ. 321). Bu suikastın üzerine Triparadeisos'ta (Suriye-Şam'ın kuzeyi) bir konsey toplanarak imparatorluk için yeni bir düzenleme yapılmıştır. Konseyde alınan karar uyarınca; Antigonos Monophthalmos imparator vekili olup Asya ordu komutanlığına; Lagos oğlu I. Ptolemaios Soter Mısır ve Kyrenaika satraplığına; Büyük İskender'in kardeşi Arrhidaios III Philippos Hellespontos Phrygia'sına; Seleukos I Nikator ise Babil satraplığına getirilmiştir¹⁰.

İskender Sonrası Ardılların Dağılımı MÖ. 323

MÖ. 319 yılında ölen Antipatros'un kral naipliğini ve Avrupa komutanlığını ise Polyperkhon devralmıştır¹¹. Antipatros'un oğlu Kassandros krallığı kendisinin hakettiğini düşünerek Antigonos Monophthalmos, Lysimakhos ve I. Ptolemaios ile müttefiklik kurup Polyperkhon'a karşı ayaklanmıştır. Polyperkhon ise Korinthos Birliği'ni¹² canlandırmak için

⁹ *Marm. Par.* B'11 [112]; *Diod.* XVIII. 36. 2-5; *Corn. Nep.* XVIII. 5. 1. "Eumenes" maddesinde Perdikkas'ın Seleukos ve Antigones tarafından Nil'in yakınında katledildiğinden bahseder. *Strab.* XVII. 1. 8c 794; *Plut. Eum.* VIII. 2; *Memnon IV.* 3; *Paus.* I. 6. 3; *Iust.* XIV. 4. 11; *Arr. Alex.* I. 28; *Arr. Anab.* VII. 8. 5; *fr. IX.* 28= *Phot. Bib.* 92 [71a] (*Arrianus*); *FGrHist II* 155 F 1. 3 "Anonymos, Heidelberg Epitome"; ayrıca bk. *Polyain. Strat.* IV. 6. 4 "Antigonos". Perdikkas'ın ölümüyle ilgili ayrıca bk. *Sartre* 1995, 21; 2003, 26-27; *Arslan* 2010, 205.

¹⁰ *Diod.* XVIII. 39. 1-7; XIX. 91. 1-5; *Memnon IV.* 3; *Plut. Eum.* III. 3-VIII. 2; *App. Syr.* 53; *Mith.* 8; *Corn. Nep.* XVIII. 5. 1 "Eumenes"; *Pomp. Trog. Prolog.* 13; *Iust.* XV. 1. 1; *Ampel.* XXXI. 1; *Arr. fr. IX.* 32-38= *Phot. Bib.* 92 [71b-72a] (*Arrianus*); *FGrHist II* 155 F 1. 4 "Anonymos, Heidelberg Epitome". Seleukos'un hizmeti ile ilgili bk. *Sartre* 2003, 27-28; *Arslan* 2010, 205.

¹¹ *Marm. Par.* B'12 [113]; *FGrHist II* 155 F 1. 5 "Anonymos, Heidelberg Epitome"; *IIB* 255 F 11 "Oxyrhynchus Chronicle"; *Diod.* XVIII. 48. 4-5; 49. 3; 54; *Plut. Phok.* XXXI. 1; *Lucian. Macr.* 11; ayrıca bk. *Curt.* X. 10. 18; *Suda α.* 2703 s.v. <Αντίπατρος= Antipatros>. Antipatros ölünce krallığın Kassandros'a geçmeyerek Polyperkhon'a bırakılması hakkında bk. *Bevan* 1902a, 43; *Lenschau* 1952, 1798-1806; *Goukowsky* 1978, 94 vd.; *Lund* 1992, 53.

¹² MÖ. 338 yılında Khaironeia Savaşı'ndan sonra II. Philippos tarafından Hellen kentlerini bir çatı altında toplamak ve bağımsızlıklarını korumak adına oluşturulan birliğe Sparta hariç Thesselia, Zakynthos, Kephaleaia gibi pekçok Hellen kenti katılmış, bu birlikten ayrılmayacaklarına dair yemin ederek bu yemini kentlerinin *agora*'larına dikmişlerdir. Yazıtla ilgili bk. *IG II*² 236. Sparta da MÖ. 331'deki Megalopolis Savaşı'ndan sonra birliğe zorla da olsa dahil edilmiştir. Bu birliğin başına atanan Antipatros'un ölümünün ardından onun yetkilerini devralan Polyperkhon dağılan birliği yeniden canlandırmak istemiştir. Konuyla ilgili bk. *Arslan* 2010, 206.

birlikleri toplayıp Eumenes'i komutan olarak atamıştır. Antigonos Monophthalmos da bu yıl içinde Perdikkas'ın kardeşi Alketas'ı Asya'daki bir seferde halkın Alketas'a ihanetiyle onu öldürmüştür¹³. Ayrıca Eumenes ile de savaşan Antigonos askerlerinin ihanetiyle onu da ele geçirip ortadan kaldırmıştır¹⁴. Kassandros, Polyperkhon'u alt ederek Makedonya tahtına geçerken I. Antigonos bu kez sarsılan otoritesini yeniden düzenlemek ve yenilen Polyperkhon'u yanına alıp karışıklık çıkarmak amacıyla girişimlerde bulunmuştur¹⁵. MÖ. 314'e gelindiğinde daha büyük çatışmalar yaşanmıştır¹⁶. Antigonos gözünü Ptolemaios hakimiyetinde olan Suriye'ye dikmiş ve Tyros (Sur/Şur) kentini uzun bir süre kuşatma altına almıştır. Bu sırada Ptolemaios Suriye'ye giderek Antigonos'un oğlu Demetrios I Poliorketes (MÖ. 306-283)'i Gaza'daki deniz savaşında alt etmiş ve bu durum barış yapılarak çözümlenirken; Demetrios'u Gaza'da bırakıp giden I. Antigonos Babil yolunu tutarak orada I. Seleukos Nikator¹⁷ ile savaşa girişmiştir (MÖ. 311-309). Burada da Seleukos, Antigonos'u yenerek Babil'i geri almış (MÖ. Mayıs 311) ve artık gücünü artırmaya başlamıştır¹⁸.

Antigonos Monophthalmos

MÖ. 323-301

MÖ. 308 yılına gelindiğinde Ptolemaios I Soter, Ege ve Kıbrıs boyunca gücünü yaymaya çalışırken I. Seleukos doğu eyaletlerini sağlamlaştırmak üzere Asya içlerine doğru sefere çıkmıştır. Küçük Asya içlerine ilerlemek için de uygun ortamın oluşmasını beklemiştir. Bu sırada I. Antigonos, oğlu Demetrios I Poliorketes'i

Hellas'a göndermiş¹⁹, Kassandros'un valisi Phaleronlu Demetrios'u Atina'dan çıkartarak MÖ. 307'de burayı ele geçirmiştir. Böylece I. Antigonos'un oğlu, Ptolemaios üzerine doğru hedefini döndürmüştür. Kıbrıs'a girerek Salamis'te Ptolemaios birliklerini bozguna uğratmış (MÖ. 306)²⁰, böylece babasıyla kendisini kral ilan ederek I. Ptolemaios, Lysimakhos ve Kassandros'u birleştirip kendilerinin karşılıklarına almıştır. MÖ. 305'te Kassandros ve I.

¹³ Diod. XVIII. 46. 1-7; 50. 1; Iust. XV. 1. 1.

¹⁴ Diod. XIX. 44. 3; Corn. Nep. XVIII. 10. 3-13. 3 "Eumenes"; Plut. *Eum.* XIX. 1-2; Polyain. *Strat.* IV. 6. 13 "Antigonos"; App. *Syr.* 63; Pomp. *Trog. Prolog.* 14=Iust. XIV. 3. 9-4. 21; XV. 1. 1; XLI. 4. 2; Orost. *Hist.* III. 23. 27-28; Suda ε. 3579 s.v. <Εὐμένης =Eumenes>.

¹⁵ Diod. XVIII. 54. 1-4.

¹⁶ Diod. XIX. 57. 1-5; Iust. XV. 1. 1.

¹⁷ MÖ. 311'deki barış için bk. Will 1979, 61-65; Billows 1997, 131-134; Barış hakkında Antigonos'un Skepsislilere yazdığı mektup hakkında daha detaylı bilgi için bk. SEG XXXVII. 1009; OGIS 5= Welles 1934 n⁰ 1; Hauben 1987, 29-36; ayrıca bk. Sartre 2003, 30-31. Kutsal Kitap'ta (*Kitabı Mukaddes, Daniel* XI. 5) I. Ptolemaios'un donanma komutanı olan I. Seleukos için Ptolemaios'tan daha güçlü olacağı vurgulanır.

¹⁸ App. *Syr.* 54; ayrıca bk. Grayson 1975, no. 10; Aperghis 2004, 19.

¹⁹ Diod. XX. 45-46. 5; Plut. *Dem.* 8.14; Suda δ. s.v. <Δημήτριος =Demetrios>.

²⁰ Diod. XX. 47. 2-4. Salamis'te yenilen Ptolemaios komutanı Menelaos, Mısır'a yenilgisini bildirmeleri ve adanın zor durumda olduğunu açıklamaları için Ptolemaios'a elçiler göndermiştir. Daha detaylı bilgi için bk. Diod. XX. 47. 7-8.

Ptolemaios gücü zayıflarken Seleukos'un da doğu seferinde olmasını fırsat bilen I. Antigonos ve Demetrios, Rhodos'a saldırmışlardır²¹. Bunun üzerine Rhodoslular Lysimakhos, I. Ptolemaios ve Kassandros'tan yardım istemek için onlara elçilerini göndermişlerdir²². Her ne kadar yardım²³ gelse de Rhodos bir yıllık kuşatma sonunda daha fazla zarar görmemek için barış istemek zorunda kalmıştır²⁴. Bu sırada I. Antigonos, Rhodos ile ilgilenirken Kassandros ve Lysimakhos, Küçük Asya'da yer alan toprakları ele geçirmeye çalışmıştır. Demetrios ise Rhodos kuşatmasından sonra, önce Kassandros, ardından da babasıyla birlikte Lysimakhos üzerine yürümüştür. MÖ. 302 yılında Demetrios, Kassandros'a karşı Hellas ve Thessalia'da başarılar sağlarken babası tarafından Küçük Asya'ya çağrılması üzerine Kassandros ile anlaşma yapmıştır²⁵.

Demetrios I Poliorketes 306-283

Antigonos bizzat savaşta çarpışırken öldürülmüştür²⁹. Demetrios, Seleukos'un oğlu I. Antiokhos tarafından yenilgiye uğratılınca kaçmıştır³⁰. Böylece Trakia'dan Halys Irmağı'na

MÖ. 302/301 Seleukos doğuda birliklerini toplayarak batıya doğru yönelmiş ve Kappadokia'ya doğru ilerlemiştir²⁶. Lysimakhos ve Seleukos ile Antigonos ve Demetrios birlikleri kışı hazırlık yaparak geçirdikten sonra²⁷ Ipsos Ovası²⁸ yakınlarında gerçekleştirilen savaşta

²¹ Diod. XX. 85. 4. 1

²² Diod. XX. 84. 1.

²³ Diodoros'a (XX. 98. 1) göre I. Ptolemaios, Rhodos'a hem tahıl hem de asker yardımı yapmıştır. Kent, yardımları için Kassandros ve Lysimakhos'un heykellerini dikmiş; Ptolemaios'a şükranlarını sunmak için de krala "Σωτήρ=*Soter* (*kurtarıcı*)" unvanı vererek onun için 1 *stadia* (=625 Roma ayağı) boyunda bir portico (Antikçağ'da iki ya da daha çok sütun dizisinden oluşan üstü kapalı yaya yolu niteliğinde kullanılan revak) yapmışlardır. Ayrıca onun için kare bir alanı kutsayarak buraya Ptolemaion adını vermişlerdir. Diod. XX. 100. 2-5; Paus. I. 8. 6.

²⁴ Diod. XX. 100. 1. Kuşatma için bk. Pickard 2003b, 63; Sartre 2003, 57. Rhodos'un Hellenistik Dönemi hakkında bk. Berthold 1984.

²⁵ Diod. XX.110. 1-111. 2; *Marm. Par.* B'26 [127]=*IG XII 5 n° 444*. Demetrios'un Kassandros'a karşı seferi için ayrıca bk. Bevan 1902a, 59; Arslan 2010, 213.

²⁶ Diod. XX. 113. 4. Seleukos o sırada Pakistan'da bulunurken rotasını batıya çevirmiş ve birliklerini Kappadokia'ya kadar getirmiştir. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Bevan 1902a, 59.

²⁷ Diod. XX. 113. 5.

²⁸ Afyon dolaylarında bulunan ovaya adını veren Ipsos antik kentinin konumu belirlenemese de Çay ilçesi yakınına ya da Afyon kentinin kuzeyindeki Sipsin Köyü'ne lokalize edilmiştir. Ayrıca bk. Robert 1949, VII 217; Magie 1950, 727 n. 4; Umar 1999², 345.

²⁹ Diod. XIX. 55. 7; XXI. 1. 4b; Plut. *Dem.* XXVIII.1-XXIX. 5; *Pyrr.* IV. 3-4; *App. Syr.* 55; Paus. I. 6. 7; *Arr. anab.* VII. 18. 5; *Iust.* XV. 4. 21-23; *Oros. Hist.* III. 23.47-48; ayrıca bk. Corn. Nep. XXI. 3 "*Krallar Üstüne*"; *Lucian. Macr.* 11q; *Euseb. Chron.* 247c-d; *Hieron. Chron.* 120.1 [1717]; *SIG³ I 374 str.* 14-30. Konuya ilişkin olarak bk. Bevan 1902a, 59; Billows 1997, 175 vd.

³⁰ Bevan 1902a, 59.

(Kızılırmak) kadar olan bölge Lysimakhos'a ait olmuş, Küçük Asya'nın doğusuna ise Seleukos hükmetmiştir.

İkinci evliliğini Ptolemaios I Soter'in kızı Arsinoe ile yapan Lysimakhos, pekçok çocuk sahibi olmuştur. Hırslı birisi olan eşi Arsinoe, Lysimakhos'un diğer eşinden olan çocuklarının değil de kendi çocuklarının başa geçmesini istemiştir. Bu yüzden Lysimakhos'un ilk evliliğinden olan cesur ve askeri anlamda üstünlük kazanan Agathokles babasına ihanet ettiği gerekçesiyle mahkemeye bile çıkartılmadan Arsinoe tarafından sessizce ortadan kaldırılmıştır (MÖ. 284-3)³¹. Bu durum Lysimakhos'un kendisine bağlı olanların nefretini kazanmasına neden olmuş ve Agathokles'in eşi, Seleukos'un yanına sığınmıştır. Agathokles'in, Philetairos'un da aralarında bulunduğu dostları Seleukos'u yardıma çağırılmışlar³². Philetairos da Pergamon'da bir ayaklanma çıkartıp kenti kontrol altına almıştır. Uzun süredir Lysimakhos ile araları açık olan Seleukos durumu fırsat bilerek MÖ. 281'de hiçbir direniş ile karşılaşmadan ilerlemiştir. Lysimakhos da onu karşılamak için Hermos (Gediz) Nehri'nin kuzeyinde yer alan Kurupedion Ovası'na ilerleyerek MÖ. 281'de burada karşılaşmışlardır. Savaş, Lysimakhos'un hem krallığını hem de hayatını kaybetmesiyle sonuçlanmıştır³³.

³¹ Strab. XIII. 4. 1c. 623; Memnon V. 6; App. Syr. 64; Paus. I. 10. 3-4; Lucian. *Icar.* 15; Pomp. Trog. *Prolog.* 17; Iust. XVII. 1. 2-6; Euseb. *Chron.* 233b; Oros. *Hist.* III. 23. 56-7; ayrıca bk. Hansen 1971², 16 vd. dn. 16.

³² Agathokles'in durumuna üzülen arkadaşları bunun haksız yere olduğunu ifade ettiklerinde bazıları öldürülmüş, bazıları da bu zulmü görüp krallıktan kaçarak Seleukos'un yanına sığınmışlardır. Bu kaçanlardan bazıları Seleukos'u da Lysimakhos'a karşı kışkırtarak onun Lysimakhos'a karşı savaş açmasına neden olmuştur. Daha detaylı bilgi için bk. *BabylChron.* IX. 03-07; Memnon VIII. 3; Pomp. Trog. *Prolog.* 17= Iust. XVII. I. 8; Oros. *Hist.* III. 23. 58-9.

³³ Memnon'a (VIII. 2) göre Herakleia Pontike'li Malakon'un fırlattığı mızrak ile hayatını kaybetmiştir. Ayrıca bk. Hadley 1974, 50-65; Dimitriev 2007, 138; Arslan 2010, 219. Savaş hakkında bk. Poly. XVIII. 51. 4; Liv. XXXIV. 58. 5; Strab. XIII. 4. 1 c. 623; Plin. *Nat.* VIII. 61 [143]; Memnon *loc.cit.*; Plut. *Mor.* XII. 970c: *De Sollertia Animalium* 14; Ael. *An.* VII. 40; Phleg. *Fr.* 9; App. Syr. 62; 64; Paus. I. 10. 5; Corn. Nep. XXI. 3 "Krallar Üstüne"; Polyain. *Strat.* VIII. 57. 1 "Arsinoe"; Lucian. *Marc.* 11; Pomp. Trog. *Prolog.* 17=Iust. XVII. 2. 1-2; Euseb. *Chron.* 233c-235a; Oros. *Hist.* III. 23. 60-62. Konuyla ilgili olarak bk. Waterfield 2011, 203.

BİRİNCİ BÖLÜM
SELEUKOS I NIKATOR'UN (MÖ. 312-281) BAŞA GEÇİŞİNDEN III.
ANTIOKHOS MEGAS'A (MÖ. 223-187) KADAR SELEUKOSLARIN
HELLENİSTİK KRALLIKLARLA OLAN İLİŞKİLERİ

1.1 Seleukos I Nikator (MÖ. 312-281)

Görsel 1.1 Seleukos I Nikator Babil Satrabı MÖ. 311-306

Kaynak: www.forumancientcoins.com

(=ὑπασπιστής) olarak bilinen piyade komutanlığına atanmıştır³⁵. İskender ve arkadaşları Susa'da soylu Perslerin kızlarını kendilerine eş olarak almışlar, Seleukos da Baktrialı Spitamenes'in kızı Apame ile evlenmiştir³⁶. İskender'in ölümünden sonra eşini bırakmayan tek Makedonyalı, Seleukos olmuştur.

Büyük İskender'i takip eden generallerinden en başarılılarından biri olan I. Seleukos, II. Philippos'un seçkin memurlarından biri olan Europos'lu Antiokhos'un oğludur³⁴. Büyük İskender ile birlikte yetişmiş (=σύντροφος), onunla birlikte Asia Seferi'nde bulunarak rütbelerinde yükselmiştir. Süvari birliğindeki arkadaşlarıyla savaşmış, zırh taşıyan

³⁴ Iust. XV. 4. 3; Oros. *His.* III. 23.10; App. *Syr.* 57; Strab. XVI. 749; Arr. *Alex.* 2; Libanius *Or.* XI. 93.

³⁵ Arr. *Anab.* V. 13. 1, 4.

³⁶ Arr. *Anab.* VII. 4. 4-7. Arrianus, İskender'in arkadaşlarından yaklaşık 80'inin Pers kızlarla evlendiğinden bahseder. Athenaios'a (XII. 538b-539a) göre ise bu sayı 92'dir. Ayrıca bk. Bell 2007, 40.

Görsel 1.2 Ptolemaios I Soter

Kaynak: Louvre Müzesi

İskender öldüğünde kral naibi Perdikkas'ın yanına Seleukos, ikinci komutan (χιλίαρχος= 1000 kişinin komutanı) olarak atanmıştır³⁷. MÖ. 321'de Triparadeisos'ta toplanan konferans'ta³⁸ Seleukos, Babil satraplığına getirilmiştir³⁹. Daha sonra I. Seleukos, Antigenes'in gümüş kalkanlılar birliğinin komutanı olarak atanınca, Perdikkas'ı, I. Ptolemaios'a karşı çıktığı Mısır Seferi'nde Peithon ile birlikte çadırında ona suikast düzenlemiştir⁴⁰. MÖ. 315'te Antigonos, Ptolemaios hakimiyetinde olan Babil topraklarını ele geçirmek için girişimde bulunurken oğlu Gaza'ya saldırmış, I. Seleukos, Ptolemaios'a yardıma giderek Demetrios ile barış yapılmıştır. Daha sonra Ptolemaios, Seleukos'u Babil için küçük bir donanmayla gönderdikten sonra Seleukos da Babil halkının desteğini alarak

Antigonos'u yenmiştir⁴¹. Babil halkının püskürtmesi ile kral Antigonos'a sadık kalanlar Babil kalesine çekilmek zorunda kalmış⁴² ve kısa süre sonra da barış anlaşması imzalanmıştır. Böylelikle Seleukos Babil satraplığını geri almıştır⁴³.

³⁷ Diod. XVIII. 3. 4.

³⁸ Errington'a (1970, 75-6) göre Triparadeisos toplantısı Mayıs 330'dan sonradır.

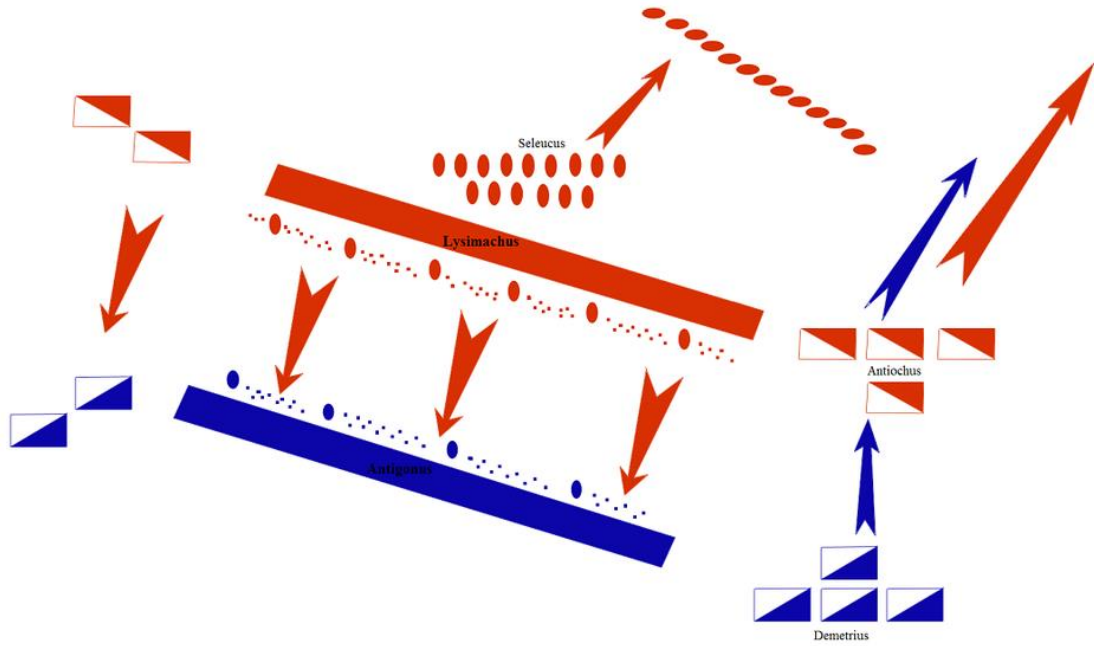
³⁹ Diod. XVIII. 39. 1-7; XIX. 91. 1-5; Memnon IV. 3; Plut. *Eum.* III.3-VIII. 2; App. *Syr.* 53; *Mith.* 8; Corn. *Nep.* XVIII. 5. 1 "Eumenes"; Pomp. *Trog. Prolog.* 13; Iust. XV. 1. 1; Ampel. XXXI. 1; Arr. *Fr.* IX. 32-38= Phot. *Bib.* 92 [71b-72a] (Arrianus); *FGrHist* II 155 F 1. 4 'Anonymos, *Heidelberger Epitome*'. Ayrıca bk. Arslan 2010, 205.

⁴⁰ *Marm. Par.* B'11 [112]; Diod. XVIII. 36. 2-5; Corn. *Nep.* XVIII.5. 1. "Eumenes" maddesinde Perdikkas'ın Seleukos ve Antigenes tarafından Nil'in yakınında katledildiğinden bahseder. Strab. XVII. 1. 8c 794; Plut. *Eum.* VIII. 2; Memnon IV. 3; Paus. I. 6. 3; Iust. XIV. 4. 11; Arr. *Alex.* I. 28; Arr. *anab.* VII. 8. 5; *fr.* IX. 28= Phot. *Bib.* 92 [71a] (Arrianus); *FGrHist* II 155 F 1. 3 "Anonymos, *Heidelberger Epitome*"; ayrıca bk. Polyain. *Strat.* IV. 6. 4 "Antigonos". Konuya ilişkin daha detaylı bilgi için bk. Arslan 2010, 205.

⁴¹ Diodoros'a (XIX. 90. 3-5) göre Seleukos'un donanması Antigonos'un donanmasından az olmasına rağmen Seleukos askerlerini cesaretlendirmiş ve tanrının verdiği oraklı onlara anlatmıştır. App. *Syr.* 54. Plut. *Dem.* V. Ayrıca bk. Bell 2007, 41.

⁴² Diod. XIX. 91. 3-4.

⁴³ Diod. XIX. 91. 5.

Şekil 1.1 İpsos Savaşı Şematik Diagram

Kaynak: en.wikipedia.org

MÖ. 308'de I. Seleukos doğu seferine çıkarak Hindistan'a kadar girmiş ve Mauria (bugünkü Patna) kralı Khandragupta (Sandrokottos)⁴⁴ ile anlaşma yapıp⁴⁵ ona Hindistan Bölgesi'ni vererek⁴⁶ karşılığında 500 savaş filini almıştır⁴⁷. Doğudan dönerek Ptolemaios, Lysimakhos ve Kassandros birliklerine katılan Seleukos, Antigonos Monophthalmos'un düşmanlarına karşı tüm riski alarak kendileriyle savaşa girdiğini ve 70.000 ağır piyade birliği, 10.000 süvari birliği ve 75 fil ile onlara karşı yürüdüğünü görünce, Lysimakhos ile birlikte 64.000 yaya, 10.500 atlı, 120 savaş arabası ve 400 fil ile Antigonos'a karşı Ipsos'ta çarpışmışlar (MÖ. 301) ve Antigonos savaşta öldürülmüştür⁴⁸.

Savaş sonucunda I. Seleukos Suriye'yi, Lysimakhos Küçük Asya'nın çoğu yerini, I. Ptolemaios ise Koile Suriyesi'ni (Fenike sahili hariç, batıda Lübnan dağları ile doğuda Anti

⁴⁴ Hellen ve Latin kaynaklarında Sandroktos veya Androktos olarak geçmektedir bk. Thapar 2004, 177.

⁴⁵ App. Syr. 55; Strab. XV. 2. 9; Iust. XV. 4. 21.

⁴⁶ Strabon'a göre (XV. 2. 9) bu kentler Gandhara (Kuzeydoğu Afganistan'da bir yer), Paropamisadai (Hindikuş Bölgesi'nde Afganistan'ın kuzeyi), Arakhosia (Afganistan'da Kandahar) ve Gedrosia (Belucistan)'dır. Anlaşmadaki değişimler için ayrıca bk. Bell 2007, 42.

⁴⁷ Strab. XV. 2. 9; XVI. 2.10; Plut. Alex. 62. Bu savaş filleri MÖ. 301'deki Ipsos Savaşı'nda önem arz etmektedir ayrıca bk. Polyain. Strat. IV. 9. 3. Bu filleri Seleukos'un Baktria, Susa gibi kentlerde zafer anısına bastırıldığı sikkelerde de görülmektedir. Kriti 1996.

⁴⁸ Poly. XVIII. 54. 4; Liv. XXXIV. 58. 5; Strab. XIII. 4. 1c. 623; Plin. Nat. VIII. 143; Memnon VIII. 2; Plut. Mor. XII. 970 c: De Soll. Anim. 14; Plut. Dem. 28-29; Ael. Anim. VII. 40; Phleg. Fr. 9; App. Syr. 62; 64; Paus. I. 10. 5; Corn. Nep. XXI. 3. 2; Lucian. Marc. 11; Pomp. Trog. Prolog. 17= Iust. XVII. 2; Polyain. Strat. IV. 9. 4; VIII. 57. 1; Euseb. Chron. I. 233c-235a; Oros. Hist. III. 23. 60-62.

Lübnan dağları arasında kalan yöre) almıştır. Antigonos'un yenilgisi sonucunda kendisinin az hak alması, Seleukos ve diğerlerinin arasında nifak tohumlarının ekilmesine sebep olacak ve bu durum kendi aralarında iki yüzyıl sürecek savaflara dönüşecektir⁴⁹.

Antigonos'un Suriye'de kurduğu Orontes yakınındaki Antigoneia (Antakya) kentini yakıp yıkan Seleukos burayı Antiokheia olarak yeniden kurmuştur⁵⁰. Babasının adına 16 (Antiokheia), annesinin adına 5 (Laodikeia), kendi adına 9 (Seleukeia), İranlı eşinin adına 1 (Apamea) ve kendisinin ikinci eşi ve sonra oğlunun eşinin adına 1 (Stratonikeia) kent kurmuştur⁵¹.

MÖ. 292'ye gelindiğinde I. Seleukos, Demetrios I Poliorketes ile anlaşma yaparak bunu da evlilikle tamamladıktan sonra Demetrios'un kızı Stratonike'yi (I) eş olarak kendine almıştır⁵². Bu anlaşma uzun sürmeyerek Demetrios Hellas'a kaçmıştır. Doğuda yeniden krallık kurmak isteyen Demetrios, Seleukos ile anlaşmayı tanımamış ve sonucunda da Suriye'deki Kyrrhestika'da Seleukos'a yenilip esir düşmüştür (MÖ. 286-285)⁵³, ölene kadar da onurlu bir şekilde tutsak olarak tutulmuştur⁵⁴.

Seleukos kendi yandaşlarından olan Lysimakhos'a cephe almışken, Lysimakhos'un eşi Arsinoe kendi çocuklarını başa geçirmek için Lysimakhos'un oğlu Agathokles'i babasına ihanet etmekle suçlayarak yargılatmadan öldürmüştür⁵⁵. Bunun üzerine aralarında Agathokles'in arkadaşı Philetairos'un⁵⁶ da bulunduğu kent halkı, kendi oğlunu öldürten Lysimakhos'a cephe almıştır⁵⁷. Kent halkı, bu duruma istinaden Seleukos'tan yardım istemiştir. Seleukos da bunu fırsat bilerek Kurupedion Ovası'na ilerlemiş ve iki ordu burada karşılaşarak savaşmışlardır⁵⁸. Bu savaşta Lysimakhos yenilmiş ve öldürülmüştür⁵⁹. Savaş sonucunda Lysimakhos'un toprakları, başka varisi olmadığından Seleukos'a geçmiştir⁶⁰.

⁴⁹ Poly. V. 67. Ayrıca bk. Bell 2007, 42.

⁵⁰ Libanius *Or.* XI. 92.

⁵¹ Kurulan kentlere ilişkin bk. App. *Syr.* 57. Ayrıca bk. Cohen 1995.

⁵² Plut. *Dem.* 32. 3; App. *Syr.* 59-62. Lysimakhos, I. Ptolemaios'un bir kızını kendisine, diğerini de oğlu Agathokles'e alması üzerine, Seleukos kendisi de Demetrios'un kızını alarak kâr sağladığını düşünmüştür. Plut. *Dem.* 31. Demetrios ise bu evlilikten Kilikia Bölgesi'ni almıştır. Konu hakkında detaylı bilgi için bk. Will 1984, 104.

⁵³ Plut. *Dem.* 46-8; Polyain. *Strat.* IV. 7. 12. Demetrios ve I. Seleukos'un savaş alanı, düzeni ve asker sayıları hakkında daha detaylı bilgi için bk. Bar-Kochva 1976, 111-16.

⁵⁴ Plut. *Dem.* 45-52.

⁵⁵ Strab. XIII. 4. 1c. 623; Memnon V. 6; App. *Syr.* 64; Paus. I. 10. 3-4; Lucian. *Icar.* 15; Iust. XVII.1. 2-6; Pomp. Trog. *Prolog.* 17; Euseb. *Chron.* 233b; Oros. *hist.* III. 23. 56-7; ayrıca bk. Hansen 1971², 16 vd. dn. 16.

⁵⁶ Attalos'ların kurucusu olan ve 20 yıla yakın krallığı iyi bir şekilde yöneten Philetairos denge politikası izleyerek krallığı ayakta tutmuştur. Strab. XII. 3. 8; XIII.4. 1; ayrıca bk. Eriş 1990, 41-4; Magie 2001, 5-6; Bugh 2006, 46.

⁵⁷ Strab. XIII. 4. 1; App. *Syr.* 64.

⁵⁸ Iust. XVII. 1. 7-12. Ayrıca bk. Waterfield 2011, 202-3.

⁵⁹ Corn. Nep. XXI. 3. 2 "Krallar Üstüne"; ölümü için ayrıca bk. Hadley 1974, 50-65; Dimitriev 2007, 138; Arslan 2010, 219. Savaş hakkında bk. Poly. XVIII. 51. 4; Liv. XXXIV. 58. 5; Strab. XIII. 4. 1 c. 623; Plin. *Nat.*

Görsel 1.3 Seleukos Sikkesi

Kaynak: Berlin Pergamon Museum

I. Seleukos, gücünü kanıtlayarak kendi krallığını kuran ikinci komutandır⁶¹. Mısır ve Makedonya dışında İskender krallığının neredeyse tümüne (Hellas, Küçük Asya'dan Hindistan'a kadar) sahip olmuştur⁶².

Lysimakhos ve Seleukos arasındaki savaşın bitmesinden sonra Bithynia kralı I. Zipoites (MÖ. 327-279), Herakleia (Karadeniz Ereğlisi) kentine saldırmıştır (MÖ. 281). I. Seleukos'tan yardım isteyen kent I. Zipoites'i alt etmiştir. Bunun üzerine Seleukos civar kentlerin de kendisine bağlılıklarını bildirmelerini isterken Herakleialılarla araları iyi olmayanlar bu duruma cevap vermemişlerdir⁶³.

Seleukos Kurupedion Savaşı'ndan 7 ay sonra doğduğu yerleri görmek ve hem de Trakya'daki egemenliğini sağlamlaştırmak için Lysimakheia'ya (Trakya'da Bolayır), gitmiştir. Orada kurban törenini gerçekleştirdikten sonra atına dönerken refakatçilerinden biri olan Ptolemaios I Soter'in oğlu Ptolemaios Keraunos⁶⁴ tarafından öldürülmüştür⁶⁵.

VIII. 61 [143]; Memnon VIII. 2; Plut. *Mor.* XII. 970c: *De Sollertia Animalium* 14; Ael. *An.* VII. 40; Phleg. *Fr.* 9; App. *Syr.* 62; 64; Paus. I. 10. 5; Corn. Nep. XXI. 3 "Krallar Üstüne"; Polyain. *Strat.* VIII. 57. 1 "Arsinoe"; Lucian. *Marc.* 11; Pomp. *Trog. Prolog.* 17=Iust. XVII. 2. 1-2; Euseb. *Chron.* 233c-235a; Oros. *Hist.* III. 23. 60-62.

⁶⁰ Memnon IX-X. Lysimakhos'un Küçük Asya'daki Hellen kentleri ile olan ilişkileri hakkında bk. Landucci-Gattinoni 1992, 237-243; Franco 1993, 65-182.

⁶¹ Edson 1958, 154.

⁶² Cass. Dio XIX. 91. 1-5. Ayrıca bk. Bevan 1902a, 72; Green 1990, 133.

⁶³ Memnon VI-VII.

⁶⁴ I. Ptolemaios ile Antipatros'un kızı Eurydike'den olan Şimşek (=Keraunos) lakaplı Ptolemaios, Makedonya tahtını bu suikast ile ele geçirmiştir. Strab. XIII. 4. 1c 623; App. *Syr.* 62-3; Paus. X. 19. 7.

⁶⁵ Poly. II. 41. 1; Corn. Nep. XXI. 3 "Krallar Üstüne"; Strab. XIII. 4. 1c 623; Memnon XII.3; App. *Syr.* 62-5; Paus. I. 16. 2; X. 19. 7; Pomp. *Tog. Prolog.* 17= Iust. XVII.2. 4-5; Eus. *Chron.* 235a-b; Hieron. *Chron.* 124. 3 [1735]; 125. 1 [1737]; Oros. *Hist.* III. 23. 63-68. Ayrıca bk. Vit. *Arat. Genus* 15; *BabylChron* IX R. 1-7; *Brit.*

Seleukos'un ölümüyle İskender'in generallerinin tamamı ölmüş, topraklar onların vasileri tarafından yönetilmiştir. Ptolemaios II Philadelphos (MÖ. 282-246) yönetiminde Mısır; Seleukos oğlu Antiokhos I Soter (MÖ. 281-261) yönetiminde Küçük Asya; Antigonos Monophthalmos'un torunu Antigonos II Gonatas (MÖ. 279-239) yönetiminde Makedonya olarak üç Hellenistik krallık kalmıştır.

1.2 Antiokhos I Soter (MÖ. 281-261)

Görsel 1.4 Antigonos II Gonatas

Kaynak: www.wildwinds.com

Seleukos'un ölümünün ardından Philetairos, onun küllerini I. Antiokhos'a göndermiştir⁶⁶, böylece Seleukos hanedanlığına bağlılığını bir kez daha kanıtlamıştır. Babasının öldürüldüğü sırada doğu satraplıklarında olan Antiokhos hızla batıya ilerlemiştir (MÖ. 281). Bu sırada Ptolemaios Keraunos, müttefik arayışına girerek önce

Lysimakhos'un eşi Arsinoe ile evlenip⁶⁷ kardeşi II. Ptolemaios Philadelphos'a⁶⁸ mektup yazarak krallık haklarından vazgeçtiğini beyan etmiş ve diğer düşman krallıklara saldırmanın daha onurlu olacağını ifade etmiştir⁶⁹. Bithynia kralı I. Nikomedes (279-255) ile de anlaşma yapmıştır⁷⁰. Bu sırada Epeiros kralı Phyrros'un kızıyla nişanlanarak kendisini krallığın koruyucusu olarak göstermiştir⁷¹.

Mus. 35603. 08-10; Hansen 1971², 17. Bu suikastin MÖ. 281 Aralık ya da MÖ. 280 Ocak ayında olduğu hakkındaki yorumlar için ayrıca bk. Tarn 1947⁵, 11; Magie 1950, 727 vd.; Akşit 1971, 45 dn. 94; Heinen 1972, 3 vdd.; 1989, 43; Grainger 1990, 190 vd. dn. 60. Daha detaylı bilgi için bk. Arslan 2000, 37 dn 95; 2007, 90 vd.

⁶⁶ App. Syr. 63. Konuyla ilgili ayrıca bk. Grainger 2010, 75.

⁶⁷ Pomp. Trog. *Prolog.* 17=Iust. XVII. 2. 6-8; ayrıca bk. Memnon XIV. 1.

⁶⁸ MÖ. 285 yılında kral naibi olan Philadelphos, MÖ. 282 yılında babasının ölmesi/öldürülmesi üzerine Mısır tahtına geçmiştir. Tahta geçiş için daha detaylı bilgi için bk. Austin 2000⁸ no. 44 str. 44-56; Poly. II. 41. 2; Corn. Nep. XXI. 3. 4. "Krallar Üstüne"; Strab. XVII. 1. 11c 795; Clem. Alex. *Strom.* 1.21w; Iust. XVI. 2. 7; Euseb. *Chron.* 161a-b; Exc. Barb. 35B; *Chron. Pasch.* I. 425a; Hieron. *Chron.* 124.1 [1733]; Malal. *Chron.* 196.

⁶⁹ Pomp. Trog. *Prolog.* 17=Iust. XVII. 2. 6-8; Memnon XII. 3.

⁷⁰ Iust. XVII.2. 9-10.

⁷¹ Pomp. Trog. *Prolog.* 17=Iust. XVII. 2. 11-15.

Görsel 1.5 I. Antiokhos

Kaynak: www.coinarchives.com

SC

II. Antigonos Gonatas, Seleukos'un başına gelenleri öğrenince (Memnon XIII.1), Ptolemaios Keraunos'un planlarını bozmak istemiştir. Keraunos ise donanmayı toplayarak Antigonos Gonatas'a karşı savaşa girişmiştir⁷². Savaş sonucunda Antigonos yenilmiştir⁷³. Savaşı kazanan Ptolemaios Keraunos, I. Antiokhos ile de barış yaparak⁷⁴

Pyrrhos'un kızıyla da evlenip Makedonya'daki hakimiyetini sağlamlaştırmıştır⁷⁵.

I. Antiokhos anlaşma yaptıktan sonra, önceden Lysimakhos egemenliğinde olan Küçük Asya'nın güney kıyıları ile Hellen adalarını ele geçiren Ptolemaios II Philadelphos, Ptolemaios hakimiyetini genişletmeye çalışsa da, Seleukos otoritesinin merkezi olan Sardis (Sard) kentini kurması ile Antiokhos'un başarısı bu hayallerini gölgelemiştir⁷⁶.

1.2.1 Kuzey İttifakı ve Galatların Küçük Asya'yı İstilas (MÖ. 278-77)

Bithynia kralı Zipoites Herakleia teritoryumuna girerek yöreyi harap edince⁷⁷ Herakleia; I. Mithradates (MÖ. 302-265), Kalkhedon (Kadıköy) ve Byzantion'un (İstanbul) bulunduğu Kuzey Birliği olarak adlandırılan birlikten yardım talep etmek üzere elçi göndermişlerdir⁷⁸. Bu sırada Antiokhos tarafından Torosların diğer tarafına atanan Patrokles, yerine soyu Aspendos'un soylu ailelerine dayanan Hermogenes'i atamıştır⁷⁹. Hermogenes de Herakleia kentini yağmalamaya çalışmış, ama kentten gelen elçiler dolayısıyla barış yapılmıştır⁸⁰. Herakleia kenti Hermogenes'ten de yardım talep etmesine rağmen buradan Bithynia içlerine giden Hermogenes, Zipoites/Nikomedes? tarafından öldürülmüştür⁸¹. Bunun üzerine Antiokhos, Zipoites'in varisi I. Nikomedes (MÖ. 279-255) üzerine sefere çıkmıştır. Nikomedes, Kuzey İttifakı'nın üyesi olan Herakleia ile anlaşma yaparak⁸² Byzantion da I.

⁷² Pomp. Trog. *Prolog.* 17=Iust. XVII. 2. 10; XXIV. 1. 1-8.

⁷³ Memnon XIII. 2-3; Iust. XXIV. 1. 8

⁷⁴ Iust. XXIV. 1. 8.

⁷⁵ Iust. XXIV. 1.8., ayrıca bk. Pomp. Trog. *Prolog.* 17=Iust. XVII. 2. 15. Plutarkhos (*Pyrrh.* IX.1) Pyrrhos'un evlilikleri arasında Ptolemaios Keraunos'u saymaz. Ptolemaios bu sırada Galatlara karşı mücadelesinde ölünce bu evliliğin sözde kalması muhtemeldir. Konuya ilişkin ayrıca bk. Arslan 2010, 225.

⁷⁶ Heinen 1984, 415; Bell 2007, 48.

⁷⁷ Memnon VI. 3.

⁷⁸ Memnon VII. 2. Ayrıca bk. Saprykin 1997, 161-178; Bittner 1998, 94-96; Sartre 2003, 57.

⁷⁹ Hermogenes hakkında daha detaylı bilgi için bk. Otto 1966², col. 862-863 n° 6; Geyer 1971², col. 493 n° 3; Komutanlığa atanması ve Herakleialılar ile münasebeti için ayrıca bk. Bevan 1902a, 131.

⁸⁰ Memnon XV.; ayrıca karşılaştırmak için bk. Saprykin 1997, 165 vdd.

⁸¹ Memnon IX. 2.

⁸² Memnon IX. 3-4.

Görsel 1.6 İntihar Eden Galat

Kaynak: www.arkeoloji.biz

Nikomedes'in müttefiği olması üzerine kent, Galatlar tarafından kuşatılınca Herakleia'lılar Byzantion'lulara maddi yardımda bulunmuşlardır⁸³. I. Antiokhos ve Kuzey İttifakı arasında Bosporos'ta (İstanbul Boğazı) belirsiz bir deniz karşılaşması sonucunda Antiokhos'un yanında yer alan Antigonos Gonatas, Kuzey İttifakı'nın tarafına geçmiştir⁸⁴. Böylelikle Antiokhos, Kuzey İttifakı ve Antigonos ile anlaşma yapmıştır (MÖ. 278-277)⁸⁵.

MÖ. 281'de Lysimakhos'un yenilgisini duyan Galatlar⁸⁶, önlerinde bir engelin kalmadığını görünce Hellas'ı istilaya gitmişlerdir. Makedonya'ya saldıran Galatları Ptolemaios Keraunos karşılamış, elçi görüşmeleri üzerine sonuca ulaşılammış⁸⁷ ve amansız bir mücadeleye

girişilmiştir. Keraunos yenilgiye uğramış ve öldürülmüştür⁸⁸. MÖ. 279'da Trakya'yı istila etmeye çalışan Galatlar, Antigonos Gonatas tarafından Lysimakheia'da yenilmiştir⁸⁹. I. Nikomedes, kardeşi Zipoites ile aralarındaki münakaşa dolayısıyla bu halklardan bir grubu askerleri arasına almak istemesi üzerine onları Küçük Asya'ya davet ederek Avrupa'dan bu topraklara geçmesine neden olmuştur⁹⁰. Iustinus (XXV. 2. 8) Galatların Asya ve Hellas topraklarını çekirge sürüsü gibi doldurdıklarından bahseder. Livius (XXXVIII. 16. 1) ise

⁸³ Memnon XI. 11

⁸⁴ Memnon XVIII; Pomp. Trog. *Prolog.* 24= Iust. XXIV. Bu çarpışma için bk Bevan 1902a, 136 vd.

⁸⁵ Iust. XXV. 1. 1. Daha detaylı bilgi için bk. Saprykin 1997, 166 vd. I. Antiokhos'un kızkardeşi ve II. Antigonos'un yeğeni olan Phila'nın II. Antinogos ile evlenmesi iki kral arasındaki müttelikliği sağlamlaştırmıştır, konuyla ilişkili olarak bk. Grainger 2010, 80.

⁸⁶ Hellenler tarafından Keltler, Romalılar tarafından Galatlar olarak bilinmektedir. Pausanias'a göre (I. 4. 1.) bu halk Galat adını almadan önce, Keltler olarak anılmaktadır. Galatlar hakkında daha detaylı bilgi için bk. Arslan 2000, 2 vd.

⁸⁷ Iustinus'a göre (XXIV. 5. 1-4) Galat komutanlarından Bolgios, Keraunos'a elçiler göndermiş ve elçiler Keraunos'un kendilerine haraç ödemesi gerektiğini söylemesi üzerine Keraunos da, komutanlarının silah bırakınca nasıl barış yapacağını düşüneceğini söylemiştir. Karşılık olarak elçiler de gülererek bunu Keraunos için mi yoksa kendileri için mi istediklerini kısa sürede anlayacağını göreceğini ifade etmişlerdir.

⁸⁸ Keraunos savaş filii sırtında mücadele ederken hayvanın yaralanması üzerine hayvanın sırtındaki Keraunos düşmüş ve bu durum da kralın canlı olarak ele geçmesine neden olmuştur. Galatlar da Keraunos'u parçalara ayırarak başını mızrak ucuna takıp Makedon ordusuna göstermiştir. Ölümü ve konuyla ilgili daha detaylı bilgi için bk Paus. X. 19. 4; Memnon XIV; Mitchel 1993, 13.

⁸⁹ Galatların uğradığı yenilgi hakkında konuya ilişkin bk. Poly. IV. 46; Diod. XXII. 9; Paus. X. 19-23; Pomp. Trog. *Prolog.* 24= Iust. XXIV. 5; XXV. 1-2; Polyain. Strat. IV. 6. 17. Ayrıca bk. Hammond - Walbank 1988, 581; Mitchel 1993, 15; Ager 2003, 36 vd.

⁹⁰ Galatların Anadolu'ya geçmesi ile ilgili ayrıca bk. Poly. I. 6. 5; Liv. XXXVIII. 16. 1-15; Strab. IV. 1. 13c. 187; XII. 5. 1c. 566; XIII. 1. 27c. 594; Memnon XIX. 3; XX. 3; Paus. I. 41. 5; VII. 6. 8-9; X. 15. 2; 23. 14; Pomp. Trog. *Prolog.* 25=Iust. XXV. 2. 8-11; XXXII. 3. 6.

geçtikleri yerleri yağmalayarak toprakları kuruttuklarını söylemiştir⁹¹. I. Nikomedes, kardeşi

Görsel 1.7 Ptolemaios Magas, MÖ. 277-249

Kaynak: www.coinarchives.com

Zipoites'e karşı Galatlarla anlaşma yapmış ve kardeşini yenerek Bithynia topraklarının tek hakimi olmuştur⁹². MÖ. 278/7 yılında Küçük Asya'ya geçen Galatlar, Karadeniz Kralı Mithradates I

Ktistes'in (MÖ. 302/1-266/5) komutası altındaki orduya paralı asker olarak Ptolemaios II

Philadelphos'a karşı Paphlagonia Bölgesi'nde savaşmışlardır⁹³. I. Antiokhos ise Galatlara karşı Fil Savaşı⁹⁴ (MÖ. yak. 269) olarak bilinen savaşta onlarla çarpışarak Soter (Σωτήρ=kurtarıcı) unvanını almıştır. Appianus (*Syr.* 65) Antiokhos'un Galatları Küçük Asya'dan çıkardığı için bu unvanı aldığını söylemiştir. Ama onları Asya'dan çıkaramamıştır; I. Nikomedes ve I. Mithradates kendilerine yaptıkları yardımlar karşılığında onları Sangarios (Sakarya) ve Halys ırmaklarının olduğu bölgeye hapsetmiştir⁹⁵. Bundan sonraki süreçte I. Nikomedes'e yardım eden Galatların yaptıklarına karşılık olarak onları, önceden Phrygia sonra ise Galatia olarak adlandırılan bölgeye yerleştirerek onların bu bölgede istihdam etmelerini sağlamıştır.

⁹¹ Priene (Güllübahçe)'den ele geçen bir yazıtta, kenti yağmaya gelen Galatlar, tapınağa, kutsal sınırlara ve altarlara zarar verince Lykos oğlu Sotas kentin en güçlülerini toplayarak, kentlerini, eşlerini, çocuklarını ve arkadaşlarını korumak adına bu halka karşı koymuşlar ve Galatları püskürtmüşlerdir. Bu yüzden danışma ve halk meclisi Sotas'ı palmiye yapraklarından yapılmış bir çelenk ile tiyatro önünde onurlandırmayı layık görerek bu kararın Athena Tapınağı'na dikilmesine karar vermiştir. Daha ayrıntılı bilgi için yazıt hakkında bk. *OGIS* 765; *I. Priene* 17= Burstein 1985, 17; Magie 1950, 730 n° 11.

⁹² Memnon XIX. 2-5; XX. 3; Liv. XXXVIII. 16. 1-15; Strab. XII. 5. 1-3c. 567; Paus. I. 4. 5, X. 23. 14; Iust. XXV. 2. 11; Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Magie 1950, 730 dn. 10; Arslan 2000, 55; 2007; 56 vd.; 2010, 237 vd.

⁹³ Steph. Byz. *Ethnika* s.v. "ἄγκυρα=Ankyra"= Apollon. *fr.* XVII. 13.

⁹⁴ Savaş hakkında daha detaylı bilgi için bk. App. *Syr.* 65; Tarn 1926a, 157-162; Mitchel 1993, 19; Kaya 2009a, 74-79; Grainger 2010, 80 vd. Savaş yılı için çeşitli öneriler için bk. Bar-Kochva 1973, 1-8; Wörrle 1975, 59-87.

⁹⁵ Lucian. *Zeuxis* 8-11; App. *Syr.* 65. Savaşın tarihi ve yeri için ayrıca bk. Bar-Kochva (1973, 5) MÖ. 272 Nisan ayını önerirken, Ma (1999, 349) savaşı MÖ. 269'a tarihler. Heinen (1984, 416) ise ya MÖ. 275 ya da MÖ. 270 olduğunu vurgular. Ager (2003, 37) ise MÖ. 270 ya da biraz daha geç bir tarihte olduğunu söyler.

1.2.2 Seleukos ve Ptolemaios Krallıkları Arasındaki Mücadele: I. Suriye Savaşı (MÖ. 276-272)

Görsel 1.8 II. Ptolemaios, MÖ. 285-246

Kaynak: www.coinarchives.com

Antiokhos I Soter, tahta çıktığı zamanlarda her ne kadar II. Ptolemaios ile iyi geçinse de Ptolemaios, Seleukos hakimiyetinin güçlendiğini görür görmez saldırı politikası izlemiştir⁹⁶. Ptolemaios II Philadelphos ise MÖ: 276'da Suriye'ye girerek savaşın başlamasına neden olmuştur⁹⁷. Aralarında yaşanan ilk çatışmadan II.

Ptolemaios zaferle ayrılarak Ionia, Karia, Lykia, Pamphylia ve Kilikia sahillerini hakimiyeti altına almıştır. Ardından Antigonos II Gonatas'ın bu bölgelere gelerek hak iddia etmesi Ptolemaios'un Anadolu sahillerindeki hakimiyetini tehdit etmiştir⁹⁸.

Antiokhos I Soter bu yenilginin ardından kendisini toparlayarak Torosları aşır Küçük Asya'ya gelmiştir. II. Ptolemaios'un üvey kardeşi Kyrenaika valisi olan Ptolemaios Magas, kendisini kral ilan edip II. Ptolemaios'a karşı ayaklanarak I. Antiokhos ile müttefiklik yapmıştır⁹⁹. Müttefiklerin MÖ. 274'te ikinci kez saldırı da bulunmalarına rağmen Antiokhos'un yeniden yenilmesi üzerine sınırlar değişmemiştir¹⁰⁰.

1.2.3 Khremonideia Savaşı (MÖ. 267-261)

Ptolemaios II Philadelphos, Hellas'taki Makedon gücünü kırmak için Atina ve Sparta ile müttefiklik yapmıştır¹⁰¹. Kurt – Sherwin-White'a (1993, 36) göre I. Antiokhos bu savaşta çok da önemli bir rol üstlenmemiştir. Onun krallığı doğuyu oluşturduğu için Hellas ve Ege kıyıları onun için bir şey ifade etmemektedir¹⁰². Öyle ki I. Antiokhos da diğer iki kral savaşırken Pergamon Krallığı'nın varisi, Philetairos'un yeğeni ve evlatlık oğlu olan I.

⁹⁶ II. Ptolemaios'un I. Antiokhos'u Suriye Savaşı'na teşviki için bk. Grainger 2010, 77 vd.

⁹⁷ Savaşın başlaması hakkında bk. Sachs – Hunger 1989, 270-73.

⁹⁸ II. Antigonos'un Küçük Asya'ya gelmesi ve II. Ptolemaios ile olan münasebetleri ile güç kaybetmesine ilişkin olarak bk. Bevan 1902a, 144-150; Grainger 2010, 86.

⁹⁹ Paus. I. 7. 1; Magas'ın kendisini kral ilan etmesi hakkında bk. Bevan 1902a, 146; Tarn 1926a, 161 vd.; Bell 2007, 48; Grainger 2010, 81. Müttefikliğini Antiokhos'un kızı Apama ile evlenerek güçlendirmesi konusunda daha detaylı bilgi için bk. Kurt – Sherwin-White 1993, 35.

¹⁰⁰ Savaşın yılı ile ilgili değişik tarihlendirmeler bulunmaktadır. Tarn (1926, 155-162)'e göre I. Suriye Savaşı MÖ. 276-1 arası; Otto (1928, 1-29) MÖ. 274-1; *Babylonion Chronicle* ise MÖ. ca 275/4 ca 274/3 olarak belirtmektedir.

¹⁰¹ Savaşta müttefiklikler ve savaş detayları için bk. Heinen 1972, 93-215; 1984, 418; Bell 2007, 50-1; Grainger 2010, 93 vd.

¹⁰² Bell 2007, 50 vd.

Eumenes ile MÖ. 263-262 yılında Sardis yakınındaki savaşta yenilmiştir¹⁰³. Krallığı döneminde babası Seleukos I Nikator gibi Suriye ve Küçük Asya'daki kentlerin gelişimini sağlamış ve kentlerde çıkan isyanları da yatıştırmıştır. 19 yıllık egemenliğinin ardından MÖ. 262/1 yılında ölmüştür¹⁰⁴.

1.3 Antiokhos II Theos (Theoeides) (MÖ. 261-246)

Antiokhos I Soter'in ölümü üzerine oğlu II. Antiokhos başa geçmiştir¹⁰⁵. MÖ. 265'te babasının, kendisini krallığa ortak etmesiyle ondan sonra krallığın başına geçecek olan tek kişinin kendisi olacağı konusunda şüphe bırakmamıştır¹⁰⁶.

1.3.1 Seleukos ve Ptolemaios Krallığı Arasındaki Mücadele: II. Suriye Savaşı (MÖ. 260-253)

Görsel 1.9 II. Antiokhos

Kaynak: www.coinarchives.com

Antiokhos I Soter'in ölümünü fırsat bilen II. Ptolemaios tahta henüz geçen II. Antiokhos'a savaş ilan etmiştir¹⁰⁷. Savaşın nedeni ise II. Ptolemaios'un Batı Anadolu'da gerçekleştirdiği faaliyetleri olmuştur. Ptolemaios II Philadelphos'un, Seleukosların tek elinde olan kıyı

kentlerini egemenliği altına almak istemesi ve ticaret merkezi olan Ephesos'u (Efes) ele geçirmesi kaçınılmaz olan savaşı tetiklemiştir. Seleukosların kaybettikleri topraklarda yeniden otorite sağlamaya çalışması II. Ptolemaios'u Suriye'ye saldırmaya yöneltmiştir. Bu sırada da Miletos tiranı Aitolialı Timarkhos başkanlığında Miletos ve II. Ptolemaios'un oğlu Ptolemaios¹⁰⁸ yönetiminde olan Ephesos başkaldırmıştır¹⁰⁹. II. Antiokhos, Ptolemaios saldırısıyla yüzleşerek başarılı bir şekilde Küçük Asya kıyılarını iyileştirmiştir. Frontinus'a (*Strat* III. 9. 10) göre, Rhodos II. Suriye Savaşı'nda II. Antiokhos tarafında yer almıştır.

¹⁰³ I. Antiokhos'un yenilgisi için bk. Strab. XIII. 4. 1-2; Austin 1981, 193; Magie 2001, 10; Bell 2007 51.

¹⁰⁴ Euseb. *Chron.* 249.

¹⁰⁵ Pomp. Trog. *Prolog.* 26; Euseb. *Chron.* 249c-d; Hieron. *Chron.* 129. 4 [1756]; Sulpit. 2.19a; Malal. 204-205. Ayrıca bk. Grainger 1997, 13-15.

¹⁰⁶ Hieron. *Chron.* 129. 4 [1756]; Malal. *Chron.* 204-205.

¹⁰⁷ II. Ptolemaios'un Suriye'ye seferi için bk. Parker-Dubberstein 1956, 21; Bresciani 1978, 31-7; Will 1979, 236; Heinen 1984, 418; Burstein 1985, 97; Hölbl 2000, 44; Ager 2003, 41 vd.

¹⁰⁸ Pompeius Trogus'ta (*Prologues* 26. kitap önsözünde) II. Ptolemaios'un oğlu olarak bahsedilen Ptolemaios, Hölbl (2000, 44) ve Grainger'e (2010, 119) göre Epigonos olarak geçmektedir. Ama bu Ptolemaios'un hangisi olduğuna dair daha detaylı bilgi için bk. Huss 1988, 229-250; Gygax 2000, 353-366; Ager 2003, 42 vd.; Bell 2007, 51.

¹⁰⁹ II. Antiokhos'un kenti ele geçirmesi ile ilgili ayrıca bk. Polyain. *Strat.* V. 18. Bu ayaklanmalar dolayısıyla kral, Miletos ve Ephesos'u özgürlüğüne kavuşturmuştur bk. *OGIS* 226; App. *Syr.* 65a; Frontin. *Strat.* III. 9. 10.

Rhodoslular Ephesos limanında Atinalı Khremonides komutasındaki Ptolemaios donanmasını gece püskürterek donanmayı limana geri dönmeye zorlamıştır¹¹⁰. Karaya çıkan donanmaya ani saldırı düzenlenmesi sonucu bu donanmanın yenilmesi kaçınılmaz olmuştur¹¹¹. İçerisinde Miletos, Samos ve Ephesos'un bulunduğu kentleri özgürleşmiştir¹¹². Antiokhos'a Miletos'un özgürleştirilmesi üzerine kentin vatandaşları tarafından Theos (Θεός= Tanrı/ θεοειδής= Tanrı görünümlü) unvanı verilmiş ve Ephesos da Seleukos krali merkezi yapılmıştır¹¹³.

Ionialılar bu durum üzerine II. Antiokhos'a sadakat ile bağlanmışlar¹¹⁴ ve Antiokhos da bu kentleri yenileme yolunu izlemiştir. MÖ. 255'te II. Ptolemaios'un, Kos'ta Antigonos II Gonatas tarafından yenilmesinden sonra¹¹⁵ gücü gitgide azalmıştır¹¹⁶. II. Antiokhos Küçük Asya topraklarını ele geçirdikten sonra Ionia'ya yönetici olarak Olympiakhos'u atayarak Karia'ya doğru yol almıştır. Alabanda (Çine) kentini Antiokheia olarak değiştirmiş ve Stratonikeia'ya (Eskihisar) yerleşmiştir. Öte yandan Alinda (Karpuzlu), Mylasa (Milas), Bargylia (Varvil) ve Iasos (Kıyıkışlacık) gibi kentleri kontrol altına almıştır¹¹⁷. Böylece II. Antiokhos, Ptolemaios etkisini hem Küçük Asya'da hem de Trakya'da yok ederek

Seleukoslara ait olan toprakları geri almıştır¹¹⁸.

MÖ. 254/3'de II. Antiokhos, Ptolemaios II Philadelphos ile olan savaşın sonucunda barış yapmışlardır¹¹⁹. Yapılan barış da ailelerarası evlilik

Görsel 1.10 Hieraks İsyanından Önce, II. Seleukos

Kaynak: www.wildwinds.com

¹¹⁰ Rhodos müttefikliği için bk Polyain. *Strat.* V. 18. Savaş hakkında bk. Ager 2003, 41; Bell 2007, 52; Grainger 2010, 125 vd.

¹¹¹ Plut. *Mor.* 45B; Athenaios V. 209e; VIII. 334a. Savaş tarihlemesi hakkında bk. Heinen 1972, 193-97; Hammond – Walbank 1988, 595-99.

¹¹² *SEG* I. 366; App. *Syr.* 65a; konuyla ilişkili olarak bk. Green 1990, 138.

¹¹³ Unvan için bk. App. *Syr.* 65; Malal. *Chron.* 205. Ephesos'un krali merkez olması hakkında detaylı bilgi için bk. Frontin. *Strat.* III. 9. 10; Phylark. *Fr.* XIII. 593b; ayrıca bk. Bevan 1902a, 175; Heinen 1984, 418-9; Bell 2007, 52.

¹¹⁴ Iosephus'a göre (*Ant. Jud.* XII. 125) Ionia topraklarında yaşayan Yahudiler özgürce yaşama hakkını elde etmeleri üzerine Seleukoslara olan bağlılıklarını hem siyasi hem de dini olarak göstermişlerdir.

¹¹⁵ Plut. *Mor.* 183C; 545B; Athenaios V. 209e; VIII. 334a. Savaşın tarihi hakkındaki görüşler için bk. Heinen 1984, 418; Hölbl 2000, 44; Bell 2007, 52; Grainger 2010, 128.

¹¹⁶ Konuya ilişkin bk. Grainger 2010, 127 vd.

¹¹⁷ Karia seferi için bk. Ma 1999, 42; Bell 2007, 51 dn. 79. II. Antiokhos'un Mylasa'da bastırıldığı sikkeler için bk. Le Rider 1990, 543-551.

¹¹⁸ II. Antiokhos'un Trakya seferi ve Ptolemaios gücünün bu bölgede zayıflaması hakkında daha detaylı bilgi için bk. Iliev 2013, 211-222.

¹¹⁹ Anlaşma için bk. Polyain. *Strat.* VIII. 50; Porphy. *Adver. Khr.* 43; Pomp. Trog. *Prolog.* 26; Hieron. *Chron.* III. 11. 6.

ilişkisiyle perçinlenmiştir¹²⁰. Antiokhos II Theos Laodike'den boşanarak Ptolemaios II Philadelphos'un kızı Berenike ile evlenip anlaşmalarını sağlamlaştırma yoluna gitmiştir¹²¹.

Akhaios ailesinden olan Laodike boşandıktan sonra ailesinin yer aldığı Küçük Asya'nın batısına ilerlemiştir¹²². Laodike tekrar kraliçe olmak için çabalarken Berenike'nin Antiokheia'da¹²³ doğum yaptığını duymuş ve krallığın ondan olan çocuğa¹²⁴ geçeceği konusunda endişelenmiştir. Çok geçmeden II. Antiokhos tekrar Ephesos'a Laodike'nin yanına gelmiş ve MÖ. 246 yılında II. Ptolemaios öldüğünde aynı yılın Temmuz/Ağustos ayında II. Antiokhos da Laodike tarafından zehirlenmiştir¹²⁵. Ölüm döşeginde ise II. Seleukos'u varisi olarak bıraktığını ilan etmiştir¹²⁶.

1.4 Seleukos II Kallinikos/Pogon & Antiokhos II Hieraks (MÖ. 246-227)

II. Seleukos babasının ani ölümü üzerine tahta geçerken¹²⁷ aynı anda Antiokheia'da da Berenike oğlunu kral ilan etmiş ve II. Ptolemaios'un ölmesiyle tahta geçen kardeşi Ptolemaios III Euergetes'i (MÖ. 246-222) yardıma çağırmıştır¹²⁸. Birlikleriyle Antiokheia'ya varamadan III. Ptolemaios kardeşinin ve yeğeninin ölüm haberini almıştır¹²⁹.

1.4.1 Seleukos ve Ptolemaios Krallıkları Arasındaki Mücadele: III Suriye/Laodike Savaşı (MÖ. 246-241)

MÖ. 246'da III. Ptolemaios, yaşanan olumsuzluklar sonucu Seleukoslar ile karşı karşıya gelerek Suriye, Mesopotamya ve Küçük Asya'yı kapsayan savaşa girişmiştir¹³⁰.

¹²⁰ Seleukos I Nikator, Demetrios I Poliorketes'in kızı Stratonike (I) ile evlenmesi örneğindeki gibi II. Antiokhos'un da atasının izinden giderek evliliği bir politikaya dönüştürdüğü görülmektedir. Plut. *Dem.* 32.3; App. *Syr.* 59-62. Lysimakhos, I. Ptolemaios'un bir kızını kendisine, diğerini de oğlu Agathokles'e alması üzerine, Seleukos kendisi de Demetrios'un kızını alarak kâr sağladığını düşünmüştür. Plut. *Dem.* 31. Demetrios ise bu evlilikten Kilikia Bölgesi'ni almıştır. Konu hakkında detaylı bilgi için bk. Will 1984, 104.

¹²¹ I. Ptolemaios savaş kefareti olarak Berenike'nin çeyizine yüklü miktar altın ve gümüş de verip MÖ. 252 yılının Nisan ayında kızını II. Antiokhos ile evlendirmiştir. Konuyla ilgili bk. Porphy. *Adver. Khr.* 43; Bell 2007, 52; Grainger 2010, 138.

¹²² Porphy. *Chron.* 32. 6; ayrıca bk. Grainger 2010, 135.

¹²³ Berenike'nin Suriye'ye yolculuğu hakkında bk. Bagnall – Derow 1981, 47 n° 24.

¹²⁴ Çocuğa verilen ismi ile ilgili bk. Kobes 1995, 1-6.

¹²⁵ Kralın zehirlenmesi hakkında bk. App. *Syr.* 65; Athenaios XIII. 593c=FGrH 81 F 24 “*Phylarkhos*”. Daha detaylı bilgi için bk. Sachs – Wiseman 1954, 202-11; Parker – Dubberstein 1956, 20-4; Aymard 1967, 263-72; Austin 1981, 138; Sachs – Hunger 1989, 245

¹²⁶ App. *Syr.* 65; Athenaios XIII. 593c-d; Polyain. *Strat.* VIII. 50. 1.

¹²⁷ Tahta çıkması ile ilgili bk. Pomp. Trog. *Prolog.* 16; Euseb. *Chron.* I. 40. 6-7. Sachs – Wisemann 1954, 202-11.

¹²⁸ Ager 2003, 43; Bell 2007, 52.

¹²⁹ Berenike ve oğlunu, II. Seleukos'un, Laodike'nin veya Antiokheia'daki Laodike partizanlarının öldürdüğüne dair görüşler hakkında bk. Iust. XXVII. 1. 1-7; App. *Syr.* 65; Val. Max. IX. 10; Polyain. *Strat.* VIII. 50; ayrıca bk. Grainger 1997, 60-1; Ager 2003, 43; Grainger 2010, 159. Ölümle ilgili partizanlar sözkonusu ise Genneus ve Kaeneus/Ikadion'un bunlar arasında yer aldığı söylenebilir bk. *Kutsal Kitap, Eski Antlaşma, Dan.* XI. 6; Bevan 1902a, 182.

¹³⁰ Gurob papirüsü (FGrH 160), III. Ptolemaios'un savaş ilan ettiğini ortaya koyan bir kanıttır. Savaş ve ele geçirilen yerler için bk. I. Priene 37, 134; OGIS 54= Austin 1981, 221; OGIS 56= Austin 1981, 2; Austin 1981,

Suriye kentleri bu duruma karşı III. Ptolemaios'u desteklemişlerdir. Ptolemaios, Kilikia'yı, Pamphylia'yı, pekçok Ionia kentini, Hellespontos'u (Çanakkale Boğazı) ve Trakya'yı güvence altına alarak Küçük Asya'da partizan kazanmıştır¹³¹. Bunlardan biri Seleukos komutanı Sophron olup sonradan III. Ptolemaios'un donanma komutanlığına atanmıştır¹³². Sophron'un yardımıyla da birkaç yıl sonra Ptolemaioslar tarafından Ephesos kenti ele

Görsel 1.11 III. Ptolemaios, MÖ.246-222

Kaynak: www.wildwinds.com

geçirmiştir. Akabinde Samos da çok geçmeden diğer kentler gibi Ptolemaios hakimiyetine girmiştir¹³³.

Seleukeia Piera (Antakya-Çevlik yöresi)¹³⁴ ve bir süreliğine de olsa Orontes'teki Antiokheia'yı ele geçiren III. Ptolemaios, Euphrates'e (Fırat) kadar ilerlemiştir¹³⁵.

Berenike ölmeden III.

Ptolemaios, Kilikia'daki Soloi (Viranşehir) kasabasını halkın yardımıyla ele geçirmek için keşif gemisi gönderdiğinde Kilikia'nın Seleukos komutanı Aribazos da halktan 1500 gümüş *talanta*¹³⁶ toplayıp Ephesos'taki Laodike'ye göndermeyi düşünmüştür. Fakat Soloi'un (Viranşehir) ele geçirilmesi üzerine bu para Seleukeia Piera'daki Berenike'ye verilmek üzere alınmıştır. Aribazos ise Ephesos'a kaçmaya çalışırken yerli halk tarafından öldürülmüştür¹³⁷.

Polyainos'a (*Strat.* VIII. 50) göre Ptolemaios savaş bile yapmadan Toroslardan Hindistan'a kadar olan bölgelerde kontrolü ele geçirmiştir. Adulis yazıtına göre (*OGIS* 54) ise, III. Ptolemaios Baktria'ya (Afganistan'da Baktra) kadar ulaşmıştır. Ama III. Ptolemaios'un iç isyan çıkınca Mısır'a çağırılması Doğu Seferi'ni tamamlayamadan

220; Iust. XXVII. 1; XLI. 4. 6-10; Porphy. *Chron.* 32. 8, 43; Pomp. Trog. *Prolog.* 27; Poly. IV. 51. 5; Polyain. *Strat.* IV. 17; Eutr. III. 1. 1; ayrıca bk. Holleaux 1942, 298 vd.; Piejko 1990, 16.

¹³¹ *OGIS* 54, str. 14-15=Austin 1981, 221; Will 1979, 259-61.

¹³² Pomp. Trog. *Prolog.* XXVII. Sophron, MÖ. 245'teki Andros Savaşı'nda Ptolemaios komutanı olarak Antigonos II Gonatas'a karşı denizde savaşmış ve yenilmiştir (Grainger 2010, 167). Andros ve Kos savaşlarının tarihlerinin tartışmaları için bk. Burselis 1982, 119-151; Reger 1985, 155; Beyer-Rothhoff 1993, 130; Hammond – Wallbank 1998, 587-600; Hölbl 1999, 49; Ager 2003, 44.

¹³³ Konu ile ilişkili yazıt MÖ. 246-3 olarak tarihlenmektedir bk. *SEG* I. 366; Austin 1981, 113.

¹³⁴ Bu kentin ele geçirilmesi için bk. Poly. V. 58. 10.

¹³⁵ Donanmasını Seleukeia Piera'da bırakan III. Ptolemaios Antiokheia'ya ilerlemiştir bk. Austin 1981, 220; *OGIS* 54 str. 14-20=Austin 1981, 221.

¹³⁶ *Tò τάλαντον*= antikçağda ağırlık veya para birimi olarak kullanılır. Para değeri gümüş ya da altın olabilir. Yaklaşık 25 kg'a tekabül etmektedir. 1 talanton= 60 mina (1 mina ise 25.86 kg.)

¹³⁷ Bevan 1902a, 185; Bell 2007, 53.

dönmesine neden olmuştur¹³⁸. Doğuyu Kilikia valisi Antiokhos'a, Fırat'ın kuzeyinde de diğer generali Ksanthippos'a bırakmıştır¹³⁹.

Görsel 1.12 Antiokhos Hierax

Kaynak: www.wildwinds.com

MÖ. 244'te Ptolemaios'un yokluğunu fırsat bilen II. Seleukos, Mısır'daki isyana yardım ederek Küçük Asya'nın batısından hareketle kaybettiği toprakları geri alma politikasına girmiştir. Toros dağlarını geçerek buradaki Ptolemaios birliklerini mağlup etmiştir. Iustinus'a (XXVII. 2. 1-3) göre

II. Seleukos kendisine isyan eden kıyı kentlerini iyileştirmek için donanma toplamıştır. Ksanthippos'u Mesopotamya'dan kovarak Fırat üzerinde kent kurmuş ve Kuzey Suriye'yi tam bir zaferle kontrol altına alarak iyileştirme çalışmaları yapmıştır. Bu yüzden "Kallinikos" (καλλίνικος= görkemli bir şekilde zafer kazanan) epithetini almıştır¹⁴⁰.

II. Seleukos donanmasıyla fırtınaya yakalanarak tüm donanmayı kaybetmiş ve tek kurtulan kendisi olmuştur¹⁴¹. Kendisini kısa sürede toparlayarak Mısır'a saldırıda bulunmuş ve burada da ağır yenilgiye uğramıştır ve Antiokheia'ya kaçmıştır¹⁴². Yine burada kalan birliklerini toplamaya çalışmış; fakat ekonomik yönden kötü durumda olduğundan paralı askerler alma konusunda yardıma ihtiyacı olmuştur. Böylelikle kardeşi Antiochos II Hieraks'tan yardım istemek zorunda kalmıştır. Toros Dağları'nı geçmek için kardeşinden ücret talep etmiştir¹⁴³. MÖ. 242/1 yılında Koile Suriyesi'ne, Orthosia'ya, Phoinikia'ya ve Damascus (Şam)'a saldırıda bulunmasına rağmen bu seferlerden de bir sonuç alınamamıştır¹⁴⁴.

Sonuç olarak III. Ptolemaios ve II. Seleukos on yıllık bir anlaşma yapma kararı almışlardır¹⁴⁵. Polybios'a göre (V. 58. 10) Selukosların III. Suriye Savaşı'nda kaybettikleri en önemli şey Seleukeia Piera olmuştur. Seleukoslar bu zamana kadar ele geçirdikleri çoğu yeri bu dönemde kaybetmesi bakımından bu dönem Seleukos Krallığı'nın gerileyişi olarak da

¹³⁸ Iust. XXVII. 1. 9; Porphy. *Adver. Khr.* 43. Ayrıca bk. Bevan 1902a, 188; Huss 1978, 151-6; Bülow-Jacobsen 1979, 91 vd.; Heinen 1984, 420; Heller 2008, 64.

¹³⁹ Porphy. *Adver. Khr.* 43. Ayrıca bk. Bevan 1902a, 189; Bell 2007, 54; Grainger 2010, 168.

¹⁴⁰ Zafer ve unvan için bk. *Chron. Pasch.* I. 330; Strootman 2007, s.v. "Seleucus II Callinicus"; Grainger 2010, 168.

¹⁴¹ Iust. XXVII. 2. 1-3.

¹⁴² Iust. XXVII. 2. 4.

¹⁴³ Iust. XXVII. 2. 6.

¹⁴⁴ Euseb. *chron.* 251-3. Konuyla ilgili ayrıca bk. Bevan 1902a, 191 vd.; Bell 2007, 54-5; Grainger 2010, 169.

¹⁴⁵ Iust. XXVII. 2. 9; ayrıca bk. Poly. V. 58. 10.

düşünülmektedir. Ptolemaioslar ise Maiandros Nehri üzerindeki Magnesia ve Ionia'nın Ephesos, Miletos, Samos, Priene (Güllübahçe), Kolophon (Değirmendere), Lebedos/Ptolemais (Gümüldür), Teos (Sığacık) kentlerini ele geçirmiş; Troas, Hellespontos ve Trakya bölgelerini de kontrol altına alarak Larissa, Ainos (Enez), Maroneia gibi pekçok kuzey Ege kentlerini Ptolemaios hakimiyetine geçirmiştir¹⁴⁶.

1.4.2 Kardeşler Savaşı (MÖ. 240-237)

Görsel 1.13 Alexandreia Troas, Antiokhos Hierax

Kaynak: www.wildwinds.com

Seleukos II Kallinikos, eş kral olan kardeşi Antiokhos II Hieraks'ı (iéπαξ=atmaca) (MÖ. 246-226) Küçük Asya'da Torosların batısında kalan topraklarda görevlendirmişken MÖ. 240-39 yılına gelindiğinde tüm Seleukos Krallığına hükmetmek isteyen Hieraks annesinin desteğiyle

II. Seleukos'a savaş açmıştır. İki kardeş Ankara yakınlarında karşılaşmış ve Ankyra/Kardeşler Savaşı olarak bilinen bu mücadeleden II. Seleukos mağlup ayrılmıştır¹⁴⁷. Hieraks otoritesinin genişlediğini göstermek için Troas, Ilion, Aleksandreia Troas (Eski İstanbul), Abydos (Nara Burnu), Lampsakos (Lapseki), Parion (Kemer), Lysimakheia (Bolayır) ve Sardis'te (Sard) sikke darp ettirmiştir¹⁴⁸. İki kardeş MÖ. 236'da barış yapmaya karar vermişlerdir¹⁴⁹.

II. Seleukos Partlara karşı doğuya sefere çıktığı sırada Antiokhos II Hieraks da Galat ücretli asker birliklerini toplayarak Pergamon (Bergama) kralı Attalos I Soter (MÖ. 241-197) üzerine yürümüştür. Yapılan üç karşılaşmada da Hieraks yenilmiştir¹⁵⁰. Arkadaşı Armenia kralı Arsames'in yanına giderek oradan da Mesopotamya bölgesine hücum etmek üzere ilerleyen Antiokhos II Hieraks, kardeşinin komutanları Akhaios ve Andromakhos ile

¹⁴⁶ Ele geçirilen tüm kentler hakkında bk. Ma 1999, 44-5.

¹⁴⁷ Iust. XXVII. 2. 10-12; Athenaios XIII. 593e; Plut. *mor.* 184a, 489a-b; 508d-e. Savaş hakkında ayrıca bk. Bevan 1902a, 193 vd.; Magie 2001, 14-15; Ager 2003, 45; Aperghis 2004, 22; Bell 2007, 54; Grainger 2010, 177 vd.

¹⁴⁸ Ilion, Aleksandria Troas, Abydos, Lampsakos ve Parion sikkeleri için bk. Le Rider 1971/2; 232-8. Lysimakheia'daki sikkeler için bk. Ferray – Gauthier 1981, 343. Sardis sikkeleri için bk. Le Rider 1972/3, 251-2; Mørholm 1969, 5-20. Konuya ilişkin olarak bk. Ma 1999, 45 dn.67.

¹⁴⁹ Iust. XXVII. 2. 6-7; Bickerman (1943-4, 77-8)'e göre Hieraks, Attalos I Soter'e saldırmadan önce Kardeşler Savaşı'nın gerçekleştiğini vurgular. Allen (1983, 195-9) ve Beloch (1927, 541-3)'e göre ise Kardeşler Savaşı çok kısa sürmüştür. Yine Allen (1983, 35)'a göre Hieraks, bu olaylardan sonra Hellespontos Phrygiası'na gitmiştir.

¹⁵⁰ Austin 1981, 197; Burstein 1985, 85; *OGIS* 273-9; Iust. XVII. 3. 1-6. Will (1979, 298)'e göre gerçekleşen üç savaştan ilki MÖ. 238-7'de olmalı, ikincisi Attalos kral olmadan MÖ. 236'da ve üçüncüsü de Mesopotamya'ya girişi ile olduğunu söyler. Ayrıca bk. Bell 2007, 56.

karşılaşmış ve yenilmiştir¹⁵¹. Attalos'un son darbesinde de Galatlarla yenilgiye uğrayan Hieraks¹⁵² Ptolemaios sınırına doğru kaçmıştır¹⁵³.

Küçük Asya'da artık destek gücü bulamayan Hieraks, Küçük Asya boyunca ilerleyerek Trakya'ya geçmiş ve burada Galatlardan biri tarafından öldürülmüştür¹⁵⁴.

Görsel 1.14 III. Seleukos

Kaynak: www.wildwinds.com

Küçük Asya'daki durum ise Antigonos III Dason (229-221)'dan Karia'nın bölümlerini miras alan V. Philippos (221-179)'un bu alanda etkisi olmuştur. MÖ. 227

bahar/yazında III. Antigonos Karia'ya sefer düzenlediğinde güneybatı Asya'da Makedon etkisi bırakmıştır¹⁵⁵. Seleukos'un Karia satrabı Olympiakhos saf değiştirerek III. Antigonos tarafına geçmiştir ve V. Philippos'un da vekil memuru olmuştur. Olympiakhos'un böyle davranmasının nedeni Küçük Asya'da Seleukos yönetiminin zayıflamasıdır. Karia bu durumundan kurtulmak üzere Rhodos'tan yardım istemiş ve Rhodos da buna kayıtsız kalmamıştır. Böylelikle bu kıyılarda görülen Rhodos etkisi de belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır¹⁵⁶. II. Seleukos doğuya gittiği seferde atından inerken düşmüş ve ölmüştür¹⁵⁷.

1.5 Seleukos III Keraunos Soter (MÖ. 225-223)

II. Seleukos'un iki oğlundan büyük olanı Aleksandros babasının ani ölümü üzerine tahta geçmiş ve Seleukos adını almıştır¹⁵⁸. III. Seleukos, keraunos ve soter epitetlerini almıştır. Keraunos (κεραυνός= şimşek) lakabını kontrolsüz tutkusu ve gürültülü bir kişiliği olduğundan daha çok askerler tarafından kullanılmıştır¹⁵⁹. Soter lakabı ise Küçük Asya'da

¹⁵¹ Polyain. *Strat.* IV. 17. Konuyla ilgili ayrıca bk. Grainger 2014, 205.

¹⁵² Euseb. *chron.* I. 253; Iust. XXVII. 3. 3-7. Ayrıca bk. Lerner 1999, 30.

¹⁵³ Iust. XXVII. 3. 9-11; Pomp. *Trog. prolog.* 27. Ayrıca bk. Green 1990, 264, Bell 2007, 56. Hieraks ve I. Attalos arasındaki münasebetler hakkında daha detaylı bilgi için bk. Bevan 1902a, 195-203.

¹⁵⁴ Hieraks'ın ölümü ile ilgili olarak bk. Phylarkh. *fr.* 49; Euseb. *chron.* I. 253; Pomp. *Trog. prolog.* 27=Iust. XXVII. 3. 9; Ael. *Anim.* VI. 44; Solin. *de mir. mundi* 45; Plin. *Nat.* VIII. 158.

¹⁵⁵ Pomp. *Trog. prolog.* 28; Poly. XX. 5. 11. Konuya ilişkin olarak bk. Heinen 1984, 430; Will 1979, 366-71.

¹⁵⁶ App. *Syr.* 66. Rhodos'un Karia'daki Iasos kentine olan yarımdayımı hakkında bk. Meadows 1996, 251-266.

¹⁵⁷ Ölümü hakkında bk. Euseb. *chron.* I. 251, 253; Iust. XXVII. 3. 12.

¹⁵⁸ Porphyr. *Adver. Khr.* 32. 9; Euseb. *chron.* I. 40. 11.

¹⁵⁹ Porphyr. *Adver. Khr.* 32. 6. Ayrıca bk. Bevan 1902a, 204; Green 1989, 265; Grainger 1997, 63.

göstermiş olduğu başarılar sonucuna verilmiş olabilir¹⁶⁰. Kendisi Küçük Asya ile ilgilenirken III. Antiokhos'u doğuya göndermiştir¹⁶¹.

Batıda bulunan iki düşmandan biri olan Pergamon Krallığı, Hieraks'ın ölümüyle ortaya çıkan boşluktan faydalanarak krallığının sınırlarını genişletmiştir. III. Seleukos tahta çıkar çıkmaz Küçük Asya'nın batısında kaybedilen toprakları geri alma ve otorite boşluğunu ortadan kaldırma çabasına girmiştir¹⁶². III. Seleukos, komutanları Andromakhos ve Akhaios'u Attalos I Soter'e karşı göndermiş, Andromakhos, III. Ptolemaios'un birliklerine esir düşmüştür¹⁶³. İki kez Attalos'a karşı yenik duruma düşen III. Seleukos MÖ. 223'te Akhaios'u yanına alarak Toroslari aşip Phrygia'ya ilerlemiştir¹⁶⁴. Ancak yolda Galat asıllı subayları Apaturios ve Nikanor tarafından öldürülmüştür¹⁶⁵. Akhaios kralın akrabası olarak iki katili yakalatıp astırmıştır. Ordudaki karışıklıkları gidermek üzere kısa süreliğine ordunun komutasını üstlenmiştir¹⁶⁶.

¹⁶⁰ Konu hakkında bk. *CIG* 4458; ayrıca bk. Bell 2007, 57.

¹⁶¹ Poly. II. 71. 4; Porphyr. *Adver. Khr.* 46; Euseb. *Chron.* I. 40. 12.

¹⁶² Poly. IV. 48. 7

¹⁶³ Andromakhos'un esir düşmesi için bk. Poly. IV. 51. 1. Seleukos generallerinin Attaloslara karşı yenilgisi için bk. *OGIS* 277; Austin 1981, 197; Grainger 2010, 181.

¹⁶⁴ Poly. IV. 48. 6-7. Ayrıca bk. Meadows 2009, 70.

¹⁶⁵ Poly. IV. 48. 7-8; V. 40. 5-6; V. 41. 2; App. *Syr.* 66; Iust. XXVIII; XXIX. 1. 3; Euseb. *chron.* 253b-263a; Porphyr. *Adver. Khr.* 44. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. *BabylChron_Brit. Mus.* 35603. R2-3; Poly. II. 71. 4; IV. 2. 7; 48. 6-8; XXIX. 8. 5-6; Pomp. Trog. *Prolog.* 27; Hieron. *Chron.* 139. 2 [1794]; Sulpit. II. 19 a; Malal. *Chron.* 205; Euseb. *Exc. Barb.* 46A; Daha detaylı bilgi için bk. Magie 1950, 739 dn. 25; Mitchell 1993, 42 dn. 2; Arslan 2000, 84 dn. 305; 2010, 261 dn. 1014.

¹⁶⁶ Poly. IV. 48. 9.

İKİNCİ BÖLÜM

III. ANTIOKHOS'UN (MEGAS) (MÖ. 223-187) BAŞA GEÇİŞİ ve HELLENİSTİK KRALLIKLARLA OLAN İLİŞKİLERİ

2.1 Tahta Çıkış ve İç Mücadeleler

II. Seleukos'un oğlu, Seleukos III Keraunos Soter, babasının ölümü üzerine Seleukos krallığı'nın batısını yönetirken III. Antiokhos'u doğudaki satraplıkları yönetmesi için oradaki eyaletlerde görevlendirmiştir¹⁶⁷. Fakat III. Seleukos'un Küçük Asya seferinde suikast sonucu öldürülmesi, krallığın yirmili yaşlardaki III. Antiokhos'a geçmesini gerektirmiştir¹⁶⁸. III. Seleukos Küçük Asya'ya ilerlediğinde batı yönetimini Karia'lı Hermeias'a (?-220) bırakmıştır. Kral doğudan batıya gelene kadar krallık Hermeias kontrolünde olmuştur. III. Antiokhos batıya ulaştığında Hermeias kral yardımcısı olmuştur.

Antiokhos III Megas, Hermeias'ın da tavsiyesi ile Küçük Asya'daki birliklerini yönetmesi ve Toros'un batısını iyileştirmek için Küçük Asya'ya II. Seleukos'un komutanlığını yapan Akhaios'u¹⁶⁹; Suriye'nin doğusunda yer alan Media'ya Molon'u, Persis'e ise Molon'un kardeşi Aleksandros'u görevlendirmiştir¹⁷⁰.

2.1.1 Media ve Persis Ayaklanmaları (MÖ. 222/1- 217)

Gerekli atamalardan sonra MÖ. 222/1'de Molon kardeşler Seleukos Krallığını yönetmek için III. Antiokhos'un yaşının genç olduğunu düşünüp onu küçümseyerek krallık yönetimini kendi ellerine almak için Media ve Persis'te isyan hazırlıklarına girişmişlerdir¹⁷¹. Bu girişimler süresince güçsüz kalmaktan korktukları için yanlarına Akhaios'u da çekmeye çalışmışlardır¹⁷². III. Seleukos'un katillerini yakalatıp cezalandıran ve atandığı yerleri de iyi bir şekilde yöneterek Küçük Asya'daki kontrolü sağlayan Akhaios güçlü bir orduya sahip olmakla birlikte yerel halkın da desteğini almıştır. Eğer Seleukos tahtında gözü olsaydı III.

¹⁶⁷ Euseb. *Chron.* I. 253; *Kutsal Kitap, Eski Antlaşma, Dan.* XI. 10.

¹⁶⁸ Krallığa geçmesi ile ilgili olarak bk. *BabylChron_Brit. Mus.* 35603. R2-3; Poly. II. 71. 4; V. 40. 6; XXIX. 8. 5; App. *Syr.* 66; Iust. XXIX. 1. 3; Porphy. *Adver. Khr.* 44; Euseb. *Chron.* 253, 263; Euseb. *Exc. Barb.* 46A; Hieron. *Chron.* 139. 2 [1794]; Sulpit. II. 19; Malal. *Chron.* 205.

¹⁶⁹ Polybios'a göre (IV. 51. 4, VIII. 20. 11) Akhaios, III. Antiokhos'un kuzenidir. Antiokhos ile akrabalığı hakkında bk. Meloni 1949, 536-7; Schmitt 1964, 30-1. Beloch'a (1927, 205-6) ve Billows'a göre (1995, 96-9) Akhaios, III. Antiokhos'un kuzeni değil amcasıdır. Meloni ve Schmitt akrabalığın kuzen olduğu yönünde açıklama yaparken Beloch ve Billows'un görüşlerine tamamen zıt görüş bildirmektedir. Komutanlığı hakkında bk. Polyain. *Strat.* IV. 17; Poly. IV. 48. 9-10. Austin 1981, 146; Schmitt 1964, 109-11, Ma 1999, 55. Küçük Asya'ya atanması ile ilgili bk. Poly. IV. 2. 6; 48. 3; VIII. 20. 11.

¹⁷⁰ Poly. IV. 48. 9-10; V. 40. 7; Malal. *Chron.* 245. Media ve Persis, bugünkü İran topraklarında kurulmuş olan önemli merkezlerdir.

¹⁷¹ Poly. V. 41. 1-42. 9.

¹⁷² Poly. V. 41. 1.

Seleukos öldürüldüğünde emrindeki askerler taç giymesini istediğinde elde ederdi¹⁷³, ancak o sırada bu durumu reddederek III. Antiokhos'a karşı sadakatini koruyup ona verilen göreve ihanet etmemiştir¹⁷⁴.

Molon ve Aleksandros tüm askeri ve siyasi yetersizliklere rağmen III. Antiokhos'a başkaldırmışlardır. Molon kardeşler, isyan hareketini başlatarak Seleukos hakimiyetini tanımadıklarını bildirmeleri üzerine III. Antiokhos ve yardımcısı Hermeias durumun ciddiyetini anlayarak harekete geçmişlerdir. Molon'un isyanı hakkında görüş bildirmek üzere konsey toplanmıştır¹⁷⁵. Kral herkese görüşlerinin ne olduğunu rica ederek isyanla nasıl başa çıkılması gerektiğini sormuştur¹⁷⁶. Krallıkta önemli konumda olanları kıskanan Hermeias, vahşi bir eğilime sahipken suçlulara karşı zalim ve acımasız davranıp önemsiz suçları abartarak kişilerin cezalandırılmalarına neden olmuştur. Yine kıskandığı insanlardan biri olan Epigenes'in de bir açığı kollayarak ona saldırmak için bir bahane aramıştır¹⁷⁷. Konseyde ilk olarak Epigenes söz alıp ertelemeksizin durumu kontrol altına alarak kralın bizzat doğu eyaletlerine gitmesi ve durumla bire bir karşı karşıya gelip çözmesi gerektiğini savunmuştur¹⁷⁸. Bu şekilde Kralın orda bizzat ordusuyla olması ya Molon ve taraftarlarının isyana karışmaya cesaretini kıracağını ya da buna rağmen bu girişimlerini devam ettirseler bile halkın ordu tarafından ele geçirilip krala teslim edileceğini söylemiştir¹⁷⁹. Epigenes buna dair görüşleri beyan ederken Hermeias sözünü keserek Epigenes'in krala karşı gizli bir planı olduğunu ve ona ihanet edeceğini, bu tavsiye ile kötü niyetini açıkça belli edip kralı ve

Görsel 2.1 IV. Ptolemaios, MÖ.221-204

Kaynak: www.wildwinds.com

yanındakileri bizzat savunmasız bırakmayı düşündüğünü ileri sürmüştür¹⁸⁰. Hermeias bu iftira ile toplantıdaki herkesin içine kuşku tohumları serpererek gerçek nefretten ziyade kötü ruh halinin zamansız gösterilmesi Epigenes'in göze batmasına neden olmuş ve Hermeias da amacına ulaşarak artık onunla uğraşmamıştır¹⁸¹.

¹⁷³ Akhaios'un tacı kabul etmemesi ve sadakati için hakkında bk. Poly. IV. 48. 1-3; 5-12; ayrıca bk. Heinen 1984, 434 vd.

¹⁷⁴ Poly. IV. 48. 9-10.

¹⁷⁵ Poly. V. 41. 6; Austin 1981, 147.

¹⁷⁶ Poly. V. 41. 6-7; Austin 1981, 147.

¹⁷⁷ Poly. V. 41. 3-6; Austin 1981, 147; Strootman 2011, 73 dn. 29.

¹⁷⁸ Poly. V. 41. 7; Austin 1981, 147.

¹⁷⁹ Poly. V. 41. 8; Austin 1981, 147; Bevan 1902a, 302.

¹⁸⁰ Poly. V. 42. 1-3; Austin 1981, 147.

¹⁸¹ Poly. V. 42. 3. Davis – Kraay 1973, 194.

Bunu üzerine konsey, Ksenon ve Theodotos (Hemiolios)¹⁸² yönetiminde doğuya bir birlik göndermişlerdir.

Akhaios ise MÖ. 222/1'de Küçük Asya'ya ilerleyince Attalos I Soter'in Hieraks'ı yenip egemenlik alanını genişletmesi üzerine bu gücü kırmak için ordusuyla birlikte Attalos üzerine yürümüştür¹⁸³. Akhaios, I. Attalos'u yenerek Pergamon hariç onun sahip olduğu tüm Batı Asya topraklarını ele geçirip sindirmiştir¹⁸⁴.

Hermeias, Akhaios'un başarılarından sonra Epigenes'e yaptığı gibi onun gözden düşmesini sağlamak için IV. Ptolemaios'tan Akhaios'a gönderilen ve içeriğinde, krallığı kendisinin almasını; ona gerekli maddi ve yeterli gemiyi tedarik edeceğini bildirdiği sahte bir mektup düzenlemiş ve bunu III. Antiokhos'a anlatmıştır¹⁸⁵. Bunun üzerine III. Antiokhos Koile Suriyesi'ne girmek için daha fazla nedeni olmuş ve birliklerini hazırlamıştır¹⁸⁶.

Bu sırada III. Antiokhos'un varisi olmadığı için ilk evliliğini, Akhaios'un eşi Laodike'nin kardeşi ve Karadeniz Kralı II. Mithradates'in (MÖ. 255-220) kızı olan Laodike ile yapmıştır¹⁸⁷.

Komutanlarını Molon ve Aleksandros isyanını bastırmaları için gönderdiği sırada kendisi ise Hermeias tarafından Ptolemaioslar üzerine yürüme konusunda ikna edilmiştir. Çünkü o sıralar Ptolemaios III Euergetes hasta yatağında yatarken Mısır güçsüzleşmiş, onun ölümü ile birlikte Ptolemaios IV Philopator (MÖ. 222-205) başa geçmiştir¹⁸⁸. Böylece Seleukosların Koile Suriyesi'ni geri alma umutları yeniden doğmuştur.

Ksenon ve Theodotos, yerel kabilelerin yöneticilerinin ve komşu satraplıkların desteğini alan Molon'a karşı çıktıkları seferde, halkı korkuyla sindirilmiş ve Molon taraftarları Apollonia kentine doğru geri çekilmişlerdir¹⁸⁹. Molon, İran'dan ilerleyerek Babil'i kontrol altına almıştır. Buradan Tigris (Dicle) üzerindeki Seleukeia'ya ilerlemiş ama Babil satrabı olan Zeuksis tarafından nehirdeki tüm botlar toplandığı için karşı kıyıya

¹⁸² Theodotos'un lakabı ile ilgili bk. Poly. V. 42. 5.

¹⁸³ Poly. IV. 48. 11-12. Ayrıca bk. Cardinali 1968, 46-47.

¹⁸⁴ Poly. IV. 48. 11. Ma'ya (1999, 55) göre Akhaios, Teos, Kolophon, Kyme, Myrina, Phokaia, Aigai, Temnos ve Troas ile sınır olan kentlerle Mysia'nın bir bölümü Seleukos hakimiyetine dahil etmiştir. Konuyla ilgili ayrıca bk. Sartre 2003, 43-4.

¹⁸⁵ Poly. V. 42. 7-9.

¹⁸⁶ Poly. V. 42. 7. Bevan 1902a, 302.

¹⁸⁷ Kralın evliliği hakkında bk. Poly. V. 43. 1-4; Grainger 2010, 186.

¹⁸⁸ Ptolemaios III Euergetes'in ölümü ve IV. Ptolemaios'un başı geçişi için bk. Poly. II. 71. 3.

¹⁸⁹ Poly. V. 43. 5-7. Heinen 1984, 434.

geçememiştir¹⁹⁰. Kışın yaklaşması üzerine Molon, Ktesiphon'da (Taysafun) kışlamaya karar vermiştir¹⁹¹.

III. Antiokhos Molon isyanının çözümlenememesi üzerine geri dönüş hazırlıklarına girişirken Hermeias, isyanlara karşı savaşmanın generallerin işi olduğunu, krallara karşı olanların da kralların işi olduğunu vurgulayarak onu bundan vazgeçirmiştir¹⁹². Böylece MÖ. 221 yazında komutayı devralması için Akhaialı Ksenoetas görevlendirilmiştir¹⁹³. III. Antiokhos ise birliklerini toplayıp Apameia'ya ilerlemiştir. Orontes Nehri'ni (Asi) geçip Biga Vadisi'ne doğru ilerleyerek bir bakıma IV. Suriye Savaşı'nı başlatmak istemiştir. Gerra ve Brokhoi arasındaki Litani Vadisine yaklaşmıştır. Antiokhos kuvvetleri yaklaşırlarken Ptolemaios birliklerinin başı ücretli asker Aitolialı Theodotos ve komtasındakiler nehirde hendek ve kazıklarla köprü yaparak karşıya geçmeye çalışmışlardır. Toplanan birlikler karşı karşıya iken, Ksenoetas'ın Molon'a karşı yenildiği haberi gelmiş ve III. Antiokhos savaşmadan hazırlıklarını yapıp geri dönmüştür¹⁹⁴.

Ksenoetas Seleukeia'ya giderken yanına Basra Köfrezî kıyıları yöneticisi Pythiades ile Elam yöneticisi Diogenes'i de almıştır. Birliklerini toplatıp Tigris'te (Dicle) Molon kampının karşısına yerleştikten sonra Molon kampından kaçan birkaç firari gelip Molon'un askerlerinin onu kıskandığını ve ortadan kaldırmak istediğini söyleyerek nehri geçmelerini ve Molon'un kampını kolaylıkla ele geçireceğini bildirmiştir¹⁹⁵. Ksenoetas cesaretle nehrî geçmeye karar verince nehir üzerinde köprü kurmaya çalışmıştır. Fakat yeterli teçhizatı olmadığından kıyıda kullanacağı botları ayarlamaya çalışmıştır. Bunu gören Molon onu yanılttığını anlamıştır¹⁹⁶. Zeuksis ve Pythiades'i kampta bırakarak en cesur süvari ve yaya birliğiyle Molon kampına ilerlemiş ve Ksenoetas birliklerinin bir kısmı nehrin etrafını çevrelerken diğer bir kısmı da bataklık bölgede konuşlanmıştır¹⁹⁷. Ksenoetas, Molon'un kampına yaklaşınca onun birliklerinin onu terk edeceği düşünerek rahat davranmıştır. Molon ilk olarak ordu yükünü bırakarak karargahını terk etmiş ve Media'ya ilerlemiştir. Ksenoetas ise kendisinden korktuğu için savaşmadan kaçtığını düşünmüştür. Kamp eşyalarını alıp Zeuksis'in yanına gidip askerlerini cesaretlendirmiş ve bütün gece içki içip eğlenmişlerdir¹⁹⁸. Askerleri de kamptaki içkileri içerek sarhoş olmuştur. Molon geri dönünce, Ksenoetas'ın

¹⁹⁰ Poly. V. 43. 6-8; 45. 3-5. Ayrıca bk. Walbank 1957, 571- 74.

¹⁹¹ Poly. V. 45. 4.

¹⁹² Poly. V. 45. 6-7.

¹⁹³ Poly. V. 45. 6.

¹⁹⁴ Poly. V. 46. 5; V. 48. 17; Heinen 1984, 434.

¹⁹⁵ Poly. V. 46. 8.

¹⁹⁶ Poly. V. 46. 9.

¹⁹⁷ Poly. V. 46. 11.

¹⁹⁸ Poly. V. 48. 1-4. Ayrıca bk. Bevan 1902a, 302.

sarhoş birliği şaşkınlık içerisinde onun tarafından katledilmiştir¹⁹⁹. Kaçmaya çalışanlar nehirlere yönelmiş; at, katır, ölü bedenler, askerler ve eşyalar üst üste yığılarak bunun manzarası da korkunç olmuştur. Zeuksis bu manzarayı görünce kampı bırakıp kaçmıştır. Daha sonra Molon, Pythiades'in sahip olduğu Basra Körfezi'ne ilerlemiş ve burayı da ele geçirince Seleukeia'ya krali merkeze ilerleyerek buranın yöneticisi Diomedon'u da tek saldırı da bertaraf etmiştir. Mesopotamia ve Parapotamia ile meşgul olmak için ayrılmıştır²⁰⁰. Bu zaferin ardından Molon artık krali merkezde kendini kral ilan etmiş ve kendisi için sikke bastırmıştır²⁰¹.

III. Antiokhos Gerra'dan Ptolemaios birliklerine karşı mücadeleden dönüp konseyde toplanarak Molon için ne yapılması konusunu tekrar gündeme getirince Epigenes aynı fikirleri savunmuştur²⁰². Hermeias tekrar Epigenes'e suçlamalarda bulunarak III. Antiokhos'un amacından sapmaması için yalvararak konseydeki üyelere de hakaret etmesi III. Antiokhos'u gücendirmiştir²⁰³. Konsey, Molon'a karşı saldırı için Epigenes'in fikrinin amaca en yakın ve avantajlı olduğunu düşünerek Antiokhos'un gitmesine karar vermesi üzerine Hermeias da artık aynı fikri savunup kralla birlikte hazırlıklara girişmiştir.

III. Antiokhos, Apamea'da ordusunu topladıktan sonra askerler arasında isyan patlak vermiştir. Kraliyet kasası boşaldığı için askerlere ücretleri ödenememiş ve bunun sonucunda Hermeias, Epigenes'in kuyusunu kazmak için bir bahane bulmuştur²⁰⁴. Askerlerin ücretini Hermeias kendi cebinden karşıladığı takdirde kraldan Epigenes'i sefere dahil etmeyerek emekli olup sivil hayata geçmesini teklif etmiş ve kral mecburen kabul etmek zorunda kalmıştır. Askerlerden bu duruma sinirlenen 6000 Kyrrestai'lı isyan edip karargahı bırakmıştır²⁰⁵. Bunun üzerine kralın diğer komutanları bu isyanı bastırarak çoğunu öldürmüş ve geri kalanlar da teslim olmuştur²⁰⁶. Daha sonra Hermeias, Epigenes'i ortadan kaldırmak için sahte bir mektup düzenleyerek Molon ile iş birliği yaptığını dair çadırında bir mektup buldurmuş ve onun ölümüne sebep olmuştur²⁰⁷.

¹⁹⁹ Poy. V. 46. 5.

²⁰⁰ Poly. V. 48. 14. Ayrıca bk. Bevan 1902a, 305.

²⁰¹ Molon'un adına bastırıldığı sikkeler için bk. Newell, 1938, 85-6; 204-5.

²⁰² Poly. V. 49. 1.

²⁰³ Poly. V. 49. 4-5.

²⁰⁴ Poly. V. 50. 1-3.

²⁰⁵ Poly. V. 50. 8; Grainger 2010, 188.

²⁰⁶ Poly. V. 50. 8-10.

²⁰⁷ Polybios V. kitabındaki (50. 10-14) bilgiye göre; Apamea'daki kale komutanlarından olan Aleksis adındaki bir asker, Epigenes'in kölelerinden birini makul bir hediye karşılığında kandırarak mektubu Epigenes'in çadırında diğer kağıtlarının arasına koymasını söyleyerek onu pusuya düşürmeye çalışmış ve bundan sonra karargahta Epigenes ile karşılaşmış Molon'dan mektup alıp almadığına dair sorduğu soru uyarınca çadırını aramak istemiştir. Mektubu bulduktan sonra Epigenes ölümüne mahkum edilmiş ve kral da Epigenes'in kaderini kabul etmesi konusunda kral inandırılmıştır. Konuyla ilgili daha detaylı bilgi için bk. Bevan 1902a, 306.

MÖ. 219'un sonlarına doğru III. Antiokhos ve birlikleri Fırat'ı geçerek ordusunu dinlendirmiş ve Mygdonia'daki Antiokheia'da (Nusaybin) kışlamak için durmuştur²⁰⁸. Burada kırk gün geçirerek Tigris'in (Dicle) karşısına geçip bugün Ninova denilen Libba kentine doğru ilerlemiştir. Molon'un kuvvetleriyle karşılaşmadan bu kentte ilerleyebilmek için malzeme gerekli olmuş ve bunun üzerine konsey toplanmıştır²⁰⁹.

Polybios'a (V. 51. 2- 53. 2) göre Hermeias, Tigris Nehri boyunca ilerlemeyi tavsiye ederken Zeuksis bunun hata olabileceğini düşünmüştür. Ama Epigenes'in başına gelenleri görünce önce sinmiş daha sonra cesaretini toplayarak Tigris'in karşı tarafından geçerek ilerlemeleri gerektiğini anlatmıştır. Çünkü Hermeias'ın tavsiyesine uyulursa ülke topraklarının geniş olduğu ve çöl boyunca ilerlerken altı günleri geçeceğini, oradaki kral kanalının da düşman tarafından tutulacağını ve karşıya geçmenin mümkün olmayacağını vurgulamıştır. Böylece çöle dönüp büyük risk alıp malzemelerini tüketceklerini vurgulamıştır. Ama Zeuksis'in tavsiye ettiği gibi nehrin karşısına geçerse Apolloniatis halkı sadakatlerini onlara bildirip Molon'a itaat etmeye korktukları için krala katılmış olacaktı. Ülke verimliliği sayesinde malzemelerini temin edip daha sonra onları da tüketince Media'ya geri çekilip savaşmakta zorlanmış olacaktı. Eğer savaşa girmeyi de reddederse birlikleri krala katılacaktı. Zeuksis'in öğüdü kabul edilmiş ve ordu üç bölüme ayrılmıştır.

Molon'un fethettiği Parapotamia'daki Dura kentine ilerleyen III. Antiokhos kentin o sırada yağmalandığını görür görmez buradaki düşman birliklerini bertaraf etmiştir²¹⁰. Buradan da sekiz gün ilerleyerek Oreicum yamacını geçip Apollonia Sittake'ye varmıştır²¹¹.

Molon, kralın Apollonia'ya vardığını duyduğunda son zamanlarda ele geçirdiği halklara güvenmeyerek Tigris'e köprü hazırlatmıştır. Tigris'e ilerlerken küçük çarpışmalar yaşanmış ve iki ordu birbirlerine 40 *stadia* uzaklıkta ordugâh kurmuşlardır²¹². III. Antiokhos'u gece saldırıp öldürmeyi düşünen Molon, en güvendiği ve cesur adamları alıp kralın ordugahına ilerlerken kendi adamlarından on gencin kendilerini Antiokhos'a teslim ettiğini öğrenince karargaha geri dönmüş ve şafakla asker birlikleri sıralanmışlardır. Kralın sol kanadında Hermeias, Zeuksis ve mızraklı süvariler; sağ kanatta Antiokhos ve Arkadaş Birlikleri²¹³ ile on fil bulunurken Molon, süvari birliğini iki kanada bölmüş ve bunların

²⁰⁸ Poly. V. 51. 1.

²⁰⁹ Poly. V. 51. 2-3; ayrıca bk. Bevan 1902a, 307.

²¹⁰ Poly. V. 52. 2-3; Bevan 1902a, 307-8.

²¹¹ Poly. V. 52. 4.

²¹² Poly. V. 52. 8.

²¹³ Büyük İskender zamanında oluşturulan bu birlik süvari ve piyade olarak iki gruptan oluşmaktadır. Savaş sırasında kralın hemen yanında savaşır.

arasına Galat askerleri ile ağır silahlı askerleri yerleştirmiştir²¹⁴. Sol kanadı kardeşi Neolaos'a bırakırken kendisi de sağ kanadı almıştır. Molon, Zeuksis ile ilgilenirken sol kanadındaki askerler Antiokhos tarafına geçerek Molon'u kuşatmış ve bunun sonucunda canlı ele geçirilirse işkence ile öldürüleceğini düşünen Molon intihar etmiş; kardeşi Neolaos ise Persia'ya kardeşi Aleksandros'un yanına gitmiştir²¹⁵. Neolaos, Persia'ya varınca Molon'un eşi ve çocuklarını öldürmüştür. III. Antiokhos ise diğer memurlarına örnek teşkil etmesi için Molon'un bedenini alarak Zagros Dağı yamacına çarpmıha gerdirmiştir²¹⁶.

Molon isyanı bastırıldıktan sonra III. Antiokhos diğer barbar prenlere boyun eğdirmek için kendi eyaletlerinden aşağı güneye doğru ilerlemiştir. Burada donanması ve erzağıyla kendisine isyan eden hükümdarlar arasında kendisini en önemli ve faal olarak gören Artabarzanes'in üzerine yürümüştür²¹⁷. Bu sırada Hermeias, III. Antiokhos'un Ptolemaios üzerine yürümesi konusunda var olan tehlikeler doğrultusunda korkmuş ve III. Antiokhos'un çocuğunun doğduğu haberi gelince Hermeias, kendisini kralın çocuğunun yanına gönderip ona bekçilik ve krallığa da nazırlık yapma umudu taşımıştır. Ama kral sefer için Zagros Nehrini geçip dağ silsilesinin müdahale ederek ayırdığı Medeia sınırına ulaştığında Artabarzanes yanına ulaşmış ama yaşlı olduğundan ona zarar vermeyerek koşullarını kabul etmesini istemiştir²¹⁸.

Bu sırada Küçük Asya yöneticisi Akhaios batıda pekçok kenti ele geçirmeye başlamış ve kralın Artabazarnes üzerine yürümesini fırsat bilerek yokluğunda doğuya ilerleyerek tacı giyerek üstünlük sağlamaya çalışmıştır²¹⁹. Fakat III. Antiokhos tüm dikkatini IV. Ptolemaios üzerine yoğunlaştırdığı için Akhaios durumunu ertelemiştir.

Bu barış sağlandıktan sonra III. Antiokhos'un hekimi ve yakın arkadaşlarından biri olan Apollophanes, Hermeias'ın tavırlarından hoşlanmayarak kralın hayatından endişelenmiştir. Uygun zamanı bulduğunda da Hermeias'ın ahlaksızlığına göz yumması ve Epigenes'e yapılanın kendisi ve arkadaşlarına da yapılmasından korkarak tehlikenin çok uzakta olmadığını vurgulamıştır²²⁰. Bunun üzerine kral bir plan tasarlamıştır. Kralın baş dönmesi krizleri tutar diye Apollophanes ve diğer hekimlerin askeri görevleri azaltılmış; arkadaşlarından bazılarını da tıbbi katılım bahanesiyle plana dahil etmişlerdir. Hermeias'tan

²¹⁴ Savaş düzenleri için bk. Poly. V. 53. 6-11.

²¹⁵ Poly. V. 54. 5. Ayrıca bk. Ager 2003, 48.

²¹⁶ Poly. V. 54. 6 -7. Ayrıca bk. Taylor 2013, 33-34.

²¹⁷ Poly. V. 55. 1.

²¹⁸ III. Antiokhos ve Artabarzanes arasındaki mücadele hakkında daha detaylı bilgi için bk. Poly. V. 55. 9-10.

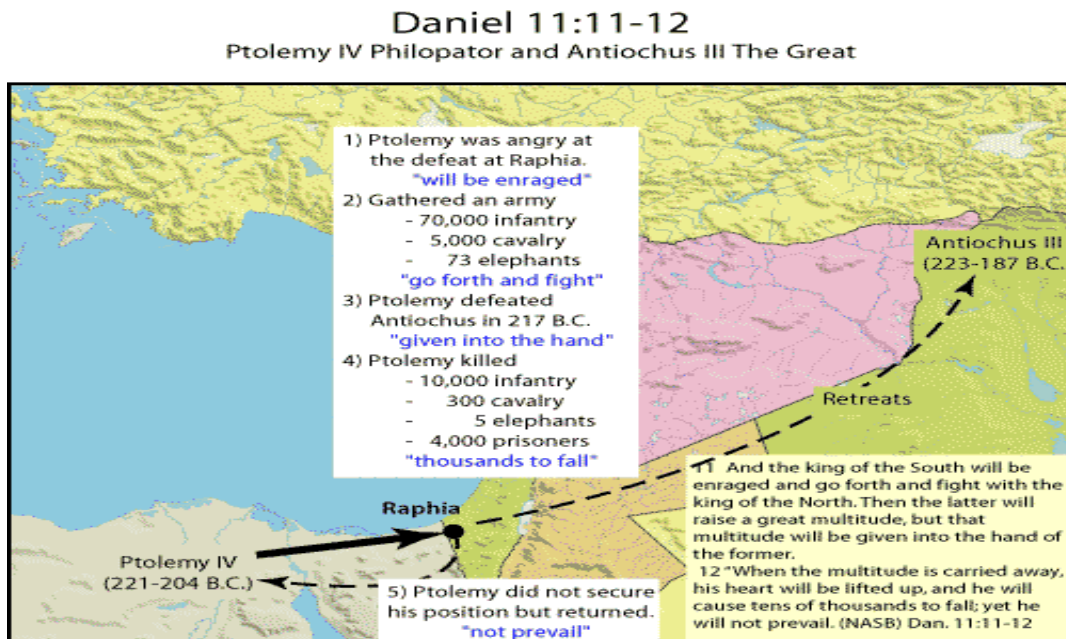
²¹⁹ Polybios'a (V. 57. 1-5) göre Akhaios, III. Antiokhos'un başına bu sefer sırasında bir şey geleceğini umarak Kyrresthai ile birleşip isyan hareketini başlatmış ve krallık tacını takmıştır.

²²⁰ Poly. V. 56. 1-3.

da nefret ettikleri için birkaç gün içerisinde tasarılarını yürütmek için çalışmalara başlamışlardır. Hekimler kral için ilerlerken Hermeias da onlarla birlikteydi. Beklenen saatten bir saat önce gelen kral gelenleri görmüş ve kamptan oldukça uzaklaşınca Hermeias'a eşlik edenlerin arkasındaki askerler Hermeias'ı bıçaklamışlardır. Bu sırada Apamea'daki kadınlar da Hermias'ın eşini, bu kadınların oğulları da Hermeias'ın oğullarını taşıyarak öldürmüşlerdir²²¹.

2.2 Seleukos ve Ptolemaios Krallıkları Arasındaki Mücadele: IV. Suriye/Raphia Savaşı (MÖ. 219-17)

III. Antiokhos krallık içindeki isyanlarla ilgilendikten sonra tüm dikkatini asıl hedefi olan Ptolemaios Krallığı'na vermiştir. Seleukosların doğu bölgeleriyle ilgilenmesi Ptolemaios IV Philopator'un (MÖ. 222-205) Apameia kentine kadar ilerlemesini sağlamıştır. Apameia'da birliklerini toplayan III. Antiokhos, Seleukeialı olan Apollophanes'ten de ülkenin yapısını bildiği üzere hazırlıklar doğrultusunda yardım almıştır²²². Konsey toplantısında Antiokhos kentin öneminden bahsederek düşman saldırısı için alınan önlemlerin ülkeyi korumak için alınan önlemler kadar ilgilenilmesi gereken konular olduğunu söylemiştir²²³. Bunun üzerine orduların toplanması, Berenike'nin öldürülmesine karşı hala kızgın olan IV. Ptolemaios'un Suriye'ye girip kenti kuşatması sonucu bu kentin seferi kesinleşmiştir²²⁴.

Harita 2.1 IV. Suriye Savaşı

Kaynak: www.neverthirsty.org

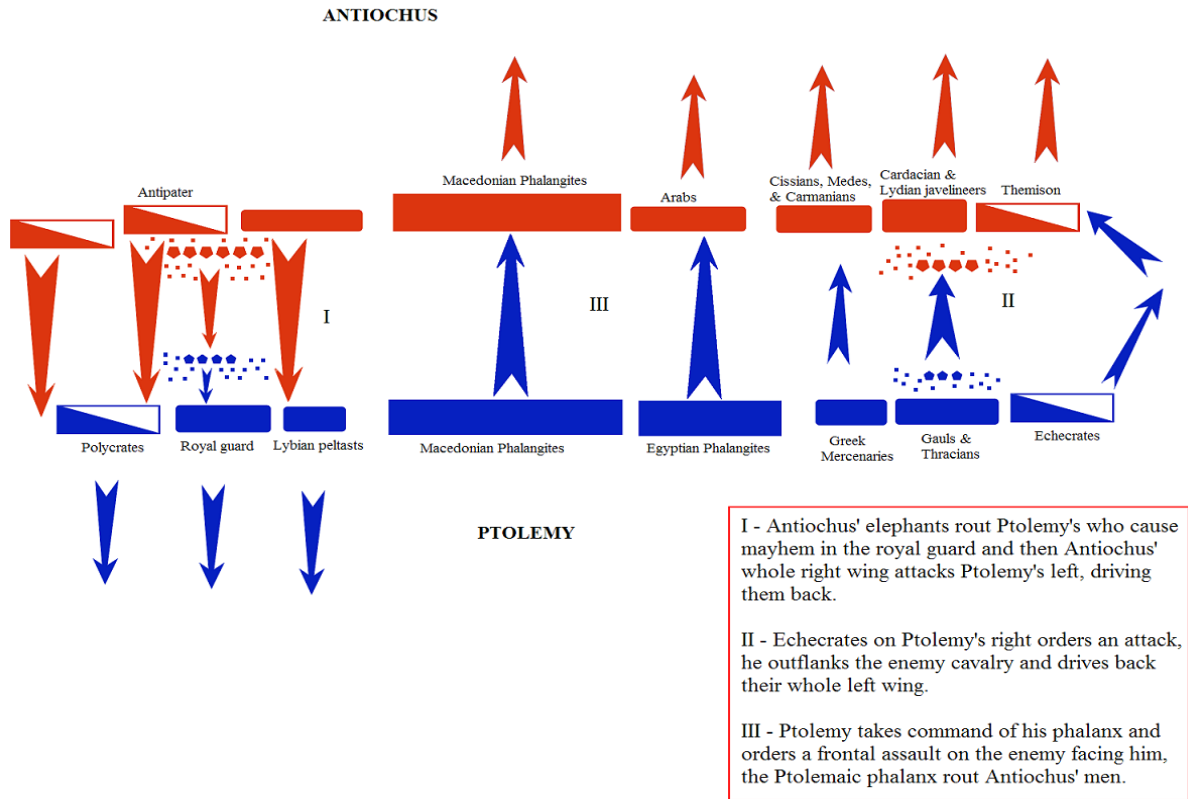
²²¹ Poly. V. 56. 12-15.

²²² Poly. V. 58. 2-3.

²²³ Poly. V. 58. 6-9.

²²⁴ Poly. V. 58. 10-11.

Kendisi ordularını hazırlayarak Diognetos'u Seleukeia'ya gemiyle göndermiş, Theodotos Hemiolios'u ise yardımcı birliklerle dar geçitleri meşgul etmek için Koile Suriyesi'ne göndermiştir²²⁵. Antiokhos Seleukeia'da olan kent halkına mesaj göndererek savaşmadan teslim olurlarsa onlara para ve ödül bahşedeceğini söylemiştir. Ama onları ikna edemeyince birliklerini üçe ayırmış ve onlara başarılı oldukları takdirde ödüllerle ve yiğitliklerle taçlandıracağını söylemiştir²²⁶. Zeuxsis ve ordusu Antiokheia kapılarında, Hermogenes Dioskurion yakınında²²⁷, Ardys ve Diognetos ise limana saldırı ve şehir civarında bulunmak için görevlendirilmişlerdir. Ardys ve Diognetos kale için merdiven getirip kurmuşlardır. Kent düşmüş²²⁸ ve kent subayları komutanları Leontios'a kralla anlaşma yapmaları için komisyon üyeleri göndermelerini söylemişlerdir. Antiokhos nüfusu altı bin olan halkını bağışlayıp sürgüne giden Seleukeialıları da kente geri çağırmış ve kente garnizon bırakarak Koile Suriyesi'ne doğru yol almıştır²²⁹.

Şekil 2.1 Raphia Savaşı Savaş Düzeni

Kaynak: en.wikipedia.org

²²⁵ Poly. V. 59. 1-3.

²²⁶ Poly. V. 60. 3.

²²⁷ Poly. V. 60. 4-6.

²²⁸ Antiokhos'un kenti ele geçirmesi hakkında bk. Heinen 1984, 435; *OCD* s v. "Antiochus (3) III".

²²⁹ Poly. V. 61. 1-2.

III. Antiokhos MÖ. 221'de Koile Suriyesi'ne gittiğinde Molon'a karşı isyan hareketi generalleri tarafından bastırılmayınca Aitolialı Theodotos'un yönettiği bölgeyi ele geçiremeden Theodotos'un geri püskürtmesi ile uzaklaşmak zorunda kaldığı bölgeye tekrar geri döndüğünde işler değişmiştir. Theodotos, III. Antiokhos'u püskürttükten sonra Ptolemaios yönetiminde önemsiz kıskançlıklarla damgalanmış ve bu durum da onun artık Ptolemaios yönetimi altında çalışmayacağı anlamına gelerek Aitolialı Theodotos, Seleukos tarafına geçmiştir²³⁰. III. Antiokhos'a haber göndererek Ptolemais ve Tyros kentlerini ona teslim edeceğini bildirmiştir²³¹.

III. Antiokhos'un Ptolemais ve Tyros kentlerini ele geçirmesiyle IV. Ptolemaios'un baş danışmanları Sosibios ve Agathokles durumu konseye bildirerek bir toplantı yapmışlar ve savaş hazırlığı kararı alarak hazırlık evresinde zaman kazanma ve onu yavaşlatmak üzere III. Antiokhos'a elçi gönderip savaşmadan makul olmasını ve arkadaşları aracılığıyla ikna yoluyla Koile Suriyesi'ni terk etmesini istemişlerdir²³². Agathokles ve Sosibios elçi olarak III. Antikhos'a gönderilmiş ve ayrıca yerleşimi tartışmak için Byzantion, Rhodos, Kyzikos ve Aitolia'dan da delege davet ederek görüşmelerde bulunmalarını rica etmiştir²³³. Elçiler varıp görüşmeler yapılırken²³⁴ her iki taraf da savaş hazırlıklarını tamamlamışlardır.

Polybios'a (V. 62. 7- 65. 11; Austin 1981, 224) göre her iki kral da Aleksandreia'da (İskenderiye) birliklerini toplamıştır. Ptolemaios birlikleri şu şekilde dağılmıştır: Magnesialı Eurylokhos, kral muhafız birliği olarak bilinen 3000 adamın komutasını yürütmekteydi. Boiotialı Sokrates 2000 peltastes birliği; Akhaialı Phoksidias, Thraseas'ın oğlu Ptolemaios ve Aspendoslu Andromakhos Hellen ücretli askerleri ve phalanksı tek bir birimde kullandılar. Andromakhos ve Ptolemaios komutası altında güçlü 25000 phalanks, Phoksidias'ın yönetiminde ise 8000 ücretli asker bulunuyordu. Polykrates ise yaklaşık 7000 olan süvari birliğinin talimini almıştı. Sayıları 3000 olan Libya'dan yerli Mısır atlıları da onun yönetimindeydi. Yunanistan'dan süvari birliğini ve tüm ücretli süvari birliğini takdireşayan bir şekilde eğiten Thessalia'lı Ekhekrates'ti ve savaşta büyük hizmet vermiştir. Allarialı Knopias da 3000 Giritlilerden oluşan birliğin yönetimine dikkat çeken ikinci kişiydi.

²³⁰ Theodotos, Koile Suriyesi'nde III. Antiokhos'u geri püskürttükten sonra Aleksandreia'ya IV. Ptolemaios tarafından geri çağırılmış ve teşekkür almamasının yanında kral tarafından da gereksizce kıskançlıklara maruz kalmıştır. Böylece III. Antiokhos ile müttefikliğe girişmiştir, bk. Poly. IV. 37. 5; V. 40. 1-3; V. 62. 2. Porphyrios'a (*Adver. Khr* 44) göre lüks içinde boğulan ve sihir işleriyle uğraşan IV. Ptolemaios'un etrafındakileri önemsememesi sonucu kibre kapılmasına da neden olmuştur. Suda'ya (π. 3039 s.v. < Πτολεμαῖος =Ptolemaios>) göre IV. Ptolemaios'un uygunsuz aşk maceraları, içki alemleri ve dikkatsizliği emrindekilerin kendisine karşı tavır almasına neden olmuştur.

²³¹ Theodotos ve III. Antiokhos arasındaki olaylar hakkında bk. Heinen 1984, 436; Grainger 2010, 199.

²³² Poly. V. 63. 1-3; Iust. XXX. 1. 5; Austin 1981, 224.

²³³ Poly. V. 63. 4-6.

²³⁴ Yapılan görüşmeler sonucu her iki taraf da Koile Suriyesi'nin atalarından beri kendilerine ait olduğunu savunmuştur. Görüşmeler hakkında daha detaylı bilgi için bk. Poly. V. 67. 1- 13.

Konossoslu Philo'nun yönetimine yerleştirdiği Yeni Giritlilerin sayısı 1000 idi. Onlar Barkalı Ammonius komutasında 3000 Libyalı'yı Makedon tarzında silahlandırdı. Yerli Mısır birliği 20.000 ağır silahlı adamdan oluşmaktaydı ve komuta da Sosibios'taydı. Askeri yerleşke ve onların atalarından 4000 Trak ve Galya birliklerini topladılar ve 2000 de başka yerlerden topladılar. Bunların da komutası Trakyalı Dionysios'taydı. Ptolemaios'un hazırladığı ordu buydu²³⁵. Uzun süren görüşmeler ardından sonuca varılamayınca her iki taraf da birbirlerine savaş açmışlardır²³⁶.

III. Antiokhos Dura kentine ilerleyerek burada Ptolemaios'un komutanı Aitolia'lı Nikolaos ile karşılaşmış ve ilerleme sağlayamadan ve kışın yaklaşması üzerine Ptolemaios birlikleri ile dört aylık bir ateşkes yapılmıştır²³⁷. Antiokhos, Theodotos komutasında yeterli garnizon bırakıp birliklerini kış karargahı olan Seleukeia'ya götürmüştür.

MÖ. 218 yılı ilkbaharında Koile Suriyesi'ne girmek üzere birliklerini toplamıştır. IV. Ptolemaios da iyi erzak donanımı sağladığı Nikolaos'u ve yanında da acemi asker ve deniz birliği de göndermiştir²³⁸. Perigenes, kendisi tarafından hazırlanan Ptolemaios'un 30 güverteli gemisi ile 400 nakliye gemisinin komutanı olarak atanmıştır. Nikolaos, Platanus Geçidi'ni geçerek Porphyrion kasabasına (Sidon'un kuzeyi) gemisini demirlemiştir. Antiokhos Marathos'a ulaştığında, Aradus halkı, müttefikliğini rica eden kralın birliğine katılmıştır²³⁹. Önceden Lykos Nehri'ne gönderdiği Theodotos ve Nikarkhos'un birliklerinin ardından Theoprosopon da gitmiştir. Hafif silahlı askerler ile Nikolaos'un meşgul olduğu geçidi incelemeye çalışmış ve generali Diognetus da sahilden ilerlemiştir. Ön inceleme sonucunda Damaros Nehri'nin orada kamp kurarak ertesi gün ağır silahlı askerlerini Nikarkhos'un komutası altına bırakarak ordusunun geri kalanıyla geçitle uğraşmak için ilerlemiştir²⁴⁰.

Kral ordusunu üç bölüme ayırarak ilk birliği Theodotos'a verip Fenike birlikleri altındaki hattı zorlaması için güvenmiş; ikinci birliği Menedemos komutası altına yerleştirdi ve merkezdeki destek geçidine girişmesi için detaylı emirler vermiş; Parapotamia'nın askeri valisi olan Diokles komutası altında olan üçüncü bölüğe onu atayarak deniz kıyısı boyunca saldırı görevini üstlendi²⁴¹. Nikolaos'un birlikleri ilk olarak karadayken üstün pozisyonunda olurken, güçlü olduklarını kabul etmiştir. Ama Theodotos, dağın dibindeki birlikleri geri

²³⁵ Poly. V. 65. 1-11.

²³⁶ Poly. V. 1. 5. Ptolemaios ve Seleukos hanedanları arasında Koile Suriyesi hakkındaki görüşmelerde anlaşmazlığa düşülmüş ve savaş kararı alınmıştır bk. Tcherikover 1959, 52-5; Austin 1981, 148.

²³⁷ Poly. V. 66. 1-3.

²³⁸ Poly. V. 68. 1-2.

²³⁹ Poly. V. 68. 8.

²⁴⁰ Poly. V. 68. 8-11.

²⁴¹ Poly. V. 69. 3-6.

çekilmeye zorlamış ve sonra daha yüksek bir yerden ilerlemiştir. Nicolaos ve onu tüm birliği dönerek alelacele kaçmışlardır. Yaklaşık ikibin kişi bozgunda mahvolmuş yine buna eşit sayıda kişi tutsak alınmış, geri kalanı Sidon'a geri çekilmiştir. Deniz savaşında yüksek başarı umudu olan Perigenes, ordunun yenildiğini görünce umudunu kaybetmiş ve aynı yere güvenli bir şekilde geri çekilmiştir²⁴².

III. Antiokhos Sidon'a ilerleyerek burada kamp kurmuş; Philoteria (Filistin yakınlarında) ve Atabyrium'u ele geçirdikten sonra buralara garnizon yerleştirmiştir²⁴³. Pella, Kamus ve Gephros'u aldıktan sonra bu kentlere komşu olan Arap kabileleri, bu adımda biri diğerini teşvik ederek, bu başarı serilerinin sonucu, müttefik olarak ona bağlanmışlardır. Gadara'ya ulaşarak halkı sindirmiş ve kendine bağlanmalarını sağlamıştır. Buradan da Arabia'daki Rabbatama'da toplanan oldukça büyük bir düşman birliğinin olduğunu duyup ona katılan Arapların ülkesini istila ederek talan etmekle meşgul olmuştur²⁴⁴. Kasabanın uzandığı tepenin altına ise hemen bir kamp kurmuş ve Theodotos ile Nikarhos'u kent duvarlarını yıkmaları için görevlendirmiştir. Çok geçmeden kent surları yıkılarak teslim olmaya zorlanmıştır. Daha sonra buradaki düzenlemeleri yaparak Ptolemais kentine dönmüştür.

MÖ. 217 baharında Antiokhos ve Ptolemaios Raphia Savaşı için hazırlıklara başlamışlardır. IV. Ptolemaios 70.000 piyade, 5.000 atlı ve 73 fil ile Aleksandreia'dan ayrılırken Antiokhos ise, 62.000 piyade, 6000 atlı, 102 fil toplamıştır²⁴⁵. Ptolemaios bu birlikleri topladıktan sonra ilk duraklamasını Pelusium'da yapmıştır²⁴⁶. Çöl boyunca ilerlemek için askerlerine erzak bölüştürüp Koile Suriyesi'nin ilk kenti olan Raphia'dan 50 *stadia* mesafede kamp kurmuştur²⁴⁷. Antiokhos ise Gaza'ya ulaşarak birliklerini dinlendirip Raphia'yı geçtikten sonra 10 *stadia* uzaklıkta kamp kurmuştur; ama daha sonra Antiokhos askerlerinin cesarete ihtiyacı olduğunu anlayarak onlara Ptolemaios birliklerinin yakınına kamp kurdurmuştur.

Polybios'a (V. 81. 1-7) göre Aitolia'lı Theodotos, IV. Ptolemaios'un alışkanlıklarına aşına olduğu için kamplar da yakın olunca onu izlemeye başlamıştır. Yanına iki asker alarak kampına girmiştir. Gece çok karanlık olduğu için yüzü tanınmamış ve iş yaptığı ve akşam

²⁴² Nikolaos'un kara ve deniz yenilgisi hakkında bk. Poly. V. 69. 9-11.

²⁴³ Poly. V. 70. 1-12.

²⁴⁴ Poly. V. 71. 4-5.

²⁴⁵ Ptolemaios birlikleri için bk. Poly. V. 79. 1-3; ayrıca bk. Heller 2008, 63. Antiokhos birlikleri için bk. Poly. V. 79. 4-13; Austin 1981, 149; Bevan 1927, 228. Bar-Kochva'ya (1976, 132) göre Ptolemaios'un 61.000 phalanks, 6000 Trakyalı ve Galat askerine karşılık Antiokhos'ta 35.000 phalaks bulunmaktaydı.

²⁴⁶ III. Antiokhos, Pelusium kentine saldırı hazırlığına girişirken IV. Ptolemaios'un burda birlikleri ile savaş hazırlığı yaptığını duyunca saldırıdan vazgeçmiştir bk. Poly. V. 62. 4-5; Grainger 2010, 201.

²⁴⁷ Poly. V. 80. 2-3.

yemeklerini yediği çadırı ateşe vermiştir. Fakat IV. Ptolemaios çadırından dinlenmek için çıktığı sırada düzenlenen bu suikast başarısız olmuştur²⁴⁸. Kamptan çıkarken kralın hekimi Anderas'ı da öldürmüştür.

Artık iki kral da savaş alanına gelerek mevzilerini almışlardır. IV. Ptolemaios şu şekilde sıralanmıştır: Polykrates süvari birliği ile sol uç kanadı tutarken onunla ve phalanks arasında ilk olarak Giritliler durmuş; ardından süvari birliği, kraliyet birlikleri, sonra da Sokrates yönetiminde *peltasteses* 'ler, bundan sonra da Makedon düzeninde silahlanan Libyalılar gelmiştir. Uç sağ kanatta süvari birliği ile Ekhekrates, onun solunda Galatlar ve Trakyalılar, onlardan sonra da Mısır palanxı ile hemen bağlantı kuran Hellen paralı askerleri başında olan Phoksidas bulunmuştur. Kırk fil Ptolemaios'un savaşıacağı sol tarafa yerleştirilmiş, geri kalan otuzüç sağ kanatta paralı askerlerden oluşan atlı birliğinin önünde durmuştur²⁴⁹. Antiokhos'un birlikleri ise şu şekilde düzenlenmiştir: Sağ kanadın önüne altmış fil yerleştirilerek III. Antiokhos'un süt kardeşi Philippos komutası altına vermiştir. Orada IV. Ptolemaios'a karşı bizzat savaşıyordu. Fillerin ardında Antipatros komutasında 2000 atlı yerleştirdi, onların çaprazına da 2000'den fazla adam yerleştirdi. Bu grubun önünde süvari birliği yer alıyordu. Bunlardan sonra Giritlileri yerleştirdi, sonra Hellas'taki paralı askerleri, sonra da Makedonyalı Byttakos komutasında Makedon düzeninde silahlanmış 5000 kişi daha vardı. Onun uç sol kanadında, Themison komutasına 2000 atlı yerleştirdi. Bunlardan sonra Menedemos yönetiminde Kardakialılar ve Lydialı mızrakçılar ve 3000 hafif silahlı birlik toplandı. Kissialılar, Medler ve Karmanialılardan (Pakistan'da bir yer) oluşan birlik ve onların yanında yer alan Araplar ve komşu kabileler *phalanks* hattına dahil olmuşlardır. Bunların yanına da 13 fili bırakarak bu hanedanlıkta yetişen genç adamlardan biri olan Myikos komutası altındaki sol kanadın önünde yer almıştır²⁵⁰.

IV. Ptolemaios; Andromakhos, Sosibios tarafından desteklenirken Theodotos ve Nikarkhos da III. Antiokhos'u desteklemişlerdir. Birbirlerine karşı at sürmeye başladıklarında Ptolemaios III. Antiokhos'un sol kanadına ilerlerken Antiokhos da IV. Ptolemaios'un sol kanadına ulaşarak birbirlerine savaşı başlatmak için işaret vermişlerdir²⁵¹. Ptolemaios filleri öne çıkararak fillerin üzerinde olan kulelerdeki adamlar mızraklarıyla birbirlerine saldırmışlardır. Ptolemaios'un fillerinden çoğu ölmüş ve III. Antiokhos'un Hint fillerinin kokusuna ve gürültüsüne de dayanamamışlardır. IV. Ptolemaios'un Afrika filleri karışıklığa

²⁴⁸ Savaş ve plan için yorumlar hakkında bk. Bar-Kochva 1976, 128-141; Galili 1967-1977, 52-156.

²⁴⁹ Poly. V. 82. 1-7.

²⁵⁰ Poly. V. 82. 8-13.

²⁵¹ Poly. V. 84. 1.

düşünce de hatlara geri dönmüşlerdir²⁵². Böylece Ptolemaios IV Philopator'un askeri düzeni bozularak sol kanadı düşmüş ve geri çekilmek zorunda kalmıştır²⁵³. Antiokhos sağ kanatta zafer kazanırken onun da sol kanadında olan Nikarkhos ve birliklerinin, IV. Ptolemaios'un Sosibios ve Andromakhos'a yardıma gelmesi ve birliktekilere cesaret verici konuşarak onlara güven vermesi, kaçmasına neden olmuştur. III. Antiokhos firarları yakalamaya çalışıp savaşa geri dönmeyi düşünürken toz bulutunun phalankstan kampa doğru ilerlediğini görünce yenilgiyi kabul edip Raphia'ya çekilmiştir²⁵⁴.

Görsel 2.2 III. Antiokhos

Kaynak: www.wildwinds.com

Phalanks ile tam zafer kazanan IV. Ptolemaios düşmanlarının çoğunu öldürmüştür. Ertesi gün kendi ölülerini toplamış ve yakmıştır. Düşmanlarını yağmalamış ve kampını bırakıp Raphia'ya ilerlemiştir. III. Antiokhos kaçakları toplamaya çalışmış; ama onlardan çoğu kentte rehin alınmıştır. Ordusundan geri kalanları Gaza'ya götürmek için yola çıkmıştır. Kamp yaptığı yerden IV. Ptolemaios'a haber göndererek ateşkes yapıp ölülerini gömmek için onları toplamasına izin vermesini rica etmiştir²⁵⁵. Savaşta yaklaşık 10.000 piyade, 3000'den fazla süvari ve 4.000'den fazla askerleri tutsak alınmıştır. Fillerinden üçü savaşta telef edilirken yaralanan ikisi de ölmüştür. Ptolemaios'un kaybı ise 1.500 piyade, 700 süvari, 16 fil olmuştur²⁵⁶.

Görsel 2.3 Akhaios, MÖ. 224-214

Kaynak: www.coinarchives.com

Savaş sonucunda III. Antiokhos ordusuyla krallığına dönerken Ptolemaios IV Philopator, direnişsiz bir şekilde Raphia'yı ele geçirmiş, bunun üzerine kent komşuları da kralla müttefikliğe yeniden başlamışlardır²⁵⁷.

Raphia dekretine (CM_31088) göre, III. Antiokhos'un MÖ. 219'da

²⁵² Plin. *Nat.* VIII. 32; 35; ayrıca bk. Tarn 1926b, 100; Charles 2007, 307.

²⁵³ Poly. V. 84. 8-10.

²⁵⁴ Poly. V. 81. 1-86.11; Strab. XVI. 2. 31. 759e; Plut. *Mor.* 972C; Ael. *Anim.* VII. 44; Pomp. Trog. *Prolog.* 27= *Iust.* XXX. 1. 6; Porphy. *Adver. Khr.* 44; Heinen 1984, 437; Bell 2007, 63.

²⁵⁵ Poly. V. 86. 4.

²⁵⁶ Her iki tarafın kayıpları için daha detaylı bilgi hakkında bk. Grainger 2010, 215.

²⁵⁷ Poly. V. 86. 7-10.

Seleukeia'ya girmesiyle başlayan iki yıl iki aylık savaş sonrası bir barış anlaşması yapılmaya karar verilmiş²⁵⁸; Antiokhos düşman tarafından ülkesi istila edilir diye kendi kentine geri dönerek Antipatros ve Theodotos Hemiolios'u Ptolemaios ile görüşmek üzere göndermiştir. Son olaylardan sonra kendi askerlerine bile güveni kalmamıştır. Ptolemaios bu durumların hiçbirini dikkate almayarak umulmadık zaferden ve Koile Suriyesi'ni geri alıp beklentilerini devam ettirme konusunda memnun olmuştur. Antiokhos'un elçileri varınca anlaşma uygun görülmüştür²⁵⁹. Polybios'a (V. 87. 6-8) göre Sosibios, III. Antiokhos'un onay yeminini almak için onu elçilerinin yanına çağırması; her elçi tek tek yemin etmiştir. Yaşadıkları sürece savaş yapmayacakları ve anlaşma devam ederken-en az 20/30 yıl- göz göre göre bu konular ihlal edilmeyeceği üzerine and içmişlerdir.

IV. Ptolemaios savaşı kazanmasına rağmen Seleukeia'yı III. Antiokhos'a teslim etmiştir. Böylelikle Antiokhos artık Akhaios sorunuyla meşgul olmaya başlamıştır.

2.3 Akhaios Ayaklanması (MÖ. 219-213)

II. Seleukos ve Antiokhos Hieraks'ın Kardeşler Savaşı'ndan sonra kralların ölümü üzerine Küçük Asya'daki karışıklıktan yararlanan Attalos I Soter, bunu fırsat bilip Küçük Asya'daki toprakların kontrol altında tutulmadığını düşünerek kendi sınırlarını genişletmek için bu topraklara doğru yol almıştır. II. Seleukos yerine geçen III. Seleukos, I. Attalos'u durdurmak için komutanlarını üzerine göndermiş; ama komutanları yenilgiye uğramıştır. Bunun sonucunda MÖ. 223'te kendisi Toroslari aşarak Phrygia üzerinden kral üzerine ilerlemiştir²⁶⁰. Bu sırada, emrindeki komutanlarından Galat asıllı Apaturios ve Nikanor tarafından suikast sonucu öldürülmüştür²⁶¹. Akhaios, Seleukos birliklerini kraliyet merkezine geri getirerek kral katillerini cezalandırmış ve ordudaki subaylar Akhaios'a taç giydirip krallığını ilan etmesini istemelerine rağmen bu durumu redderek krallık tacını III. Antiokhos'un alıp tahtı koruyacağına yemin etmiştir²⁶². Krallığın daha iyi idare edilmesi için Molon ve kardeşi Aleksandros'u Media ve Persis'in; Akhaios'u Küçük Asya'nın valiliğine atamıştır²⁶³. Kısa süre sonra kral, Molon ve Aleksandros'un çıkardığı ayaklanmalarla ve

²⁵⁸ Porphyr. *Adver. Khr.* 44. Pomp. Trog. *prolog.* 30=Iust. XXX. 1. 7.

²⁵⁹ Poly. V. 87. 4.

²⁶⁰ Poly. IV. 48. 5; Porphyr. *Adver. Khr.* 44. Ayrıca bk. Cardinali 1968, 46.

²⁶¹ Poly. IV. 48. 7-8; V. 40. 5-6; V. 41. 2; App. *Syr.* 66; Iust. XXVIII; XXIX. 1. 3; Euseb. *chron.* 253b-263a; Porphyr. *Adver. Khr.* 44. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. *BabylChron_Brit. Mus.* 35603. R2-3; Poly. II. 71. 4; IV. 2. 7; 48. 6-8; XXIX. 8. 5-6; Pomp. Trog. *Prolog.* 27; Hieron. *Chron.* 139. 2 [1794]; Sulpit. II. 19 a; Malal. *Chron.* 205; Euseb. *Exc. Barb.* 46A; Daha detaylı bilgi için bk. Magie 1950, 739 dn. 25; Mitchell 1993, 42 dn. 2; Arslan 2000, 84 dn. 305; 2010, 261 dn. 1014.

²⁶² Poly. IV. 48. 9-10.

²⁶³ Poly. IV. 2. 6; 48. 3; VIII. 20. 11;

Suriye savaşı ile uğraşırken Akhaios ise I. Attalos üzerine yürüyerek Toros Dağlarının batısını iyileştirme politikasına girişmiştir²⁶⁴.

Akhaios'un Attalos I Soter üzerine yaptığı seferde başarı elde ederek Sardis kentini Seleukos kraliyet merkezi yaparak ön yüzde Akhaios'un kendi portresi yer alırken arka yüzde Athena Promakhos tasvirli gümüş sikkeler bastırmıştır²⁶⁵. Akhaios, Teos, Kolophon, Kyme, Myrina, Phokaia (Foça), Aigai ve Temnos kentleri ile Troas ile sınır olan yerler ile Mysia bölgesini yeniden ele geçirmiştir²⁶⁶. Akhaios Aiolis içlerine ilerleyerek I. Attalos'u atalarına ait kralık merkezi olan Pergamon kentine sıkıştırmıştır²⁶⁷.

Polybios'a (V. 77-8) göre Akhaios'un Mysia'ya ilerlemesi Lykaonia, Phrygia, Lydia, Karia'nın doğusu ve merkezi gibi doğu bölgelerinde Seleukos otoritesini kurduğunun göstergesidir. Lampsakos (Lapseki), Aleksandreia Troas ve Ilion gibi bazı kentlerde gösterilen karşı koyma sonucu bu kentlerin kendisine karşı olan dirençlerini kıramamış; bu durum da Akhaios'un izlediği politikanın bu kentler üzerinde etkisi olmadığını göstermiştir²⁶⁸. Aiolis ve yakınındaki kentlerin de Akhaios korkusu dolayısıyla direniş göstermeden ona bağlandığı da ifade edilmiştir²⁶⁹.

III. Antiokhos, Raphia Savaşı ardından krali merkeze dönüp askerlerini kış için dağıtarak Akhaios için askeri birlik hazırlaması gerekirken ona ilk olarak sitem ve uyarı içeren bir mesaj göndemiştir²⁷⁰. Akhaios'un kendisini kral olarak ilan edip krallık tacını takması²⁷¹ konusunda onu protesto ederek Ptolemaios ile birlikte hareket ettiği yönündeki tavırları konusunda kabul edilmeyen eylemler sergilediği için Seleukosları zor durumda bıraktığı hususunda uyarmıştır. Akhaios, kral Artabarzanes ile ilgilenirken belki bazı olumsuz olaylarla karşılaşır, karşılaşmasa bile Suriye'ye girdiğinde uzakta olması umuduyla, onun yokluğunu fırsat bilerek isyan eden Kyrrhestai'nin yardımıyla hızlı bir şekilde tüm krallığa hakim olması için Lydia'dan ilerlemek için ordusuyla harekete geçmiştir²⁷². MÖ. 219'da Akhaios öylesine bir güce ulaşmıştır ki Küçük Asya'nın çoğunu ele geçirerek tüm Seleukos

²⁶⁴ Poly. IV. 48. 10, ayrıca bk. Schmitt 1964, 109-11.

²⁶⁵ Konuya ilişkin bk. Schmit 1964, 161; Ma 1999, 55. Sikkeler için bk. SC I, n° 952; Mørholm 1969, 15; Newell 1977, n° 1439

²⁶⁶ Poly. V. 77. 4-7.

²⁶⁷ Poly. IV. 48. 11.

²⁶⁸ Meloni'ye (1949, 536, n° 2; 1950, 175, n° 2) göre Polybios'un (V. 78. 6) bahsettiği “διὰ τὸ τετηρηκέναι τοῦτους τὴν πρὸς αὐτὸν[Ἀτταλον] πίστιν” ifadesi Troas kentlerinin dirençten sonra Akhaios'a teslim olduğunun kanıtıdır. Ayrıca bk. Schmitt 1964, 165; Ma 1999, 56 dn. 13. Akhaios'un Ilion'u alması hakkında bk. Piejko 1991a, 33.

²⁶⁹ Poly. V. 77. 2.

²⁷⁰ Poly. V. 57. 1-2.

²⁷¹ Akhaios'un kendisini Küçük Asya'da kral ilan etmesi hakkında bk. Poly. IV. 46. 4; 48. 10-12; V. 27-8; 57-8.

²⁷² Poly. V. 57. 3-4; Bell 2007, 58.

Krallığı'nı elde etmek için ayaklanmıştı²⁷³. Phrygia'daki Laodikeia'da krallık tacını kabul ederek Suriye'ye ilerlemiştir; ama Lykaonia sınırında birlikler, gerçek kralları olan III. Antiokhos'a karşı gelme durumunu düşünerek Akhaios'a karşı ayaklanmışlardır²⁷⁴. Memnuniyetsizliğin farkında olan Akhaios mevcut durumu terk ederek askerlerini Suriye'ye girmeyeceğine dair inandırmaya çalışarak sakinleştirme yolunu izlemiş ve geri dönerek Pisidia'yı istila etmeye başlamıştır. Askerleri gereğinden fazla ganimet elde ettikten sonra Akhaios, tekrar onların iyi niyet ve sadakatini kazanarak otoritesini daha fazla sarsmadan eyaletine geri dönmüştür²⁷⁵.

Görsel 2.4 I. Prusias

Kaynak: www.forumancientcoins.com

ulaşmamıştır²⁷⁶. Akhaios dönemine ait olaylarla ilgili çok az doküman bulunmaktadır²⁷⁷.

Küçük Asya'da faaliyetlerini sürdüren Akhaios, Ptolemaios ve Antigonos hanedanlarıyla karışıklık yaşamaktan kaçınmıştır. IV. Ptolemaios'un batıdaki bölgelerinden ve Antigonosların yönetimindeki Karia'dan uzak durmaya çalışmıştır. Asıl hedefi yönetimi sırasında sürekli savaş yaptığı I. Attalos olmuştur²⁷⁸.

MÖ. 220'de Byzantion halkı, Rhodos ve Bithynia Kralı I. Prusias'a karşı (MÖ. 230-182) savaşa girmek²⁷⁹ üzere yardım amacıyla Akhaios ve Attalos I Soter'e elçiler

²⁷³ Akhaios'un ayaklanması ve krallığı ele geçirmek için eylemleri hakkında bk. McDonald 1903, 107; Leuze 1923a, 188.

²⁷⁴ Poly. V. 57. 6; Ma'ya (1999, 56) göre askerlerin isyanının Lykaonia sınırında olduğundan bahsederken aslında Kilikia Kapılarına doğru ilerleyen yoldan önceki en son ve önemli noktalardan biri olan Ikonion (Konya)'nun olabileceği ihtimalinden bahsetmiştir. Leake'ye (1824, 44-5) göre ise Konya Ovası'ndan önce olan dağ sırtıdır. Ayrıca bk. Grainger 2002, 17; Bell 2007, 58.

²⁷⁵ Poly. V. 57. 6-8. Ayrıca bk. Ehling 2007, 497.

²⁷⁶ Akhaios'un kentler ile ilgili olan münasebetleri için bk. Poly. IV. 2. 6; V. 57. 2; 5.

²⁷⁷ MÖ. 221/0 yılında Panhellenik olarak adlandırılan ve Maiandros Nehri kıyısındaki Magnesia kentinde düzenlenen Artemis Leukophryne için bir yarışma düzenlenmesinin başarısız bir girişimi (*I. Magnesia* 16; Rigsby 1996, 180; 188-9) ile MÖ. 218/7 yılında Tralleis/Seleukeia ve Miletos kentleri arasında yapılan bir müttefiklik (*I. Delphinion* 143; *I. Tralleis* 20) ve Akhaios'a gelen Tralleisli bir elçinin onurlandırılması (*I. Tralleis* 26) bu belgeler arasında bulunmaktadır.

²⁷⁸ Poly. IV. 48. 2.

²⁷⁹ Polybios'a (IV. 49. 1-5) göre I. Prusias'ın Byzantionlulara karşı kindarlığının sebebi, Byzantionluların, Prusias'ın heykelini onu onurlandırmak için dikmeye söz vermişlerken ihmalkârlıklarından dolayı bunu unutarak bu eylemi gerçekleştirilmemiş olmalarıdır. Byzantionlular aralarındaki savaşa son vermek üzere Rhodos ile

göndermişlerdir. Fakat I. Attalos her ne kadar Byzantionluların yardımına cevap vermek istemiş olsa da Attalos'un hakimiyet alanı Akhaios tarafından sürekli yapılan saldırılar sonucu, ata topraklarıyla sınırlı olmuştur²⁸⁰. Bu yüzden de kendi topraklarını savunmak durumunda olduğu için tarafsız kalmayı tercih etmiştir. Rhodoslular, Akhaios'un Byzantion'a destek vereceğini anlayarak batıdaki birliklerin Ptolemaiosların yardımıyla Akhaios'a karşı duracağını göstermişlerdir. Rhodos, Byzantion'a yardım konusunda I. Attalos'un tarafsız kalmasını sağladığı gibi, Akhaios'u da bu konuda aynı duruma getirmiştir²⁸¹.

MÖ. 218'de Akhaios'un gücünün arttığı görülürken istediği kentleri direniş olsa da olmasa da ele geçirirken ayrıca yerel güçler arasındaki çatışmalara da dahil olduğu görülmüştür²⁸². Selge (Zerk) tarafından kuşatılan Pednelissos (Kozan) Akhaios'a yardım için haber göndermiştir. Halk yardım gelmesi umuduyla kuşatmaya direnirken Akhaios, komutanı Garsyeris'i 6000 piyade ve 500 süvari birliği ile Pednelissos'a yardım için göndermiştir²⁸³.

Görsel 2.5 Akhaios Sikkesi

Kaynak: www.wildwinds.com

Selgeliler birliğin yaklaştığını duyunca Saporda (Isparta)'ya girerek buradaki geçitleri yıkmış ve buraya birliklerinden bazılarını bırakmışlardır²⁸⁴. Garsyeris durumu haber alınca ilerlemenin mümkün olmayacağını anlayarak bir plan düşünmüştür. Kampı bırakarak geçitlerle ilgileneneceği için Pednelissos'a

barışmak için Attalos ve Akhaios'u arabulucu yapmışlardır. I. Prusias ise bu iki kral arasındaki arkadaşlığı kendi çıkarları için her bakımdan dezavantajlı görmektedir. Hatta şöyle bir durumun da kralın kendisini rahatsız ettiği söylenmektedir: Byzantionlular, I. Attalos'a Pergamonluların kutladığı Athena bayramlarında gerçekleştirilen kurban törenlerinde bulunmak üzere elçiler göndermiş; Prusias ise *Soteria* bayramını (bayram hakkında bk. Walbank 1957, 503) kutlarken Byzantionlular onu görmezden gelmişlerdir. Böylece I. Prusias bu duruma sinirlenerek Rhodos'tan gelen elçilere de Byzantionlulara karşı gerçekleştirilecek olan deniz savaşında yardımcı olacağına dair söz vermiştir.

²⁸⁰ Poly. V. 48. 1-4. Schmitt'e (1964, 263) göre, Byzantionluların iki krala da yardım teklifinde bulunması bu krallar arasında barış olduğu anlamına gelmemelidir; çünkü Attalos, atalarının sınırlandırdığı topraklarda sıkışmıştır. Ayrıca bk. Ma 1999, 58 dn. 22.

²⁸¹ Polybios'a (IV. 51. 1-3) göre, Rhodos halkı, Byzantionluların cesaretlerini Akhaios'tan aldıklarını fark etmişlerdir. Böylece Rhodos iki müttefiğin arasındaki bağı koparmak için Akhaios'un IV. Ptolemaios'un elinde esir olan babası Andromakhos'un kurtulması için elinden geleni yaptığını ama bir türlü onu kurtaramadığını biliyorlardı. Böylece Rhodoslular Ptolemaios'a elçi göndererek ona Andromakhos'u bırakmaları için yalvarmış ama bu konuda başarılı olamamışlardır. Çünkü IV. Ptolemaios, Andromakhos'u III. Antiokhos'a karşı koz olarak kullanma düşüncesindedir ve aralarındaki durum anlaşılabilir bir hal almıştır. O sırada Akhaios'un da III. Antiokhos'a karşı isyan etmesi üzerine dengeler değişmiştir. Bunun sonucunda Rhodos yine aynı teklifte bulunup bu kez daha ısrarcı olunca IV. Ptolemaios Andromakhos'u teslim etmiş ve Rhodoslular da onu Akhaios'a vermişlerdir. Konuyla ilgili ayrıca bk. Hansen 1971², 40.

²⁸² Grainger 2009, 109.

²⁸³ Garsyeris hakkında bk. Bouché-Leclercq 1913/4, 140, 148; Willrich 1950, 768. Schmitt 1964, 172 vd; Mehl 1998, 768; Pednelissos'a yardım için bk. Cardinali 1968, 46.

²⁸⁴ Poly. V. 72. 4. Ayrıca bk. Grainger 2010, 221.

yardım götürme umudu kalmayarak geri dönmek üzere birliklerini toplayacaktı. Selgeliler, Garsyeris'in bu çabasından vazgeçip geri döndüğünü düşünmüşler, böylece Selge ordusundakilerden bazıları çekilmiş ve bazıları da hasat zamanı yakın olduğundan kentlerine geri dönmüştür²⁸⁵. Garsyeris birliklerini tekrar toplayarak geri dönüp geçitlere ulaşmış ve düşman birliğinin orada olmadığını görünce planının işe yaradığını anlamıştır. Burada Phayllos komutası altında birlik bırakmış ve Perge'ye ordusuyla ilerlemiştir. Pisidia ve Pamphylia kentlerine elçiler göndererek Pednelissos'a yardım için Akhaios'a katılmayı haber vermiştir²⁸⁶. Selgeliler ise Phayllos'un üzerine bir ordu göndermiş ve buradaki saldırıda Selgelilerin pekçok askeri ölmüştür. Side'nin kuzeyinde Pisidia'nın yüksek topraklarında yaşayan Etennalılar 8000 hoplit (ağır silahlı asker); Aspendos ise 4000 asker göndermiştir. Side, Aspendos'tan nefret ettiği ve Antiokhos ile anlaşması olduğundan dolayı yardım göndermemiştir²⁸⁷. Garsyeris birlikleri ile Pednelissos'a gelmiş ve ilk saldırıda kuşatmayı neredeyse kaldırmış; ama Selgeliler umudunu kaybetmeyerek bastırmış ve Garsyeris uzağa kamp kurmak zorunda kalmıştır. Pednelissos halkı kalede mahzur kalınca erzakları bitmiştir. Böylece Garsyeris 1 *medimnos*²⁸⁸ buğdayı 2000 askeri ile gece Pednelissoslulara ulaştırmaya çalışmıştır²⁸⁹. Selgeliler bunu anlamış ve tüm düşman birliklerini kılıçtan geçirerek hububatın tamamına el koymuştur. Böylece Selge halkı hem Pednelissos kentini hem de Garsyeris ordusunu mahvetmek üzere hızla ilerlemiştir. Garsyeris birliklerine umulmadık her yerden saldırarak onların paniklemesine neden olmuş, ayrıca kampa da saldırması ve 10.000'den fazla adamın öldürülmesi, yardıma gelen diğer müttefiklerden hayatta kalanların kendi kentlerine geri dönmelerine neden olmuştur²⁹⁰. Daha sonra Akhaios tarafından ordu güçlendirilip Selge üzerine hareket edilmiş olursa da Akhaios bu çarpışmada da yenilgiye uğramıştır²⁹¹. Ama yine de Akhaios, Milyas ve Pamphylia kentlerinin çoğunu kendi yönetimine dahil etmiş ve Milyas'ta bulunan Komama, Olbasa, Pogla gibi küçük kentlerin yanı sıra²⁹² Termessos (Güllük Dağı) ve Sagalassos (Ağlasun) da Akhaios'un tarafına geçmiştir²⁹³. Küçük Asya'daki çoğu yerleri ele geçirerek I. Attalos ile mücadele için bu bölgelerden ayrılarak Sardis'e ilerlemiştir²⁹⁴.

²⁸⁵ Poly. V. 72. 5-7.

²⁸⁶ Poly. V. 72. 8-9. Ayrıca bk. Fernaux 2004, 161.

²⁸⁷ Poly. V. 73. 3-4.

²⁸⁸ 1 *medimnos* = 54 lt.

²⁸⁹ Poly. V. 73. 5-7.

²⁹⁰ Poly. V. 73. 8-16.

²⁹¹ Akhaios ve komutanı Logbasis'in Selgelilere karşı yaptığı çarpışma hakkında bk. Poly. V. 74-76; Grainger 2009, 111.

²⁹² Ma 1999, 58.

²⁹³ Schmitt 1964, 262.

²⁹⁴ Poly. V. 77. 1; Meadows 2009, 73.

Akhaios Pamphylia bölgesi ile ilgilenirken I. Attalos Pergamonlular ile Akhaios'a karşı sefer düzenlemeye çalışmış ama başarılı olamamışlardır²⁹⁵. Aslında I. Attalos her ne kadar askeri tecrübeye sahip olup başarılar elde etse de- Antiokhos II Hieraks'a karşı- Akhaios'a karşı yaptığı her seferde başarısız olarak hezimete uğramış, Pamphylia'ya doğru gittiğinde de olumsuz şeyler yaşayınca farklı stratejiler izleme yoluna gitmiştir.

Attalos I Soter, Küçük Asya'da barbarlıklarıyla tanınan Trakya Bölgesi'ndeki Galat kavimlerden Aiosagları Akhaios'a karşı savaşmak için paralı asker olarak topraklarına davet etmiş ve onlar da bu daveti istekli bir şekilde kabul etmiştir²⁹⁶. Pergamon Kralı ayrıca, Aiosagların Avrupa'dan Asya'ya gemilerle geçmelerinde katkıda bulunmuştur²⁹⁷.

Aiosagların yardımıyla yeniden güçlenen I. Attalos, Aiolis ve Ephesos'un güneyindeki kentleri yeniden ele geçirmeye başlamıştır. Bazıları istekli olarak I. Attalos'a boyun eğse de Kyme, Smyrna, Phokaia, Aigai ve Temnos gibi kentleri zorla ele geçirerek Pergamon krallığına dahil etmiştir²⁹⁸. Teos ve Kolophon kentleri, I. Attalos'a elçiler göndererek Pergamon krallığının himayesi altına girmek istemişlerdir. Akhaios'un komutanı Themistokles'in etkisiz kalması pekçok kentin Attalos tarafına geçmesine neden olmuştur. Böylece Attalos Kaikos (Bakırçay) ve Hermos (Gediz) havzalarının çoğuna ve Hellespontos'un tamamına hakim olmuştur. Gücünü arttıran Attalos, Mysia topraklarına doğru ilerleyerek Propontis'e ulaşmış buradaki Kerseai ve Didymatheikhos kentlerini sindirmiştir. Güneye ilerleyerek Apia (Balıkesir) Ovası'nı istila ederek Doğu Mysia'daki Makestos (Simav) Nehri'ne ulaşmıştır²⁹⁹. MÖ. 218 1 Eylül günü ay tutulması dolayısıyla Galatlar arasında korku ve huzursuzluğa neden olarak seferden vazgeçilip ilerlenememesi sonucu I. Attalos'a baskı yaparak Troas Bölgesi'ne çekilmişlerdir³⁰⁰. Attalos, Aiosagları Troas Bölgesi'ne yerleştirdikten sonra Lampsakos, Aleksandreia Troas (Eski İstanbul) ve Ilion'u (Hisarlık) Galatlar ile ilgilenmeleri için görevlendirirken düşündüğü gibi Aiosaglar bu bölgelere saldırılara başlayarak yağmalamışlardır. Fakat Ilion kenti, Themistokles'in gönderdiği birlikler sayesinde korunmuş ve Galatlar püskürtülmüştür. Buradan Abydos yakınındaki Arsibe kentine giderek diğer yerleri yağmalamak için burayı merkez olarak

²⁹⁵ Eriş 1990, 60.

²⁹⁶ Poly. V. 77. 2-3. Konuyla ilgili olarak bk. Holleaux 1938, 17; Schmitt 1964, 262-4; Ma 1999, 58; Arslan 2000, 86. Aiosag kabilesi hakkında bk. Cohen 1991, 46.

²⁹⁷ Ma 1999, 58.

²⁹⁸ Poly. V. 77. 4.

²⁹⁹ Poly. V. 77. 9.

³⁰⁰ Poly. V. 78. 1-3; ayrıca bk. Staehelin 1907², 34 dn. 8; Magie 1950, dn. 30; Hansen 1971, 41, dn. 82; Sartre 1995, 28-9; Ma 1999, 59 dn. 26; Arslan 2000, 86. Galatların yaşadığı korku hakkında bk. Poly. V. 78. 1.

kullanmışlardır. Bu durumu gören I. Prusias MÖ. 217'de kamplarına girerek Galat kabilesini kadın-çocuk dahil hepsini öldürüp bu kabileye son vermiştir³⁰¹.

Akhaios Sardis'ten Pisidia'ya geçtiğinde, güçlenen I. Attalos ile savaşarak kaybettiği toprakları geri almaya çalışmıştır³⁰². Ancak Akhaios'un I. Attalos'a karşı giriştiği bu müdahale, MÖ. 223/2'deki gibi başarı sağlayamamıştır. Böylece Attalos, Aiolis kentlerini kontrolünü sağlarken bunun yanında Teos, Kolophon ve Thyateira (Akhisar) gibi kentleri de hakimiyeti altına almıştır. Buradan Mysia'ya yönelmiş ve oradaki kentlerin hiçbir direnişi olmadan kolayca ilerlemiştir³⁰³. Bu durum, Attalos'un Akhaios'a karşı giriştiği seferde Attalos'un gücünü yeniden toplayıp Akhaios'un gücünün ise zayıflamaya başladığının göstergesi olmuştur.

2.3.1 III. Antiokhos'un Pergamon Krallığı (Attalos I Soter) ile Müttfikliği (MÖ. 216-15)

Attalos I Soter ve Akhaios arasında yaşanan gelişmeler süresince III. Antiokhos da Raphia yenilgisinden sonra, MÖ. 217 kışını hazırlık yaparak geçirmiş ve MÖ. 216 baharında Batı Toros'lara doğru harekete geçip Seleukosların sahip olduğu toprakları yeniden elde etmek üzere Akhaios üzerine sefer çıkmıştır³⁰⁴. Kral olarak ilk kez Küçük Asya'ya ordusuyla ayak basan III. Antiokhos, Antiokhos II Hieraks ve III. Seleukos'un sürekli çatışma halinde olduğu Pergamon kralı I. Attalos ile anlaşmaya vararak Ptolemaioslar tarafından da desteklenen Akhaios'a karşı ortak seferde iş birliği yapmışlardır³⁰⁵. Bu anlaşma, III. Antiokhos'un, I. Attalos'un krallığını tanıdığını da göstermiştir³⁰⁶. Bu durum III. Antiokhos için olumlu sonuçlar doğurması muhtemel iken, I. Attalos için durumun kendi çıkarına yarayacak bir beklenti içerisinde olmasına rağmen bu olaydan bir şey elde edemedi hayal kırıklığına uğraması Pergamon kralına fayda sağlayamamasına neden olabilirdi.

III. Antiokhos, Akhaios'un ele geçirdiği yerleri yeniden fethederek Seleukos Krallığı'na dahil etmiş ve bu kentlerin çoğunu iyileştirme politikası izleyerek yeniden onları düzenlemiştir. Mysia topraklarının çoğu yeniden Seleukos hakimiyetine girmiş; ama Bithynia kralı I. Prusias'ın MÖ. 216'da Abydos yakınlarında aktif olması -ki bu yılda Aiosagları yok etmiştir- ve 208'de de Attaloslara saldırması, Seleukosların burayı yeniden kurmadan önce

³⁰¹ Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Arslan 2000, 87-8.

³⁰² Poly. V. 77. 1.

³⁰³ Poly. XVI. 1. 7; ayrıca bk. Ma 1999, 59.

³⁰⁴ Poly. V. 87. 8.

³⁰⁵ Poly. V. 107. 4; ayrıca bk. Ma 1999, 60; Arslan 2000, 88; Bell 2007, 59. Attalos I Soter ve Antiokhos III Megas arasındaki anlaşma, III. Antiokhos adına sınır ayrıcalığı tanınmasını kapsayan Mysia bölgesinin kuzeyinde bulunan ve şuan Manisa Müzesi'nde muhafaza edilen bir yazıtta kanıtlanmıştır: Malay 1987, 7-17; SEG XXVII. 1010; Ma 1999, 19; 288-292.

³⁰⁶ Poly. XXI. 17. 6; App. Syr. 38.

birkaç yıl kuzey Mysia'nın kontrolünün Prusias tarafından yeniden kazanıldığının göstergesi olmuştur³⁰⁷. Antiokhos, Hellespontos Phrygia'sını düzenleyerek Akhaios'un fethetmiş olduğu Pamphylia ve Pisidia bölgelerini de ele geçirerek Sagalassos'u (Ağlasun) da Seleukoslara bağlamıştır. Büyük Phrygia ve Lykaonia da bu bölgelerle birlikte yeniden düzenlenmiştir³⁰⁸.

2.3.2 Sardis Kuşatması ve İsyanın Bastırılması (MÖ. 215-13)

MÖ. 215/4 yılına gelindiğinde Küçük Asya'yı Akhaios'un isyanından kurtararak kentleri tekrar kendisine bağlayan III. Antiokhos, Akhaios'u Sardis'te kıstırmıştır³⁰⁹. III. Antiokhos bu kente gelirken pek çok başarılar elde etmiş ve yerel toplulukların da desteğini almıştır.

Sardes civarındaki kuşatmada çatışmalar ve savaş çok hızlı bir şekilde ilerlerken askerler birbirlerine karşı her türlü tuzak ve karşı saldırıyı deneyip yüzyüze mücadele etmişlerdir³¹⁰. Kuşatma bir yıldan fazla sürünce III. Antiokhos'un komutanı olan Giritli Lagoras³¹¹, kuşatmaya müdahale etmiştir. Askeri tecrübe bakımından diğerlerini geride bırakacak kadar yetenekli olan Lagoras, en güçlü kentlerin aslında savunma hatlarına güvenerek gelen saldırıları önemsememesi sonucu bu kentlerin düşman tarafından kolayca ele geçirildiğini görmüştür. Sardis kentinin çok güçlü bir kent olduğunu anlamış ve askerlerden her biri ani hücum bile yapsa kentin düşmesinin çok zor olduğunu fark etmişlerdir³¹². Bu yüzden kenti kuşatıp iase hattını kesmiştir. Her fırsatı kollayıp olasılıkları araştırarak tüm dikkatlerini kent ile kale arasındaki iase hattını kesmeye vermişlerdir. Kent ile kale arasında bağlantı kuran "testere" (= prion [πίριον]) adı verilen yer boyunca uzanan duvarın savunmasız olduğunu görmüşlerdir. Lagoras planlar yapıp bunun kendileri için avantaj sağlayacağını düşünerek burasının güvenliğinin ihmal edildiğini farketmiştir³¹³. Bu yer dik ve kentin aşağısında bulunarak buradan ölü bedenlerin, atların iç organlarının, ölmüş katırların cesetleri atıldıktan sonra buraya o kadar çok kuş ve akbaba toplanmıştır ki, karınlarını tıka basa doyuran bu hayvanlar dinlenmek için tepenin zirvesine ve duvarın üstüne çıkmışlardır. Kesin olan şey ise duvarın savunmasız ve terkedilmiş olmasıdır. Lagoras gece bu yere ilerleyerek buraya merdiven yerleştirip duvarın karşına geçebileceğini düşünmüştür. Tepenin belli bir

³⁰⁷ Ma 1999, 60.

³⁰⁸ Liv. XXXVIII. 39. 17-8. Ayrıca bk. Ma 1999, 60 dn. 30.

³⁰⁹ Gauthier 1989, 15-19; Ma 1999, 61.

³¹⁰ Poly. VII. 15. 1-2.

³¹¹ Lagoras da Ptolemaios tarafından III. Antiokhos tarafına geçen başka bir ücretli askerdir. İlk olarak MÖ. 219'da Beyrut'un güneyindeki çarpışmada kendini göstermesiyle ön plana çıkmıştır konuya ilişkin olarak bk. Poly. V. 61. 9; Grainger 2010, 224.

³¹² Poly. VII. 15. 3-4.

³¹³ Poly. VII. 15. 5-7. Bu duruma benzer olay Kyros'un uzun süren Sardis kuşatmasında kentin korunmasız kalan akropolünden Lydialı bir askerin miğferini düşürmesini ve onu alıp tekrar yukarıya çıkmasını gören Mardialı Hyroiades'in bu durumu bildirip Kyros'un kenti böyle ele geçirdiğini hatırlatmaktadır (bk. Hrdt. I. 84).

noktasında bunu yapmanın mümkün olduğunu görmesi üzerine durumu III. Antiokhos'a bildirmiştir³¹⁴. III. Antiokhos ise ona planını uygulamasını rica etmiş; Lagoras ise hem fikir konusunda yetenekli hem de cesaret bakımından diğerlerinden üstün olduğunu belirttiği *hypaspistes*'lerin (kalkan taşıyan hafif silahlı asker) komutanı Dionysios ile Aitolialı Theodotos'u yanında istemiştir. III. Antiokhos komutanın istedikleri kişileri de yanına vermiş ve üç komutan da detayları görüşmüşlerdir³¹⁵. Sabaha karşı ayın olmadığı bir geceyi beklemişler ve harekete geçmeden önceki gece geç saat olduğunda tüm ordudan fiziksel olarak güçlü ve cesur onbeş adam seçmişlerdir. Bu adamların görevi, merdivenleri taşıyıp onlarla birlikte duvarı tırmanmak ve tehlikeli girişimde onlarla birlikte yer almaktır. Yine otuz kişi seçmişler, bunlar da uzak mesafede pusuda beklerken on beş kişi duvarın karşısına geçip en yakın kapıya ulaştınca, bu otuz kişi dışarıdan kapılara saldırı durumuna geçip kapıların menteşe ve kol demirlerini kesmekle uğraşacaktı³¹⁶. Kale kapılarının açılmasıyla ilerlemek için bekleyen ve içeri girince yukarı kentteki tiyatro ile ilgilenecek olan 2000 kişilik grup da kale ve kentteki garnizonlarla ilgilenmek üzere konuşlanmıştır.

Aynı kaybolduğu gecede Lagoras ve yandaşları gizlice tepeye ulaşmış merdivenleri yerleştirmiş ve çıkıntı oluşturan kayalık sayesinde gizlenmişlerdir. Şafak vaktinde ise kral, ileri karakollara ordudan bazılarını göndermiş ve ana orduyla *hippodromos*'a ilerlemiştir³¹⁷. Düşmanlarını savaş alanına çekerek onları şaşkınlığa düşürmüş ve düşman ne olduğunu bile anlamamıştır. Orduda heyecan yaşanırken bir merdivenden Dionysios tırmanmış, diğerinden de Lagoras ilerlemiştir. Kayalıkların kenar çıkıntısı dolayısıyla saldırganlar Akhaios tarafından ne kaleden ne de kentten görülmüştür. III. Antiokhos'un ordusu hayret ve şaşkınlıkla tırmanırken aynı zamanda durumdan memnun görünmüşlerdir. Kral kamptaki heyecanı görünce kendi birlikleri ve çabasıyla oluşan kuşatmaya dikkatini vererek ordusuyla ilerlemiştir³¹⁸. Kentin diğer kapısı olarak bilinen Pers kapısına saldırmıştır. Akhaios kaleden düşman ilerleyişini görünce oldukça şaşırılmış ve ne olduğunu anlamakta zorlanmıştır. Bu ani gelişme üzerine Akhaios, birliklerini kapıya göndermiş ama çok geç kalmıştır. Dar ve dik bir patikadan da Antiokhos'un diğer birlikleri inmiştir. Kentin komutanı Aribazos ise, III. Antiokhos'un saldırdığı kapıya doğru ilerlemiş ve onun adamlarından bazılarının duvara tırmandığını görmüştür³¹⁹.

³¹⁴ Poly. VII. 15. 8-11.

³¹⁵ Poly. VII. 16. 2-3.

³¹⁶ Poly. VII. 16. 4-5.

³¹⁷ Poly. VII. 17. 1-3.

³¹⁸ Poly. VII. 17. 6.

³¹⁹ Poly. VII. 17. 9-10.

Polybios'a (VII. 18. 1-10) göre bu sırada, Lagoras, Theodotos ve Dionysios dik dağ sırtından geçerek kentin alt kapısına ulaşmıştır. Birliklerin bazıları karşılaştıkları düşmanla ilgilenirken kapıların kol demirlerini kesmekle görevlendirilen kimileri bununla uğraşmış, kapılara aynı anda yüklenmişler ve çok geçmeden de kapıları açmışlardır. 2000 asker buradan kente girerek tiyatronun yukarısı ile uğraşmış; diğer birlikler de hem duvarlardan hem de Pers kapılarından kente saldırmışlardır. Bu sırada kent komutanı Aribazos kente giren düşmanlara karşı koymaya çalışmıştır. Bu yer ele geçtikten sonra düşman birlikleri geri çekilmiş ve kapılara hakim olan kralın birlikleri geri çekilen düşman birliğine daha da çok yaklaşmışlardır. Kent yağmalanmaya başlanmış ve diğer çevre kapılar da açılarak kent istila edilmiştir. Aribazos ve birliği istilacılarla kısa bir çarpışmadan sonra kaleye aceleyle gitmiştir. Theodotos ve Lagoras tiyatronun çevresinde kalarak tüm kuşatma boyunca yardımcı birlik olarak kalmış, ordunun geri kalanı ise her yerden sel gibi akarak kenti almışlardır. Böylelikle kral birliklerinden bazıları karşılaştıkları düşmanları katlederken diğerleri aşağı kentteki evleri ateşe vermiş, kent talan edilerek yağmalanmıştır. Sardis tamamen tahrip edilerek düşmüş ve Antiokhos kentin efendisi olmuştur³²⁰

Sardis kenti kuşatılmışken halkın çoğu kalelere sığınmış, Akhaios ve ordusu kale içinde sıkıştırılmıştır. Bu sırada Ptolemaios'un komutanlarından Sosibios, yine Ptolemaios Sarayı'nda uzun süre yüksek mevkilerde bulunan, akıl olarak üstün, cesaret bakımından olağanüstü ve askeri donanım konusunda da bir o kadar yetenekli bir kişi olan Giritli Bolis ile irtibata geçerek bu adamın güvenini kazanıp kendisine yardım etmeye hazır hale getirmiş ve Ptolemaios için, Akhaios'u kurtaracak bir plan bulmaktan öte kabul edilir başka bir hizmetin olmadığını söyleyerek durumu ele almıştır³²¹. Bolis ise, durumu etraflıca düşünüp iki üç gün sonra Sosibios'un yanına gelerek bu işi alacağını söyledikten sonra Sardis'te vakit geçirerek kent topografyasını incelemesi gerektiğini belirtmiştir. Bolis durumu Sosibios'a bildirmiş; Sosibios ise ya Akhaios'u kurtarmanın mümkün olmadığını ya da mümkün olsa da bunu yapabilecek kişinin sadece Bolis olduğunu söylemiştir. Böylelikle plana başlanmış ve Sosibios hem tüm harcamaları karşılamak için fon sağlamış hem de başarı sonucunda büyük miktar para ile başarının ardından hem Ptolemaios'tan hem de Akhaios'tan beklenen ödüller hususunda abartılı sözler vermiş ve bu da Bolis'in umutlarını yükseltmiştir. Bunun üzerine Bolis ilk olarak, bir babanın oğluna olduğu gibi Akhaios'a sadakati ve bağlılığı ile bilinen Rhodos'taki Nikomakhos'a ve Ephesos'taki Melankomas'a doğru şifre ve itaatleri içeren

³²⁰ III. Antiokhos'un Sardis kentini yağmalayarak tahrip etmesi ile ilgili olarak bk. Gauthier 1989, 101-102.

³²¹ Poly. VIII. 15. 1-2.

raporları taşıyarak yelken açmıştır³²². Bolis'in yelken açtığı bu kişiler daha önce Akhaios'un Ptolemaios ile görüşmelerinde Akhaios adına elçilik yapmışlardır³²³.

Önce Rhodos ardından Ephesos'a ulaşan Bolis, bu kişilerle iletişime geçmiş ve onun memurlarından biri olan Arianos'u³²⁴, Aleksandreia'dan asker toplamak üzere gönderildiğini ve acil durum hakkında Kambylos'a³²⁵ danışmak için onunla buluşmak istediğini söylemesi için Kambylos'un yanına göndermiştir³²⁶. Arianos, Kambylos'un duruma itaat edip belirlenen gün ve yerde buluşma mesajını iletmek için Kambylos ile görüşmek üzere aceleyle ilerlemiştir. Kambylos, Arianos'u geri çevirmesi sonucu Bolis'in Giritli olması³²⁷ (hemşehrisi) ve zekâsı üzerine her planı düşünüp taşınarak durumun sağlamlığını kontrol etmiştir. En sonunda ise, Arianos, Kambylos ile buluşup mektubu ona vermiştir. İkisi de Giritli olduğu için, Sosibios tarafından verilen avans 10 *talanta*'yı kendi aralarında eşit paylaşarak durumu Antiokhos'a bildirip³²⁸ Akhaios'u ona teslim ederlerse hem ondan da yüklü bir miktar para ve bu önemli girişim dolayısıyla gelecek için ödül verecektir. Kambylos durumu Antiokhos'a bildirip bunu halledeceğine dair söz verirken³²⁹ Bolis ise, Arianos'u birkaç gün içerisinde Nikomakhos ve Melankomas'tan şifreli mektubu Akhaios'a göndermek üzere hem fikir olmuştur. Ki bu mektupta da Kambylos'u kaleye girerken ve tekrar güvenli bir şekilde dışarı çıkarken gözlemleyeceklerini söylemişlerdir. Eğer Akhaios bu durumu kabul edip Melankomas ve Nikomakhos'a cevap verirse, Bolis durumla ilgilenip Kambylos'a haber verecektir³³⁰.

Kambylos fırsatı yakalar yakalamaz durumu hemen ele almıştır. Antiokhos ise teklife şaşırılmış ve mutlu olmuştur. Bir yandan durum için istekliken diğer yandan planın detaylarını öğrenmek için kuşkulu olmuştur. Bolis ise, girişimin iyi talihle olacağına inanan Nikomakhos ve Melankomas ile iletişime geçip Arianos için Akhaios'a gönderilmek üzere Bolis ve Kambylos'a güvenmesi için yalvaran şifreli mektup yazmışlardır. Öyle ki mektup birisinin eline geçse de hiçkimse bir şey anlamayacaktı³³¹. Kambylos'un yardımıyla kaleye giren

³²² Poly. VIII. 15. 6-9.

³²³ Ptolemaios ile Akhaios arasındaki ilişkiler hakkında bk. Grainger 2010, 223-24.

³²⁴ Arianos'un isyandaki durumu ve İranlı/Giritli bir paralı asker olması hakkında bk. Sekunda 2005, 53-58.

³²⁵ Polybios'a (VIII. 15. 3-5) göre; Antiokhos'un ordusundaki Giritli birliklerin komutanı olan Kambylos, Bolis'in hem hemşehrisi hem de akraba ve dostuydu. Kuşatmaya aktif olarak dahil olmayan Kambylos ve birlikleri Sardis kalesinin arkasında yer alan ileri karakollardan birinde görev alarak burayı korumuşlardır.

³²⁶ Poly. VIII. 16. 1-2.

³²⁷ Giritliler hem zeki hem de ihanet edebilen bir halk olduğundan Kambylos, Bolis'e güvenip güvenmeme hususunda başlangıçta tedirgin davranmıştır.

³²⁸ Antikçağ'da Giritliler askeri tecrübe bakımından oldukça donanımlıyken aynı zamanda ihanet konusunda ilk sırada gelen halklardan birisidir. Giritli olması dolayısıyla Bolis de Ptolemaios tarafındayken çıkar çatışması doğrultusunda Seleukos tarafına geçmiştir, konuyla ilgili olarak bk. Ehling 2007, 497; Grainger 2010, 224.

³²⁹ Poly. VIII. 16. 5-11.

³³⁰ Poly. VIII. 16. 10-12.

³³¹ Poly. VIII. 17. 1-5.

Arianos, mektupları Akhaios'a teslim etmiş; başlangıçtan itibaren plan yapıldığını anlatarak Sosibios-Bolis, Melankomas-Nikomakhos, Kambylos hakkında pekçok ve çeşitli sorulara cevap olarak herşeyin açıklamasını detaylı olarak anlatmıştır. Arianos; Kambylos ve Bolis arasındaki anlaşmayı bilmediği için dürüstlüğü ve inanmasıyla bu sorgulamayı desteklemiştir. Akhaios ise Arianos'un sorgulaması ile Melankomas ve Nikomakhos'un şifreli mektuplarına inanarak cevap vermiş ve Arianos ile göndermiştir³³². Cevapta ise kaderini Nikomakhos'un eline verdiğini, güvenliğinin başka umudu olmayıp ona teslim ettiğini, aysız gecede Arianos ile birlikte Bolis'i göndererek kendisini onlara teslim edeceğini bildirmiştir. Akhaios kaledeki kuşatma sırasında böylesine korkunç bir durumdan sıyrılarak sadece kendisini düşünmüş ve kaleyi korumasız bırakarak halkın çaresizlik içine sürüklenmesine göz yumacak bir planı benimsemiştir. Akhaios'un düşüncesi ise III. Antiokhos Sardis'i kuşatırken kendisi Koile Suriyesi'ne ilerleyip Antiokheia'da törenle karşılanma hayalidir³³³.

Akhaios, Bolis'in gelmesini beklerken, Melankomas ise Arianos vardığında mektubu okuyup Bolis'i uyararak girişimin başarılı olması için ona büyük umutlar vermiştir. Önceden Arianos'u göndermiş ve Kambylos'a Arianos'un varışını haber vermiştir³³⁴. Arianos, bir gün Kambylos ile birlikte kaldıktan sonra durumun nasıl olacağını konuştuktan sonra gece karanlığından sonra kampa girip planlarını uygulamaya başlamışlardır. Eğer Akhaios *akropolis*'ten aşağı yalnız başına ya da Bolis ve Arianos ile birlikte gelirse tuzağa kolayca düşecekti³³⁵. Ama başkaları tarafından Akhaios'a eşlik edilirse planın yapılması için bizzat güvendiği kişiler için onu canlı yakalayıp Antiokhos'u memnun etmek zor olacaktı. Arianos kaleden çıkması için Akhaios'a yolu gösterecekti. Bolis ise onu alıp Kambylos'un pusuda beklediği yere götürecekti³³⁶. Böylelikle Akhaios'u ele geçirerek ne ağaçlıklı şehir yolunda gecenin karanlığında kaçacak ne de çaresizlik içinde uçurumdan kendisini atarak kurtulmaya çalışabilecekti. Böylece canlı olarak ele geçecekti. Aynı gece Bolis, III. Antiokhos'un kampına vardığında Kambylos, Bolis'i Antiokhos'un yanına götürmüş; kral onları nezaketle karşılayarak her ikisini cesaretlendirerek onlara ödülleri sözünü vermiştir. Planlarını uygulamak üzere kamptan ayrıldıktan sonra Bolis, Arianos ile birlikte şafaktan önce kaleye girmişlerdir³³⁷.

Bolis, Akhaios'un yanına varınca Akhaios'la planla ilgili detayları konuştuktan sonra Akhaios durumla ilgili olarak bir yandan heyecanlanırken diğer yandan da endişe duymaya

³³² Poly. VIII. 17. 6-8.

³³³ Poly. VIII. 17. 9-11.

³³⁴ Poly. VIII. 18. 1-4.

³³⁵ Poly. VIII. 18. 5.

³³⁶ Poly. VIII. 18. 6-8.

³³⁷ Poly. VIII. 18. 9-11.

başlamıştır. Akhaios, Bolis'e henüz kaleden çıkmanın uygun olmayacağını ve önden üç dört arkadaşını gönderip Melankomas'ın yanına varınca ayrılmak için hazır olacağını söylemiştir. Bolis ve Arianos'u kalenin girişine göndererek onlarla dışarı göndereceği adamları orada beklemelerini emretmiştir³³⁸. Eşi Laodike ile karşılaşan Akhaios eşini teselli ederek kaçma planını anlatmıştır. Akhaios koşullara uygun olarak sıradan ve düz kıyafetler giyerek arkadaşlarına görkemli kıyafetler giydirmiştir. Yolculuğa çıktıklarında Akhaios, arkadaşlarından birine Arianos'un sorularına cevap vermesini ve diğerlerinin Hellence bilmediğini açıklayarak ona gerekli konuları ele almasını söylemiştir³³⁹.

Yolda ilerlerken gecenin karanlığı o kadar koyuydu ki Akhaios'un varlığı anlaşılmamış, hatta orada olup olmadığı bile belli olmamıştır. Yolun çoğu zorlu, dik ve belirli yerleri kaygan olduğundan inişleri zahmetli olmuştur. Onlardan bazıları böyle yerlere geldiklerinde Akhaios'u tutmuş ve yardım etmişlerdir. Onlar Akhaios'a karşı davranış biçimlerini bu an saklayamamışlar ve Bolis, Akhaios'un hangisi olduğunu anlamıştır. Kambylos ile buluşmak için planlanan yere vardıklarında önceden kararlaştırılan ısıklık işareti verince pusudaki adamlar saldırmış ve Bolis Akhaios'u yanına çekip kendi giysilerinin arasına doğru elleri içerde kalacak şekilde kucaklarken diğerleri de yakalanmıştır³⁴⁰. Akhaios ise arkadan vurulur ve hayatını kaybeder diye korkmuştur. Akhaios'un çok geçmeden etrafı sarılmış ona ve arkadaşlarına yol gösteren kişilerin Antiokhos için çalıştıklarını anlamıştır³⁴¹. Telaş içinde bekleyen Antiokhos ise, onun her zamanki yerinde beklemeyerek çadırına iki üç muhafız ile gitmiş ve uyanık kalmıştır. Kambylos ve adamları kralın yanına gelerek Akhaios'u elleri ve ayakları bağlı olarak yere atmış, Antiokhos bu duruma şaşırarak uzun süre konuşmadan kalarak derin bir şekilde etkilenmiş ve gözyaşlarına boğulmuştur. Kendi birlikleri ve düşman kuvvetleri tarafından Sardis kentinin güvenli kalesinde oturması beklenirken, elleri ve kolları bağlı bir şekilde III. Antiokhos'un eline düşmüştür. Kralın çadırına doluşan askerler gelenek olduğu üzere kendi gözleriyle durumu görmek istemişlerdir. Konsey toplantısı yapılarak Akhaios'un cezası hakkında teklifler sunulmuştur. Polybios'a (VIII. 21. 2-3) göre, zavallı adamın ilk olarak kolları ve bacakları kesilmiş, ardından kafası kesilerek eşek derisine sarılan vücudu kazığa oturtulmuştur³⁴². Tüm orduya bu yapılanlar hakkında bilgi verilmiş; herkes coşku ve sevinç yaşamıştır. Diğer yandan Akhaios'un eşi Laodike, Akhaios'un kamptan ayrıldığını bilen tek kişiydi. Karargâhtaki kargaşa ve karışıklığa tanık olunca gerçek ona gaipten haber verilmişti. Haberci ulaştığında ona

³³⁸ Poly. VIII. 19. 1-6.

³³⁹ Poly. VIII. 19. 7-10.

³⁴⁰ Poly. VIII. 20. 1-5.

³⁴¹ Poly. VIII. 20. 6-7.

³⁴² Akhaios'un ölümü için bk. Van Proosdij 1934, 347-50; Bugh 2006, 147.

Akhaios'un kaderini bildirerek anlaşmaya varmasını ve kaleden çekilmesini bildirmiştir. İlk olarak kaleden ses çıkmamıştı; ama daha sonra ağıt sesleri yükselmiştir. Çünkü olay, tuhaf ve tamamen umulmadıktı. Karargâhta daha büyük bir kargaşa çıkmıştır. III. Antiokhos kaleye doğru baskı kurmaya devam etmiş ve bu yeri alma konusunda daha emin hissetmiştir. Sonunda kale ele geçirilmiş; Akhaios birlikleri ikiye bölünmüştür: Laodike tarafında olanlar ve Aribazos yönetiminde olanlar. Her iki grup da kale ele geçirilince mücadele etmiş olsalar da kazanamamış ve kendileri ile birlikte tüm birlikleri teslim olmuştur³⁴³.

MÖ. 214'te Akhaios'un öldürülüp Sardis'in ele geçirilmesi üzerine kente garnizon yerleştirilmiş; III. Antiokhos ise kenti iyileştirerek imtiyazlar sağlayıp *gymasion*'u kullanıma açmıştır³⁴⁴. *Gymnasion*'da gençlerin eğitiminde kullanılmak üzere yıllık 200 *metretai* (yaklaşık 8000 lt.) yağ bağışlarken eşi Laodike onuruna düzenlenen festival için de kente vergiden muafiyet (= *ateleia* [ἀτέλεια]) sağlayarak tüketim ve ekim yapılmak üzere hububat temin edip savaş sonrası tarımsal faaliyetin yeniden canlanmasına yardımcı olmaya çalışmıştır³⁴⁵. Kente yaptığı hayırhahlık için Sardis halkı III. Antiokhos ve eşi Laodike için festival düzenlenmiştir. Kral ve eşi birkaç ay bu kentte kalarak Sardis'ten ve özellikle yeniden ele geçirdiği diğer topluluklardan elçiler kabul etmiştir³⁴⁶. Sardis kentinin düzenlenerek kralın

³⁴³ Ehling 2007, 498; Grainger 2010, 224.

³⁴⁴ Yazıt hakkında bk. Gauthier 1989, no.1; *SEG XXXIX*. 1283; Merkelbach 1986, 74; Knoepfler 1993, 31-4, 37-8; Bringmann – von Steuben 1995, no. 260. 1; Ma 1999, 284-5 no.1.

³⁴⁵ Gauthier 1989, no. 3; Bringmann – von Steuben 1995, no. 260 III-IV, Ma 1999, 287, no. 3; *SEG XXXIX*. no.1285. Yazıt ve çevirisi şu şekildedir:

[— — — συν]-
 χωρήσαντες πάντα ἅ διέτε[ι]εν πρὸς ἐπανόρθωσιν καὶ νῦν
 προαιρούμενοι γενέσθαι ὑμᾶς ἐμ βελτίονι διαθέσει πεποήκαμεν τὰ
 ἐνδεχόμενα· τοῖς τε γὰρ νέοις ἀποτετάχαμεν εἰς ἐλαιοχρίστιον
 4 ἀνθ' ὧν πρότερον ἐλαμβάνετε κατ' ἐνιαυτὸν ἐλαίου μετρητὰς
 διακοσίους καὶ εἰς τοῦτο τὸ πλῆθος συνετάξαμεν ἀποτάξαι vac.
 προσόδους ἀφ' ὧν ἐξ ὑποκειμένου λήψεσθε εὐτάκτως καὶ εἰς
 τοὺς κατασταθμευομένους δὲ παρ' ὑμῖν συνχωροῦμεν λαμβά-
 8 νεσθαι ὧν ἔχετε οἰκίῳν ἀντὶ τῶν ἡμισέων τὰ τρίτα μέρη· ἀπο-
 λύομεν δὲ ὑμᾶς καὶ τοῦ ἐνοικίου οὗ τελεῖτε ἀπὸ τῶν ἐργαστηρίων, εἴ-
 περ καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις μὴ πράσσονται· οἰόμεθα δὲ δεῖν καὶ ἐν τοῖς
 ἀγομέ<με>νοῖς Λαοδικείοις ὑπὸ τῆς πόλεως ὑπάρχειν ὑμῖν ἀτέ-
 12 λειαν ἐφ' ἡμέρας τρεῖς καὶ περὶ πάντων γεγράφαμεν π[ρὸς] Ζεῦξ[ι]ν
 [καὶ Κτησικλῆν?]

“Kentin düzenlenmesi için ilgilendiği tüm şeyleri uygun bularak ve şimdi de sizin daha iyi bir durumda olmanız için niyetimizi belirterek olası önlemleri almış bulunuyoruz. Zira gençlere yağ kullanımı için sizin önceden aldığınız şeylere karşılık olarak yıllık 200 *metretai* (1 *metretes*= 39 lt.) yağ verdik, düzenli olarak alacağınız yağdan olan para miktarının yeterli kadarını vermeyi birlikte düzenleyeceğiz, karşılık olarak, sizin tarafınızdan yerleşkeye verilenler için ise sahip olduğunuz evlerin yarısı yerine 1/3' ünün alınmasını uygun buluyoruz. İşliklerden ödediğiniz kirayı sizden muaf tutuyoruz, buna istinaden başka kentler de (vergiden) yükümlü olmasın! Kent tarafından Laodikeia Bayramı kutlamalarında sizin için 3 günlüğüne *ateleia*'nın mümkün olmasının da gerekli olduğunu düşünüyoruz ve bunlar hakkında Zeuksis ve Ktesikles'e yazmış bulunuyoruz.”

³⁴⁶ Konuya ilişkin bk. Ma 1999, 62.

burada vakit geçirmesi, onun Küçük Asya’da ilk kez bu kadar uzun kaldığının da kanıtı olmuştur³⁴⁷.

MÖ. 213/2 kışında III. Antiokhos Küçük Asya’nın Torosların batısında kalan topraklarının valisi olarak burayı komutanlarından Zeuksis’e bıraktıktan sonra imparatorluk merkezi Suriye’ye dönmüştür. Sardislilere yazdığı mektupta kentin yeniden yapılanması için kereste sağlanması ve Zeuksis’in uygun gördüğü gibi taşınması hususuyla da valinin ilgilenmesini belirtmesi Zeuksis’e verdiği görevi açıkça ortaya koymuştur³⁴⁸. *Gymnasion*’un kullanıma açık olması ve garnizonun kent dışında konuşlanması hakkında da mektup göndermiştir³⁴⁹. Akhaios İsyanı sırasında kuşatılan ve kısmen tahrip olan kentin onarılması, yapılan bu düzenlemelerle, kent eski görkemine kavuşturularak kentin Seleukoslara karşı olan bağlılığı yeniden sağlanmaya çalışılmıştır.

Görsel 2.6 Armenia Kralı Kserkses

Kaynak: www.commons.wikimedia.org

III. Antiokhos MÖ. 213’ten itibaren Küçük Asya’nın Kilikia kapılarında Mysia’ya kadar olan kentlerini iyileştirerek Pamphylia’yı Seleukoslar yönetimine dahil etmiştir³⁵⁰. Yeniden canlanmış olan Seleukos yönetiminin Troas’tan batı ve kıyı noktalarda özellikle Batı Karia ve Lykia’da, güneyde Kilikia Trakheia (Dağlık Kilikia)’da etkisi azalmış; ama I. Seleukos’a ait olan Küçük Asya toprakları atadan kalan mülk olarak görüldüğü için bu toprakların çoğu Seleukos Krallığı’nın idaresine dahil edilmiştir³⁵¹.

III. Antiokhos bir yandan krallık içindeki mücadelelerle uğraşırken diğer yandan Ptolemaioslarla yaptığı çarpışmalarla da gücünü korumaya çalışmıştır. Her ne kadar III. Antiokhos kendi krallığındaki mücadelelere öncelik verse de krallık sınırını tehdit eden IV. Ptolemaios ile daha sonra ilgilenecek krallığını ve Küçük Asya yönetimini başta Zeuksis olmak üzere komutanlarına bırakarak merkezi otoriteyi güçlendirmek adına doğu seferine çıkmıştır.

³⁴⁷ Piejko 1987, 707-28.

³⁴⁸ Kerestenin sağlanması hakkındaki yazıt için bk. *SEG XXXIX*. 1283; 1; Merkelbach 1986, 74; Gauthier 1989, no.1; Knoepfler 1993, 31-4; 37-8; Bringmann- von Steuben 1995, no. 260. Ma 1999, 284-5 no.1 str. 7-8.

³⁴⁹ Mektup hakkında bk. West 1991, 389.

³⁵⁰ *OGIS* 219; Ma 1999, 63.

³⁵¹ Ma 1999, 63 vd.

2.4 III. Antiokhos'un Partia, Armenia, Baktria Krallıkları Üzerine Doğu Seferi (=Anabasis [ἀνάβασις]) (MÖ. 213/2- 205)

III. Antiokhos, MÖ. 213/2-205 yılları arasında doğu bölgelerini (Ermenistan'dan Hindistan'a kadar) yeniden kontrol altına almak amacıyla girişimde bulunmak üzere mücadeleye girişmiştir. MÖ. 212'de ilk girişim olarak vasal statüde olan Kommagene ve Armenia krallıklarının kuzey bölgesine doğru ilerlemiştir³⁵². Buraları ele geçirdikten sonra III. Antiokhos, Armenia'nın güneyine yürüyerek Armosata kentinde³⁵³ (Harput Ovası yakınında

Görsel 2.7 Parth Kralı, Arsakes II

Kaynak: www.commonswikimedia.org

bir yer) kamp kurmuş ve bu kentin kralı olan Kserkses de III. Antiokhos'un birlikleriyle geldiğini görmesi üzerine kralın askeri gücünün muazzamlığından korkarak kentin düşman birlikleri tarafından ele geçirilmesi durumunda hâkimiyeti altındaki halkın kargaşaya düşebileceğinden çekinmiştir. Bu

yüzden tehlikeyi göze alamayarak III. Antiokhos ile görüşmek istediğine dair mesaj göndermiştir³⁵⁴. Antiokhos'un gönderilen elçi aracılığıyla konunun görüşülmesi ve karara bağlanması için arkadaşlarından en güvenilir olanlara fikirlerini sorması üzerine kralın dostları III. Antiokhos'a Kserkses'in gitmesine izin vermemesini, Seleukos kralının bu kenti alarak buranın yönetimini, kız kardeşinin (Antiokhis) oğlu Mithradates'e bağışlamasını tavsiye etmişlerdir; fakat Antiokhos onları dikkate almayarak, Kserkses'in, Antiokhos'un babası Seleukos II Kallinikos'a vergi olarak ödediği paranın bir miktarını azaltmış ve geri kalan miktarı da 300 *talanta*, 1000 atlı ve yükleriyle 1000 katır olarak istemiştir³⁵⁵. Armosata kentinin tüm arazilerini yeniden restore ettikten sonra Kserkses'e geri vermiş ve kız kardeşi Antiokhis ile evlendirerek uzlaşma sağlamış ve III. Antiokhos yerel halkın sevgisini kazanmıştır³⁵⁶. Ardından MÖ. 211/0 yıllarında Media'da asker toplamaya başlamıştır³⁵⁷. Zira burada MÖ. 222/1 de kendi komutanlarından olan Molon İsyanı söz konusu olduğu için aynı şekilde bir isyanın yeniden patlak vermemesi için bölgenin kontrolünü yeniden elde tutmak üzere gerekli tedbirleri almış ve Partlara karşı saldırı için ordu hazırlamıştır³⁵⁸.

³⁵² Sefer için bk. Errington 1989, 249; Ma 1999, 63.

³⁵³ Kent hakkındaki görüş için bk. Walbank 1967, 99.

³⁵⁴ Poly. VIII. 23. 2.

³⁵⁵ Poly. VIII. 23. 4.

³⁵⁶ Poly. VIII. 23. 5; Ioann. Anth. fr. IV. 557; ayrıca bk. Sherwin-White – Kurt 1993, 190-7; Bell 2007, 82.

³⁵⁷ Iust. XLI. 5. 7.

³⁵⁸ Errington 1989, 249.

III. Antiokhos Armenia Krallığı'na boyun eğdirdikten sonra MÖ. 209'da Part Krallığı'nın üzerine yürümüştür³⁵⁹. Part kralı II. Arsakes (MÖ. 211-185) III. Antiokhos'un yaklaştığını duyunca büyük bir orduyla çölü geçebileceğine ihtimal vermemiştir. Zira görülebilir su kaynağı olmadığı için ve her ne kadar çölde belirli yerlerde su kanalları olsa da ülke hakkında bilgileri olmadığından kralın bu tehlikeyi göze alamayacağını düşünmüştür³⁶⁰. Arsakes kralın yaklaştığını duyunca su dolu kuyuları harap etmiştir. III. Antiokhos bu durumu haber alır almaz komutanı Nikomedes'i bin atlı ile oraya göndermiş ve Nikomedes, Arsakes'i ordusuyla geri çekilir durumda görünürken bazıları da kanalların ağız kısımlarını tahrip etmekle meşgul olduğunu fark etmiştir³⁶¹. Antiokhos'un askerleri onlara saldırarak kaçmaya zorlamış ve daha sonra birlikler Antiokhos'a geri dönmüşlerdir. III. Antiokhos çölün karşısına geçerek Part merkezindeki bütün yolların birleşme merkezi olan Hekatompylos (Horasan) adı verilen kente ulaşmışlardır³⁶². Arsakes ordularını çekmeden savaşı göze alarak Hekatompylos'ta savaşmanın askerlerini daha çok cesaretlendireceğini düşünerek başka bir yer seçmemiştir. Antiokhos, Hyrkania'ya (bugünkü Mazenderan) ilerlemeye karar vermiştir. Tagai kentine vararak buradaki yerli halktan Hyrkania'ya doğru aşağı inen Labos Dağı'nı geçmeden önce farklı bir ülkeden geçmenin zorluklarını öğrenmiştir³⁶³. Hafif silahlı askerlerini birkaç gruba ayırarak onlar arasındaki memurlarını da alacakları talimatlara göre bölmüştür. Yük hayvanlarını ve *phalanks*'ın geçebilmeleri için yer yaparak hafif silahlı askerler ile ilerleme görevi olan öncü birlikleri ayırmıştır. Bu planlamayı yaptıktan sonra ilk bölüğün başına Diogenes'i atamış, taş ve mızrak atmada deneyimli olan dağcılardan bir kısmını, sapancılar ve okçuları onun yanında görevlendirmiş ve bu kuvvetler en zor yerde en kullanışlı görevlerini yerine getirmişlerdir. Bunlardan sonra Rhodoslu Polyksenidas komutasında kalkanla donatılmış ikibin Giritli asker yerleştirmiştir³⁶⁴. Göğüs zırhı ve kalkanla donatılan hafif silahlı askerler Koslu Nikomedes ve Aitolialı Nikolaos tarafından yönetilmiştir.

Yollar kralın umduğundan daha dar ve kabaydı. Rampanın toplam uzunluğu 300 *stadia* idi. Geçitlerden geçmek zor olduğu için pekçok ağaç keserek ciddi barikat da kurmuşlardır. Komutan Diogenes, Tagai halkını yardıma zorlayarak öncü birlikleri dağ geçitlerinden geçirmeye çalışmıştır. III. Antiokhos ve ordusu en kötü yollardan zor ve yavaş ilerleyerek sekizinci gün Labos Dağı'na varmışlardır³⁶⁵. Tagai halkını biraraya toplayarak geçitte Partlardan gelen olursa geri püskürtmek için beklemişlerdir. Aniden Tagai halkı

³⁵⁹ Konuyla ilgili bk. Bivar 1983, 31.

³⁶⁰ Poly. X. 28. 1-2.

³⁶¹ Poly. X. 28. 5-6.

³⁶² Poly. X. 28. 7.

³⁶³ Poly. X. 29. 2-3.

³⁶⁴ Poly. X. 29. 4-6.

³⁶⁵ Poly. X. 30. 1-6; 31. 1-2.

arasında *phalanks*'a karşı bir karmaşa çıkmış ve Antiokhos borozan çaldırarak Hyrkania'ya ordusunu sağ sağlim götürmek için tekrar düzene sokmuş ve Tambraks'a (Talambroka) ilerlemiştir³⁶⁶. Partların çoğu savaş alanından ve çevrili olan kentten ayrılarak Tambraks'tan uzak olmayan, güç ve avantaj sağlayan Hyrkania'nın merkezlerinden biri olan Sirynks adı verilen kasabaya çekilmiştir. III. Antiokhos ise Fırtına sırasında kenti almaya karar vererek ordusuyla ilerleyip kuşatmayı başlatmıştır³⁶⁷. Lağımçılara 3 hendek kazdırarak hepsinin çevresine kazıklar koyarak arkalarına duvar ördürmüştür. Bu iş yapılırken pek çok ölümler olsa da kralın sayı üstünlüğü ve birebir eyleme yardımcı olması dolayısıyla hendekler doldurularak duvarların altı oyulmuştu. Pekçok Part katledildikten sonra kalanların cesareti kırılmış ve halkın pekçok şeyi yağmalanmış; bunun üzerine sağ kalanlardan eşyalarından alanlar gece boyunca kaçmıştır³⁶⁸. III. Antiokhos ücretli askerleriyle onların arkasından Hyperbas'a giderek Partları çevrelerken *peltastes*'ler de her türlü yolu zorlayıp onların çaresizlik içinde teslim olmalarını sağlamışlardır³⁶⁹. İki yıllık saldırılar sonucu yenilen Part halkı kralla anlaşma yapmıştır³⁷⁰ (MÖ. 209/8).

Görsel 2.8 Baktria Kralı Euthydemos

Kaynak: www.coinindia.com

III. Antiokhos doğudaki seferini yürütürken Küçük Asya'daki gerekli düzenlemelerin yapılması için de emirler göndermiştir. Örneğin MÖ. 209'da kral, Zeuksis'e Küçük Asya'dan ayrılmadan önce Torosların diğer tarafında kalan diğer tapınakların başrahiplik (= arkhieus [ἀρχιερέυς]) memurluklarını

yeniden düzenleyerek tapınak giderlerini kontrol altında tutmak istemiş; Nikanor'un burada görevlendirilmesi hususunu mektupta bildirip³⁷¹ Küçük Asya'nın batısındaki Seleukos otoritesini ilan etmiştir. Uzun ve zorlu bir süreçte Küçük Asya'yı yeniden ele geçtikten sonra tekrar kaybedilmemesi hususunda kral gerekli tedbirleri almaya çalışmıştır³⁷². Ayrıca kral, oğlu IV. Antiokhos'u krallığına dahil ederek onu eş kral ilan etmiştir³⁷³.

³⁶⁶ Poly. X. 31. 3-5.

³⁶⁷ Poly. X. 31. 6-7.

³⁶⁸ Poly. X. 31. 8-11.

³⁶⁹ Poly. X. 31. 12-13.

³⁷⁰ Pomp. Trog. *Prolog.* 41= Iust. XLI. 5. 7.

³⁷¹ Nikanor'un başrahipliğe atanması ile ilgili yazıt için bk. *IMT MittlMakestos*, 2259; Malay 1987, 7 no. 5; *SEG XXXVII*. 1010, Sherwin-White – Kuhrt 1993, 198; Malay – Nalbantoğlu 1996; Ma 1999, 288-92 no. 4. Konuyla ilgili ayrıca bk. Dreyer 2004, 52-3.

³⁷² Ma 1999, 63-4.

³⁷³ *BabylChron_Brit. Mus.* 35603. R4-5.

MÖ. 209 yılında Part Seferi'nin ardından Baktria'ya doğru ilerlemeye başlamıştır. Yerel halkları egemenliğine alarak ilerlerken Baktria kralı I. Euthydemos (MÖ. 260 – 200/195) ve ordusunun Tapuria (Tabaristan) kentine henüz varmadığını ve Arios Nehri'nin (Afganistan'daki Hari Rud) sığ yerlerinden geçtiğini öğrenince durumla ilgilenmek istemiş ve üç günlük mesafede olan Arios Nehri'ne doğru yola çıkmıştır. İki gün içinde nehre vararak üçüncü gün şafakta askerlerine kamptan ayrılmalarını söylemiştir³⁷⁴. Kral, süvarileri, hafif silahlı piyadeleri ve 10.000 *peltasteses* ile gece boyunca ilerlemişlerdir. Düşman atlarının gün boyu nehir kenarında olduğunu duyar duymaz kendisi de 20 stadia uzaklıkta bir kasabaya çekilmiş ve gece boyunca geri kalan mesafeyi tamamlamıştır³⁷⁵. Ova boyunca ordunun büyük bir kısmını getirip nehrin karşı tarafına ilerlerken, Baktria süvarileri kral ve ordusunun izlerini farkederek onlara yetişip saldırmak üzere ilerlemişlerdir. Kralın kendisi ilk gelen birliğe karşı savaşıncakken düşmanın sabit kaldığını görüp kendi çevresinde sürekli savaşan 1000 atlıyı düşmanı çevirmek üzere çağırması ve geri kalanın ise süvari birliği sırasını alıp her zamanki düzene geçmelerini emretmiştir³⁷⁶. Antiokhos tüm kuvvetiyle diğerlerinden daha cesurca çarpışmış, her iki bölümde de kayıplar olmuş ve Antiokhos'un süvari birlikleri ilk Baktria birliğini geri püskürtmüştür. İki ve üçüncü birliği de geri püskürterek III. Antiokhos komutanı Panaitalos kral ve çevresindeki birliğe katılmış; at dizginlerini döndürmede düzensiz olan ve aceleci bir şekilde dövüşen Baktrialıları kaçmak zorunda bırakmışlardır. Panaitolos tarafından bastırılan Baktria birlikleri, askerlerini kaybedip Euthydemos'a katılana kadar durmamışlardır³⁷⁷. Krali birlik düşmanın çoğunu öldürüp rehin aldıktan sonra geri çekilmiş ve nehir kıyısında kamp kurmuşlardır. Antiokhos savaşmakta cesareti dolayısıyla büyük ün kazanırken onun atı ya kaçmış ya da öldürülmüş; kendisi de ağzından yara alarak dişlerinin çoğunu kaybetmiştir³⁷⁸. Euthydemos ise dehşete kapılıp askerlerini geri çekerek Zariaspa adı verilen Baktria'daki bir kente çekilmiştir³⁷⁹.

Polybios'a (XI. 34. 1-11) göre savaş sonrası barış görüşmeleri için III. Antiokhos aracı olarak elçisi Teleas'ı göndermiş ve Euthydemos krallığından kendisini çıkarması konusunda Antiokhos'un haksız olduğunu belirterek Teleas'a karşı savunma almıştır. Halk isyan ettikten sonra atalarını bertaraf edip Baktria krallığına sahip olduğunu ve Antiokhos'a karşı isyan

³⁷⁴ Poly. X. 49. 1-2. Savaş için ayrıca bk. Narain 1989, 397.

³⁷⁵ Poly. X. 49. 3-4. Asker sayısı ve ilerleme için bk. Sekunda – Souza 2007, 339.

³⁷⁶ Poly. X. 49. 5-7.

³⁷⁷ Poly. X. 49. 8-12.

³⁷⁸ Benzer olay, III. Antiokhos ve Roma arasındaki Thermopylai Savaşı'nda (MÖ. 191) da yaşanmıştır. Plutarkhos'a (*Cat. Mai.* XIV. 1) göre Manius Manilius'un (MÖ. 185-182 yılları arasında Cato ile *ensor*; MÖ. 149'da da *consul* olmuştur) tahkimat duvarını zorlayan III. Antiokhos, bu sırada bir taş isabet etmesi ile ağzından yara alarak dişlerinin çoğunun kırılması sonucu acı içerisinde atıyla geri dönmüştür. Bu durumda Baktria'da aldığı yara sonucu dişlerinin bazılarını orada yitirmiştir; fakat bu iki seferden hangisinde ağzından yara aldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte iki olayda da bahsedilmiştir.

³⁷⁹ Poly. X. 49. 13-15.

girişiminde bulunmadığını belirterek Teleas'a aracılık ederek uzlaşma sağlanmasını rica etmiştir. Antiokhos'un kendisine adını ve krallık durumunu çok görmemesini, bundan kazanç sağlamayacağını, göçebe sürüsünün yaklaştığını ve her ikisinin de tehlikede olduğunu ve ülkeyi talan edeceklerini de söylemiştir³⁸⁰. Teleas, III. Antiokhos'a durumu anlatınca kral durumla ilgili çözüm aramak için uzun süre düşünerek belirtilen sebepler doğrultusunda bu durumu kabul ederek Teleas'ı bu haberi bildirmesi üzerine göndermiş ve barış koşulları için Euthydemos da oğlu Demetrios'u anlaşmayı onaylamaya göndermiştir. Antiokhos kralın oğlu gelince onu görüntü, konuşma, krali rütbesinin değeri uyarınca ağırbaşlılığını görerek ona kızlarından biri ile evlenmesi için söz vererek babasının da kral tacını almasına izin vermiş; Euthydemos da Seleukos Krallığı'nı kabul etmiştir³⁸¹. Diğer konuları içeren hususlar yapıp yemin edildikten sonra birliğine mısır dağıtıp Euthydemos'un fillerini de kendisine ilave ederek oradan ayrılmıştır³⁸².

MÖ. 206/5 yılında Hindikuş Dağları'nı geçen Antiokhos, Hindistan'a doğru ilerlemiş ve Hint kralı Sophagenesos ile anlaşma tazelemiştir³⁸³. Bu kraldan da önemli miktarda fil alarak - sayıları artık 150- ordusuna mısır dağıtımını gerçekleştirip kralın ödemeyi kabul ettiği hazineyi almak üzere Kyzikos'lu Androsthene's'i bırakarak tekrar yola çıkmıştır. Arakhosia'ya (Afganistan'da Kandahar) ulaştıktan sonra Erymanthos Nehri'ni (Afganistan'da Helمند Eyaleti yakınında) geçip Karmania'ya (Kerman) ulaşmıştır³⁸⁴. Burada kışladıktan sonra ordusunu da dinlendirip seferlere ara vererek krallığın batısına yönelip Persis'e dönmüştür³⁸⁵. Buradan da anlaşıldığı üzere kral bu bölgede zorluk yaşamadan krali unvanı ve ordusu sayesinde uzakta bulunan eyaletleri dahi kendisine bağlamayı başarmıştır³⁸⁶.

III. Antiokhos Doğu Seferi'nde isyan hareketleriyle ilgilenirken Küçük Asya'nın batısındaki kentler ve kralları arasındaki ilişkiler hakkında da kararlar vermiştir. Örneğin MÖ. 207/6'da Persis'teki Antiokheia'da (Bashir) konakladığı sırada Maiandros kenarındaki Magnesia (Aydın, Germencik ilçesi, Ortaklar Köyü) kentinden gelen elçilerle Artemis

³⁸⁰ Polybios'un bu kaydına istinaden Holt (1999a 134; 1994b) bu durum hakkında, Baktria krali paralarının, barbar taklitlerinin söz konusu olduğu tedavüldeki paraların gözlemlenebildiği Baktria'daki Sogdiana'nın bağımsızlığının yükseldiği işaretinin açığa çıktığını vurgulamıştır. Bopearachchi'ye (1991/2) göre ise, en erken Sogdiana taklitleri III. Antiokhos'un Baktria kuşatması dönemine tarihlenebilir. Arkeolojik kanıtlar da incelendiğinde Leriche'ye (1986, 93-5) göre, Kuzey Baktria sınırı boyunca da tahkimat yapıları görülmektedir.

³⁸¹ Sherwin-White – Kurt 1993, 198-99; Bernard 1994, 478; Bell 2007, 83.

³⁸² Euthydemos'un yenilgisi ve görüşmeler husunda ayrıca bk. Pomp. Trog. *prolog.* 30= Iust. XXX; konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Austin 1981, 150; Errington 1989, 249; Narain 1989, 397-8; Bell 2007, 82-83.

³⁸³ III. Antiokhos'un atası olan I. Seleukos, MÖ. 308'de Hindistan Kralı Khandragupta ile anlaşma yapmış ve ondan 500 savaş fili almıştır. III. Antiokhos da bu bölgeye ilerleyerek anlaşmaları yenilemiştir.

³⁸⁴ Poly. XI. 34. 11-13; ayrıca bk. Austin 1981, 150.

³⁸⁵ Artemis Leukophryne festivalini onaylamak üzere Menderes kenarındaki Magnesia'dan elçiler krala ulaştığında, Antiokhos'un Persis'te olduğuna dair bir epigrafik belge bulunmaktadır, yazıt için bk. *OGIS* 31; Austin 1981, 184; festival için bk. Sherwin-White – Kuhrt 1993, 162-3; 199-200.

³⁸⁶ Poly. XI. 34. 14-16.

Leukophryne³⁸⁷ için düzenlenen müzik ve spor içerikli yarışmaların Pythia Oyunları'na³⁸⁸ eş sayılması hususunda orada buluşmuş, ardından da Zeuksis ve Nikanor'a gerekli işlerin yapılması hususunda emirler vererek bu bayramın onaylanması için IV. Antiokhos, IV. Ptolemaios ve I. Attalos'a elçiler gönderilip bu bayramları eş kabul etmeleri için ricalarda bulunmuşlardır³⁸⁹. Olumlu geçen görüşmeler sonrası Zeuksis ve Nikanor ile ilgili emirler verilmesi de III. Antiokhos'un Küçük Asya ile ilgilendiğinin ilk kanıtıdır³⁹⁰.

Appianos'a (Syr. 1) göre Media ve Persis başta olmak üzere, atalarına karşı ayaklanan tüm halka diz çöktürüp Seleukos Krallığı'na bağlayarak ele geçirdiği kentleri de iyileştirmesi sonucu "büyük" (= *megas* [μέγας]) unvanını aldığı veya doğu seferinin başarılı geçmesi sonucu da bu lakabı aldığı vurgulanmıştır³⁹¹.

Polybios'a (XI. 34. 16) göre ise *megas* unvanından bahsederken diğer krallıkların da verdiği tepkilerden söz ederek sadece kuzeydeki toplulukları değil, Torosların batısında olan kentleri de egemenliği altına alarak cesareti ve çalışkanlığı dolayısıyla hakimiyetine tabi olan tüm halkları da himayesinde muhafaza etmiştir. Bu sefer sonucunda sadece Asya'da değil; ayrıca Avrupa'daki halklar tarafından da [büyük unvanına] layık görülmüştür.

Antiokhos'un yaptığı tüm seferlerde cesaret ve çalışkan tutum sergilemesi diğer toplulukları egemenliği altına almakta zorlanmamasına neden olmuştur. MÖ. 281'de I. Seleukos'un Kurupedion Savaşı ile Küçük Asya topraklarına hakim olması ve Antiokhos III Megas dönemine kadar zorluklar yaşanmış olsa da Seleukos toprakları iyi bir şekilde korunmuştur.

MÖ. 213/2'den 205 yılına kadar geçen sürede III. Antiokhos Doğu Seferi'nde Küçük Asya'nın yönetimini Zeuksis'e emanet etmiş olsa da zaman zaman ortaya çıkan siyasi ve askeri karışıklıklara engel olmakta zorlanmıştır. Özellikle Phrygia ve Lydia'da çıkan karmaşa, III. Antiokhos'un bu olayla ilgilenmek için devreye girmesini gerektirmiştir. Antiokhos, bir çeşit güvenlik önlemi almak amacıyla Seleukos Krallığı'na sadakatleriyle bağlı

³⁸⁷ Leukophryne [Λευκοφρυγή] = Tanrıça Artemis'in epithetlerinden biri olan bu kelime "ışık saçan" anlamındadır.

³⁸⁸ Weir'e (2004) göre, Pythia oyunları Delphoi'da bulunan Apollon Tapınağı'nda tanrı Apollon onuruna düzenlenen ve dört yılda bir kutlanan çeşitli atletizm ve müzik yarışmalarından oluşan oyunlardır.

³⁸⁹ Söz konusu yazıtlar hakkında bk. *I. Magnesia* 18= Welles 1934, 31; Bagnall – Derow 1981, 128.

³⁹⁰ Konuyla ilgili bk. Ma 1999, 64.

³⁹¹ III. Antiokhos'un, "megas" unvanını doğu seferini tamamladığında değil de, Koile Suriyesi'ni ele geçirdikten sonra MÖ. 200 yılında aldığı varsayılmaktadır. Çünkü Ma'ya (1999, 272-276) göre Amyzon'da bulunan ve MÖ. 202/1'e tarihlenen bir yazıtta III. Antiokhos için "megas" unvanı kullanılmamıştır. Ama Appianos bunun Doğu Seferi'nden sonra olduğunu belirtse de epigrafik belge olan Amyzon yazıtında (Robert 1983, 146-154 no. 14-15) bu epithetin bulunmaması yıl durumunu doğrular niteliktedir. Ayrıca bk. Heller 2008, 62.

olan yaklaşık 2000 Yahudiyi buraya yerleştirme kararı almıştır³⁹². Bu durumu eyleme geçirerek Zeuksis'e mektup yazmış³⁹³ ve görevi yerine getirmesini emretmiştir.

MÖ. 204'te Pers Körfezi'ne doğru bir sefer düzenleyen Antiokhos III Megas en uzak Arap kentlerinden biri olan Gerra (Yemen'de bir kent) halkına doğru ilerlemiştir³⁹⁴. Her bakımdan kötü bir durumda olan bu halk toprak işleyerek uygun zamanlarında da kasaba ve kalelerini yeniden inşa etmişlerdir. Gerra halkı kraldan tanrıların onlara sunduğu hediyelere (daimi barış ve özgürlük) dokunmamaları için yalvarmıştır. Krala yazılan mektupta ricalarını kabul etmesi yazılmıştır. Özgürlüklerine yeniden kavuşan Gerra halkı Antiokhos'a 500 *talanta* gümüş, 1000 *talanta* buhur/tütsü, 200 *talanta* tarçın/mür yağını hediye olarak sunmuşlardır³⁹⁵. Ayrıca karlı kazanç olarak görülen Arap ve Hindistan ticaretini Seleukos otoritesi için garantiye almışlardır. Ardından III. Antiokhos, Tylos Adası'na (Bahreyn) yelken açarak Seleukeia için yola çıkmış ve Pers Körfezi'nden de baharat temin etmiştir.

III. Antiokhos'un Pers Körfezi'ndeki eylemlerinin ardından Küçük Asya'ya yönelmesi Doğu Seferi'nin tamamladığı şeklinde de yorumlanabilir. MÖ. 205'te Hindistan'a ilerlemesinden sonra Gerra halkı ile ilgilenecek doğuda başka bir eyleme giriştiğine dair bir veri bulunamamıştır. Öyleki MÖ. 204'te, Küçük Asya'nın kıyı kentleri ile ilgilenecek onlar hususunda bazı imtiyazlar sağlamıştır. Bunlardan biri de Teos kentine tanınan ayrıcalıklar ile ilgili olan bir karardır³⁹⁶.

2.5 Antiokhos III Megas'ın Küçük Asya Seferi

MÖ. 204'ün sonları ve 203'ün baharında III. Antiokhos Torosları aşarak Küçük Asya boyunca ilerlemeye başlamıştır. MÖ. 204'te Ptolemaios IV Philopator'un ölümü³⁹⁷ üzerine

³⁹² Cohen 1978, 5-9; Bar-Kochva 1976, 197-198; Sartre 2003, 174.

³⁹³ Ioseph. *Ant. Iud.* 12. 148-53: “Kral Antiokhos, saygıdeğer Zeuksis'i selamlar. İyi ve sıhhatliysen bizzat ben de iyiyim. Lydia ve Phrygia'daki halkların isyanda olduğunu öğrendiğim zaman, bu durumun benim tarafımdan ciddi şekilde ele alınması gerektiğini düşündüm ve ne yapılması gerektiği konusunda dostlarıma danıştıktan sonra, Mezopotamya ve Babil'den 2000 Yahudi aileyi eşyalarıyla birlikte kalelere ve en zaruri yerlere yerleştirmeye karar verdim. Çünkü Yahudilerin, tanrılarına olan dindarlıklarından dolayı bizim çıkarlarımızı da iyi niyetle koruyacaklarını ve de atalarımızdan onların güvenilir olduklarını biliyorum. Bu nedenle, nakil sırasında sorun çıksa dahi söz vermiş bulunduğum için kendi atalarının yasalarına göre yaşamalarını istiyorum. Onları adı geçen yerlere getirdiğin zaman, her birine ev, inşa edebilecekleri bir yer ve ekip biçebilecekleri ve üzüm yetiştirebilecekleri arazi vereceksin ve on yıl süreyle tarım ürünleri vergisinden muaf tutacaksın. Bunun yanı sıra, topraktan ürün alınca dek, hizmetlilerini besleyebilmeleri için tahıl verilsin, ayrıca kamu hizmetinde çalışanlara da ihtiyaçlarına yetecek miktarda verilsin ki, böylece bizden gördükleri iyi muamelenin karşılığında bizim çıkarlarımız için daha istekli olsunlar. Onların halkına mümkün olduğunca özen göster ki, başkaları tarafından rahatsız edilmesinler”. Mektupla ilgili olarak ayrıca bk. Schalit 1960, 289.

³⁹⁴ Poly. XIII. 9. 1. Ayrıca bk. Bell 2007, 83-84.

³⁹⁵ Poly. XIII. 9. 4-5.

³⁹⁶ Karar hakkında bk. Austin 1981, 151; 2006, 191; Hermann 1965, 29-159; Oliver 1968, 321; SEG XLI. 1003; Ma 1999, 308-11 no. 17.

³⁹⁷ IV. Ptolemaios'un ölümü hakkında bk. Poly. III. 2. 8; ayrıca bk. Schmitt 1964, 189-237; Walbank 1967, 434-437; 1979, 784-785.

yerine geçen oğlu Ptolemaios V Epiphanes (MÖ. 204- 181) daha çocuk yaşta olduğu için Ptolemaiosların yöneticilerinden biri olan Agathokles ona danışmanlık yaparak III. Antiokhos'un Küçük Asya'ya geldiğini öğrenir öğrenmez kendisine bir elçi göndermiş ve MÖ. 217 yılında IV. Ptolemaios ile yapılan anlaşmaya sadık kalmasını istemiştir³⁹⁸. Diğer bir elçi ise Makedonya kralı V. Philippos'a da, III. Antiokhos'un bu anlaşmayı yok sayması ihtimali üzerine tedbir amaçlı gönderilmiştir. Bu yüzden III. Antiokhos'un Küçük Asya içlerine ilerlemesinin MÖ. 204'te IV. Ptolemaios'un ölmesinden sonra başlamış olması IV. Ptolemaios'un hakimiyeti altındaki topraklara bazı saldırıların gerçekleştiği ihtimalini de ortaya koymaktadır.

Seleukosların Küçük Asya hakimiyetiyle ilgili batı bölgelerinden yazıtlar ışığında fetih ve ilerleme hakkında olan en önemli kaynaklardan birisi de Latmos (Beşparmak Dağları) Dağı'nın kuzey eteklerinde yer alan Amyzon (Koçarlı) kentinden ele geçmiştir³⁹⁹. MÖ. 203 Mayıs'ına tarihlenen yazıt Seleukosların bu bölgedeki en erken yazıtlarından birisidir. Kentin III. Antiokhos/Zeuksis'e⁴⁰⁰ teslim olması halinde herkese iyi niyet göstererek kendilerine itaat etmeleri hususunda güven kazanmaya çalışmışlardır⁴⁰¹. Yine Artemis Tapınağı'nın arşitravında bulunan başka bir yazıtta⁴⁰² da Zeuksis, Amyzon'daki tapınağa toprak bağışında bulunmuştur⁴⁰³. Ayrıca bu tapınağa da Antiokhos dokunulmazlık (= asylon [ἄσυλον]) hakkı vererek tapınağı koruma altına almıştır.

III. Antiokhos, Karia'nın batısındaki faaliyetleri valisi Zeuksis aracılığıyla gerçekleştirirken kralın Amyzon⁴⁰⁴ ve Labraunda'daki⁴⁰⁵ ordularına gönderdiği mektuplardaki

³⁹⁸ Poly. XV. 25. 13; Porphyr. *Adver. Khr.* 45.

³⁹⁹ Piejko 1985, 610-2; SEG XXXI. 897; XXXVIII. 1049; LXI. 906; Ma – Derow – Meadows 1995, Ma 1999, 292 no. 5.

⁴⁰⁰ Yazıt tamamlamaları ve kommentar ile ilgili bk. Ma – Derow – Meadows 1995, 71-80.

⁴⁰¹ Ma 1999, 66.

⁴⁰² Ma – Derow – Meadows (1995, 73 dn. 5) III. Antiokhos'un Amyzon/Karia'da bulunduğu dair veri olmadığından bahseder.

⁴⁰³ Yazıt için bk. *OGIS* 235. II; Piejko 1985, 609; *SEG* XXXIII. 853.

⁴⁰⁴ Amyzon'daki orduya ait yazıt: βασιλεὺς Ἀντίοχος στρατηγοῖς, ἱππάρχαις, πεζῶν ἡγεμόσι, στρα-
[στρα]τιώταις καὶ τοῖς ἄλλοις[χ]αίρ[ε]ιν. τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλω-[νος καὶ τῆς Ἀρτ]έμιδος τὸ ἐν[Ἀμυζῶνι —
].Çeviri: “Kral Antiokhos komutanlarını, hipparkhoslarını, piyade komutanlarını, askerlerini ve diğerlerini selamlar. Amyzon'daki Apollon ve Artemis'in tapınağını [dikti]”.

⁴⁰⁵ Labraunda'daki kent koruması hakkında orduya mektup: [. . .c.8. . .]τη[. . . . .c.17. . . . .][. . .c.8. . .] οἱ
θύον[τες . . .c.11. . .][. .c.3. .] συντέταχεν ἡμῖν ὁ βασιλεὺς[Α]ντίοχος ἐπιμέλειαν ποιῆσθαι [τῶν][ἱερ]ῶν καὶ
ἅπαντα τὰ ἄλλα· ὑμεῖς οἱ[ν][κ]ατά τε τὰ λοιπὰ εὐτακτεῖτε, ὥσπερ][πρ]οσῆκει, καὶ μήτε ἐπισκηνοῦτε[εἰ ἰδί][αι?]
ἐν Λαβραῦνδοις μήτε ἐν τοῖς ἱεροῖς][οἰκ]οῖς? καταλύετε (mahvetmek), μηδὲ κτήνη σ[υνάγε]τε[τε? μή]τε ἐν τοῖς
πυλῶσι μή[ἡ]τε ἐν [τῆ] αὐ[τῆ] λῆ[τῆ] μή[ἡ]τε ἐν ταῖς στ[οαῖς] μηδὲ .c.6. . .][. .c.8. . .]θ[ε]σθ[ε] . . . . .c.16. . . . .].Çeviri:
“... kurban kesenler ....Kral Antiokhos tapınakların yapımıyla ilgilenmek ve diğer tüm başka şeyler için bize katıldı. Size gelince de geri kalanları her nasıl uygunsa öyle iyi bir şekilde düzenleyin. Ne özel olarak/şahsi olarak Labraunda'da kamp kurun ne de kutsal yerleşkelerde yaşayın ne de sürü hayvanlarını ne tapınak girişinde ne avluda ne de stoalarda ne de .... getirin...”

talimatlar da yine valisi aracılığıyla iletilmiştir. Yapılan bu mektuplaşma sonucu kentlerde askeri ve siyasi boyutta bir yaptırım olduğu görülmüştür.

Antiokhos III Megas, Karia'daki önemli kazanımları elde etmek için Zeuksis'i sevk edip askeri eylemlerini yürütmüştür. MÖ. 202'de Maiandros (Menderes) Ovası'ndan hareket eden Zeuksis, Marsyas Vadisi'ne (Aydın/Çine) ilerleyerek Seleukos Krallığı için Alabanda/Antiokheia (Aydın/Çine, Araphisar Köyü) kentini iyileştirme eyleminde bulunmuştur. Antiokheia'dan gelen bir elçi kente *asylia* hakkının verilmesini istediğinde⁴⁰⁶ Antiokhos'u kentin hayırhahı olarak görüp atalarının yaptığı gibi Antiokheialıların demokrasi ve barışın koruyucusu olduğu için müteşekkir olarak övmüştür. Zeuksis batıya doğru ilerleyerek Alinda kentini de kontrol altına almıştır⁴⁰⁷. Güney kıyılara doğru ilerleyen Zeuksis, Mylasa'yı (Milas) ele geçirmiş ve askerlere ise Labraunda'daki (Labranda, Milas'ın kuzeydoğusunda) Mylasa Tapınağı'na saygı göstermelerini emretmiştir. III. Antiokhos'un kente *asylia* verdiği ve bunu kabul ettiği de muhtemeldir⁴⁰⁸.

MÖ. 203'te Karia'nın içlerine doğru fetih hareketi başlatan Seleukos ordusu kıyı bölgelerde pek etkili olamamış ve Latmos Herakleiası (Kapıkırı Köyü), Iasos ve Bargylia gibi kıyı kentler V. Philippos yönetiminde kalmıştır. Bu da III. Antiokhos ve V. Philippos'un arasında anlaşmazlık çıkması anlamına gelmiştir.

III. Antiokhos'un Karia bölgesindeki kazanımları Mylasa, Alinda (Aydın/Karpuzlu), Alabanda gibi kentler olup bölgenin stratejik önemi artmıştır. II. Antiokhos ve II. Seleukos zamanında alınan aynı sınırlar yeniden iyileştirilmiştir⁴⁰⁹. Alabanda, Mylasa, Alinda ve Amyzon gibi kentlerde dini birlik gruplarının yeniden canlanması bakımından bu bölge Khrysaoria Karia'sı olarak anılmaktadır. Amyzon kentini ele geçirerek MÖ. 203'te askeri eylemlerde bulunan Zeuksis'in davranışları Ptolemaioslara karşı bir hareket olarak yorumlanmıştır⁴¹⁰.

⁴⁰⁶ Kente *asylia* hakkı verilmesiyle ilgili olarak bk. *OGIS* 234, 1; Holleaux 1942, 141-57 (Antiokheia=Alabanda); Hermann 1965, 21-38; Pounder 1978; *SEG* XXVIII. 75; Habicht 1987, 167 no.17; Hintzen-Bohlen 1992, 104-6; 140; Rigsby 1996, 332-34 no. 163; Ma 1999, 305-308 no.16. konuyla ilgili ayrıca bk. Sarıkaya 2012a, 143-155.

⁴⁰⁷ Waggoner 1989, 283-90; Ma 1999, 68; 297-8; Bell 2007, 60.

⁴⁰⁸ Ma 1999, 69. III. Antiokhos'un Karia Seferi sonucunda kentlere verdiği *asylia* hakları için bk. Sarıkaya 2012b, 385-395.

⁴⁰⁹ Ma 1999, 69.

⁴¹⁰ Ma'ya (1999, 69) göre, Amyzon, II. Ptolemaios zamanında (MÖ. 282-246) Ptolemaioslara aitken, artık Zeuksis onu Seleukos yönetimine dahil etmiştir. Kent önceleri II. Seleukos tarafından atanan komutan Olympikhos tarafından yönetilirken ayrıca Mylasa ve Amyzon kentlerini de kontrol etmiştir. Antigonos III Doson Batı Karia'ya MÖ. 227'de girdiğinde bir kısmını ele geçirerek Olympikhos'u kendi hizmetine dahil etmiştir. MÖ. 221-214 yılları arasında Rhodoslular tarafından uyarılmadan önce Olympikhos Iasos topraklarına saldırarak ele geçirmiş ve V. Philippos'un topraklarından olan Euromos (Ayaklı) kentini kontrol altına almıştır. Olympikhos'un yönetiminde Euromos kenti, Antigonoslar döneminin bahsedildiği V. Philippos fethedene kadar

Zeuksis'in batı kıyılarına yaptığı sefer doğrudan Ptolemaiosların hakimiyet alanlarına yönelik olmamış aksine yerel güçlerin politika ve çıkarları sonucunda ortaya çıkan olumsuz duruma karşı oluşan bir eylem olmuştur. Tam olarak fetihlerini tamamlayamasa da Seleukosların bu topraklardaki hakimiyetinin temellerini oluşturmakta zemin hazırladığı düşünülebilir⁴¹¹.

III. Antiokhos komutasında kıyılarda seferine devam eden Seleukos ordusu Teos'a ulaşarak kenti ele geçirmiş ve kente zarar vermeden kutsallığını koruyarak halka özgürlüklerini bahşetmiştir. Ayrıca Teosluların I. Attalos'a ödemek zorunda kaldıkları vergiyi kaldırmış ve burada askerleriyle kısa sürede kalınca kent halkı da memnun olmuştur⁴¹². Bu sırada I. Attalos, Bithynia kralı I. Prusias ile girdiği mücadele sonucu eski gücünü yitirmeye başlamış ve toparlanamamıştır. III. Antiokhos da bunu fırsat bilerek bölgede gerçekleştirdiği eylemler karşısında hiçbir sorunla karşılaşmamıştır. Karia'yı Zeuksis'e bırakarak Teos'u sınır karakolu haline getirdikten sonra buradan ayrılıp Ephesos üzerinden Smyrna'ya (Eski İzmir) ulaşmıştır⁴¹³. Ephesos ve Smyrna'nın Seleukos faaliyet alanı haline almaya başlaması Teos'un uç karakolu olma özelliğini yitirmesine neden olmuştur⁴¹⁴.

Kralın dokuz yıllık yokluğu sonucunda Seleukos ordusuyla Torosların batısındaki Seleukosların Küçük Asya'sında varlığını yeniden hissettirerek idareyi elinde bulundurmak istemesi ve Ptolemaioslara bağlı Ephesos kenti ve çevresinde araştırma yapıp Attaloslara karşı oluşan olumsuzlukları kullanarak çıktığı Küçük Asya Seferi'nin öncül hareketlerini başarılı bir şekilde devam ettirmiştir. Zeuksis'in ise, Karia'da meydana getirdiği birlikler de fetih sonuçlarında önemli rol oynayarak krallığın genişlemesinde başat faktör olmuştur.

---

bağımsız kalmıştır. (Euromos'un Olympikhos yönetiminde olması için bk. Robert 1983, 150. Euromos dekreti için bk. Errington 1993, 21 no. 4 str. 3.)

⁴¹¹ Ma 1999, 70-1.

⁴¹² Konuyla ilgili Teos yazıtları için bk. Austin 1981, 151; Ma 1999, 308-21 no. 17-19.

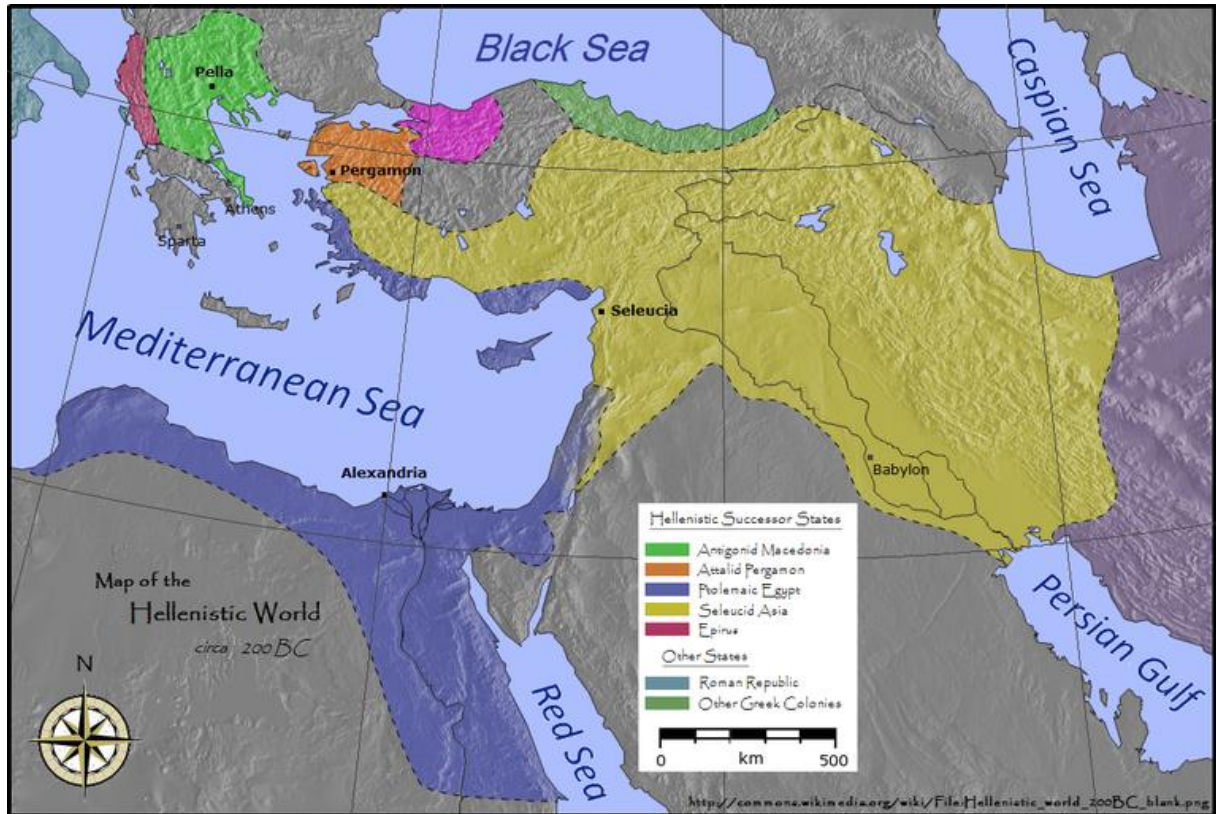
⁴¹³ Pritchett 1982, 272.

⁴¹⁴ Hermann 1965, 114-6.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. ANTIOKHOS'UN (MEGAS) ROMA ile OLAN İLİŞKİLERİ

3.1 V. Philippos (MÖ. 221-179) ile Kurulan Müttefiklik ve V. Suriye/Panion Savaşı (MÖ. 202-195)

Harita 3.1 Hellenistik Dünya MÖ. 200 Civarı

Kaynak: en.wikipedia.org

IV. Ptolemaios'un zamansız ölümünün ardından oğlu V. Ptolemaios'un (MÖ. 204-180) küçük yaşta tahta geçmesi⁴¹⁵ ve Mısır'ın içinde yaşadığı sorunlar dolayısıyla zayıflaması⁴¹⁶, V. Philippos'un Doğu Ege'deki Makedon ilerlemesinin ardından Antiokhos III Megas ile bağlantıya geçerek 203/2 kışında aralarında bir anlaşma yapmalarına neden olmuştur⁴¹⁷. Ma (1999, 75), Antigonosların ve Seleukosların Küçük Asya'nın batısında sahip olduğu birliklerin birbirlerine yakınlığına rağmen düşmanlık içinde olmadıklarını III. Antiokhos ve V. Philippos arasında da çatışma içermeyen anlaşma olduğunu vurgulamıştır. Ptolemaioslar bu saldırı durumunda Roma'dan yardım talep etmiş ve Philippos ile III.

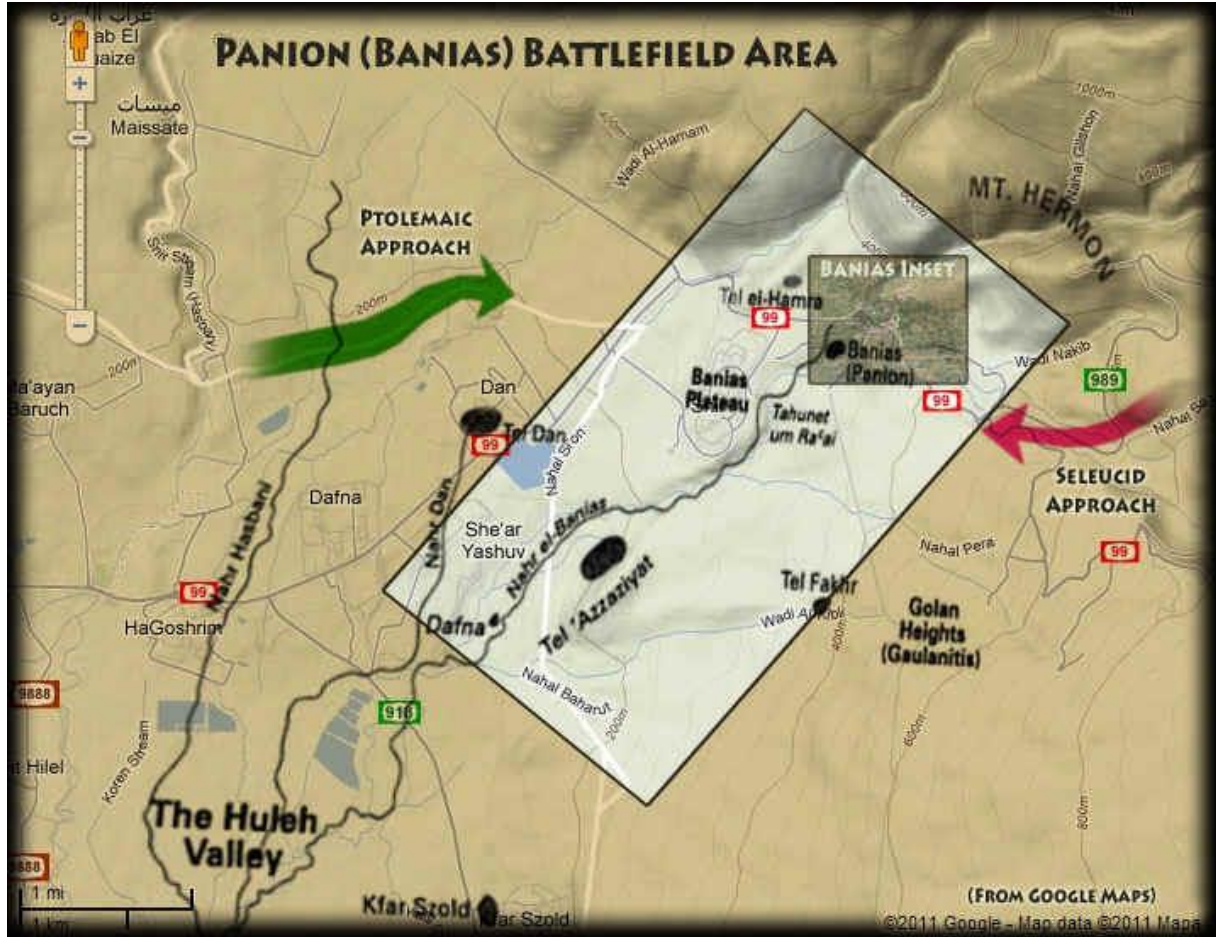
⁴¹⁵ Poly. XV. 25. 3-18; Austin 1981, 226.

⁴¹⁶ IV. Ptolemaios'un sevgilisi Agathoklea'nın kardeşi Agathokles Mısır'da isyan çıkarmıştır.

⁴¹⁷ Poly. III. 2. 8; XV. 20. 1-8; Liv. XXXI. 14. 5; Diod. XXVIII. 2. 1- 4. 1; App. *Mak.* 4. 1; Pomp. Trog. *prolog.* 30=Iust. XXX; Porphy. *Adv. Khr.* 45; Austin 1981, 151; ayrıca bk. Bell 2007, 61.

Antiochos'a Mısır'dan uzak durmaları için elçiler göndermişlerdir⁴¹⁸. Yine de MÖ. 202'de V. Philippos Ege Adaları, Karia ve Samos (Sisam Adası) ile ilgilenirken Antiochos ise Koile Suriyesi için ilerlemiştir.

Harita 3.2 Panion Savaşı

Kaynak: www.ancientbattles.com

MÖ. 202/1'de III. Antiochos, ilk olarak Filistin Sahilleri'ne girerek buranın valisi ve baş rahibi olan Thraseas oğlu Ptolemaios'un⁴¹⁹, MÖ. 219'da Theodotos ve Panaitolos'un

⁴¹⁸ Iust. XXX. 2. 8; 3. 3; XXXI. 1. 2; Val. Max. VI. 6. 1; ayrıca bk. Sherk 1984, 3. Konuyla ilgili olarak bk. Grainger 2010, 245.

⁴¹⁹ Thraseas oğlu Ptolemaios, Ptolemaios hanesine hizmet eden dört soy olmakla birlikte Pamphylia'da bulunan Aspendos kentinden ünlü bir aileye mensuptur. İlk üye Apollonios, Aspendos'tan Mısır'a katip ya da asker olarak getirilmiştir. Oğlu Aitos, bir süreliğine Kilikia'da Ptolemios konumunda vali olmuş ve Dağlık Kilikia'daki Nagidos (İçel-Bozyazı) yakınındaki Arsinoe (Çubukkoyağı Köyü) kentinin kurulmasında yarar sağlamıştır. Aitos'un oğlu Thraseas ise Kilikia ve Kıbrıs'ın valiliğini yapmıştır (bk. Jones – Habicht 1989, 317-46; Chaniotis 1993, 33-42). Thraseas oğlu Ptolemaios da Raphia Savaşı'nda yer almış, *phalaks* komutanlığı yapmış (Poly. V. 65. 3) ve 202'ye kadar Ptolemaios'un Suriye topraklarında vali olarak görev almıştır (Gera 1987, 63-73). Ayrıca bk. Grainger 2010, 251. Thraseas oğlu Ptolemaios, III. Antiochos'un tarafına geçtikten sonra III. Antiochos tarafından Filistin'de görevlendirilmiştir. Filistin'de Skythopolis'e yerleşen köylüler arasında anlaşmazlık çıkmış ve bunun çözülmesi için Ptolemaios kendisinin görevlendirilmesi için durumu III. Antiochos'a mektupla bildirmiştir (yazıt için bk. Piejko 1991b, 245-8; Austin 2006, 193; SEG XXIX. 1613 C-D). Yine her köyün kendi yöneticisi olmasına ve yöneticilerin kendi köylerini kayıt altına alarak bir köyden diğerine geçişin engellenmesine dair de bir yazıtta mevcuttur (yazıt için bk. Austin 2006, 193; SEG XXIX. 1613 F-G).

yaptığı gibi⁴²⁰ kenti Antiokhos III Megas'a teslim etmesi kralın sıradaki fethinin Gaza önlerine kadar ulaşmasını sağlamıştır⁴²¹. Polybios'a (XVI. 22a. 1-3) göre Gaza'yı yöneten Tlepolemos ve yerli halk, Suriye halkından daha cesur davranmasalar da birlikte hareket etmekteki kabiliyetleri ve küçük kahramanlıkları Ptolemaioslara karşı olan sadakatlerini göstermiştir⁴²². Bir yıldan daha fazla süren kuşatma sonucu kent ele geçirilerek Ptolemaios birliklerinden arındırılmıştır.

V. Ptolemaios topraklarını kaybetme korkusuyla Roma'ya elçiler gönderip yardım talep etmiştir⁴²³. Bunun üzerine Romalı elçiler V. Ptolemaios ve III. Antiokhos ile koşulları iyileştirmek amacıyla Hellas'dan yelken açmışlardır; fakat Seleukos kralı amaçlarına ulaşmakta oldukça yol kat ettiği için Roma'nın bu girişimi başarısız kalmıştır⁴²⁴.

Görsel 3.1 V. Ptolemaios

Kaynak: www.wildwinds.com

Gaza çarpışmasının ardından MÖ. 200'de III. Antiokhos Koile Suriyesi'ndeki Panium'a ilerleyerek Ptolemaios generali Skopas ile karşılaşmıştır⁴²⁵. Skopas'ın askeri gücü sol kanat ve süvari birlikleri yer seviyesinde kalırken tepede geri kalan atlı ve *phalanks* birlikleriyle sağ kanatta sıralanmıştır⁴²⁶. Antiokhos, büyük oğlu IV. Antiokhos'u küçük bir birlikle düşmanın komuta ettiği tepe ile meşgul olması için şafakta onu göndermiş ve III. Antiokhos geri kalan ordu ile ovanın iki yanından ayrılan ve kamp kurulan nehirden karşıya doğru geçerek bir kıyıya düşman hattının karşısına bir *phalanks* birliği, *phalanks*'in sol tarafına süvari birliğinin bir kısmını *phalaks*'in diğer tarafına da diğer kısmını yerleştirmiştir⁴²⁷. Küçük oğlu Antiokhos'u

⁴²⁰ Theodotos ve Panaitolos'un taraf değiştirmesi hakkında bk. Poly. IV. 37. 5; V. 40. 1-3; V. 62. 2; ayrıca bk. Grainger 2010, 251.

⁴²¹ Sefer için bk. Poly. XVI. 18. 2; 22a. 1-7. Ayrıca bk. Gera 1998, 20-34; Bell 2007, 63; Grainger 2010, 249-51.

⁴²² Errington 1989, 251; Grainger 2010, 250.

⁴²³ Polybios'a (XV. 20. 3-4) göre Kader Tanrıçası Tykhe (Τύχη) Romalıları uyarmış ve Roma, Ptolemaioslara yardım için III. Antiokhos ve V. Philippos'a elçiler göndermiştir. Diodoros'a (XXX. 2. 1) göre ise V. Ptolemaios Koile Suriyesi'ne giren III. Antiokhos'un atalarına ait topraklar olan Koile Suriye'sine girerek bu toprakları mahvettiğini ve bu yüzden kendisine karşı savaşaacağını belirtmiştir. Konuyla ilgili detaylı bilgi için bk. Eckstein 2005, 228-42.

⁴²⁴ Iustinus'a (XXXI. 1. 1-4) göre Romalı elçiler III. Antiokhos'a, babası IV. Ptolemaios ölürken son sözü krallığını korumayı tavsiye ettiği yetim V. Ptolemaios'un hâkimiyetine müdahale etmemelerini söylemişlerdir. Dikkate alınmayan elçiler, tekrar gittiklerinde ise yetim adına hiçbir şey söyleyemeyerek savaşla Roma halkının sorumluluğuna giren kentlerin önceki hallerine geri getirilmesi talimatını vermiştir. Konuyla ilgili ayrıca bk. Poly. XVI. 27. 5; ayrıca bk. Badian 1959, 82; Errington 1989, 261-70.

⁴²⁵ *Kutsal Kitap, Eski Antlaşma, Dan.* XI. 13-16; Poly. XVI. 18. 2- 19. 11; 39. 3; XXVIII. 1. 3; 5; Ioseph. *Ant. Iud.* XII. 132; Porphy. *Adver. Khr.* 46; Hieron. *Chron.* 145. 4 [1820]; ayrıca bk. Leuze 1923a, 192; Errington 1989, 252; Aperghis 2004, 24.

⁴²⁶ Poly. XVI. 18. 3-4; ayrıca bk. Grainger 2010, 258-9.

⁴²⁷ Poly. XVI. 18. 5-6.

ise diğer kıyıya zırhlı atlılara komuta etmesi için göndermiştir⁴²⁸. Daha sonra kral, *phalaks*'ın önüne belli bir mesafede filleri sıralamış; Fillerin arasına boşluk bırakarak okçu ve sapancıları yerleştirmiştir. Kendisi ise atı ve diğer piyade birlikleriyle fillerin arkasında dufmuştur⁴²⁹. Düşman birliğinin solunda olan ve tepede zırhlı birliği komut eden küçük oğul Antiokhos, ovada ve sol kanatta Aitolialıları komuta eden Airopos oğlu Ptolemios'un süvari birliğini takip ederek iki *phalanks* birliği ile karşılaşmış ikisiyle de çarpışmıştır. Ama fillerin atlarla çarpışmasının mümkün olmayacağını unutarak hafif silahlı askerler onun önüne siper almıştır.

İç kısımda olan *phalanks* Aitolialılar tarafından bastırılmış ve filler düşmanı oyalamak için iyi bir hizmet olmuştur. *Phalanks*'ın arkasında bunu nasıl olabildiği pek görülemez de ya da eğer öyle olsa da büyük bir hizmetti. İki *phalanks* karşılaşır karşılaşmaz bunlar arasında düşmandan dostu ayırt etmek filler için mümkün değildir⁴³⁰. Bu sırada Aitolia süvari birliği savaşta bu durumun dışında kalmıştır; çünkü fillerin görüntüsüne alışkın olmamakla birlikte başlangıçtan bu zamana geriye kalan süvari birlikleri sağ kanatta toplanmış, geri kalan süvari birliği sol kanatta yer almıştır. Mağlup olup Antiokhos tarafından kaçırılmışlardır. Süvari birliği bölümü *phalanks*'ın merkezindeki fillerden korkmuş ve kaçmışlardır. Böylece Skopas birlikleri olan *phalanks*'lar fillere ve süvari birlikleriyle çevrelenmiş kaçmak zorunda kalmışlar; savaş alanından en son ayrılan kişi ise Skopas olmuştur⁴³¹.

Porphyrios'a (*Adver. Khr.* 46) göre III. Antiokhos, Panium'daki savaştan sonra Suriye'nin bazı kentlerini iyileştirmiş ve Ürdün Nehri kıyısında yeniden bir savaş düzenleyerek Skopas'ı alt edip Yahudiye bölgesini de kontrol altına almıştır. Sidon'da 10.000 asker toplayarak orayı kuşatmış; bunun üzerine V. Ptolemaios, generalleri Airopos, Menokles ve Damoksenos'u göndererek Yahudiler'in (kendilerini krala teslim edip ona erzak temin ederek) Antiokhos'a yardımıyla Kudüs kalesine sıkıştırılan Skopas'ı kurtarıp kuşatmayı kırmalarını emretmiştir. Ama Skopas açlıktan bitap düşerek silahlarını bırakıp birlikleriyle ayrılmasına izin verilene kadar Antiokhos ona karşı saldırısına devam etmiş ve teslim olması için zorlamıştır⁴³². Bunun üzerine kent ele geçirilmiş ve MÖ. 198'e kadar Antiokhos III Megas Bataneaia, Samarya, Abila ve Gadara'yı (Kuzey İsrail'deki kentler) kontrol altına almıştır⁴³³. Sonunda atası I. Selukos'un ona tahsis edilen sınırlarına ulaşmıştır.

⁴²⁸ Grainger 2010, 258.

⁴²⁹ Poly. XVI. 18. 7-8.

⁴³⁰ Poly. XVI. 19. 1-3.

⁴³¹ Poly. XVI. 39. 3; XXVIII. 1. 3; Ioseph. *Ant. Iud.* XII. 132; Porphyr. *Adver. Khr.* 46; Hieron. *Chron.* 145. 4 [1820]; ayrıca bk. Errington 1989, 252. III. Antiokhos'un savaşı kazanması ile ilgili olarak bk. Derow 2005, 60 vd.

⁴³² *Kutsal Kitap, Eski Antlaşma, Dan.* XI. 15; Porphyr. *Adver. Khr.* 46

⁴³³ Poly. XVI. 39. 3-5; Ioseph. *Ant. Iud.* XII. 136.

Yahudilerin kuşatmada III. Antiokhos'a yardım etmeleri kralın onlara karşı minnet duygusunu arttırarak Kudüs denilen tapınağın orada yaşayan Yahudileri valisi Zeuksis'e mektup yazıp Lydia ve Phrygia bölgelerine yerleştirmiştir⁴³⁴.

3.2 III. Antiokhos'un Diğer ilişkileri: V. Philippos, Rhodos, Attalos I Soter ve Roma

Küçük Asya'da Torosların batısında kalan topraklarda Seleukos faaliyetleri sadece yerel olarak değil uluslararası politikalarda ve özellikle V. Philippos'un Ege Denizi'nin doğusu ve Küçük Asya'ya girme hevesi de bir ayırım olarak görmemesi gerekmektedir⁴³⁵. Seleukosların geniş bir alana yayılması başka güçlerin de kendi çıkarlarını korumasına ve belirli bir süre sonra onları karşı karşıya getirerek aralarında savaş veya anlaşma yapmalarına neden olacak durumlar olması muhtemeldi. Böylece Seleukoslar, Attalos, Rhodos, Makedonya ve Roma ile bir şekilde münasebete girmeleri de kaçınılmaz olmuştur.

Görsel 3.2 V. Philippos

Kaynak: www.wildwinds.com

V. Philippos'un Ege ve Küçük Asya'nın batısı ile ilgilenmesi, Rhodos ve I. Attalos için bir tehdit oluşturmuştur⁴³⁶. MÖ. 205'te Roma ve Aitolia Birliğine⁴³⁷ karşı yaptığı I. Makedon Savaşı (MÖ. 215-205) sonucunda imzaladığı Phoinike Anlaşması'nın (Mö. 205)⁴³⁸ ardından

Kiklad Adları⁴³⁹ ve Küçük Asya kıyıları boyunca deniz saldırısı için donanma hazırlayıp Giritlileri de Rhodos'a karşı destekleyerek Rhodos donanmasına da zarar vermek üzere bir temsilci de göndermiştir. V. Philippos'un amacı Ege'deki en büyük deniz gücüne sahip olan Rhodos donanmasını bertaraf edip büyük saldırılara girişmektir. Bu sırada III. Antiokhos'un politikası ise Girit ve Rhodos arasındaki barış için arabuluculuk yaparak⁴⁴⁰ Küçük Asya'nın kıyı kentlerindeki parçalanmaları önlemek olmuştur. Öyle ki kendisi de Küçük Asya'nın

⁴³⁴ Ioseph. *Ant. Iud.* XII. 148-53.

⁴³⁵ Walbank 1940, 108-37; Holleaux 1952, 211-335.

⁴³⁶ Walbank 1940, 108-37.

⁴³⁷ Hellas merkezinde Aitolia Bölgesi'nde (Thermos, Pleuron, Kalydon, Kallion) tepe ve vadilere yayılmış kabile ve kent birleşmeleriyle kurulan birliktir (Grainger 1999, 29). Birliğin kim tarafından kurulduğu kesin olamamakla birlikte Thebaili komutan Epaminondos olduğu bilinmektedir (Tod 1948, 137).

⁴³⁸ Phoinike Anlaşması için bk. App. *Mak.* 1. 4. Anlaşmanın ayrıntıları hakkında bk. Liv. XXXI. 1-9; Cass. Dio. Fr. LVII. 47. Konuyla ilgili olarak bk. Larsen 1937, 15-31.

⁴³⁹ Naksos, Paros, Delos, Santorini, Tinos, Sikinos, Anafi, Andros, Makronissos gibi adalardan oluşmaktadır.

⁴⁴⁰ III. Antokhos'un arabuluculuğu ve Girit-Rhodos savaşı için bk. Poly. XIII. 4. 2; 5. 1; XVIII. 54. 8; Diod. XXVII. 3; XXVIII. 1.

batısında hakimiyet kurarak Teos civarında Ionia'nın bir bölümünü kontrol altına almak istemiştir⁴⁴¹.

MÖ. 203/2'de V. Philippos Küçük Asya eylemlerinde bulunarak III. Antiokhos ile olan anlaşmalarını kullanmak istemiştir. Zeuksis'e hububat desteği sağlamasını ve kendisine destek birlik göndermesini rica etmiş; her ne kadar Zeuksis V. Philippos'a karşı bu eylemi yerine getirecek gibi görünmüş olsa da büyük bir yardımda bulunmamıştır⁴⁴². Zeuksis bir bakıma V. Philippos'u tehdit olarak gördüğü için onun hakkında olumlu şeyler düşünmemiştir. V. Philippos, Zeuksis'in hislerini bilmediği için yardım çağrısına karşılık geleceğini umarak beklemiştir. III. Antiokhos'un Zeuksis'in yaptığı bu durumdan haberi olmadığı gibi V. Philippos'a tam destek sağlamasa da ufak yardımlarda bulunmuştur⁴⁴³.

V. Philippos Ege kıyılarında eylemlerini gerçekleştirirken yaptıkları Seleukosların eylemleriyle örtüşmemiş ve iki kral da gerginlik yaratmamak adına karlı çıkmak istedikleri için anlaşma yapmışlardır. O sıralarda gerek iç isyanlar gerekse IV. Ptolemaios'un ölümü üzerine Mısır zayıflamış ve böylelikle iki kralın da amaçlarını destekleyen duruma zemin hazırlanmıştır. Polybios'a (III. 2. 8) göre IV. Ptolemaios'un ölümü üzerine III. Antiokhos ve V. Philippos, Ptolemaios topraklarını parçalamak için anlaşma yapmış ve Philippos, Samos, Karia ve Ege Adalarını alırken III. Antiokhos ise Koile Suriyesi'nden Fenike'ye kadar ilerleme istemiştir. Polybios iki kralı da acımasızca eleştirirken⁴⁴⁴ Livius da Ege'deki faaliyetlerinden istediği sonucu alamayıp IV. Ptolemaios'un toprakları için saldırıya geçtiğini vurgulamıştır⁴⁴⁵. Appianos'a göre IV. Ptolemaios'un ölmediğini ve V. Philippos ve III. Antiokhos arasındaki anlaşmanın ise daha sonraki bir tarihte gerçekleştiğini belirtmiştir⁴⁴⁶.

Görsel 3.3 I. Attalos, MÖ. 241-197

Kaynak: www.forumancientcoins.com

Bu iki kral arasındaki anlaşmanın varlığına dair antik kaynakları destekleyen modern araştırmacılar da olmuş ve buna destek vermişlerdir⁴⁴⁷; ama bunun tam tersi olarak D. Magie (1939, 32-44), Seleukos – Makedon Birliği'nin Roma'yı harekete

⁴⁴¹ Ma 1999, 74.

⁴⁴² Poly. XVI. 1. 8-9.

⁴⁴³ Ma 1999, 75; Eckstein 2008, 168.

⁴⁴⁴ Poly. XV. 20. 1-8.

⁴⁴⁵ Liv. XXXI. 14. 5. ayrıca bk. Pomp. Trog. *prolog.* 30; App. *Mak.* 4. 1; Diod. XXVIII. 2. 1-4. 1; Porphy. *Adver. Khr.* 45;

⁴⁴⁶ App. *Syr.* 3.

⁴⁴⁷ Holleaux 1935, 320-2; 328-30; Schmitt 1964, 235-261; 301.

geçirmek için Rhodos uydurması olarak anlaşmanın ortaya atıldığını vurgulamaktadır. Zira Rhodos'un Makedon Kralı ile Seleukos Kralının aynı anda bir araya gelip Roma'ya karşı durmasını savunmasının olanaksız olduğunu belirtmiştir. Çünkü Magie, MÖ. 202-200 yıllarında V. Philippos'un Ege'nin doğusunda III. Antiokhos'un Koile Suriyesi'nde eylemde bulunmaları birbirinden farklı eylemler olduğundan ikisi arasındaki anlaşmanın varlığını ileri sürmenin yersiz olduğunu vurgulamıştır.

V. Philippos ve III. Antiokhos arasında yapılan anlaşma her iki tarafın çıkarı için yapılmış olsa da birtakım olumsuz sonuçları da beraberinde getirmiştir. Seleukosların Karia'nın batısına ilerlemesi sekteye uğramış ve Polemaiosların Küçük Asya'daki topraklarını paylaşma konusunda anlaşma sonucu Karia'ya da yayılması I. Attalos ve Rhodos'un işine gelmeyerek herhangi bir saldırı gerçekleştirememiştir⁴⁴⁸. Rhodos ve I. Attalos ise, Seleukosların anlaşma içinde olduğu birine saldırmayı göze alamamışlardır.

V. Philippos, Karia civarında eylemlerini gerçekleştirirken III. Antiokhos'un da yönetiminde bulunan kıyı kentlere müdahale edip kendi himayesi altına alma durumu varken böyle bir girişimde bulunmamıştır. Bunun nedeni I. Attalos'a karşı harekete geçtiğinde Zeuksis'ten aldığı yardım sonucu oluşan müttefikliğin yakınlığı ve bölge hakkında her türlü zeminin oluşması için açık kapı bırakma taraftarı olmuştur.

III. Antiokhos'un Küçük Asya'nın batısı ile ilgilenirken ilgisini bir anda Suriye'ye çevirmesi kralın birlikleriyle MÖ. 217'de yarım kalan seferini tamamlamak üzere bölgeye ikinci bir girişim yapmasına neden olacaktır. III. Antiokhos'un Ptolemaioslarla yaptığı savaş sonucu Gaza kenti Seleukos hakimiyetine girmiştir⁴⁴⁹. MÖ. 202-197 yılları arasında sürekli gerginliklerle geçen sürede V. Suriye Savaşı aralıklarla devam etmiştir. MÖ. 200'de yapılan Panium zaferi de Seleukoslara Koile Suriyesi'nin tamamının ele geçtiğinin de belirtisi olmuştur⁴⁵⁰. İki kral arasında sürekli yazışmalar da yapılarak siyasi meseleler üzerinde durulmuştur⁴⁵¹. III. Antiokhos Doğu Seferi'ni gerçekleştirip Ptolemaioslar ile ilgili sorunları ortadan kaldırıp o bölgenin güvenliğini sağlayarak batı seferi için hazırlıklarını yapmaya başlamıştır.

V. Philippos Seleukoslarla yapmış olduğu anlaşma uyarınca MÖ. 202'de Ege ve Propontis'i egemenliği altına almaya çalışırken Lysimakheia, Kalkhedon, Khios (Sakız) ve

⁴⁴⁸ Ma 1999, 75.

⁴⁴⁹ Savaş detayları için bk. Poly. XVI. 18. 2; 22a. 1-7; ayrıca bk. Errington 1989, 251.

⁴⁵⁰ *Kutsal Kitap, Eski Antlaşma, Dan.* XI. 13-16; Poly. XVI. 18. 2- 19. 11; 39. 3; XXVIII. 1. 3;5; Ioseph. *Ant. Iud.* XII. 132; Porphy. *Adver. Khr.* 46; Hieron. *Chron.* 145. 4 [1820]; Leuze 1923a, 192; Errington 1989, 252; Aperghis 2004, 24.

⁴⁵¹ Austin 1981, 152; 2006, 192.

Thasos (Taşoz) adalarını ele geçirmiştir. MÖ. 201'de Pergamon Krallığı'na saldırılar düzenleyen V. Philippos Thebe (Edremit Ovası)'den Güney Karia'da Knidos'a (Datça) kadar olan kentleri ele geçirmiştir⁴⁵². Bu sırada fetihlerin devam edebilmesi için ordu masraflarını da Küçük Asya'da istila ettiği kentlerden temin ederek eylemlerini sekteye de uğratmamıştır⁴⁵³.

V. Philippos'un giderek güçlenmesi ve çoğu sahil kıyı kentlerini ele geçirmesi Rhodos halkının Makedonlara karşı tavır almalarına neden olmuştur. Philippos'un elçisi Rhodos tiyatrosunda kralı savunarak konuşurken onun cömertliğinden bahsetmiştir⁴⁵⁴. Hatta Kioslulara (Gemlik) karşı gösterdiği saygıyı da vurgulamıştır. Bu sırada Kios'tan gelen bir haberci *pyrtaneion*'da konuşarak Kios halkının buna inanmayacağını; çünkü Khiosluları esir alıp kentteki acımasızlıklarını anlatmıştır. Bunun ardından Rhodos onu düşman olarak görmüş ve aynı şekilde Aitolia Birliği tarafından da eşit bir şekilde nefret edilmiştir. Aitolia Birliği ile kısa süre önce antlaşma yapmış; Lysimakheia, Kalkhedon ve Kios Aitolia Birliğiyle dost olarak müttefiklik yapmıştır. Fakat Philippos, Lysimakheia ve Kalkhedon'u zor kullanarak bu müttefiklikten ayırmış ve Kios'u ele geçirip köle statusüne düşürmüştür⁴⁵⁵. Aitolialılar Roma'ya bir elçi göndererek yardım istemiş ama umduklarını bulamamışlardır⁴⁵⁶. I. Prusias da V. Philippos'un bu davranışından memnun kalmamıştır. Bithynia kralı şimdiye kadarki politikasında Makedon kralı tarafından emellerine ulaşmış; Kios ele geçirildikten sonra ise I. Prusias'a bir pay düşmemiş hatta kenti terk etmek zorunda kalmıştır. Bu konu hakkında Makedon kralına kızgın olsa da bu durum hakkında ses çıkarmamıştır⁴⁵⁷.

V. Philippos'un yükselişine karşın I. Attalos, Rhodos, Kyzikos ve Byzantion ile müttefiklik yapmışlardır. MÖ. 201'de Samos'a doğru kıyı boyunca yelken açan Philippos amacından sapmayarak ilerlerken I. Attalos ve Rhodos donanmaları Lade Adası açıklarında ona saldırmış ve donanmanın sağ kanadında I. Attalos bulunurken diğerinde de Rhodos yer almıştır⁴⁵⁸. Bu savaşta V. Philippos, I. Attalos ve Rhodos'u bozguna uğratmışlardır. Bununla

⁴⁵² Polybios'a (XVI. 1. 3-7) göre, kralın ele geçirdiği kentler arasında Nikephorion (Athena Tapınağı), Thyateira (Akhisar) ve Khierakome (Beyoba) gibi kentler de yer almaktadır. Konuyla ilgili olarak ayrıca bk. Diod. XXVIII. 5. 1; Liv. XXXI. 27. 4.

⁴⁵³ V. Philippos ve askerleri Küçük Asya'ya geçtiklerinde ordunun erzağını Magnesia halkı karşılamıştır bk. Poly. XVI. 24. 9.

⁴⁵⁴ Poly. XV. 23. 1-3.

⁴⁵⁵ Poly. XV. 23. 4- 7.

⁴⁵⁶ App. Mak. 4. 2.

⁴⁵⁷ Poly. XV. 23. 8-10.

⁴⁵⁸ Poly. III. 3. 2; XVI. 2. 1-7; 14. 5-15. 8; XVIII. 2. 2; Liv. XXXI. 14. 4; XXXII. 33. 5; XXXIII. 3. 3; ayrıca bk. Tac. Ann. XII. 62; Gyllius Cons. I. 1; Magie 1950, 14 dn. 39.

birlikte kısa süre sonra V. Philippos ile Khios Adası (Sakız Adası) önlerinde yeniden çarpışmaya girerek kralı yenilgiye uğratmışlardır⁴⁵⁹.

V. Philippos Khios savaşı ardından geri dönüşte Thasos Adası'na uğrayarak burayı da yine bir ihanet sonucu öğle vakti ele geçirmiştir. Kent her ne kadar arkadaş canlısı olsa da kent halkını köleleştirmiştir⁴⁶⁰. Thasosluların, Philippos kentte garnizon bırakmazsa, onları vergiden muaf tutarsa ve halk kendi yasalarına göre yönetilirse krala teslim olacaklarını söylemeleri üzerine Philippos bu durumu kabul etmiş ve herkes onu alkışlayarak kente kabul etmiştir⁴⁶¹.

Makedon Kralı, Khios yenilgisinin ardından Pergamon Krallığı üzerine ilerlemeyi düşünmüştür. Attalos birlikleri tarafından püskürtülen V. Philippos'un saldırısı umduğu gibi ilerlemeyince kral, kent merkezinden uzak bir mesafe tutulmuştur. Bunun ardından kent dışındaki heykel ve altınlar ile Nikephorion'a (Athena tapınağı) zarar vererek tapınak heykellerini mahvetmiş ve Makedon Kralı çok az ganimetle ayrılmıştır⁴⁶².

Philippos'un diğer bir seferi Küçük Asya'nın güneybatı bölümüne yöneliktir. Pergamon seferinin ardından ilk olarak bağımsız kentler olan Knidos ve Kos (İstanköy Adası) üzerine ilerlemiştir⁴⁶³. Rhodos'un hakim olduğu bölgelere saldırmakla işe başlayan Makedonya kralının Prinassos Kalesi'ni (Milet ve Iasos arasında yer alır) kuşatıp buradan Nisyros Adası'na (Nisiros) geçerek burayı da ele geçirmiş olma ihtimali de düşünülebilir⁴⁶⁴. Rhodos Peraia'sının büyük çoğunluğunu fetheden V. Philippos, Marsyas Vadisi içinden Tralleis-Physkos yolundan ilerleyerek Iasos, Bargylia ve Kildara'ya sefer düzenleyip bu kentleri egemenliği altına almıştır⁴⁶⁵. Theangela ve Latmos Herakleiası'nı (Kapıkırı Köyü) da ele geçirerek buraya iki memur atamıştır⁴⁶⁶.

V. Philippos, Antiokhos III Megalos ile yaptığı anlaşma uyarınca MÖ. 202-200 yılları arasında Küçük Asya'nın güneybatısında pekçok sefer girişiminde bulunarak Karia bölgesini hakimiyeti altına almış; üst düzey memurlarını bu bölgedeki kentlere atamış ve yerel

⁴⁵⁹ Poly. III. 3. 2; XVI. 2. 1-7; 14. 5-15. 8; XVIII. 2. 2. Plut. *Mor.* 245b-c; ayrıca bk. Ma 1999, 76. Savaş hakkında daha detaylı bilgi ve savaşta kullanılan gemiler hakkında bk. Poly. XVI. 2-8.

⁴⁶⁰ Poly. XV. 24. 1.

⁴⁶¹ Poly. XV. 24. 2-3.

⁴⁶² Poly. XVI. 1. 1-9.

⁴⁶³ Holleaux 1952, 273-6; Sherwin-White 1978, 120-24; 124-128; Ma 1999, 77 dn. 90.

⁴⁶⁴ Poly. XVI. 11. 1-5; Frontin. *Strat.* III. 8. 1; App. *Mak.* 4. 1; Polyain. *Strat.* IV. 18. 1 "*Philippos*"; ayrıca bk. Thompson 1971, 618.

⁴⁶⁵ Iasos ve Bargylia'nın ele geçirilmesi hakkında bk. Poly. XV. 12. 1-11; XVIII. 8. 9; Liv. XXXIII. 18. 19; XXXIV. 32. 5. Kildara için ayrıca bk. Robert 1983, 187.

⁴⁶⁶ Theangela için bk. Descat 1997, 411-3; Reger 1999, 87; Latmos Herakleiası (Kapıkırı Köyü) için bk. Pugliesse-Carratelli 1987, 122-3; Wörrle 1988, 433-4.

memurlukları da Makedonlar üstlenmiştir⁴⁶⁷. Maiandros Vadisi'nden Keramos (Gökova) Körfezine kadar, Seleukosların elinde tuttıkları Mylasa, Rhodos Peraiasi'nın (Rhodos Adası karşısındaki topraklar) çoğu ve Stratonikeia'daki Marsyas Vadisi'ne kadar olan Karia topraklarına hakim olmuştur. Ama I. Attalos ve Rhodoslular, V. Philippos'un bu ilerleyişine engel olmak için onu Bargylia Körfezi'nde sıkıştırmışlar ve onun hayatı bir kurdun hayatı nasılsa öyle bir duruma indirgenmiştir⁴⁶⁸. I. Attalos ve Rhodos bu durum karşısında Roma'dan yardım istemişlerdir⁴⁶⁹. Ancak Mylasa, Alabanda ve Menderes kenarındaki Magnesia kentlerini erzak temini için ya kandırmaya ya da gözlerini korkutmaya çalışan Philippos amaçlarından sapmamıştır. Öyle ki Magnesiialıların Myos kenti (Avşar Kalesi) Makedon ordusuna giyecek tedarik ederek onlara imkânlarını sunmuştur⁴⁷⁰.

MÖ. 200'lerin başında V. Philippos yönünü Hellas'a çevirmiştir. Hellas'a varınca Atinalılara karşı bir düşmanlık ortaya çıkmıştır⁴⁷¹. Trakya'da bir ordu toplayan Philippos, Maroneia'yı (Maroneia) kuşatarak Kypsela (İpsala), Doriskos (Fer) ve Serrheon'u (lokalize edilememiş) almış; Trakya ve Khersonessos (Gelibolu Yarımadası)'taki pekçok kentin düşmesine neden olmuştur⁴⁷². Kallipolis (Gelibolu) ve Madytos (Eceabat) ihanet sonucu ele geçmiş; Abydos kenti kralın elçilerini kabul etmeyerek kapılarını kapatmış, zorlu bir kuşatma sonucu kent zapt edilmiştir⁴⁷³. Sahil boyunca ilerleyerek Kuzey Ege kıyılarında ele geçen kentler de önceden Ptolemaioslar hakimiyetinde olan kentlerdi.

Görsel 3.4 Antigonos III Doson

Kaynak: www.forumancientcoins.com

V. Philippos'un Karia'ya yaptığı sefer aslında doğrudan Ptolemaioslara karşı değildir. Samos, Halikarnassos ve Myndos (Gümüşlük) gibi kentler Ptolemaioslara ait olsa da Philippos'un bu kentlere yaptığı seferin amacı III. Antiokhos'un

atalarına ait Seleukos topraklarını ele geçirmek olduğu gibi Philippos da bu amacı benimsemiştir. Çünkü atası Antigonos III Doson'un ele geçirdiği yerler kendisine ait olduğu

⁴⁶⁷ Panamara'daki memurlar için bk. *I.Stratonikeia* 4.

⁴⁶⁸ Poly. XVI. 24. 4; ayrıca bk. Walbank 1967, 531.

⁴⁶⁹ Poly. XVI. 24. 3; Liv. XXXI. 1.6- 3. 6; XLV. 22. 1; App. Mak. 4. 2. 1; Iust. XXX. 3. 5.

⁴⁷⁰ Poly. XVI. 24. 9.

⁴⁷¹ Liv. XXXI. 14. 6-10. App. Mak. 4. Flor. *Epit.* I. 23.

⁴⁷² Poly. XVI. 29. 3. Khersonessos'taki Elaios (Çanakkale Boğazı'nın güney ucunda) ve Alopekonneos kentleri gönüllü bir şekilde V. Philippos'a teslim olmuştur.

⁴⁷³ Kuşatma detayları için bk. Liv. XVI. 29-35.

için bu bölgeye yeniden sefer düzenleme amacı ortaya çıkmıştır⁴⁷⁴. Fakat V. Philippos'un diğer güçlerle mücadeleleri göz önüne alındığında kendisinin atadan kalma yerleri geri alma durumu herhangi bir yazılı kaynakta belirtilmemiştir. Polybios'a (XVIII. 1. 1-10) göre, Romalılarla Nikaia (İznik)'da yapılan görüşmeler uyarınca V. Philippos'un atadan kalma yerler hakkında bir talepte bulunmadığı açıktır.

V. Philippos'un Küçük Asya'daki seferi antik yazarların verdiği bilgiler dışında Hellen kentlerine ait epigrafik belge daha fazla bulunmuş olsaydı III. Antiokhos'un Küçük Asya Seferi'nde olduğu gibi daha fazla bilgi edinilebilirdi. Bu belgelerden birisi olan Euromos'taki yazıt kral Antiokhos'a bağlılığını bildirerek yeni adını Philippeis olarak değiştirmesi de Makedon ordularına sadakatlerini bildirmektedir⁴⁷⁵.

Küçük Asya, V. Philippos, III. Antiokhos, I. Attalos ve Rhodos'un politik çıkarlarını öne sürece bir ortam haline gelmiştir. Bu dört büyük güç kendi çıkarlarını koruyacak şekilde davranmıştır. Seleukoslar Küçük Asya seferindeyken Suriye'deki gelişmeler sonucu rotasını güneye çevirmiştir. Rhodos MÖ. 201 yılı itibarıyla kaybettiği toprakları geri alma mücadelesi içine girmiştir. Her ne kadar I. Attalos'tan V. Philippos'a karşı yardım istemiş olsa da gelen yardım başarı sağlayacak şekilde olmamıştır.

Küçük Asya'daki faaliyetleri neticesinde zarara uğrayan I. Attalos ve Rhodoslular son çare olarak Roma'ya başvurmuşlardır⁴⁷⁶. V. Philippos'un III. Antiokhos ile anlaşma yaparak Ptolemaiosların Anadolu ve Avrupa'daki toprakları ile Kiklad Adaları'na saldırması kendisini Roma'ya düşman etmesine neden olmuştur⁴⁷⁷. Öyle ki Akdeniz havzasındaki egemenliğini de başkasına vermek istemeyen Roma herhangi bir sorunla karşılaşmamak için V. Philippos ile görüşme yapmak istemiştir⁴⁷⁸. MÖ. 200 yılında Roma, V. Philippos'a elçi göndererek ona ultimatoom vermiş ve herhangi bir Hellen kenti ile savaşmamasını; Ptolemaioslara ait topraklara saldırmayarak I. Attalos ve Rhodos'a verdiği zararları ödemek için tazminat hususunda zorluk çıkarmamasını, eğer böyle yaparsa barış yapılacağını ama buna uymayı reddederse Roma ile savaşa gireceğini bildirmiştir⁴⁷⁹. V. Philippos, Roma'nın sözlerini dikkate almayarak saldırılarına da devam etmiştir. Bu yıl içerisinde Abydos, Bargylia ve

⁴⁷⁴ Schmitt 1964, 243-5; Ma 1999, 78.

⁴⁷⁵ Errington 1986, 1-7; Gauthier 1987, 294; *SEG* XXXVI. 973; Ma 1999, 338 no. 29: “βασιλευόντων Ἀντιόχου καὶ Ἀντιόχου τοῦ υἱοῦ εἰ καὶ ῥ' Ἐπιφάνου ἐπὶ τοῖσδε συνέθεντο Ζεῦξίς τε ὁ ἀπολελειμμένος ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀντιόχου ἐπὶ τῶν ἐπιτάδε τοῦ Ταύρου πραγμάτων καὶ Φιλιππεῖς διὰ τῶν ἀποσταλέντων πρεσβευτῶν παρὰ τῆς πόλεως Ἀνδρονόμου Σωτάδου, Ἀντιόχου Χένωνος ἐφ' ὅτι ἔσονταί Φιλιππεῖς φίλοι καὶ σύμμαχοι Ἀντιόχου τε τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐγγόνων αὐτοῦ καὶ συντηρήσουσιν τὴν τε φιλίαν καὶ συμμαχίαν εἰς ἅπαντα τὸν χρόνον ἀδόλως καὶ ἀπ[ρο]φ[ασί] [στωσ —]”.

⁴⁷⁶ Poly. XVI. 24. 3; *Iust.* XXX. 3. 5.

⁴⁷⁷ Poly. XVI. 1. 8-9; 24. 1; XXXI. 14. 5; *App. Mak.* 6; ayrıca bk. Scullard 1980, 252.

⁴⁷⁸ Görüşme hakkında detaylı bilgi için bk. Liv. XXXI. 6-8. 1.

⁴⁷⁹ Poly. XVI. 34. 3-4.

Atina'ya karşı sefer düzenleyen V. Philippos'un Roma ile savaşmayı göze aldığı oldukça açıktır⁴⁸⁰.

V. Philippos Roma'nın uyarılarını dikkate almayıp kendince hareket etmesi üzerine Roma, halkının ve Hellen kentlerinin desteğini alarak Makedonlara savaş ilan etmiştir⁴⁸¹ (II. Makedon Savaşı MÖ. 200-196). Romalı komutan T. Quinctius Flaminius önderliğinde Roma ordusu Makedon birlikleriyle karşı karşıya gelmeden önce iki komutan Aous Nehri (Adriyatik Denizi'ne dökülen güney Illyria nehri) civarında görüşmeler yapmıştır. Fakat V. Philippos, Roma'ya verdiği ilk ultiatomun hala geçerli olduğunu ve onların istediğini yapmayacağını belirtmiştir⁴⁸². Flaminius durumun başka türlü çözülemeyeceğini anlayınca V. Philippos ile savaşa girişmiş ve ilk çarpışmada V. Philippos'un kuvvetleri etkisiz hale getirilmiştir⁴⁸³ (MÖ. 198). Philippos böyle bir yenilgiyi beklememiş ve artık durumun son derece ciddi olduğunu farkına varmıştır. Roma, Hellen kentlerinden ve Batı Anadolu'dan V. Philippos'u çıkarmak istiyordu. Roma'nın yanında savaşan Akhaia Birliği, I. Attalos, Rhodos ve Byzantion savaş sonrası Makedon kralıyla görüşmelerde de mevcuttu. Bu görüşmeler uyarınca ;

⁴⁸⁰ Abydos (Nara): Diod. XXVIII. 6. 1; Bargylia: Polyain. *Strat.* IV. 18. 2; Atina: *Zon. Epit. Hist.* IX. 15c.

⁴⁸¹ Cicero *Leg. Man.* VI. 14; Liv. XXXI. 7. 1-8; XXXVI. 3. 9; Flor. *Epit.* I. 23. 4-5; App. *Mak.* 2. 1; Paus. I. 36. 6; Ampel. XLIV. 2 Iust. XXX. 3. 6; Fest. *Brev.* VII. str.2; Eutr. IV. 1. 1; Oros. *hist.* IV. 20. 1; *Zon. Epit. Hist.* IX. 15a-b.

⁴⁸² Diod. XVIII. 11. 1; Liv. XXXII. 10. 1-12; App. *Mak.* 5; *Syr.* 30a; ayrıca bk. Errington 1989, 264.

⁴⁸³ Ennius *Ann.* 327-332; Poly. XVIII. 23. 4; XXVII. 15. 2; Diod. XXX. 5. 1; Liv. XXXII. 111-13.1; XXXVI. 17. 3-6; Frontin. *Strat.* II. 13. 8; Plut. *Flamm.* IV. 4-V. 2; Flor. *Epit.* I. 23. 10; App. *Mak.* 6; *Zon. Epit. Hist.* IX. 16a-b.

Harita 3.3 Makedonya ve Ege MÖ. 200-196

Kaynak: en.wikipedia.org

I. Attalos için; V. Philippos'tan Khios Savaşı'nda ele geçirdiği gemileri ve tutsakları geri vererek I. Attalos'a verilecek tazminat sorununu ise tarafsız bir hakem tarafından değerlendirileceği⁴⁸⁴;

Rhodos için; Kralın Rhodos Peraiasını terk ederek Iasos, Bargylia, Pedasos ve Euromos'taki garnizonlarını çekmesini⁴⁸⁵, Perinthos'un boşaltılmasını ve Byzantion ile sympoliteia (συμπολιτεία= birkaç ülkenin oluşturduğu birlik) yapmasına izin verilmesini⁴⁸⁶, Sestos, Abydos ve Kalkhedon'u terk ederek Küçük Asya'daki ticaret noktalarını tek etmesi⁴⁸⁷;

Roma ise IV. Ptolemaios öldükten sonra ele geçirdiği tüm kentlerden çekilmesini istemişlerdir⁴⁸⁸. Bu görüşmeler de başarısız olunca savaş yeniden patlak vermiştir.

⁴⁸⁴ Liv. XXXIII. 30. 5.

⁴⁸⁵ Liv. XXXIII.30. 3; 11.

⁴⁸⁶ Poly. XVIII. 2. 4; Liv. XXXII. 33; XXXIII. 30. 4; ayrıca bk. Larsen 1936, 344.

⁴⁸⁷ Liv. XXXIII. 30. 1-3.

⁴⁸⁸ Poly. XVIII. 1. 1-10.7; Liv. XXXII. 32. 1-36. 10; Plut. *Flamm.* V. 6-8; *mor.* III. 197a: *Regum et Imperatorum Apophthegmata*; App. *Mak.* 8. 1; Iust. XXX. 3. 7-10; Zon. *Epit. Hist.* IX. 16d.

MÖ. 197 yılında Kynoskephalai Savaşı'nda (Thebai kenti yakınında bir yer) Flamininus⁴⁸⁹ ve müttefikleri, V. Philippos ile karşı karşıya gelerek Makedon kralının bozguna uğramasıyla sonuçlanmıştır⁴⁹⁰.

Plutarkhos'a (*Flamm.* VIII. 1-5) göre çarpışma gecesini yağmurun eşlik ettiği şiddetli fırtına varken ertesi sabah da şafağın erken saatlerinde çevredeki insanların bile birbirini göremediği karanlıktan dolayı yeryüzüne inen bulutlardan oluşan sis geceyi kaplamıştı. Nemli ve ılıman bir gecenin ardından bulutlar sise dönüşerek tüm ova derin bir karanlığa bürünmüştü. Havanın yoğunluğu yüksekten zemine doğru inerek iki kamp arasına yayılmıştır. Gün ilerleyince zemin görüntüden dolayı gizlenmişti. Taraflar pusu kurma amaçlı birliklerini dağıtarak Kynoskephalai (=Köpek başları [Κυνός κεφαλαί]) mevkiine yakınına çarpışmak için ilerlemişlerdir. Tepenin keskin zirveleri bir uçtan diğer uca uzanırken onların şekil benzerliğinden dolayı bu ismi almıştır. Savaş alanında olmak zor olduğu için her birlik kamplarından yardım isteyerek zaman zaman geri çekilmiştir. En sonunda hava sisten arınınca durumu görebilen birlikler askerlerini toplamaya başlamıştır⁴⁹¹.

Sağ kanatta Philippos'un Roma birliği karşısında üstünlüğü mevcutken Flamininus yenilen kanadından umudu kesmişken diğer kanada ilerleyerek Makedon birliğine saldırmıştır. Philippos'un sol kanadının bir kısmı tepede yayılmış halde parçalanmış; sol kanattaki Makedon birliklerinden olan diğer kısım da kaçarken bunların peşine düşen Romalılar, savaştan diğer düşman birliklerin arasına girmiştir. Makedon ordusu yenilgiye uğrayarak 8000 Makedonyalı'dan daha az olmayan birlik ölmüş ve 5000 asker de esir alınmıştır⁴⁹².

V. Philippos, Flamininus ile yaptığı savaşta yenilmesi üzerine anlaşma yapmak zorunda kalmıştır. V. Philippos'un geri dönmesini, Hellas'tan uzak durmasını, 1000 *talanta* savaş tazminatı vermesini öngörmüşlerdir. I. Attalos, Rhodos, Akhaia ve Aitolialılar'ın isteklerini yerine getirerek 10 gemi hariç diğerlerini bırakmasını sağlamışlardır. Makedon kralı ile karşılıklı saldırmazlık maddeleri eklenip bunun garantisini göstermek amacıyla kralın oğullarından biri olan Demetrios'u rehine olarak hizmet etmesi için bırakmasını şart

⁴⁸⁹ Titus Quinctius Flamininus, MÖ. 205 yılında *propraetor*, 203'te *aedilis curulis*, 199'da ise *quaestor* olmuştur. *Consul* unvanını da 198 yılında almıştır.

⁴⁹⁰ Anth. *Graec.* VII. 247; Ennius *Ann.* 333-42; Poly. XVIII. 20. 2-27. 7; Liv. XXXIII. 6. 8- 10. 10; XXXIII. 39; XXXV. 48. 12-13; Strab. IX. 5. 20 c 441; Plut. *Flamm.* VII. 4-IX. 4; XXIII. 6; App. *Syr.* 2; Paus. VII. 8. 7; Iust. XXX. 4.5-16; Euseb. *Chron.* 243b; Oros. *Hist.* IV. 20. 5-9; ; Zon. *Epit. Hist.* IX. 16i. Konuyla ilgili ayrıca bk. Seager 1981, 109.

⁴⁹¹ Flamininus'un birlikleri 20.000 piyade, 2000 hafif silahlı piyade, 2.500 süvari, 20 savaş fili bulurken 24.500 asker toplamıştır. Philippos'un ise 16.000 *phalanx*, 4000 hafif silahlı piyade, 5000 ücretli asker ve müttefik birlikleri (Girit, İlyria, Trakya) , 2000 süvari birliği de toplayarak 27.000 askeri olmuştur, konuyla ilgili bk. Liv. XXXIII. 3-4.

⁴⁹²Poly. XVIII. 27. 6; Plut. *Flamm.* VIII. 5; Liv. XXXIII. 10.

koşmuşlardır⁴⁹³. Flamininus'un Makedon kralından bu isteği gelecekte bu topraklarda söz sahibi olacağı izlenimini de vermektedir⁴⁹⁴.

Küçük Asya'da önemli mücadeleler veren V. Philippos'un, Roma karşısında yaşadığı hezimet kraliyet otoritesinde büyük bir sarsıntıya neden olmuştur. Roma ile yapılan anlaşma sonucu yaşadığı kayıplar ve Küçük Asya'dan çekilmesi bu bölgede bir otorite boşluğunun yaşanmasına neden olurken Roma'nın bu bölgeye müdahalesi gerçekleşmemiştir. Roma'nın III. Antiokhos'a karşı düşman olan Hellen kralları ve kentlerine özgürlük bahşetmesi onları kendi yanına çekmesine olanak sağlamıştır⁴⁹⁵. Bu durum Antiokhos III Megas'ın dikkatini tekrar Küçük Asya'ya yöneltmesine neden olmuş ve Roma ile kaçınılmaz bir mücadele sürecine girmiştir.

3.3 Antiokhos III Megas'ın Batı Seferi (II. Küçük Asya Seferi) (MÖ. 198-193)

Makedon kralı, Roma ile mücadele ederken III. Antiokhos Suriye'de Ptolemaioslara karşı mücadele etmiştir. Seleukos kralı, Suriye'deki egemenliğini kontrol altında tutarken seferlere çıkıp krallığındaki otoriteyi sağlam tutmaya çalışmıştır. V. Philippos'un II. Makedon Savaşı'nda (200-196) Roma'ya yenilmesinin ardından Küçük Asya'yı boşaltması, 5. Suriye Savaşı'nın ardından Ptolemaios yönetimine de üstün gelen III. Antiokhos'un, Küçük Asya seferine yeniden heveslenmesine ve bıraktığı işe geri dönmesine neden olmuştur.

Antiokhos V. Suriye Savaşı'nda Ptolemaiosları yenmesi üzerine ele geçirdiği yerler olan Koile Suriyesi'nde ve Iudaia'da Skopas'ı bırakıp daha sonra buraları, kızı Kleopatra'yı, V. Ptolemaios ile nişanlayarak tamamen çeyiz olarak almış; ama Mısır'ı her ne kadar çok istese de kızının eşini daha çok desteklemesinden dolayı burayı Seleukos Krallığı'na dahil edememiştir⁴⁹⁶.

Artık güç olarak doğuda; sınırları, Suriye Ovası'ndan başlayarak Indos Nehri'ne kadar genişleyen Seleukos Krallığı varken⁴⁹⁷ batıda; I. ve II. Makedon Savaşı'nın ardından II.

⁴⁹³Anlaşmanın detayları hakkında bk. Poly. XVIII. 33. 2-39. 7; 42. 1; Liv. XXXIII. 11. 1-13. 15; 19. 1-7; 24. 3-27. 7; XXXIX. 23. 7; Strab. X. 2. 25 c462; Plut. *Aem.* VIII. 4-5; *Flamm.* IX. 5-11; *Arat.* XLIV. 4-5; *App. Mak.* 9. 1-3; Paus. VII. 8. 7-8; Ampel. XVI. 3; Cass. Dio fr. LX. 1; Iust. XXX. 4. 17-18; Eutr. IV. 2. 1; Zon. *Epit. Hist.* IX. 16 i-j. Söz konusu anlaşma MÖ. 196 yılında on Roma komisyon üyesi ve Makedon kralı tarafından yeniden gözden geçirilip üzerinde değişiklikler yapılmıştır, bu değişiklikler hakkında bk. Poly. XVIII. 44. 1-45. 12; Liv. XXXIII. 30. 1-31. 11; 49. 8; XXXIX. 28. 2; XLII. 25. 4; 30. 10; Plut. *Flamm.* X. 1-3; *mor.* XI. 855a; *de Herodoti Malignitate* 1. dn. c; *App. Mak.* 9. 3; Zon. *Epit. Hist.* IX. 16 k-l. Konuyla ilgili ayrıca bk. Larsen 1936, 345; Green 2007, 104.

⁴⁹⁴Ma 1999, 82.

⁴⁹⁵Poly. XVIII. 46. 1-15; Liv. XXXIII. 32. 1-33. 8; Val. Max. IV. 8. 5; Plut. *Phil.* XV. 2; *Flamm.* X. 3-XII. 1; *mor.* III 197 b: *Questiones Romanae* 2; Flor. *Epit.* I. 23. 13-15; *App. Mak.* 9. 4; Euseb. *Chron.* 241c; Hieron. *Chron.* 146. 1 [1821]. Konuyla ilgili ayrıca bk. Badian 1958, 87; Cartledge – Spawforth 2002², 77.

⁴⁹⁶Porphy. *Adv. Khr.* 47; Hieron. *Chron.* 145. 4 [1820]; 146. 2 [1822].

⁴⁹⁷Badian 1959, 81.

Kartaca Savaşı (MÖ. 218-213) ile uğraşan, Seleukoslar için tehdit oluşturabilecek tek güç Roma bulunuyordu. Küçük Asya ise, Roma'nın doğuya ilerlemek istemesi ile Seleukosların doğuda hakimiyet kurma arzusu arasında yaşanacak olayların merkezi haline gelecektir.

Roma doğudaki faaliyetlere girişmek için başlangıçta mücadeleye girerek yıpranma politikasına gitmeden eylemlerini sözlü ya da yazılı uyarı/anlaşma olarak yapmıştır. Bunun en iyi örneği, MÖ. 200'de V. Ptolemaios'un, III. Antiokhos ve V. Philippos'un topraklarına saldırması üzerine Roma'dan yardım istemesi ve Roma'nın da bunun üzerine iki krala da elçi göndererek uyarı yapması olmuştur⁴⁹⁸. Batıyla ilgisi olan sadece büyük güçler değil, Rhodos gibi bölgesel güçler de Seleukoslara karşı durmak istemedikleri için MÖ. 197 yılında, batıya sefere gidecek olan III. Antiokhos'a elçiler göndererek onu bu seferden vazgeçirmeye çalışmış olsalar da bu durumu engelleyememişlerdir⁴⁹⁹.

MÖ. 197 baharında III. Antiokhos sefer hazırlıklarını tamamlayarak Suriye'den yola çıktıktan sonra 100 yelkenli Kıbrıs gemisi ve 200 filika ile Akdeniz boyunca ilerlemeye başlamıştır. Aynı zamanda da III. Antiokhos'un oğulları ve komutanları olan Mithradates (Antiokhos IV Epihanes olacak) ve Ardys (kralın en küçük oğlu) kara ordusu toplayarak⁵⁰⁰ Sardis'e gitmek üzere hazırlık yapmışlardır. Livius'a (XXXIII. 19. 8-11) göre Antiokhos, deniz yoluyla ilerlerken diğerleri Sardis'te onu beklemişlerdir. Sahil yolundan ilerlemedeki amacı Kilikia, Lykia ve Karia gibi kıyı bölgeler boyunca ilerleyerek Ptolemaios etkisinde olan yerleri kontrol altına almak⁵⁰¹. Thrasesas oğlu Ptolemaios ve Themison'un III. Antiokhos'un bu seferinde görev alması muhtemel görünmektedir⁵⁰². Themison, Raphia Savaşı'nda kralın süvari birliğine komuta etmiş ve başarılı bir şekilde savaşmıştır⁵⁰³.

III. Antiokhos sahil boyunca batıya ilerlerken Kilikia'nın sahil kesimlerinde yer alan Zephyrion (Mersin), Soloi, Aphrodisias- Tisan (Ovacık), Mallos ve Korykos (Kız Kalesi) kentlerini güvence altına alıp korurken Anemourion (Anamur)'un etrafını sararak almış, Selinus (Gazipaşa) kentini ise tutsak etmiştir⁵⁰⁴.

Korakesion'da (Alanya) Ptolemaios garnizonları teslim olmamak için direnince III. Antiokhos da kenti başta kalesi olmak üzere tamamen kuşatmıştır⁵⁰⁵. Kuşatma sırasında

⁴⁹⁸ Iust. XXX. 2. 8; 3. 3; XXXI. 1. 2; Val. Max. VI. 6. 1; Sherk 1984, 3. Konuyla ilgili ayrıca bk. Grainger 2010, 245.

⁴⁹⁹ Poly. XXX. 31. 6; XXXIII. 18-22; 19. 8- 22. 13; App. Syr. 1a.

⁵⁰⁰ Kara ordusu hakkında bk. Wörle 1988, 451-4.

⁵⁰¹ McDonald 1938,155; McDonald – Walbank 1969, 30-1; Grainger 1996, 329.

⁵⁰² Thrasesas oğlu Ptolemaios ve Themison hakkında bu sefere katılıp katılmadığı konusunda herhangi bir doküman bulunmamaktadır.

⁵⁰³ Themison'un faaliyetleri hakkında bk. Poly. V. 79. 12; 82. 11.

⁵⁰⁴ Liv. XXXIII. 20. 4-5; Porphy. *Adver. Khr.* 46.

⁵⁰⁵ Liv. XXXIII. 20. 6-7; Robert 1983, 156-61.

Rhodoslu elçiler gelerek Khelidonia Burnu'nun ötesinden yelken açmasına karşı III. Antiokhos'u denizden gelebilecek tehlikelere karşı uyarmıştır⁵⁰⁶. Rhodos elçilerinin uyarı sırasında Seleukos kralına "Büyük kral" olarak hitap etmesi üzerine III. Antiokhos'un Rhodos'a elçi göndererek dostluğunu yenilemek istemiştir⁵⁰⁷.

III. Antiokhos Suriye'den kırk gün uzaklıkta olan Sardis kentine ulaşırken Mithradates komutasındaki birlikler Lykia içlerindeydiler. Kilikia'nın kıyısı boyunca yürümek uygun olmadığı için donanma ve kara ordusu aynı paralellikte ilerleyememiştir. III. Antiokhos Mithradates birliklerini Korakeison'da bekleyerek orduyu düzenlemiş; Pamphylia ve Lykia boyunca ilerlemiştir⁵⁰⁸. Donanmasıyla sahil boyunca ilerleyen Antiokhos Lykia kentleri olan Andriake (Demre), Limyra (Zenzerler-Turunçova), Patara (Kalkan yakınında), Ksanthos (Fethiye-Kaş yolu üzerinde) kentlerinden geçerek Ksanthos'ta tanrılar Artemis, Apollon ve anneleri Leto'nun heykellerini kutsayarak dikmiştir⁵⁰⁹. Lykia'nın batısında bulunan Telmessos'u (Fethiye/Ölüdeniz) da hâkimiyeti altına almıştır⁵¹⁰.

Rhodoslular bölgede askeri müdahalelerde bulunarak Seleukosların batıda bulunan kentleri kendilerini Ptolemaioslara karşı koruma görevini üstlenmiş ve bu konuda kentlere askeri yardımda bulunup saldırı olma ihtimaline karşı onları uyarmıştır. Livius'a (XXX. 20. 11-13) göre Kaunos (Köyceğiz), Myndos (Gümüşlük), Halikarnassos (Bodrum) ve Samos Adası'nın özgürlüğü Rhodos'a emanet olarak belirtilmiştir. Rhodos'un bölgedeki çıkarlarını korumak adına Ptolemaios etkisindeki kentlerin koruyuculuğu bir bahane olmuştur. Lykia'ya karşı herhangi bir eylemde bulunmamışlardır. Ayrıca kralın oğlu Mithradates'in de Lykia'da askeri birlik bulundurması da Rhodos'un müdahalesini engellemeye yeterli bir durum olmuştur⁵¹¹. II. Seleukos tarafından Rhodos'a bırakılan Stratonikeia kenti, III. Antiokhos tarafından ele geçirilince Rhodos, Seleukos kralı ile dostluğunu öne sürerek kenti teslim etme konusunda kralı ikna etmiştir. Bu durumun her iki tarafın kontrolünde olması hususunda görüş birliği yaparak sorun olduğunda bunun Rhodos arabuluculuğuna sunulması kabul edilmiştir⁵¹².

⁵⁰⁶ Poly. XVIII. 41; Liv. XXXIII. 20. 1-3.

⁵⁰⁷ Liv. XXXIII. 20. 6-10; ayrıca bk. Ma 1999, 83.

⁵⁰⁸ Liv. XXXIII. 19. 9 vdd; Porphy. *Adver. Khr.* 46-47; Athenaios XII. 528 a-q; Pamphylia kentlerinin fethi hakkında çok fazla bilgi bulunmasa da bu bölgenin Küçük Asya valisi Akhaios zamanında ele geçirilip Seleukoslara bağlılık yemini etmesi Akhaios'un öldürülmesinin ardından da Pamphylia kentleri Seleukos krallığına sadakatlerini bildirmişlerdir konuyla ilgili olarak bk. Meadows 2009, 75-80.

⁵⁰⁹ OGIS 746; TAM II 276; Bendorf 1903; Ma 1999, 323-24; Bresson 2001, 237.

⁵¹⁰ Ma 1999, 84.

⁵¹¹ Rawlings 1976, 9-13; Ma 1999, 85.

⁵¹² Poly. XVIII. 51. 4; Liv. XXXIII. 18. 21.

Antiokhos sahil boyunca ilerleyerek Iasos kentine ulaşmış ve bu kent ile Kildara kenti önceden Zeuksis tarafından ele geçirildiği için bu kentlerde müdahale ile karşılaşmamıştır. Mylasa'nın kuzaybatısında yer alan Euromos da III. Antiokhos'a bağlı kalacağına dair anlaşma yapmıştır. Ayrıca Euromos gibi Pedasa da (Gökçekler) Seleukos yönetimini tanımış; Latmos Herakleiası (Kapıkırı Köyü) da Zeuksis tarafından ele geçirilmiştir⁵¹³. Zeuksis yine Karia yakınlarında bulunan Priene, Menderes kenarındaki Magnesia ve Miletos'u (Milet) da krallığın hakimiyeti altına almıştır⁵¹⁴. Öyle ki Zeuksis'in bu kentleri III. Antiokhos'a bağlaması kralın bir sorunla karşılaşmadan Karia'dan ilerlemesini sağlamıştır.

Karia'dan ilerleyerek Ege sahillerine giden III. Antiokhos, Ephesos'u kontrol altına almıştır⁵¹⁵. Kara ordusuyla eş zamanlı hareket eden III. Antiokhos, deniz savaşında pekçok kenti ele geçirmiştir. Rhodos, Samos (Sisam), Kolophon (Değirmendere) ve Phokaia (Foça) güçlerini alt ederek gücünü daha da artırmıştır⁵¹⁶. Livius'a (XXXIII. 38. 1-17) göre, III. Antiokhos, MÖ. 197 kışını Ephesos'ta geçirdikten sonra MÖ. 196 baharında Lampsakos ve Smyrna'yı ele geçirmek için hem diplomasi hem de savaş yolunu denemiş olsa da bunda pek başarılı olamamıştır. Her ne kadar kentlere elçiler gönderip iyi niyetini anlatmaya çalışsa da bu kentler özgürlüklerinden ödün vermemişlerdir. III. Antiokhos ile başa çıkamayacağını anlayan bu iki kent çareyi Roma'ya elçi göndermekte bulmuştur⁵¹⁷.

Lampsakos ve Smyrna elçileri Romalı komutan Flamininus'a elçi göndererek özgürlüklerinin tehlikede olduğunu ve III. Antiokhos'a karşı savunmasız kaldıkları hususunu belirtmiş ve yardım istemişlerdir. Roma ise hala Makedon kralı V. Philippos ile ilgilendiği için topraklarını düzene sokmaya çalışmaktadır. Bu durum Roma'nın doğu siyasetine ek olarak Trakya, Ege ve Akdeniz'de kurmak istediği egemenliğe karşı tehdit oluşturan III. Antiokhos ile görüşme fırsatını sunmuştur⁵¹⁸. III. Antiokhos'un hızlı ilerleyişi Flamininus'u hızlı karar vermeye zorlayarak Makedon kralı ile anlaşma yapmasına neden olmuştur.

Roma ile görüşmeler sürerken MÖ. 196 yılında yeni fetihler sonucu garnizonlarını yerleştirdiği kentlerde düzenleme yapan III. Antiokhos, V. Philippos tarafından ele geçirildikten sonra bir de Trak kavimlerin saldırıları ile harap edilen Lysimakheia'yı yeniden

⁵¹³ Ma 1999, 85.

⁵¹⁴ Priene için bk. Ma 1999, 345-51; Menderes kenarındaki Magnesia için bk. Liv. XXXVII. 10. 12.

⁵¹⁵ Poly. XVIII. 40a 1; Liv. XXXIII. 38. 1; Porphy. *Adver. Khr.* 46; App. *Syr.* 1;4; Libanius *Or.* 11. 212; Suda ε. 3529 s. v. <εὐκαιρία=>Eukairia>; ayrıca bk. Errington 1989, 271.

⁵¹⁶ Porphy. *Adver. Khr.* 47.

⁵¹⁷ Diod. XXIX. 7. 1; Livy. XXXIII. 38. 11-7; App. *Syr.* 1b; 2a; ayrıca bk. Cardinali 1968, 69; Errington 1989, 271; Ma 1999, 86 vd.

⁵¹⁸ App. *Syr.* 2.

inşa etmiştir⁵¹⁹. MÖ. 196'da burayı restore ettikten sonra III. Antiokhos oğlu Mithradates için askeri bir üs olarak kullanmayı düşünmüştür⁵²⁰. III. Antiokhos'un Trakya topraklarına girmesi Roma ve Aitolia Birliği'ni de rahatsız etmiştir. Trakya topraklarına ulaşan Seleukos en geniş sınırların ulaşmıştır.

Seleukosların bu seferi sırasında I. Attalos'un ölmesi Pergamon topraklarında otorite boşluğu oluşması, V. Philippos'un Roma'ya yenilmesi ve Zeuksis'in Karia'daki yönetimi elinde tutması III. Antiokhos'u cesaretlendirerek karada ve denizde mücadelelere girişmesine neden olmuştur. Pekçok kent Seleukos hakimiyetini tanımış ve böylece Seleukoslar Ptolemaiosların izlerini Küçük Asya'dan silmişlerdir. V. Ptolemaios ile Antiokhos III Megas arasında görüşmeler yaşanmış ve MÖ. 197'de III. Antiokhos'un kızı ile nişanlanarak 194/3 yılında da evlenmiştir⁵²¹.

---

⁵¹⁹ Kent inşası için bk. Poly. XVIII. 49. 2- 52. 2; Diod. XXVIII. 12. 1; Liv. XXXIII. 38. 8- 41. 4; App. Syr. 1b-4a; 38b; *Oros. hist.* IV. 20. 12; *Zon. Epit. Hist.* IX. 18 f-g; ayrıca bk. Badian 1959, 87; Beer 1974², 296 vd; Austin 1981, 196; Errington 1989, 271

⁵²⁰ App. Syr. 3.

⁵²¹ *Kutsal Kitap, Eski Anlaşma, Dan.* XI. 17; Poly. XXI. 20. 8; Liv. XXXVII. 53. 13; App. Syr. 5a-b; Porphyr. *Adver. Khr.* 47; *Zon. Epit. Hist.* IX. 18 f; *OCD s.v.* "Kleopatra". Ayrıca bk. Leuze 1993a, 221-9; Will 1982, 192. III. Antiokhos kızını evlendirdikten belirli bir süre sonra V. Ptolemaios'un ölüm haberini alarak güneye doğru yelken açmış ve sahip olmak istediği Mısır'a ilerlemiştir; fakat bu haberin asılsız olduğunu öğrenince dikkatini MÖ. 196'da Kıbrıs'ı fethetmeye vermiştir. Öyle ki çıkan bir fırtına sonucu gemisi alabora olmuş ve Ovalık Kilikia'ya sürüklenmiştir, konuyla ilgili olarak bk. Liv. XXXIII. 41. 5-9; App. Syr. 4b; *Zon. Epit. Hist.* IX. 18 g-h.

Harita 3.4 MÖ. 195'te Küçük Asya

Kaynak: sitemaker.umich.edu

MÖ. 196/5 yılında Kartacalı komutan Hannibal (MÖ. 247-183), II. Kartaca Savaşı'nın ardından Roma'nın da baskısıyla Kartaca'yı terk ederek Filistin sahillerine gelip Tyros kentine, oradan da Antiochia'ya (Antakya) gitmiş ve III. Antiokhos'un oğlu Antiokhos'tan kralın Ephesos'a geçtiğini öğrenince Seleukos kralı ile orada buluşmuştur⁵²².

III. Antiokhos, Çanakkale üzerinden Gelibolu Yarımadası'na geçerek çoğu kenti ya silah zoruyla ya da kendi istekleriyle ele geçirmiştir. Böylece Hellen kentlerini Trak baskısından kurtarmıştır. Özellikle Byzantion kentini önemli derecede savunarak kenti korumuştur. Böylece Roma müttefiki pekçok Hellen kentini hakimiyeti altına almıştır. Ayrıca Byzantionlularla müttefik olmak için kent ile iletişime geçmiştir. Karadeniz çıkışında yer alan ticaret merkezinin stratejik önemi doğrultusunda burasının bölgedeki kentler üzerindeki etkisini bildiği için Byzantion ile müttefik olmak istemiştir⁵²³. Fakat kent III. Antiokhos'un

⁵²² Cicero *Sest.* 142; Diod. XXVIII. 10. 1; Corn Nep. XXIII. 7. 6-7 "Hannibal"; Liv. XXXIII. 47. 7- 49. 8; Val. Max. IV. 1. 6; V. 3e'l; Sil. *Pun.* XIII. 878-885; App. *Syr.* IV; Iust. XXXI. 1. 7-2. 8; Eutr. IV. 3. 2; Oros. *hist.* IV. 20. 13; Zon. *Epit. Hist.* IX. 18 i-j. Kartaca generali Hannibal, II. Kartaca Savaşı'nda (MÖ. 218-213) Roma'ya yenildikten sonra kent muhalifleri ve Roma'nın baskısıyla kentten ayrılmıştır.

⁵²³ App. *Syr.* 6.

kendisi ile müttefiklik kurması için yeteri kadar çaba harcamamış ve Kalkhedon gibi Roma'ya sadık kalmıştır⁵²⁴.

III. Antiokhos Trakya topraklarını tahrip ederek seferler boyunca önüne engeller çıkmadan ilerlemiş ve Propontis'in kuzeyinde bulunan Perinthos (Marmara Ereğlisi) kentinin kontrolünü de ele geçirmiştir⁵²⁵. Böylece Seleukos kralı ele geçirdiği kentler uyarınca kentlerin koruyucusu ve kurtarıcısı olmuş; Hellespontos'u egemenliğine alarak Trakya'ya geçip Lysimakheia'ya yerleşmiştir⁵²⁶. I. Seleukos'tan itibaren daha önce elde ettikleri toprakların fethini de yeniden tamamlayarak onun ulaştığı sınırlara ulaşmış ve büyük bir krallığın tek sahibi olmuştur.

3.4 Antiokhos III Megas ve Roma

MÖ. 197 yılında V. Philippos'u yenilgiye uğratan Roma, Küçük Asya'da yaşanan mücadelelerin içinde yer alarak yaşanan olaylara dahil olmuştur. Hellen kentlerini yönetmek gibi bir kaygısı olmayan Roma geri planda durarak III. Antiokhos'un eylemleri sonucu Lampsakos ve Smyrna'nın yardım istemeleri neticesinde olaylara dahil olmak üzere aktif bir rol oynamıştır⁵²⁷. Seleukos ve Ptolemaios güçleri tarafından Küçük Asya işgal edilirken Roma askeri ve siyasi olarak gücünü ortaya koymaya karar vermiştir. Flamininus'un V. Philippos ile mücadelesi sona erdikten sonra uzlaşma yoluna girerken Antiokhos, Roma ile diplomatik ilişkiler kurmaktan kaçınmış ve Avrupa içlerine doğru ilerlemek isterken Roma'ya Küçük Asya'nın Seleukoslar tarafından tamamen fethedildiğini kanıtlamaya çalışsa da Lampsakos ve Smyrna direnç göstererek III. Antiokhos'un bu planlarını etkilemiştir⁵²⁸.

Roma *Senatus*'u ve Titus Flamininus, Hellen kentlerinin savuculuğunu üstlenerek kentlere özgürlüklerini vermek üzere bu durumu kontrol altına almışlardır. Roma, hem Küçük Asya'yı hem de diğer Hellen kentlerini egemenliğine almak isteyerek kendisinden yardım talep eden kentlere güven sağlayarak kendi tarafına çekmeyi başarmıştır⁵²⁹. Her ne kadar Roma kendisini bölgede egemen tek güç olarak görmüş olsa da Euromos, Iasos, Bargylia ve Perinthos hala III. Antiokhos tarafında yer almıştır.

⁵²⁴ Tac. *Ann.* XII. 62; Gyllius *Cons.* I. 1. Byzantion ve Khalkedon kentlerinin müttefikliği ve eylemleri hakkında daha detaylı bilgi için bk. Arslan 2010, 283-287.

⁵²⁵ Grainger 1996, 336-7.

⁵²⁶ App. *Syr.* 1.

⁵²⁷ Diod. XXIX. 7. 1; Liv. XXXIII. 38. 11; App. *Syr.* 1a-b.

⁵²⁸ Badian 1959, 84 vd.; Restovzeff 1971, 6-7. Konuyla ilgili ayrıca bk. Derow 1979, 1-15.

⁵²⁹ Poly. XVIII. 44. Seager 1981, 110-11.

Makedonya'nın kontrolünde bulunan yerlere sadece yardım etme amacı olmayan Roma ayrıca III. Antiokhos'un da ilerleyişini durdurmak istemiştir⁵³⁰. III. Antiokhos'un ilerleyişini gören Flamininus kralı engellemenin tek yolunun Hellen kentlerinin isyan etmesi; bunun sonucunda Seleukosların bu kentleri boşaltacağını dile getirerek bu durumun kendi çıkarları için değil Hellen kentleri için istediğini söylemiştir⁵³¹. Ama Demetrias ve Khalkis'te (Halkis) Roma ve V. Philippos arasındaki mücadeleler sırasında Roma'nın bu kentlere garnizon bırakması da⁵³² Roma'nın, özgürlüklerini korumak isteyen Hellen kentlerinin koruyuculuğunu üstlenmesi mi; yoksa kendi çıkarları doğrultusunda kendi egemenliğine almak istemesi mi, konusu şüpheyle yaklaşılması gereken bir durum olmuştur.

Roma, V. Philippos ile yapılan II. Makedon Savaşı'nın ardından askeri kayıplara uğraması sonucunda III. Antiokhos'a karşı savaşmayı göze almamış ve en iyi söylentinin barış yapmak olduğunu yaymıştır. V. Ptolemaios ve V. Philippos'tan aldığı yerlerden geri çekilmesi ve bu kentleri özgür konuma getirmesi durumunda hem *Senatus*'u hem de Roma lehine olan koşullarını kabul etmesi III. Antiokhos'un amaçlarına ters düşerek Roma ideolojisini tanımayıp bu durumdan zaferle ayrılmayı düşünmüştür. Bu amaçla Roma ile görüşmeyerek Lampsakos ve Smyrna'ya özgürlüklerini geri vererek hiçbir baskı uygulamayacağına dair elçi göndermiştir⁵³³. III. Antiokhos bu durumu Roma ile paylaşmayı düşünürken kral için Hellen kentlerini kendisine minnettar bırakmış ve Küçük Asya hakimiyetini elden bırakmayarak Roma'nın bu duruma müdahalesini de engellemiştir⁵³⁴.

MÖ. 196 yazında Korinthos kentine Roma'dan on elçi gönderilmiş ve Flamininus'tan mevcut durum hakkında bilgi almak üzere komutanın yanına varmışlardır⁵³⁵. Flamininus Hellas'ta üne kavuşmak istiyorlarsa Philippos'un elde ettiği yerleri özgür bırakmalarını söylemiştir. Roma'ya bu haberlerin ulaşması sonucunda Isthmia Oyunları'nda⁵³⁶ Flamininus tüm Asya ve Avrupa'da yaşayan Hellenlerin özgür olacağını, garnizon bırakılmayacağını, kentlerin vergiden muaf tutulacağını ve kendi yasalarıyla yönetileceğini bildirmiştir⁵³⁷.

⁵³⁰ Konuyla ilgili olarak bk. Badian 1958, 72; Seager 1981, 110.

⁵³¹ Poly. XV. 45. 9; Liv. XXXIII. 31. 8; Plut. *Flamm.* II. 4- III. 5.

⁵³² Roma'nın garnizon yerleştirmesi hakkında bk. Poly. XVIII. 45. 1-12; Liv. XXXIII. 31. 1-3; Plut. *Flamm.* X. 1. 2. Ayrıca bk. Grainger 2002, 73.

⁵³³ Liv. XXXIII. 38. 5-11. Ayrıca bk. Seager 1981, 110.

⁵³⁴ App. *Syr.* 3; Badian 1964, 119; Seager 1981, 111.

⁵³⁵ Gönderilen komisyon üyeleri hakkında bk. Liv. XXXIII. 43. 1-45. 8; 47. 3-6; Iust. XXXI. 1. 5-7.

⁵³⁶ Panhellenik oyunlardan biri olan Isthmia, Hellas'ta yapılan ve Olimpiyat Oyunları'nın 2. ve 4. yılında gerçekleştirilirken Roma ilk olarak MÖ. 229/8 yılında bu oyunlara dahil olmuş ve MÖ. 196'da burada ilk kez Hellen kentlerinin özgürlüklerini bildirmiş ve Hellen kentlerini kendi safına çekerek III. Antiokhos'un gücünü azaltmaya çalışmıştır (bk. Poly. XVIII. 46. 1-15; Liv. XXXIII. 32. 1-33. 8; Val. Max. IV. 8. 5; Plut. *Phil.* XV. 2; *Flamm.* X. 3-XII. 1; *mor.* III. 197b: *Quaestiones Romanae* 2; Flor. *Epit.* I. 23. 13-15; App. *Mak.* 9. 4; Euseb. *Chron.* 214c; Hieron. *Chron.* 146. 1[1821]). Isthmia Oyunları hakkında ayrıca bk. Schlag 1968, 94 vd.

⁵³⁷ Poly. XVIII. 46. 1-14.

III. Antiokhos tarafından Korinthos'a gönderilen elçiler Hegesianaks ve Lysias, Flamininus ile görüşmeler yapmış ve işgal ettikleri kentlerdeki politikalarını anlatmaya çalışmışlardır⁵³⁸. Fakat komisyon üyeleri Antiokhos'a bildirilmek üzere Ptolemaios ve Philippos'a ait olan yerlerden garnizonlarını çekmesini; Avrupa'ya ordusuyla girmemesini, hiçbir Hellen kentine saldırmamasını bildirmiştir⁵³⁹. Böylece Roma, Seleukosların Küçük Asya ve Avrupa'da bulunan Hellen halklarının topraklarını boşaltıp kentlerin özgürlüklerinin geri verilmesi durumu ileri sürerek III. Antiokhos'un gücünü kırmaya çalışmıştır⁵⁴⁰.

Korinthos'ta gerçekleşen bu görüşmeler uyarınca Roma planlarını açıkça ortaya koyarken III. Antiokhos'a karşı olan tavrı ve propagandası netlik kazanmıştır. V. Philippos'a karşı yürüttüğü savaşlarda galip gelmesi üzerine III. Antiokhos'a karşı da aynı zaferi elde etmeyi umut etmiştir. Roma, III. Antiokhos'a karşı savaşta Ptolemaiosları destekleyici tarzda eylemde bulunmasına rağmen Seleukoslara karşı savaş çıkarmak için herhangi bir eylemde bulunmamıştır⁵⁴¹. Korinthos kentinde yapılan bu görüşmelerin ardından⁵⁴² Flamininus ve komisyon üyeleri, Seleukos nezdinde Korinthos toplantısına katılan elçiler uyarınca mevcut durum görüşülmek üzere Lysimakheia kentinde bulunan III. Antiokhos'a bir elçi heyeti göndermişlerdir.

Badian'a (1959, 85-6) göre, iki taraf da birbiriyle savaşmak istemezken III. Antiokhos'un tavrı Roma ile aynıydı. Roma'nın Hellen kentlerinin özgürlüklerini savunurken savaşı ortaya atmadan barışçıl bir politika izlemesi ile III. Antiokhos'un bozguncu davranışları yapması olumsuz şekilde değerlendirilirken, barışçıl politika izlemesi halinde Roma'nın güvencesinde olacağı açık olarak belirtilmiştir. Bu fikirlerini Roma *Senatus*'u ile paylaşan III. Antiokhos, elçilerin güvenini kazanarak Hellespontos'ta ilerlemeye devam ederse Roma'nın bu duruma karşı çıkıp dostluk anlaşmasını bozan taraf olmaktan çekinmiştir. *Senatus* ise III. Antiokhos'un ilerleyişini görerek ikiyüzlü davranışını da fark etmesine rağmen Hellen topraklarını boşaltırsa barışçıl yaklaşacağını bildirmiştir. Birbirlerine karşı güvensiz ve düşmanca davransa da her iki taraf savaştan kaçmak istese de bu kaçınılmaz bir durumdu.

⁵³⁸ Badian'a (1959, 85) göre kral elçilerinin Korinthos'a gitmesindeki amaç, Roma'nın V. Philippos'a karşı göstermiş olduğu başarıyı tebrik etmektir.

⁵³⁹ Poly. XVIII. 47. 3; Liv. XXXIII. 34. 3-4.

⁵⁴⁰ Poly. XVIII. 45. 7-12; 47. 1-4; Liv. XXXIII. 43. 1.

⁵⁴¹ Badian 1959, 85.

⁵⁴² Liv. XXXIII. 43. 1- 45. 8; 47. 3-6; Iust. XXXI. 1. 5-7.

Harita 3.5 Trakya Khersonness

Kaynak: en.wikipedia.org

V. Ptolemaios ve III. Antiokhos arasında barış yapılmak üzere uzlaştırıcı olarak Roma *Senatus*'u tarafından Selymbria'ya (Silivri) Lucius Cornelius Lentulus gönderilmiştir. Ayrıca Hellen komisyon üyesi olarak Bargylia'dan Publius Cornelius Lentulus; Thasos'tan Lucius Terentius Massaliota ve Publius Villius Tappulus görevlendirilmiştir⁵⁴³. Bu üyeler Lysimakheia'da biraraya gelmişlerdir. Kralın Roma ile gayri resmi görüşmelerinde elçiler oldukça arkadaş canlısıyken bu resmi toplantıda ciddi bir tavır sergilemişlerdir. Flamininus III. Antiokhos ile görüşen Roma elçilerinin Korinthos'taki toplantının ardından Roma açıkça Seleukoslara karşı soğuk savaş ilan etmiştir. Lysimakheia'da ise sorunları hala diplomatik olarak çözmek için yeni bir konsey oluşturulmuştur. İlk olarak Lucius Cornelius konuşarak kralın işgal ettiği Ptolemaios'a ait olan kentleri ve sınırları boşaltmasını; resmi ve sert bir dille kralı uyararak V. Philippos'a ait olan yerleri tahliye etmesini istemiştir⁵⁴⁴. Son olarak da bölge kentlerinin durumları gözden geçirilerek özgür kentlere dokunmamasını bildirmişlerdir.

⁵⁴³ Poly. XVIII. 50. 1-3. Liv. XXXIII. 39. 1; ayrıca bk. görüşmeler hakkında ayrıca bk. Austin 1981, 196; Grainger 2002, 77; Acimovic 2007, 96.

⁵⁴⁴ Poly. XVIII. 50. 5.

Bunun üzerine kral da Asya kentlerini ele geçirmede Roma'nın hangi hakla bu duruma karıştığı, her nasıl ki Roma yönetiminde olan İtalya'ya kral karışmıyorsa Roma'nın da Asya'daki durum hakkında sıkıntı oluşturmaması gerektiğini, Avrupa'ya geçme nedeninin ise Trakya'daki kentleri ve Khersonessos'u iyileştirmek olduğunu bildirmiştir⁵⁴⁵. Trakya'nın atası Seleukos I Nikator tarafından o dönemde Lysimakhos'tan alındığını bu yüzden buranın kendi atalarının olduğunu; ilk olarak Ptolemaios'un ardından da V. Philippos'un bu toprakları kendilerinden çaldığını; Trakların Lysimakheia'yı tahrip ettiğini ve bu kenti yeniden inşa edip halkı yerleştirdiğini bunu yaparken de Roma'ya zarar vermediğini belirtmiştir⁵⁴⁶. Ayrıca artık V. Ptolemaios ile kızının evlenmesi sonucu akraba olduklarını da söylemiştir⁵⁴⁷.

Seleukoslar her ne kadar durumu açıklasalar da Roma isteklerini bildirmiş ve III. Antiokhos'un işgal ettiği topraklardan çıkmasını istemiştir. Kral, çaresiz olmadığını göstererek Roma'nın Küçük Asya ile olan bağını koparmasını isteyerek bir bakıma Küçük Asya'nın kendi hakimiyetinde olduğunu kanıtlamak istemiştir.

Roma her ne kadar III. Antiokhos'un savunduğu iddiaları doğru bulmuş olsa da Seleukos gücünün ileride yaratacağı problemleri göz önünde bulundurarak risk almak istememiştir. Bunun üzerine Roma bu kez Antiokhos III Megas'ın Hellen kentlerin özgürlüklerini ellerinden alacağı iddiasını savunurken Lampsakos ve Smyrna kentlerinin elçilerine söz hakkı vermiştir⁵⁴⁸. Konuşma sırasında söylenenlere kral sinirlenerek davanın Roma mahkemesine değil Rhodos'a vermesi gerektiğini söylemiştir⁵⁴⁹. Seleukos kralı buna hazırlıklı olduğundan bu iddiaları en aza indirmek için elinden geleni yapmıştır. Bu durum karşısında Roma savaşa girmek isterse o da girecek, girmese politik yollarla sorunu çözmeye çalışacaklardı. Roma'nın Hellen kentlerinin özgürlüklerini elinden alacağı konusunda suçlama yapması onun savaşa isteğini ortaya çıkarmıştır. Yine de III. Antiokhos, Flamininus'a elçi göndermiş fakat Flamininus onlara cevap vermeyerek elçileri Roma'ya göndermiştir⁵⁵⁰. *Senatus*, III. Antiokhos'un gücünden çekindiği için konseydekilerin bir kısmı, savaşılırsa doğacak

⁵⁴⁵ Poly. XVIII. 51. 1-3; ayrıca bk. Badian 1959, 86; Seager 1981, 111; Acimovic 2007, 96.

⁵⁴⁶ Poly. XVIII. 51. 7-8; konuyla ilişkili olarak ayrıca bk. Grainger 1996, 330.

⁵⁴⁷ Poly. XVIII. 51. 10; Diod. XXVIII. 14; Liv. XXXV. 13. 4; App. Syr. 3; 6.

⁵⁴⁸ Lampsakoslular Parmenion ve Pythodoros'u elçi olarak gönderirken; Smyrnalıları Koeranos'u temsilci seçmişlerdir (Poly. XVIII. 52. 1-5).

⁵⁴⁹ Badian 1959, 87.

⁵⁵⁰ Liv. XXXIV. 25. 1-2. Flamininus bu sırada Spartalı Nabis (MÖ. 207-192) ile savaştığı için (Lakonia Savaşı MÖ. 195) III. Antiokhos'un elçilerini Roma'ya göndermiştir. Nabis ile olan savaş için bk. Poly. XIII. 6; Liv. XXXIV. 31 vd.; ayrıca bk. Austin 1981, 63; Eckstein 1988, 229 vd.; Dimitriev 2011, 201 vd.

sonuçlardan çekinerek savaşı erteleme tarafını savunurken diğer kısmı ise hemen savaşa girilmesi fikrini savunmuştur. Bu durum, *Senatus*'da da ayrılıkların olduğunu göstermiştir⁵⁵¹.

Roma, III. Antiokhos'un eylemleri uyarınca geri çekilmesi politikasını savunurken Flamininus Hellen kentlerini III. Antiokhos'a karşı cephe aldirarak artık Roma'nın Hellen kentlerinin özgürlüklerini savunacağı konusunda diğer kent elçilerini bilgilendirmiştir⁵⁵². Hellenleri mutlu eden bu davranış bir bakıma Seleukos kralının verdiği özgürlük vaadlerini unutarak ona ihanet demektir. Flamininus, Roma sözcüsü olarak III. Antiokhos'un eylemlerine karşı çıkararak bunları engelleyeceğine dair olan görevi üstlenmiştir⁵⁵³. Ayrıca Lucius Cornelius Scipio Asiaticus da *Senatus*'dan saldırı yetkisi alarak Flamininus da Asiaticus'u desteklemiştir⁵⁵⁴. III. Antiokhos ise Hellen kentlerinin Roma ile birleştiğini duyar duymaz atalarına ait olan yerleri korumak ve diğer yerleri geri almak için çıktığı seferde otoritesini kaybetmemek adına duruma hakim olmak üzere Roma'ya karşı savaşmayı göze almıştır⁵⁵⁵. Roma'nın egemenlik sahasına müdahalesi Seleukos kralını endişelendirerek hakimiyet sahasında karışıklık çıkma ihtimalini göz önünde bulundurmıştır. Zira Roma'nın Küçük Asya üzerine kurduğu planlar bölgedeki mutlak hakimiyeti ele geçirmesini sağlayarak Küçük Asya ile bağlantısı olan tüm halkın Roma'ya karşı koyamayacağı anlamına gelerek ona bağlanabilirdi.

MÖ. 193'te Publius Cornelius Scipio Africanus'un da aralarında bulunduğu bir elçi grubu Roma *Senatus*'u tarafından Ephesos'a gönderilmiştir. Bu görüşmenin amacı, Aetolialıların Seleukos kralına elçi göndererek amacının ne olduğunu öğrenmek istemeleri ve Roma'nın III. Antiokhos ile anlaşmaları bir sonuca bağlayarak istekleri yapılmazsa Roma'nın savaşa girmesidir. Roma Scipio Africanus'u devreye sokarak III. Antiokhos'a gözdağı vermiş; ancak Antiokhos III Megas'ın krallığı paylaştığı büyük oğlu IV. Antiokhos'un ölümü üzerine görüşmeler yarıda kesilerek bir sonuç alınamamıştır⁵⁵⁶. Bunun üzerine Roma ile görüşmelerinde savaş kaçınılmaz olacağı için MÖ. 193'te Ptolemaios V Epiphanes ve Kappadokia Kralı Ariarathes IV Eusebes (MÖ. 220-162) ile anlaşmıştır⁵⁵⁷.

⁵⁵¹ Liv. XXXIII. 41. 5; 45; XXXIV. 25. 2. Flamininus, III. Antiokhos'un Avrupa'yı boşaltmaması durumunda V. Philippos'a karşı nasıl savaşılırdıysa Seleukoslara karşı da öyle savaşılacağını savunmuştur bk. Liv. XXXIV. 59. 4-5, Badian 1959, 87.

⁵⁵² Diod. XXVIII. 15. 4; Liv. XXXIV. 59. 5.

⁵⁵³ App. Syr. 6.

⁵⁵⁴ Liv. XXXIV. 43. 3; ayrıca bk. Badian 1959, 89 vd.

⁵⁵⁵ Liv. XXXV. 17. 3-9; ayrıca bk. Seager 1981, 111.

⁵⁵⁶ *BabylChron_Brit. Mus.* 35603 R4-5; Poly. III. 11. 1-3; Corn. Nep. XXIII. 2. 1-2 "*Hannibal*"; Liv. XXXV. 13. 4-17. 2; Frontin. *Strat.* I. 8. 7; Plut. *Phyrr.* VIII. 5; *Flamm.* XXI. 3-5; App. Syr. 9-11; Iust. XXXI. 4. 4-10; Oros. *hist.* IV. 20. 18-19; Zon. *Epit. Hist.* IX. 18 j-l. Ayrıca bk. Errington 1989, 279-80.

⁵⁵⁷ III. Antiokhos iki kralla anlaşma yaparak bu durumu evlilikle pekiştirmiştir; fakat Pergamon kralı II. Eumenes, Antiokhos'un diğer kızıyla evlenmeyi reddetmiştir. *Kutsal Kitap, Eski Antlaşma, Dan.* XI. 17; Poly.

Harita 3.6 MÖ. 192 Yılı Ege

Kaynak: en.wikipedia.org

III. Antiokhos ve Roma arasındaki Ephesos'taki görüşmelerin sonuçsuz kalmasının nedeni, Seleukos Kralının yanına gelen Kartacalı komutan Hannibal'in Roma konusunda kralı kışkırtması olmuştur. Hannibal'in verdiği söylemler doğrultusunda kralının yanı sıra yöneticiler de Roma ile savaşın gerekli olduğunu ve her türlü mücadelenin verilerek sonuna kadar bu kararda ısrarcı olmalarını öğütlemiştir⁵⁵⁸. Bu durum, Hannibal ve Roma arasında yaşanan savaş itibarıyla Roma ile karşı karşıya kalan Seleukosları bir bakıma da kışkırtma politikası gütmüştür⁵⁵⁹. Zira Seleukoslar atalarından kalma yerler için çıktığı sefer sonucu Trakya'daki toprakları ele geçirmek üzere zaten Roma ile karşılıklı çekişirlerken Hannibal de kısa süreliğine de olsa III. Antiokhos'un yanında olarak Roma ile aralarındaki sorunun ilerlemesinde yardımcı olmuştur. Her ne kadar III. Antiokhos'un planlarının değişmesinde danışmanlarının etkisi olsa da Roma yapacağı savaşta önceden amacını belirlemiştir.

MÖ. 192 yılında Aitolia Birliği Hellas'ta Roma karşıtı propaganda yapmaya başlayıp⁵⁶⁰ III. Antiokhos'u Hellas'a davet ederek Hellen kentlerini özgürleştirmek için elçiler

XXI. 20. 8; Liv. XXXVII. 53. 13; App. *Syr.* 5; Porphyr. *Adver. Khr.* 47; Zon. *Epit. Hist.* IX. 18f. Konuyla ilgili olarak ayrıca bk. Badian 1959, 92 dn. 76.

⁵⁵⁸ III. Antiokhos Roma'ya karşı savaşa girişmek için Hannibal'in verdiği ultimatoma sonucu danışmanlarıyla durumu tartışarak Roma ile savaşın kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır bk. Ennius *Ann.* 366-368; Poly. III. 11. 4-12. 1; Corn. Nep. XXIII. 2. 3-5; Liv. XXXV. 17. 3-19. 7; Gell. VI. 2. 6; Iust. XXXI. 5. 1-6. 3.

⁵⁵⁹ Roma ile Kartaca arasında yaşanan mücadeleler Hannibal'in babası Hamilkar tarafından Hannibal 9 yaşındayken babası kurban kestiği sırada oğlunu yanına çağırıp Roma'ya düşman olacağına dair yemin etmesine kadar dayanmıştır, bk. Poly. III. 11. 5-8; Corn. Nep. XXIII. 2. 3-5; Liv. XXXV. 17. 3-19. 7.

⁵⁶⁰ Poly. III. 6. 5; 7. 1-3; Liv. XXXV. 12. 1-13. 3; Iust. XXX. 4. 18; Zon. *Epit. Hist.* IX. 18d-f.

göndermiştir⁵⁶¹. III. Antiokhos da siyasi çıkar sağlamak adına bölgede kendisine müttefik aradığı ve bu mücadelede avantaj sağlamak istediği için elçileri kabul etmiş ve görüşmeler olumlu sonuçlar vermiştir. Böylece Aitolia Birliği, Seleukos kralı ile yapacakları müttefiklikten gururlanarak ittifaklıklarını ilan etmiştir. Bunun yanı sıra dağılma eşiğinde olan Boitialılar⁵⁶² (Orta Yunanistan'da bölge) da III. Antiokhos'a destek vermeyi kabul etmişlerdir⁵⁶³. Aitolia Birliği ayrıca Sparta kralı Nabis ve V. Philippos'a da elçiler göndermiş⁵⁶⁴ ancak sadece Nabis'ten cevap alarak Hellas'ta bulunan Roma yerleşkelerine saldırmaya ikna edilmiştir⁵⁶⁵. Bu durum ise büyük savaşın başlamasına neden olacak en önemli gelişme olarak görülmüştür⁵⁶⁶.

Görsel 3.5 Spartalı Nabis

Kaynak: en.wikipedia.org

Roma, III. Antiokhos'un yaptığı müttefiklik ve girişimlerden Flamininus ve elçiler sayesinde haberdar olunca bu girişimlere karşı Pergamon kralı II. Eumenes ile irtibata geçmiştir. Seleukoslar tarafından topraklarının işgal edilmesi sonucu III. Antiokhos ile birebir savaşa girmeyi göze alamayan ve onun

müttefikliğini reddeden Pergamon kralı, Roma ile müttefikliği daha uygun bulmuştur⁵⁶⁷. Roma, Flamininus'un planları doğrultusunda ilerleyerek Hellas'taki Nabis işgali ile uğraşan Akhaia Birliği'ne⁵⁶⁸ destek vermişlerdir. Akhaia Birliği ise III. Antiokhos'un müttefikliğini redderek Roma ile müttefiklik kurmuş ve Roma'nın desteğini alarak savaşa Roma tarafında katılmıştır⁵⁶⁹.

Roma ve Seleukos saflarında birebir savaşa girişme gözlemlenmezken ittifak yaptıkları güçler çeşitli çarpışmalara girmiştir. Örneğin Nabis'in Hellas'taki Roma yerleşimlerine saldırması sonucu Akhaialılar buna engel olmuş; Sparta birlikleri böylesine

⁵⁶¹ Poly. XXI. 31. 7; 13; Liv. XXXV. 32. 2- 33. 11; XXXVI. 24. 12; Zon. *Epit. Hist.* IX. 19i, ayrıca bk. Errington 1989, 280-81, Grainger 2002, 209.

⁵⁶² Auroux 2000, 439. Thukydides (VII. 57) bu halkın Aiolis ile ilişkilendirilebilecek özellikleri olduğunu belirtmiştir.

⁵⁶³ Poly. XX. 2. 1-6. 6; 7. 3-5; Liv. XXXV. 50. 5; XXXVI. 5. 1- 6. 5; App. *Syr.* 13.

⁵⁶⁴ Livius'a (XXXV. 12. 5-6) göre Nabis'e Demokritos; V. Philippos'a Nikandros; III. Antiokhos'a da Thoas'ın kardeşi Dikaiarkhos gönderilmiştir.

⁵⁶⁵ Badian 1959, 92.

⁵⁶⁶ Liv. XXXV. 12. 1-10.

⁵⁶⁷ Poly. XXI. 20. 8; App. *Syr.* 5.

⁵⁶⁸ Hellenistik Dönem'de Peloponnesos Yarımadası'nın kuzey ve orta bölümünde yer alan Hellen kent devletlerinin bir araya gelerek oluşturduğu (MÖ. 280-149) birliktir (Rhodes 2007, 291-97).

⁵⁶⁹ Poly. XX. 2. 1; XXXIX. 3. 8; Liv. XXXV. 46. 3-50. 5; Plut. *Flamm.* XVII. 7-8; *Phil.* XXI. 1-4; *mor.* 197c; App. *Syr.* 13-14; Paus. VII. 8. 3.

büyük bir savaşta yer alacakken erkenden gücünü yitirmiştir. Bunun yanı sıra Aitolialılar da Roma yerleşkelerine saldırmış, Roma da III. Antiokhos'u uyararak Aitolia için yapılan yardımları kesmesini söylemiştir. Seleukos Kralının bu uyarıyı dikkate almayacağını bilen Roma, V. Philippos'u kendi saflarına çekmiştir. Roma, Akhaialıların Nabis'i alt ettiği gibi V. Philippos'un da Aitolialıları alt edeceğini düşünmüştür⁵⁷⁰.

Roma çıkacak savaş durumuna göre, müttefiklerine haber göndererek askeri birliklerini oluşturmaya başlamıştır⁵⁷¹. Bu sırada III. Antiokhos ise, Aitoliaların çağrısı üzerine az bir kuvvetle Demetrias (Yunanistan'da Pasagai Körfezi kıyısında) kentine giderek burada konuşlanmıştır⁵⁷². Çok geçmeden burada bir komisyon toplayan III. Antiokhos durum değerlendirmesi için tüm üyeleri biraraya getirmiştir⁵⁷³.

Gellius'a (V. 5. 1-7) göre, Konsey toplantısında III. Antiokhos'un tarafında olan kral, Kartacalı Hannibal'in ince bir alayına maruz kalmıştır. III. Antiokhos Roma halkına karşı savaşmak için topladığı ovadaki devasa birliği Hannibal'e gösterirken altın ve gümüş süslerle parlayan ordusuna manevralar yaptırmıştır. Kuleli fillerini, tırpanlı arabalarını, harika yularları olan atların eyer, kolye ve ziynet takan at sürücülerini getirerek biraraya toplamıştır. Böylesine büyük ve iyi donanımlı ordunun görünüşüne gururla dolarak Hannibal'e dönmüş ve bu kadar askerin Roma için eşit ya da yeterli olup olmadığı konusunda ne düşündüğünü sormuştur. Bunun üzerine Kartacalı komutan, silah konusunda kralın birliklerinin yetersiz ve değersiz olduğu ile alay ederek Roma için yeterli olacağını, ama Roma'nın çok hırslı olduğunu söylemiştir.

Antiokhos III Megas ve Hannibal arasındaki görüşmede Appianos'a (Syr. 14) göre ise Thessalialıları şimdi ya da kış mevsiminde kontrol altına almanın zor olmadığını, Lakodaimonluların ve V. Philippos'un Seleukos krallığına katılacağını bildiren Aitolialılara güvenerek kral birlikleri olmadan Hellas'a girdiklerini, Akhaialıların Seleukos kralına düşman olduğu kadar Lakedaimonluların da kendilerine düşman olduğunu V. Philippos'un kral için yardıma geldiğini görmediğini söylemiştir. Ayrıca savaş sırasında hangi tarafı destekleyeceği savaşın gidişatına göre değişebileceğini, Asya'dan tüm birliğini mümkün olduğunca çabuk

⁵⁷⁰ Liv. XXXV. 31. 1-10; ayrıca bk. Badian 1959, 93.

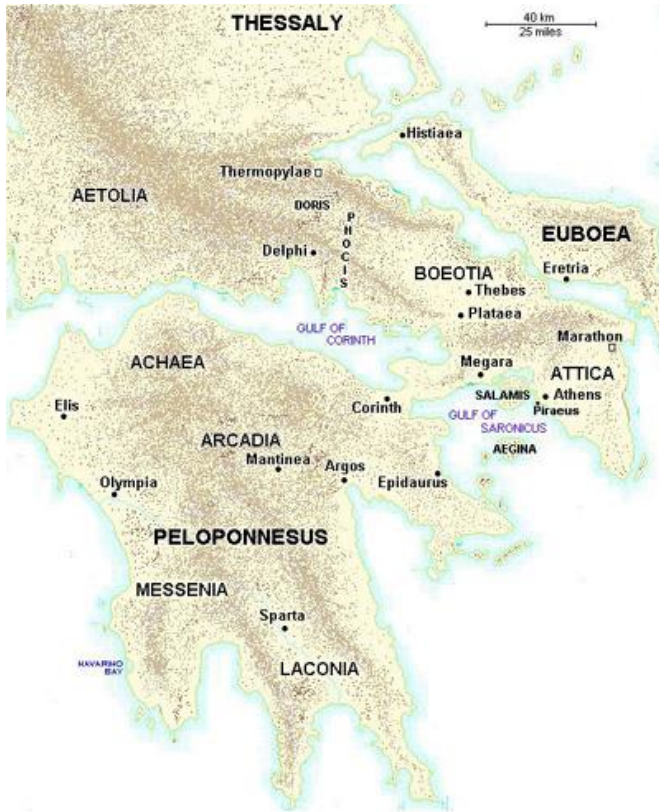
⁵⁷¹ Roma'nın savaş hazırlıkları için bk. Liv. XXXV. 23. 1-11; 41. 1. 7; 36. 2. 2; App. Syr. 15; Zon. *Epit. Hist.* IX. 19 a-b.

⁵⁷² Demetrias kentinin ele geçirilmesi hakkında bk. Liv. XXXV. 34. 1-12; XXXVI. 3. 1. Antiokhos'un bu kente gitmesi hakkında bk. Poly. III. 6. 4; 7. 3; Liv. XXXV. 42. 1- 43. 6; XLV. 22. 7; Flor. *Epit.* I. 24. 1-8; App. Syr. 12; Ps.-Aur. *Vict. de Vir.* III. 54. 1; Malal. *Chron.* 210; Zon. . *Epit. Hist.* IX. 19 c; ayrıca bk. Errington 1989, 281. Bunun sonucunda da Aitolia Birliği III. Antiokhos'u Romalılara karşı kendilerinin komutanı ilan etmişlerdir, bk. Poly. XX. 1. 1; Liv. XXXV. 43. 7-46. 2; Diod. XXIX. 2; App. Syr. 12; ayrıca bk. Walbank 1957, 309 vdd.

⁵⁷³ Toplanan konsey için bk. Liv. XXXVI. 6. 6- 8. 2; Val. Max. IX. 1e. 4; App. Syr. 13-14; Gell. V. 5. 3; Mac. *Sat.* II. 2. 1-3.

çağırıp Amyndros ve Aitolialılara güvenmeyerek ordusu geldiğinde savaşı İtalya'ya taşıyarak Roma'yı kendi topraklarında şaşırtacaklarını anlatmıştır. Bunun üzerine Hannibal yaptığı planın talihsizlik yaşanmadığı sürece durumun Antiokhos'un lehinde olacağını vurgulamıştır. Hannibal'in söyledikleri oldukça mantıklıyken Seleukosların bunu uygularken başarılı olup olmayacağı kesin değildir. Hannibal talihsizliklerin olabileceğinden bahsetmiş ve bu durum Antiokhos III Megas'ın her türlü riski göze alması anlamına gelmiştir. Eğer plan düzgün gitmezse bu durum Seleukos Krallığı'nın aleyhine olarak Trakya ve Küçük Asya'daki hakimiyeti sona ermiş olacaktı. III. Antiokhos, Hannibal'e her ne kadar güvenmese de askeri güce ihtiyacı olduğundan dolayı Roma ile yaptığı savaşta Kartaca kralına da görev vererek yanında tutmuştur.

3.5 Thermopylai Savaşı (MÖ. 191)

Harita 3.7 Thermopylai

Kaynak: www.hannibalbarca.webspace.virginmedia.com

III. Antiokhos Roma'nın V. Philippos ve Akhaialıları yanına çekerek güçlendiğini öğrenmesi ve Hannibal'in teşvikleri sonucunda da planlarını uygulamaya geçirmiştir. Askerlerini toplayarak⁵⁷⁴ Euboia Adası'na (Eğriboz) yelken açmış ve adanın çoğunu zorlanmadan ele geçirmiştir⁵⁷⁵. III. Antiokhos'un komutanlarından biri olan Mikithion/Micythio ise, Delion (Boiotia'da Tanagra bölgesinde bulunan kıyı kenti) kentine saldırarak zapt etmiştir⁵⁷⁶. Bu durum Roma için kabul edilmez bir durum olmuş ve consul rütbesine yeni atanan Publius Cornelius Scipio ve Manius Acilius Glabrio⁵⁷⁷ *Senatus* tarafından Roma ordusunun

⁵⁷⁴ Appianus'a (Syr. 14) göre Antiokhos 10.000 asker toplamıştır.

⁵⁷⁵ Liv. XXXV. 50. 6-51. 10; XXXVI. 6. 3; XLV. 22. 7; App. Syr. 12; Zon. *Epit. Hist.* IX.19 c.III. Antiokhos Euboia Adası'nı ele geçirdiği sırada Scipio Africanus'un oğlunu da yakalayarak esir almıştır bk. Poly. XXI. 15. 3; Diod. XXIX. 8. 1; Liv. XXXVII. 34. 5; Val. Max. III. 5. 1; Plin. *Nat.* V. 22; App. Syr. 29; Cass. Dio *fr.* LXII. 2; Iust. XXXI. 7. 4; Ps.-Aur. *Vict. de Vir.* LIV. 3; Oros. *Hist.* IV. 20. 22.

⁵⁷⁶ Liv. XXXV. 50. 8-9; XXXVI. 6. 3; App. Syr 15; ayrıca bk. Smith 1854, 758; Badian 1959, 96 dn. 100, Grainger 2002, 198.

⁵⁷⁷ Consul atamaları için bk. Broughton 1968, 352-55.

başına getirilerek Seleukos, Aitolia, Sparta ve Kartaca'ya karşı savaş ilan etmiştir⁵⁷⁸.

Roma Seleukoslara karşı açtığı savaşı gerçekleştirmek üzere bütün hızıyla hazırlıklara devam ederken bu durumun sürmesinden sıkılmıştır. Tek amacı diğer müttefiklerinden asker toplayıp onları da bu mücadeleye dahil ederek Seleukosları bir an önce Hellen topraklarından çıkarmaktır. Bu müttefiklerinden biri olan V. Philippos en yakın komutanı olan M. Baebius Thamphilus'u Makedon kralına sadık müttefikliğini III. Antiokhos'a karşı savaşarak sunmalarını istemiştir⁵⁷⁹. Philippos'un, Baebius'u övmesi üzerine Baebius, Appius Claudius'u derhal Makedonya'nın içinden geçerek Thessalia'ya 2000 piyade asker ile göndermek için cesaretlendirmiştir. Roma ise, MÖ. 191 yılında Adriyatik Denizi'nin kıyı kentlerinden biri olan Brundisium'dan Mn. Acilius Glabrio komutasındaki 2000 süvari, 20.000 piyade ve birkaç fil ile Seleukosların işgal ettikleri yerlere ilerlemiştir⁵⁸⁰.

III. Antiokhos yaptığı eylemlerle Roma'yı üzerine çekerek güçlü bir savunma hattı oluşturmaya çalışmış olsa da askerleri arasındaki güvensizlik sonucu Euboiya'da daha fazla zaman kaybetmeyerek Thessalia Bölgesi'ne (Merkezi Larissa) doğru ilerlemeye karar vermiştir. Buradaki çoğu kenti ele geçirirken merkez Larissa'yı almada başarısız olmuştur⁵⁸¹. Ardından Boiotia yakınındaki Khaironeia kentinde müttefikleriyle bir araya gelerek Akarnania Bölgesi'ni işgal etmiş ve burası Aitolia topraklarına dahil edilmiştir⁵⁸². III. Antiokhos Akarnania'dayken V. Philippos'un yardımıyla Baebius, Seleukosların işgal etmiş oldukları Thessalia'yı tekrar ele geçirmiştir⁵⁸³. Bunun üzerine III. Antiokhos Hellen kentlerinden ele geçirebildiklerini zapt ederek Roma ile ciddi bir savaşa girmeden propagandasını güçlendirme niyetine bürünmüştür.

III. Antiokhos yerel güçlerle görüşmeler yaparak Roma'ya karşı savaşta bu halkların kendi tarafından savaşmaları için onları ikna etmeye çalışmıştır. Adriyatik Denizi kıyısında bulunan Epiros Krallığı Akhaialılardan korktuğu için III. Antiokhos'un davetine ancak kendilerini koruma garantisi sundukları takdirde kralla müttefiklik yapacağını, yoksa savaşa girmek istemediklerini bildirmişlerdir⁵⁸⁴. Boiotialılar da Epiros gibi zayıf olduğundan her ne kadar Seleukoslara askeri birlik olarak tam destek sağlayamasalar da müttefikliklerini

⁵⁷⁸ Cicero *Leg. Man.* 14; Liv. XXXVI. 1. 1-3. 12; XXXVIII. 45. 5-6; Plut. *Aem.* 4. 1-2; App. *Syr.* 15; Iust XXXI. 6. 4; Zon. *Epit. Hist.* IX. 19 *h-i*; ayrıca bk. Errington 1989, 283.

⁵⁷⁹ Liv. XXXVI. 8. 5; App. *Syr.* 16.

⁵⁸⁰ Poly. XXXIX. 3. 8; Liv. XXXVI. 3. 13; 14. 1; App. *Syr.* 17. Ayrıca bk. Errington 1989, 283.

⁵⁸¹ Thessalia kentlerinin ele geçirilmesi ile ilgili olarak bk. Liv. XXXVI. 8. 3- 10. 14; 13. 1; XXXIX. 28. 6-7; App. *Syr.* 16.

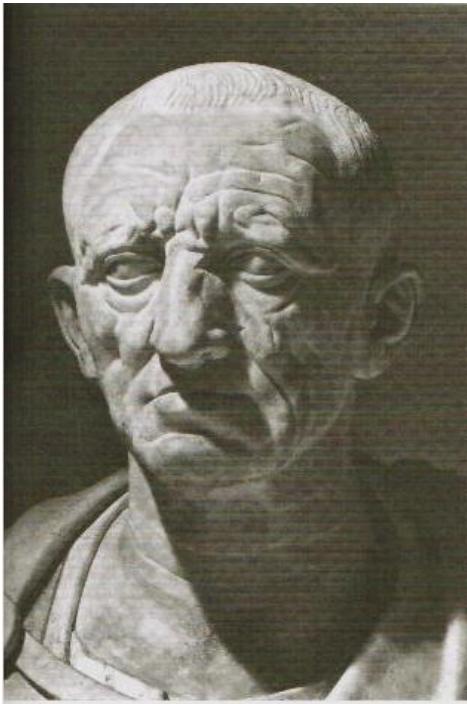
⁵⁸² Liv. XXXVI. 11. 5-12. 11; App. *Syr.* 16.

⁵⁸³ Romalıların ve Makedon kralının Thessalia kentlerini tekrar ele geçirmesi hakkında bk. Liv. XXXVI. 13. 1-14. 13; 32. 1; XXXVIII. 1. 2; XXXIX. 278. 7; App. *Syr.* 17. Zon. *Epit. Hist.* IX. 19 e.

⁵⁸⁴ Konuyla ilgili olarak bk. Errington 1989, 283.

sürdürmüşlerdir. Peloponnesos Yarımadası'nın batısında bulunan Elis kenti de Akhailılardan korktuğu için Aitolialılara dost olarak Seleukos tarafında durmuşlardır⁵⁸⁵.

Seleukos kralı, Thessalia kentlerinin Roma tarafına geçtiklerini öğrendiğinde Asya birlikleriyle Thermopylai'ya doğru ilerledikten sonra savaş hakkındaki bu durumu önemsemeyen Aitolialılar bahaneler de uydurarak kralı son derece hayal kırıklığına uğratmışlardır. III. Antiokhos, hazırlanmadığı savaşa girişmek üzere kendisini teşvik eden Aitolia Birliği'ne kızsda da Thermopylai'daki savaşa Aitolia Birliğinin gücüne güvenerek girmiştir⁵⁸⁶. Öyleki III. Antiokhos burada askeri birliklerini toplayarak müttefiklerinden de yardım almıştır. Fakat Seleukos ordusu Roma birliklerine bakıldığında zayıf ve sayıca az olduğunun farkında olarak Asya'dan takviye birlik istediği sırada Thermopylai geçidi ile meşgul olmuştur⁵⁸⁷. Bu sırada Seleukosların 10.000 piyade ve 500 atlı birliğine sahip olması Roma karşısında savaşı kazanma ihtimallerinin düşük olduğunu da göstermiştir.

Görsel 3.6 Marcus Porcius Cato Maior

Kaynak: en.wikipedia.org

Roma ordusu Thermopylai'a doğru ilerlerken III. Antiokhos birliğinin sayıca az olmasına rağmen ve geçidin doğal statüsü dolayısıyla avantaj sağlayacağını düşünerek bu durum karşısında Aitoliaların bir kısmını dağın zirvelerine yerleştirmiştir. Glabrio da yardımcıları olarak Marcus Porcius Cato (MÖ. 234-149) ve Lucius Valerius Flaccus'u (öl. MÖ. 180) Aitolialıların yerleştiği tepelere göndermiştir.

Appianos'a (Syr. 17) göre bu olayın ardından Glabrio askerlerine saldırı emri vererek iki komutanı Cato ve L. Valerius Flaccus'u gece Aitolialıların bulunduğu Tikhios Dağı'na göndermiş; ama Roma kuvvetleri, Aitolialılar tarafından geri püskürtülmüştür⁵⁸⁸. Bu olumsuzluğun ardından Cato, Kallimadros Dağı'na (Yunanistan'ın Phokis

⁵⁸⁵ Elis'in Aitolialıları desteklemesi hakkında bk. Errington 1989, 283.

⁵⁸⁶ Diodoros'a (XXIX. 2. 1) göre, III. Antiokhos bu sırada Khalkis'te üç ay boyunca kışlarken burada yerel halkın soylularından biri olan Kleoptemos'un kızına aşık olup savaş hazırlığı yapmak yerine onunla evlenmek üzere düğünle ilgilenmiştir. Böylece hazırlanamadığı savaşta büyük bir yenilgiye uğraması söz konusu olmuştur. Konuyla ilgili olarak bk. Athenaios X. 439 e-f;q; Poly. XX. 8. 1-5; Liv. XXXVI. 11. 1-4; Plut. *Flamm.* XVI.1; *Phil.* XVII. 1; Flor. *Epit.* I. 24. 9; App. *Syr.* 16; Cass. *Dio fr.* LXII. 1; Iust. XXXI. 6. 3; Zon. *Epit. Hist.* IX. 19 d; ayrıca bk. Errington 1989, 284.

⁵⁸⁷ Geçidi ele geçirmesi hakkında bk. Diod. XXIX. 3. 1; Liv. XXXVI. 15. 1- 16. 1; Flor. *Epit.* I. 24. 10; App. *Syr.* 17-18; Ps.-Aur. *Vict. de Vir.* LIV. 2; Oros. *hist.* IV. 20. 20; Zon. *Epit. Hist.* IX. 19 f.

⁵⁸⁸ Liv. XXXVI. 17.

Bölgesi'nde bir dağ) ilerlemeye karar vermiştir⁵⁸⁹.

Geçit boyunca ilerleyen Roma'nın yerel halkların direnişi sayesinde yavaşlayacağını düşünen III. Antiokhos'un bu ilerlemeyi engellemek için bir girişimde bulunmamış olması, Roma güçlerinin hiçbir engelle karşılaşmadan ilerlemesi, III. Antiokhos'un hayal kırıklığına uğramasına neden olmuştur⁵⁹⁰. Yerel halkların özgürlüklerini kazanması için Roma'ya karşı direniş göstermesi III. Antiokhos tarafından makul karşılanabilir; fakat yerel güçlerin yok olmamak adına da Roma gibi büyük bir güçle karşılaşmak istememiş olma ihtimali vardır. Yine de bu durum iki büyük güç arasındaki nihai sonuç itibari ile akıbetlerini ortaya çıkaracaktır.

Roma'nın ilerleyişinin hızlanması üzerine endişelenen III. Antiokhos hiçbir şekilde durumu gözardı etmeksizin Roma'ya karşı savunma pozisyonuna geçmeyi planlamıştır⁵⁹¹. Plutarkhos'a (*Cat. Mai.* XIII. 1-7) göre, Antiokhos III Megas, Thermopylai Geçidi'ni ordugâhı ile tıkararak siperlerini kazık ve duvarlarla çevirmiş ve tahkimatı güçlü hale getirerek savaşa engel olmayı tasarlamıştır⁵⁹². Romalılar bunu görünce umutsuzluğa kapılarak paniklemiştir. Fakat Roma ordusunun başında olan Marcus Porcius Cato, Perslerin yandan dolaşma taktiklerini hatırlayarak gece yola çıkmış ve tutsak bir rehberin öncülük ettiği yolda ilerlerken yollarını kaybedince askerler umutsuzluğa düşmüştür. Bunun üzerine Cato, askerlerinin yerlerinde kalmalarını emrettikten sonra dağ tırmanmada tecrübeli olan Lucius

Manlius ile aysız gecede ilerlemiştir. Kallidromos Dağı'na ilerleyen Cato ve Lucius Manlius sarp kayalıklardan ilerleyerek birtakım işaretler bırakmış ve geri dönüp orduyu almışlardır. Buradan ilerleyerek uçuruma yaklaştıklarında düşmanı göremeyince birlik yeniden paniğe kapılmıştır. Gün ağarınca sarp kayalıkların dibindeki kazıkları ve ileride bir Hellen üssü görmüşler ve bunun üzerine Cato her zaman güvenilir ve cesur bulduğu Firmumlu (İtalya'da Firmo kenti) askerlerden birkaçını yanına çağırıp bu üstteki Seleukos birliğinde bulunan askerlerden birini canlı bir şekilde ele geçirmelerini buradaki askerlerin kaç kişi olduğu geride olanların nerede olduklarını ve Roma ile karşılaşmak için ne gibi hazırlık yaptıklarını öğrenmelerini istemiştir. Firmumlu askerler bu karakola ilerleyerek bir askeri ele geçirmiş ve Thermopylai Geçidi'nde Aitolialılardan oluşan 600 kişilik birlik olduğunu

⁵⁸⁹ Kallimadros Dağı boyunca geçiş ve topografya hakkında bk. Plut. *Cat. Mai.* XIII. 1-3; Procop. *De Aed.* IV. 2. 7-10; ayrıca bk. MacKay 1963, 241-55; Bar-Kochva 1976, 158-62.

⁵⁹⁰ Diod. XXIX. 3. 1; Zon. *Epit. Hist.* IX. 19 f.

⁵⁹¹ Bar-Kochva 1976, 158-61.

⁵⁹² Thermopylai savunması için bk. Diod. XXIX. 3. 1; Liv. XXXVI. 15. 1-16. 1; Flor. *Epit.* I. 24. 10; App. Syr. 17-18; Ps.-Aur. *Vict. de Vir.* LIV. 2; Oros. *hist.* IV. 20. 20; Zon. *Epit. Hist.* IX. 19 f.

öğrenerek birliğin sayısının azlığını küçümseyerek saldırıya geçmiştir. Böylece Romalılar, Aitolia birliklerini dağıtarak onları uçurumdan aşağı atmışlardır⁵⁹³.

Manius Manilius, Thermopylai'daki tahkimat duvarlarını zorlayıp geçitleri ele geçirmeye çalışırken Antiokhos, ağzına isabet eden bir taş darbesiyle dişlerinin çoğunu kaybetmiş ve acı içinde atıyla geri çekilmiştir. Seleukos ordusunun bir kısmı, Roma'ya karşı koyamayarak kimileri bataklığa kimileri uçurumdan aşağı düşerken kimileri de geçide yığılarak birbirlerini ezerek ölmüşlerdir⁵⁹⁴. MÖ. 191 yılının Nisan ayında gerçekleşen bu savaşta III. Antiokhos yaptığı hatayı anlamış olsa da almış olduğu yenilgi ordusunun helak olmasına neden olmuştur⁵⁹⁵.

Savaş sırasında yaralanarak kaçmaya çalışan Seleukos kralı Phokis birliği kentlerinden olan Elateia'ya kaçmıştır. Roma ordusunun takip ettiği III. Antiokhos kalan 500 kişilik ordunun koruması altında buradan da ayrılıp Euboa'daki Kalkhis'e gitmiştir. Burada da uzun süre kalamayan kral önce Tenos Adası'na⁵⁹⁶ ilerleyerek oradan da Hellen topraklarına yapacağı seferin merkezi olan Ephesos'a geri dönmüştür⁵⁹⁷. III. Antiokhos'un Ephesos'a gelmesi bu savaşın sona erdiği anlamına gelmemekle birlikte Antiokhos Roma ile Thermopylia'da yapmış olduğu savaşın ardından kendini toparlamaya çalışarak Aitolia birliklerini de birleştirerek Roma'ya karşı saldırıya geçmek için toparlanmıştır. Aitolialılar da bu yenilgide kendi paylarının büyük olduğunu bilerek Seleukoslara bağlılıklarının devam ettiğini gösterme çabasına girişmiştir. Bu sırada Roma Seleukos kralının peşini bırakmayarak Scipio kardeşleri ordularıyla birlikte Küçük Asya'ya göndermiştir⁵⁹⁸.

Seleukos kralı Roma'ya karşı Thermopylai Savaşı'na girmeden önce pekçok yerel halk ile ittifak kurmasına rağmen bu savaşta kaybetmesi sonucu müttefik olduğu kentler yenilginin ardından Roma'nın gücünden korktukları için III. Antiokhos'un müttefikliğinden

⁵⁹³ Manius Acilius Glabrio'nun Antiokhos ve Aitolialılar karşısında kazandığı zafer ve elde ettiği ganimetler hakkında bk. Liv. XXXVII. 46. 1-6; ayrıca bk. Errington 1989, 283.

⁵⁹⁴ Plut. *Cat. Mai.* XIV. 1-2.

⁵⁹⁵ Roma'nın 22.000 askerinden sadece 200'ü ölürken III. Antiokhos'un kaybı 10.000'i bulmuştur. III. Antiokhos'un bu savaşta yenilgisi için bk. Cic. *Sen.* X. 32; Poly. XXI. 20. 9; Liv. XXXV. 23. 10; 39; 50; XXXVI. 17. 1- 19. 12; Val. Max. II. 5. 1; Paus. VIII. 51. 4; Frontin. *Strat.* II. 4. 4; Plut. *Flamm.* XV. 3-5; XVI. 1-7; *Cat. Mai.* XIII. 1-XIV. 2; Flor. *Epit.* 24. 11-12; Phleg. *Mir.* III. 1; App. *Syr.* 12 vdd; 18-21; Iust. XXXI. 6. 5; Ps.-Aur. *Vict. de Vir.* XLVII. 3; Eutr. IV. 3. 2; Oros. *hist.* IV. 20. 20-1; Zon. *Epit. Hist.* IX. 19 g-h; ayrıca bk. Bar-Kochva 1976, 161vd.; Errington 1989, 284 vd.

⁵⁹⁶ Kralın MÖ. 191'de Kalkhis'ten kaçarak buraya geldiği sırada kentin burada bulunan Miletoslu bir hekim olan Apollonios'u överek onurlandırılması da bu tarihe rastlamaktadır yazıt için bk. *SIG*³ 620; *IG* XII. 5. 824; Liv. XXXVI. 21.

⁵⁹⁷ Liv. XXXVI. 20. 1-21. 3; Plut. *Flamm.* XV. 5- XVI. 1-7; Phleg. *Mir.* III. 1; App. *Syr.* 20; Ius. XXXI. 6. 6; Oros. *hist.* IV. 20. 20; Zon. *Epit. Hist.* IX. 19 h. Bu sırada Antiokhos Megas'a Thermopylai'da öldürülen Seleukos askerlerinden biri olan Buplagos hayata geri gelerek Romalıların Küçük Asya'ya girdiklerinde büyük başarılar elde edeceklerini bildirir, bk. Phleg. *Mir.* III. 2-14.

⁵⁹⁸ App. *Syr.* 20-21; Iust. XXXI. 6. 6; 7. 2-3. Ayrıca bk. Arslan 2010, 288.

ayrılmışlardır. Euboa Adası, Boiotia Bölgesi ve Elis kenti kendilerini garantiye almak için Roma tarafına geçmiştir⁵⁹⁹. Khalkis ve Elis'te bulunan Seleukos garnizonları da etkisiz hale getirilmiş ve Demetrias da önceden III. Antiokhos tarafında bulunurken daha sonraları V. Philippos'a destek vererek Makedon kralını kente almış⁶⁰⁰ ve buradaki tüm Roma karşıtı olan yöneticiler de öldürülmüştür⁶⁰¹.

III. Antiokhos'un Hellen kentlerini bağımsızlığa kavuşturma propagandasını gerçekleştirmek üzere ilerlemiş olduğu Thermopylai'daki taktiklerinin işe yaramaması ve zaman zaman Küçük Asya ile iletişiminin de kopması Seleukos kralının Hellas girişimini hüsrana uğratmıştır. Bu başarısızlık kısmen karada kısmen de denizde gerçekleşmiştir⁶⁰². Atalarından kalma toprakları geri alma çabasının olumsuz sonuçlar vermesi Seleukos nezdinde hüsrana yaratmış olsa da dönemin güçlerinden biri olan Roma Cumhuriyeti'ni karşısına alacak kadar da metin davranmıştır. Bu durum III. Antiokhos'un mağlubiyeti sonucu Suriye'ye çekilmesi anlamına gelmediği gibi elindeki imkanları kendi lehine çevirmeye çalışmıştır.

3.6 Magnesia Savaşı ve Sonuçları (MÖ. 190-188)

Thermopylai yenilgisinin ardından Seleukos kralı, yaşadıkları olumsuzlukları atlatmak amacıyla yeniden toparlanarak ve batı seferinin bu şekilde sonlanmasını istemediği için Hellen topraklarında kazandığı avantajları kendi lehine çevirme yolları ararken Roma Seleukosların boşalttığı Hellen kentlerinin onarımı için kolları sıvamış ve Lucius Cornelius Scipio Asiaticus, kardeşi Publius Cornelius Scipio Africanus'u komutanı olarak atadıktan sonra bir Roma eyaleti haline getirilen Hellen topraklarını Romalı yöneticiler arasında bölüştürmüştür⁶⁰³.

Seleukoslar, MÖ. 191 yılında Thermopylai yenilgisinin ardından yeniden kendilerini toparlamak için kara ve denizde birliklerini oluşturmaya başlamışlardır. III. Antiokhos Küçük Asya'daki satraplara haber vererek asker göndermelerini bildirmiş, deniz komutasını da Rhodos'dan bir sürgün olan kraliyet amirali Polyksenidas'a vermiştir⁶⁰⁴. Polyksenidas,

⁵⁹⁹ Grainger 2002, 217 vdd.

⁶⁰⁰ Grainger 2002, 241-242. Romalılar, Makedonya kralının bu kenti ele geçirmesi üzerine yaptığı başarılı işten dolayı V. Philippos'un tutsak olan oğlu Demetrios'u krala geri göndermiştir bk. App. Syr. 20.

⁶⁰¹ Plut. *Flamm.* XVI.

⁶⁰² Her iki tarafın donanma ve kara birlikleri hakkında bk. Liv. XXXV. 20. 1-12.

⁶⁰³ Cicero *Mur.* XXXII; *Phil.* XI. 17; Liv XXXVII. 1. 7-2. 12; 3. 8-11; XXXVIII. 51. 3; Val. Max. V. 5. 1; Ius. XXXI. 7. 2; Porphyry. *Adver. Khr.* 47; *Kutsal Kitap, Eski Antlaşma, Dan.* XI. 17-19; *SHA Gord.* IX. 6; Eutr. IV. 4. 1; ayrıca bk. Errington 1989, 285. P. C. Scipio Africanus, kardeşi L. C. Scipio Asiaticus'u, Gaius Laelius ile birlikte *consul* seçtirdikten sonra kardeşine Hellas'ın verilmesi ve kendisinin de kardeşinin hizmeti altına gireceğini bildirmesi üzerine *Senatus* Hellas'ı Asiaticus'a, İtalya'yı ise Laelius'a bırakmıştır.

⁶⁰⁴ App. Syr. 21.

Khersonessos'a geçerek burayı askeri bakımdan donatmış ve Roma, Küçük Asya'ya girerse onların geçeceği kentler olan Sestos (Eceabat), Abydos'u da güçlendirmeye çalışmıştır⁶⁰⁵. III. Antiokhos ise meydana gelecek savaş için Lysimakheia'yı merkez üssü yaparak Roma'nın büyük bir kara ve deniz donanması toplayacağını anlamış, bunu üzerine Kissos'a donanma

Görsel 3.7 II. Eumenes

Kaynak: tr.wikipedia.org

birakarak kendisi de Magnesia ad Sipylum'a (Sipylos Dağı- Yamanlar-yakınındaki Magnesia) çekilmiştir. Bu sırada Roma generali C. Livius da 80 gemi ile Roma'dan hareket ederek *Senatus* kararı uyarınca savaşı denize taşımayı düşünmüş ve başlayacak olan savaş için harekete geçmiştir⁶⁰⁶.

Scipio kardeşler savaş hazırlıkları ile uğraşırken Roma'dan Ege sahillerine doğru ilerleyen Atilius donanmasındaki gemilere Pergamon Kralı Eumenes II Soter'in (MÖ. 197-159) de 50 gemisi katılarak Roma'ya yardıma gitmiştir⁶⁰⁷.

Roma donanması, Naupaktos civarına gelerek fırtına dolayısıyla Delos'ta demirlemiştir. Polyksenidas ise keşif gemileri ile Kyklades Adaları civarında yaptığı gezi sonucu Roma'nın

Delos'ta bulunduğunu öğrenince Seleukos kralına haber vermiştir⁶⁰⁸. 200 gemi hazırlayan Polyksenidas, Ege sularında iki Kartaca gemisi görünce onlara karşı üç gemi göndererek saldıracakken güverte birliklerinin denize atladığını ve gemilerin boş olduğunu görmüştür⁶⁰⁹.

Roma donanmasının bir kısmı da fırtınadan zarar gören gemilerini tamir etmek üzere Khios Adası'nda bulunduğu sırada Rhodos'a ait 27 savaş gemisi Roma donanmalarına katılmıştır. III. Antiokhos bu haberi alır almaz Hannibal'i, donanma takviyesi yapması amacıyla Fenike ve Kilikia sahillerine göndermiştir. Hannibal başarılı bir şekilde yardım

⁶⁰⁵ App. Syr. 22; Liv. XXXVI. 41. 8-9. Ayrıca bk. Bevan 1902b, 89.

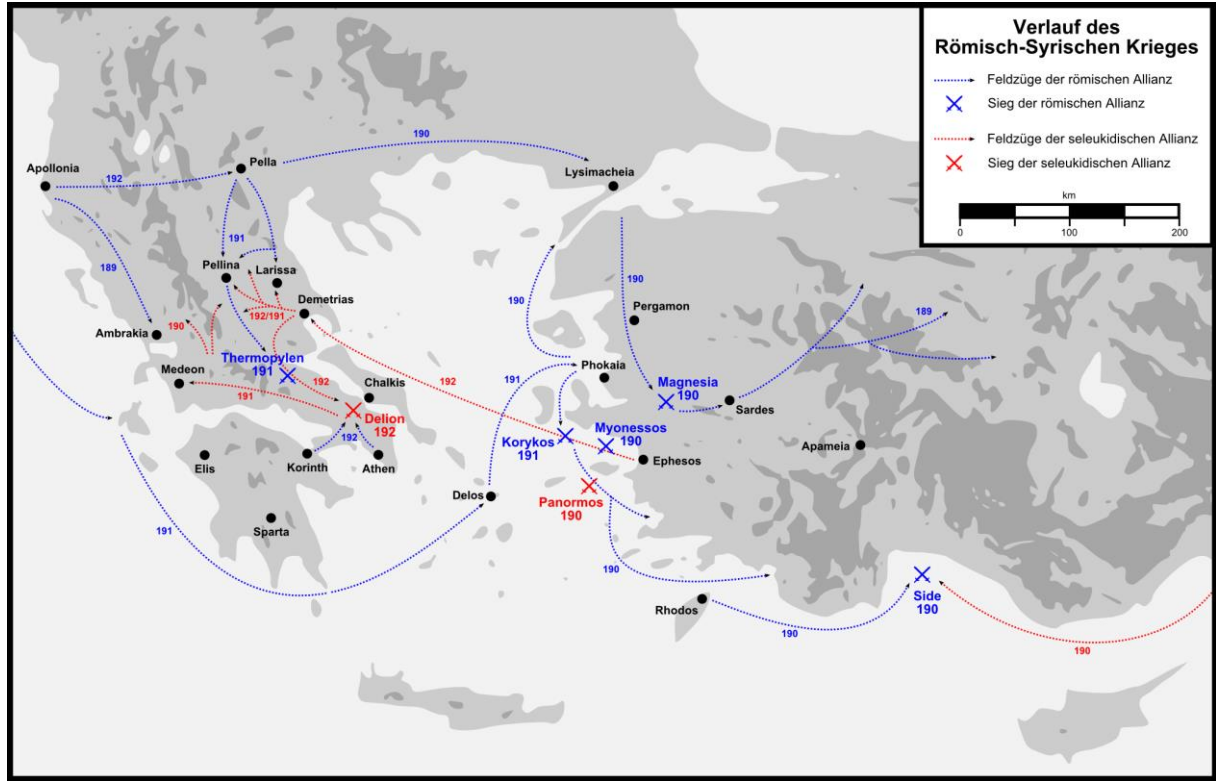
⁶⁰⁶ Iust. XXXI. 6-7.

⁶⁰⁷ App. Syr. 22. Tac. Ann. XII. 62; ayrıca bk. Gyllius Cons. I. 1; Kaya 2009, 198.

⁶⁰⁸ Liv. XXXVI. 43. 1-2; App. Syr. 21-22.

⁶⁰⁹ App. Syr. 22.

ettikten sonra dönüş yolunda Rhodoslular Hannibal'ı Pamphylia civarında (Side yakınlarında) kıstırarak birkaç gemi kaybetmesine de neden olmuşlardır⁶¹⁰.

Harita 3.8 Side- Myonessos Savaşı

Kaynak: de.wikipedia.org

Deniz hakimiyeti, egemenlik sahalarını oluşturmak adına Seleukos ve Roma için önem arz etmiştir. Zira III. Antiokhos Batı seferine çıktığı zaman (MÖ. 198) ilk olarak kıyı kentleri egemenliği altına almaya çalışmıştır. Seleukoslar ele geçirdiği kentlerin limanlarını kullanma zamanı gelerek kendi donanmalarını istediği şekilde bu kentlerin limanlarına demirlemiştir. Ephesos ve Abydos kentleri limanları bakımından geniş ve kullanışlı olması dolayısıyla Seleukosların kontrolünde olan yerlerdi⁶¹¹. Ama Smyrna ve Lampsakos gibi Rhodos tarafından özgürleştirilen kentler MÖ. 197'de III. Antiokhos'a direnç göstererek Seleukos hakimiyetine girmemişlerdir⁶¹². Kaunos (Köyceğiz), Myndos (Gümüşlük) ve Halikarnassos gibi Rhodos'un hakimiyetinden kurtulan kentler de iki büyük güç arasında tercih yapma

⁶¹⁰ Liv. XXXVII. 20-24; App. Syr. 22. Konuyla ilgili ayrıca bk. Mansel 1988⁵, 483 vd.; Aslan 2000, 94 dn. 346. Side yakınlarındaki savaş hakkında bk. Bevan 1902b, 102 vd; Berthold 1984, 157-58. Roma tarafından deniz birliğine MÖ. 190'da atanan L. Aemilius Regillius (MÖ.190-89 consülü) Eurymedon yakınlarında Hannibal'ın donanmasını yenilgiye uğratmıştır. Daha sonraları ise Myonessos Savaşı ile Suriye donanmasını tekrar yenerek Ege Denizi'nde Roma hakimiyeti sağlamıştır. Regillius'un savaşları hakkında bk. Poly. XXI. 7. 5-7; Liv. XXXVII. 12. 1- 17. 10; App. Syr. 25. Suda π. 140 s.v. <Παμφυλίδας = Pamphilidas>. Ayrıca bk. Walbank1979, 99; Berthold 1984, 159-61; Errington 1989, 286; Eckstein 2008, 331.

⁶¹¹ Bevan 1902b, 90.

⁶¹² Smyrna ve Lampsakos'un direnişleri hakkında bk. Badian 1959, 84 vd.; Restovzeff 1971, 6-7. Konuyla ilgili ayrıca bk. Derow 1979, 1-15.

konusunda kararsız kalarak özgürlüklerinin elinden alınacağı bilincinde olmaları da kaçınılmazdır.

Kıyı kentler kadar adaların da önem taşıdığı oldukça açıkken bu konuda Seleukoslara rağmen buralarda Roma üstünlüğünün olduğu görülmüştür. Zira Akdeniz ve Ege'deki en iyi donanmaya sahip ve stratejik konumu bakımından yarışılmaz olan Rhodos, Roma müttefiki olması dolayısıyla Seleukoslar için ciddi bir tehdit oluşturmuştur⁶¹³. MÖ. 202'de V. Philippos'un ele geçirdiği Khios Adası ise Makedon kralının Roma'ya yenilgisi sonucu Roma ile müttefiklik yapmıştır. Kıyı kentleri ve adalardan Roma ve Seleukos tarafını seçmeyerek tarafsız kalan ve ittifak yapmayan Delos Adası, her iki taraftan gelen hediyeleri kabul ederek çekimser tutum sergilemiştir⁶¹⁴. Bu yüzden de Delos, Roma ile iyi ilişkiler kurarak sorun yaşamamıştır.

Roma artık Seleukos kralını takip ederek Küçük Asya'ya Scipio kardeşlerin yönetiminde donanmalar göndermeye başlamıştır⁶¹⁵. Buna istinaden Roma'nın Küçük Asya kıyılarına ilerlemesi için müttefiklerinden yardım istemesi gerekmiştir. Roma kurduğu müttefiklikler içerisinde Pergamon Krallığına da önemli ölçüde değer vermiştir. II. Eumenes Roma için iyi bir müttefik iken, Roma bu krallığı Küçük Asya'yı ele geçirmek için bir köprü olarak görmüştür. Pergamon Krallığı önceden Akhaios tarafından etkisiz hale getirilirken⁶¹⁶ daha sonraları Akhaios'un Antiokhos III Megas'a karşı isyan etmesi sonucu I. Attalos ile ittifak kurmuştur⁶¹⁷. Daha sonraları ise III. Antiokhos'un Küçük Asya'daki eylemleri Pergamon Krallığı'nı rahatsız etmiş ve bunun üzerine de II. Eumenes, Seleukoslara yardım etmektense Roma taraftarı olmak daha avantajlı görmüştür. Özellikle Pergamon Krallığının önemli liman kenti olan Elaia (Reşadiye), Roma'nın deniz ve kara arasında bağlantı kurabileceği stratejik bir nokta olarak görülmüş ve bu imkan dâhilinde Roma, Seleukosların hayal ettiği kıyı bölgesini kullanma politikası açısından bu durumu lehine çevirmiştir⁶¹⁸. Gemileriyle Phokaia (Foça)'ya yelken açan Roma, Antiokhos'un deniz savaşı yapmayıp Sipylos Dağı'na (Yamanlar) çekildiğini görünce Erythrai (Ildırı)'daki liman kenti Kissos'a ilerlemiştir. II. Eumenes gelen Roma donanmasına da Elaia'daki hazır bekleyen Pergamon

⁶¹³ Bevan 1902b, 90-1.

⁶¹⁴ Delos'taki Apollon Tapınak kayıtlarında III. Antiokhos'un tapınağa bir kadeh hediye ettiği kaydedilir, yazıt için bk. Homolle 1882, 36 str. 67. Roma bu adaya her ilerleyişinde Romalı komutanlar tapınağa hediyeler sunmuştur konuyla ilgili olarak bk. Homolle 1884, 85. Ayrıca bk. Schoeffer 1901, col. 2484; Bevan 1902, 91.

⁶¹⁵ Scipio kardeşlerin Küçük Asya'ya girişleri hakkında bk. App. Syr. 20-21; Iust. XXXI. 6. 6; 7. 2-3.

⁶¹⁶ Konuyla ilgili olarak bk. Poly. IV. 48. 11. Ma 1999, 55.

⁶¹⁷ Kurulan İttifak için bk. Poly. V. 107. 4; ayrıca bk. Ma 1999, 60; Arslan 2000, 88; Bell 2007, 59.

⁶¹⁸ Bevan 1902b, 91.

donanmasını takviye etmiştir⁶¹⁹. Burada birleşen donanmalar Kissos'un aşağısında uzanan Korykos'a (Erythrai limanı) doğru ilerlemişlerdir.

Roma-Pergamon ilişkisi gün geçtikçe ilerlerken Ege Denizi'nde hakimiyeti sağlamaya çalışan Livius ve donanması II. Eumenes'in donanması ile birleşip ilerlemeye başlayınca bu haber Polyksenidas'a ulaşmış ve o da III. Antiokhos'a bilgi vermiştir. Ephesos'a dönmüş olan Seleukos kralı, bir konsey toplayarak Pergamon ve Rhodos birliklerinin Roma'ya katılımını engellemek ve bu birlikleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak istemiştir. III. Antiokhos bunları düşünürken Seleukos amirali Polyksenidas, sahip oldukları savaş donanımlarını, gemilerinin fazlalığı ve dayanıklılığı bakımından deniz savaşında Roma'dan üstün gelecekleri konusunda kendisine güveni tam olmuştur⁶²⁰.

III. Antiokhos denizdeki savaş tecrübelerine istinaden her ne kadar Roma'ya karşı yapılacak deniz savaşında başarılı olacağını düşünmezken Hellas'taki özgürlük savaşının yenilgisinin intikamını zaferle almak istemiştir⁶²¹. Fakat Polyksenidas'ın Khios Adası civarında Roma donanmalarını yakalayıp ele geçirme düşüncesi Seleukos komutanının başarısızlığa uğraması ve Kartaca gemilerine sahip olan Romalı komutan Livius'a yenilgisi ile sonuçlanmıştır⁶²². Bunu gören III. Antiokhos Asyalı askerlerin Roma ile eşleşmediğini, kendi deniz donanmasının da Roma'nın sivri burunlu gemileri ile karşı karşıya gelemeyeceğini anlayarak donanmanın güçlendirilmesi konusunda endişeye düşmüştür. Bunun ardından Roma ise kazandığı zafer uyarınca deniz boyunca limanlara birlikler göndererek yayılım alanını genişletmeye başlamıştır⁶²³.

Khios Adası ve Korykos (Erythrai limanı) civarındaki savaşlardan sonra III. Antiokhos, kara ve deniz kuvvetlerinin yeteri kadar güçlü olmadığını anlayarak yönünü yeniden Batı Anadolu'ya çevirmiş ve tek amacı Roma'nın Küçük Asya'ya girmesini engellemek olmuştur. Kanae'da kışlayan Roma ordusuna Eumenes'in 2000 piyade ve 500 atlı birliği ilave etmesi üzerine⁶²⁴ Seleukos kralı önce Phrygia'ya çekilir, ardından da Hermos Vadisi'ne 35 *stadia* olan Maiandros yakınındaki Magnesia'ya konuşlanarak imparatorluktaki tüm orduları toplamayı amaçlamıştır. III. Antiokhos, Seleukosların Asya'da uzun süre

⁶¹⁹ Liv. XXXVI. 43. 12-13.

⁶²⁰ App. Syr. 22.

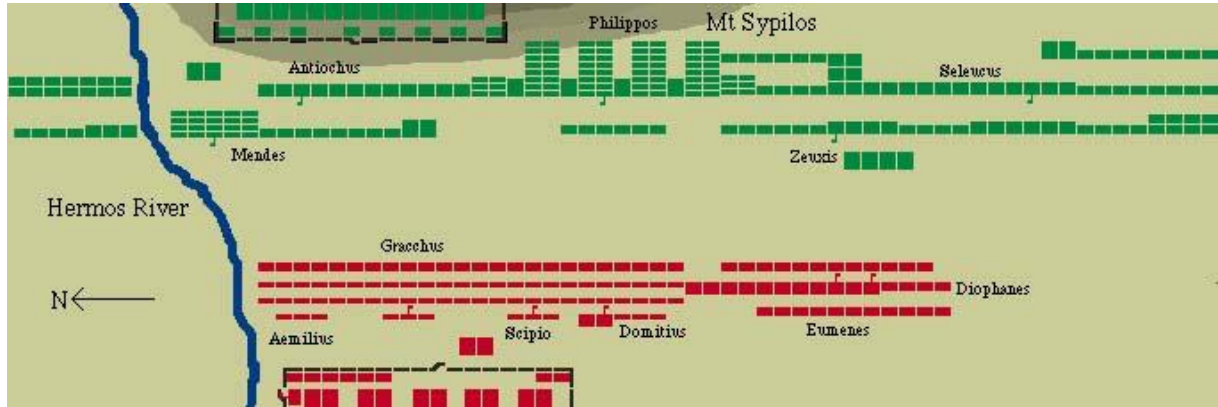
⁶²¹ Liv. XXXVI. 44. Iust. XXXI. 6. 6-10.

⁶²² Deniz savaşı hakkında detaylı bilgi için bk. Liv. XXXVI. 44. 1-11. Ayrıca bk. Bevan 1902b, 93; Errington 1989, 285. Eumenes birliklerinin, savaşta Güney Ege'yi kontrolleri altına alması hakkında bk. Hansen 1971², 80; Eckstein 2008, 332.

⁶²³ Roma, Khios Adası civarındaki zaferine istinaden gemileriyle birlikte Erythrai (İldırı) limanlarından olan Phokaia'ya (Foça) gemilerini demirlemiş ve burada kenti koruma adına birlikler bırakmıştır. Ardından kış mevsiminin yaklaşması üzerine gemilerini karaya çıkarmak için Pergamon'daki (Bergama) Kanae'a çekilmiştir. Konuyla ilgili olarak bk. Liv. XXXVI. 45. 1-10; App. Syr. 22.

⁶²⁴ Liv. XXXVII. 8. 1-5.

yönettiği halkları, Asurluları, Medleri, Lydialıları, Hellen ve Makedon yönetiminde olanları; step, çöl ve dağdaki yarı vahşi kabileleri, Hazar Denizi civarındaki göçebeleri, güneyden gelen Arapları ve Galatları yanına çekmiştir⁶²⁵. Savaş hazırlıklarına başlayan Antiokhos III Megas kış aylarını geçirerek ve savaş planları yaparak orduyu Magnesia Ovası'nda toplamayı düşünüp Roma'nın ilerleyişini engellemek istemiştir⁶²⁶.

Şekil 3.1 Magnesi Savaşı Düzeni

Kaynak: www.hannibal-barca-carthage.blogspot.com

Seleukos kralı kara hazırlıklarını tamamlarken Roma'ya karşı aldığı deniz yenilgileri sonucu yine de tedbirli davranmaya çalışmıştır. Hasar gören gemiler Ephesos limanında tadilat yapılarak Polyksenidas gözetiminde denizlere indirilmiştir⁶²⁷. Deniz donanma gücü olarak yeni kuvvetler sağlanıp Hannibal'e güven tam olmuştur. III. Antiokhos deniz donanmalarını takviye yapmaya çalışsa da Roma'nın deniz hakimiyetini görerek kara ordularına ağırlık vermeye çalışmıştır⁶²⁸.

MÖ. 190 kışında kara ordularının hazırlığını sürdüren III. Antiokhos, Küçük Asya'daki Bithynialılarla anlaşma yapma yoluna girerek bölge kralı I. Prusias'a (MÖ. 230-182) müttefiklik için mektup göndermiştir⁶²⁹. Livius'a göre (XXXVII. 25. 3-14) III. Antiokhos, Roma'nın Küçük Asya'ya sefere çıkmasını iyi karşılamadığını, Roma'nın III. Antiokhos'un krallık tacını elinden alarak Seleukos hakimiyetinin yerine Roma hakimiyetinin olacağını bildirmiştir. Philippos ve Nabis'in kendi yanında olurken daha sonraları Roma tarafına geçtiğini, Roma'nın bu davranışının her bir müttefiğin diğerini etkileyecek şekilde heryeri saracak yayılan bir yangın olduğunu vurgulamıştır. II. Eumenes'in de Roma'ya

⁶²⁵ Liv. XXXVII. 8. 1-5; App. Syr. 22; Iust. XXXI. 7-8. Galatların Seleukos tarafında olması hakkında bk. Bevan 1902b, 94; Arslan 2000, 94.

⁶²⁶ Konuyla ilgili olarak bk. Bevan 1902b, 94.

⁶²⁷ Bevan 1902b, 94.

⁶²⁸ Roma'nın deniz gücünü ele geçirmesi denizlerdeki hakimiyetini güçlendirirken Khios ve Samos gibi adaları halihazırda ele geçirememiştir.

⁶²⁹ Grainger 2002, 278.

bağlandığını ve Roma'ya karşı Antiokhos'un I. Prusias'ın müttefikliğine ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine I. Prusias, bu konuda oldukça endişelenmiştir. Bu sırada Roma'dan da aynı niyetleri içeren bir mektup da Bithynia kralına ulaşmıştır. Scipio Asiaticus ve Africanus da mektuplarında Roma'nın kendisi ile yapılacak olan müttefikliğin bu kişilerin itibarını arttırdığı, müttefikliği uyarınca Roma tarafından çeşitli hediyeler sunulduğunu arz etmişlerdir. Africanus, I. Prusias'ı ikna etmek için yaptığı faaliyetlerin örnekler vererek onu ikna etmeye çalışmıştır. Kendi krallığını kuran Massinissa'yı örnek vererek⁶³⁰ onun en zengin kişi olduğunu ve tüm dünyadaki *monarkhos*'lara eş olduğunu vurgulamıştır. Önceden Roma'ya düşman olan ve Flamininus tarafından alt edilen Philippos ve Nabis de daha sonraları Roma müttefiki olup krallıkları kendilerine bağışlanmıştır. Philippos'un vergisi kaldırılarak rehin olan oğlu Perseus serbest bırakılmış, Roma generallerinin müdahalesi olmadan Makedonya dışındaki yerlere sefer düzenlenmesi engellenmemiştir. Nabis de Aitolialıların ihaneti ile kendi tehlikesini farketmiş onurunu ve krallığını elinde tutmuştur.

Mektubun ardından I. Prusias, aslında bunların bir bakıma tehdit içerdiğini de düşünmüş olabilir. Ama donanma komutanı C. Livius'un Bithynia kralını ziyareti kararını vermesinde etkili olmuştur. Zira Livius, Prusias'a zaferin III. Antiokhos'tan ziyade Roma için daha çok önem arz ettiğini ve dokunulmazlığının Seleukos kralının yanındayken değil Roma yanında olarak I. Prusias'ı göz önünde tutup koruyacaklarını dile getirmişlerdir⁶³¹. Bunun üzerine Roma'nın Küçük Asya'daki ilerleyişinin farkında olan Bithynia kralının ilk olarak III. Antiokhos'a yaklaşacakken Roma'nın teklifi sonucu Roma politikasına dahil olması III. Antiokhos'u hayal kırıklığına uğratmış olabilir.

III. Antiokhos hem karada hem denizde yaptığı hazırlıklar süresince özellikle de yaşadığı deniz savaşı mağlubiyetleri artık deniz gücünü toparlayamayacağını farkına varmasını sağlamış ve kendisini kara birliklerinin üzerine yoğunlaşmaya sevk etmiştir⁶³². Seleukos kralı bu olumsuzlukları örtbas edip farklı düşünceler içerisine girmiş ve Lysimakheia'yı boşaltma kararı almıştır. Bu kentin de Roma tarafından ele geçirilip Seleukos birliklerine zarar vermesini engellemek üzere Lysimakheia'yı boşaltmıştır⁶³³. Bu karar ile III.

⁶³⁰ Kartacalı komutan II. Pön Savaşı'nda (MÖ. 218-201) Kartaca nezdinde Roma'ya karşı savaşmış ve Iliya Savaşında (MÖ. 206) Masinissa birlikleri, Scipio Africanus karşısında yenilmiştir. Bunun sonucunda Roma yardımıyla Massinissa Numidia krallığını kurmuş Zama Çarpışması'nda (MÖ. 202 19 Ekim) da Roma müttefiki olmuştur.

⁶³¹ Roma'nın Bithynia kralını ikna mektubu için bk. Poly. XXI. 11. 2-13; Liv. XXXVII. 25. 1-14; App. Syr. 23. Ayrıca bk. Errington 1989, 286.

⁶³² Seleukosların yenildikleri deniz savaşları için bk. Berthold 1984, 157-61; Eckstein 2008, 331.

⁶³³ Diodoros'a (XXIX. 5. 1) göre Myonnesos Savaşı'ndan sonra (MÖ. 190 Eylül) Antiokhos III Megas artık Avrupa topraklarından çekilme kararı almış ve Asya topraklarını korumaya odaklanmıştır. Konuyla ilgili olarak bk. Liv. XXXVII. 31. 1- 32. 14; App. Syr. 28; 43; Zon. *Epit. Hist.* IX. 20 b; ayrıca bk. Seager 1981, 112; Arslan 2000, 94; 2010, 289.

Antiokhos, Roma'nın kendisinin geri çekildiğini düşünmesini istemiş ve Küçük Asya'da Magnesia Ovası'nda savunma hattı kurarak Roma'yı burda pusuya düşürmeyi umut etmiştir⁶³⁴.

Roma ise Lysimakheia'nın boşaltılmasının ardından hiçbir engelle karşılaşmadan Hebros Irmağı'nı (Meriç) aşıp Ainos'a (Enez) geçerek Çanakkale Boğazı'na ulaşmış⁶³⁵; Rhodos ve Pergamon'un yardımlarıyla⁶³⁶ Küçük Asya'ya girmişlerdir⁶³⁷.

3.6.1 Magnesia Savaşı (MÖ. 191-187)

Yaşanan yenilgilerin ardından III. Antiokhos, Sardis'te kalarak fırsatları değerlendirmiş ve Roma'nın Küçük Asya'ya girişini öğrenince tüm umudunu kaybederek son bir hamle olarak Byzantion'lu Herakleides'i Scipio kardeşlere elçi olarak göndermiştir⁶³⁸. Seleukos kralı, elçisine savaş sebebi olan Lampsakos, Smyrna ve Aleksandreia Troas kentlerini ve Roma ile mevcut savaşta iken Roma tarafına geçen Aiolis ve İonia kentleri arasında almayı seçtiği diğer yerleri de rahat bırakacağını, Roma'nın Seleukoslarla mücadele içindeyken neden olduğu harcamaların yarısını ödemeye razı olduğunu, bildirmiştir. Herakleides bunları daha sonra *Senatus* karşısına çıkarak da açık bir şekilde konsey üyelerine anlatmıştır⁶³⁹. Scipio Africanus'un III. Antiokhos'un ödemeyi teklif ettiği savaş tazminatının yarısı değil tamamını ödemesini; çünkü bu savaşın Roma yüzünden değil Seleukoslar tarafından başlatıldığını öne sürmesi üzerine Roma *Senatus*'u *consul*'ün bu sözlerini onaylamıştır. Ayrıca Aiolis ve İonia'daki kentleri özgür bırakırken Torosların batısında kalan kentlerden de çekilecekti⁶⁴⁰.

Herakleides *Senatus* önünde konuştuğundan sonra Scipio Africanus'u birebir etkilemeye çalışmak istemiştir. Öyle ki, elçi III. Antiokhos'un eğer Scipio Africanus, Seleukos kralının isteklerini *Senatus*'a kabul ettirirse onun oğlunu fidye olmadan karşılıksız geri iade ederek⁶⁴¹ mevcut parasından *consul*'e bir miktar vereceğini, *consul* ile krallık gelirlerini paylaşacağını

⁶³⁴ Eumenes ve Rhodos birlikleri tarafından Seleukos toprakları ele geçirilmeye başlanınca Lysimakheia'da bulunan kralın oğlu IV. Seleukos'a babası tarafından geri çekilmesi bildirmiştir. IV. Seleukos geri döndüğünde Pergamon Krallığı'na karşı ilerlemiştir bk. *Zon. Epit. Hist.* IX. 20 b.

⁶³⁵ Liv. XXXVII. 7. 7-16; XXXVIII. 41. 11-14; XXXIX. 28. 8-9; *Zon. Epit. Hist.* IX. 20 a.

⁶³⁶ Tac. *Ann.* XII. 62; ayrıca bk. Gyllius *Cons.* I. 1; konuyla ilgili olarak ayrıca bk. Arslan 2010, 289.

⁶³⁷ *Enn. Ann.* 377; Diod. XXIX. 5. 1; Liv. XXXVII. 33. 4; 37. 4; App. *Syr.* 24; 29; Iust. XXXVIII. 6. 3; XXXI. 7. 3; *Zon. Epit. Hist.* IX. 20 a; konuyla ilgili olarak ayrıca bk. Arslan 2010, 289.

⁶³⁸ Elçilik için bk. Poly. XXI. 13. 1-2; Iust. XXXVII. 7. 4; App. *Syr.* 29; Liv. XXXVII. 34. 1; Plut. *Mor.* 196 e.

⁶³⁹ Görüşülen koşullar hakkında daha detaylı bilgi için bk. Poly. XXI. 13. 1-15. 13 Diod. XXIX. 7. 1-8. 2; App. *Syr.* 29; Plut. *Mor.* 196 e; Liv. XXVII. 34. 1-36. 9; Val. Max. II. 10. 1; Cass. Dio *fr.* LXII. 2; Iust. XXXI. 7. 3-9; Ps.-Aur. *Vict. de Vir.* LXIV. 3; *Zon. Epit. Hist.* IX. 20 c; ayrıca bk. Errington 1989, 286.

⁶⁴⁰ Poly. XXI. 14. 7-10. Pergamon Krallığı'nın eylemleri hakkında bk. Thonemann 2013, 1-48.

⁶⁴¹ Scipio Africanus'un oğlunun Seleukoslar tarafından esir alınması hakkındaki çeşitli söylemler için bk. Liv. XXXVII. 34. 5-6; App. *Syr.* 29.

bildirmiştir⁶⁴². Scipio bu konuşmalar üzerine oğlunun serbest kalması konusu kabul edip böyle bir şey yaparsa minnettar olacağını belirtmiştir. Fakat Africanus, III. Antiokhos'un teklif ettiklerine memnun olmasına rağmen Roma ile savaş yapmaktan kaçınmasını söylemiştir⁶⁴³. Herakleides raporu III. Antiokhos'a harfiyen bildirdikten sonra Seleukos kralı savaşta en kötü durumda olsa bile *consul*'ün kralı zorlayacak olması üzerine Antiokhos III Megas barış görüşmelerinden umudu kesip savaş hazırlıklarına başlama kararı almıştır⁶⁴⁴. Bu sırada Scipio Africanus rahatsızlanınca yerine Cn. Domitius görevlendirilmiştir. Antiokhos III Megas eğer savaşı kazanırsa birliklerini Roma birliklerinden uzak olmayan Thyateira (Akhisar) kentine çekerek Scipio Africanus'un oğlunu Elaia'ya gönderecekti.

III. Antiokhos ve Roma ile yapılan görüşme sonucunda; Roma, Seleukosların koşullarını kabul etmeyerek Seleukosların da Roma'nın koşullarını reddetmesi üzerine bu durumun açıkça savaş ilanı olduğunu anlayan Seleukoslar savaş hazırlıklarına devam etmiştir⁶⁴⁵.

Roma, planlarını tamamladıktan sonra askerlerini toplayarak önce Dardanos'a (Çanakkale) oradan da Rhoiteion'a (İntepe) ilerlemiş; buradaki kentlerin yerlileri ile irtibata geçip Ilion'a giderek burada kamp kurmuşlardır. Burada koruyucu tanrıça Athena için adaklar yapılmış; oradaki yerlilerin Roma'yı kendi ataları olarak da görmesi ve Roma'nın da kendi evine ziyareti her iki tarafı da memnun etmiştir. Altı günlük ilerleme sonucu Roma ordusu Kaikos nehrine ulaşmış ve Eumenes birlikleri Roma'ya katılmıştır. Eumenes'in tüm birlikleri Çanakkale Boğazı'ndan geçirerek Elaia'da kışlamak için durmuşlardır⁶⁴⁶. Antiokhos ise Sardis kentinden yola çıkıp Magnesia'daki Sipylos Dağı'na doğru ilerleyerek Hyrkania Vadisi'ne ilerlemesi için Scipio Africanus beş gün boyunca birliklerini ilerletmeye çalışmıştır. Roma birlikleri Seleukosların kampına dört mil uzakta iken Roma Seleukos ordusunun kalabalık ve yorgun olduğunu görmüştür. İlk iki gün nehirden karşıya geçmeden önce bazı Seleukos birlikleri tarafından Roma askerleri öldürülürken üçüncü gün nehirden karşıya geçmeye çalışan Roma birlikleri Seleukos birliklerinden artık 2.5 mil uzakta kalmışlardır. Dördüncü gün her iki ordu da saldırıda bulunmazken beşinci gün Cn. Domitius'un öncülük ettiği birlikler ovanın ortasına ilerlemeye başlamışlardır. Domitius'un amacı Seleukosları

⁶⁴² Poly. XXI. 15. 1-4.

⁶⁴³ III. Antiokhos, Scipio Africanus'un oğlunu Elaia'ya gönderdiği sırada oğlu Africanus'un yanına gittiğinde kralın savaş hazırlıklarını yaptığını öğrenmiş ve bu savaş için hazırlanan oğluna III. Antiokhos'a teşekkürlerini bildirmesini ve saldırı için kampına geri dönmelerini söylemiştir konuyla ilgili olarak bk. Liv. XXXVII. 8-9; Diod. XXIX. 8. 2.

⁶⁴⁴ Poly. XXII. 15. 7-13; Liv. XXXVII. 34-36.

⁶⁴⁵ Cass. Dio. *Fr.* LXII. 2.

⁶⁴⁶ Liv. XXXVII. 37. 1-11; Eutr. IV. 4. 2-5.

yerlerinden hareket ettirmeyi; fakat III. Antiokhos hiçbir şekilde yerini terk etmeyerek savunma hattı kurmuştur⁶⁴⁷.

Seleukoslar ve Romalılar savaş için kendilerine destek sağlayan müttefiklerin yardımlarının organize olup savaş meydanında izlenecek taktikleri takip etmesi sonucu savaşın gidişatı önem kazanacaktır. Buna istinaden kısa süre önce Thermopylai Savaşı'nda, Aitolia birliklerinin karmaşası ve direnememesi savaşın çözülüp kaybedilmesine neden olmuştur. Bu yüzden Magnesia Muharebesi'ne başlamadan önce birlikler düzene sokulup bir sistem izlenmeye çalışılmıştır. Yapılan düzenlemeler uyarınca Appianus'a (Syr. 31) göre Roma lejyonlarının sayısı 10.000 ve bunlar nehir kenarında sol kanatta iken, onların arkasında Latin müttefikler 10.000 ve bu bölünme savaştaki üçlü sistemi oluşturmuştur. Latinlerin arkasında II. Eumenes'in birlikleri ile 3000 Akhaia *peltastes*'i; bunlar sol kanatta yerleşirken sağ kanatta ise; Romalı, Latin süvari birlikleri bulunuyordu ki bunların hepsi 3000'den fazla değildi. Hafif silahlı askerler, okçular ve Domitius'un çevresindekiler 4 atlı taburu idi. Domitius sağ kanatta, *consul* (Scipio Asiaticus) merkezde, II. Eumenes sol kanatta yer almıştır. Elllerinde Afrika filleri bulunsa da bunlar kullanışsızdı⁶⁴⁸.

III. Antiokhos birliklerinin sıralamasına gelince ise, toplam 70.000 askeri bulunan birliğin en güçlülere İskender ve Philippos'tan sonra hala düzeni bozulmayan 16.000 *phalanks* bulunmaktaydı. Bu birlikler merkezde bulunurken 10 bölüğe ayrılarak her bölükte 1600 asker yerleştirilmiştir. Her bölüğün ön sırası 50 asker iken birlik düzeni derinlemesine de 32 sıra asker yer almıştır. Her bölüğün *phalanks*'ında 22 fil bulunmuştur. *Phalanks*'ın görüntüsü duvarı andırırken filler ise kule görevi görmüştür. III. Antiokhos'un Makedon ve Galat birliklerinin oluşturduğu "elit askeri süvari birliği" (=agema [Ἀγῆμα]) *phalanks*'ın diğer tarafındaydı. Onların yanında 200 atlı okçu bulunurken bunların yanında Galat kavimleri olan Tektosaglar, Trokmiler, Tolistoboglar yer almıştır⁶⁴⁹. Ayrıca Kappadokia kralı Ariarathes IV Eusebes (MÖ. 220-163) kendi birliklerini toplamış ve farklı kabile askerlerini de biraraya getirmiştir. Diğer askerler de arkadaş süvari birliği adı verilen göğüs zırhlı hafif silahlı askerlerden (=kataphraktes [καταφράκτης]) oluşmuştur⁶⁵⁰.

⁶⁴⁷ Liv. XXXVII. 38. 8-11; Plut. *Mor.* 197 e; *Quaestiones Romanae* 4-5; App. *Syr.* 30.

⁶⁴⁸ Livius'a (XXXVII. 39. 9-16) göre Roma birlikleri; Roma ve Latin birliklerin her biri 5000 kişi, II. Eumenes Akhaialılarla birlikte yardımcı birliklerin başında 3000 kişi, onların arkasında 3000 atlı, bunlardan 800'ü II. Eumenes takviyesi; Tralleis ve Girit'ten 500 karakol memuru, Makedon ve Trak birlikleri 2000 kişi iken bunlar kampı korumuştur. Afrika filleri, Hindistan filleri ile normalde baş edemezken, 16 Afrika fili 54 Hindistan fili karşı karşıya gelmiştir.

⁶⁴⁹ Liv. XXVII. 8; App. *Syr.* 29, 32. Ayrıca bk. Arslan 2000, 94; Grainger 2002, 318 vdd.

⁶⁵⁰ Askeri birliklerin daha detaylı bilgileri hakkında bk. Liv. XXXVII. 38. 1-44. 2; App. *Syr.* 31-33; ayrıca bk. Bar- Kochva 1976, 165-71. Antiokhos'un birlikleri neredeyse Roma birliklerinin iki katı olmakla birlikte pek çok ulustan paralı asker barındırmaktadır. Phrygia, Lykia, Pamphylia, Pisidia, Girit, Tralleis ve Kilikia'dan

Altıncı günün sabahı olunca kötü hava koşullarına rağmen iki ordu Magnesia'daki Sipylos Dağı (Yamanlar) kuzeyinde, Roma ordusu Seleukos ordusunun üzerine yürümüştür⁶⁵¹. MÖ. 190 yılının ekim ayında, Seleukos ordusunun sağ kanadında III. Antiokhos görev alırken sol kanatta kralın oğlu Seleukos IV Philopator (Mö. 187-175) ve yeğeni Antipatros bulunmuştur. Merkezde görev alan fillerden sorumlu Philippos *phalanks* ile ilgilenirken Minnio ve Zeuksis önde savaşa birliklerin (=promakhos [πρόμαχος]) başında yer almışlardır⁶⁵². Hava koşulları Roma ordusunu çok fazla etkilemezken – ki askerler ağır silah ve kılıç-mızrak taşımışlardır- Seleukos ordusu merkezden diğer kanadı göremeyerek odaklanamamışlar ve yayları ve sapanları nemden gevşemiştir. Seleukosların ani saldırısı ve kötü hava koşulları kendi zararına olmuş; savunma taktiği uygulama yerine süvarilerin Roma ordusu üzerine gönderilmesi başarısız olunmasına neden olmuştur. Aslında bu ilk başarısızlık savaşın sonucunu da belli etmesi bakımından bir işaret olarak görülebilir. Eumenes'in mızrakçılara verdiği taktikler sonucu Suriyeli süvari birliklerinin atlarının korkmaları ordudaki panik ve korkuya da sebep olarak birliklerin dağılmalarına ve kaçışmalarına zemin hazırlamıştır. Öyle ki Eumenes, III. Antiokhos'un ordusunun sol kanadını da yarararak onları hezimete uğratmıştır. Roma askerlerinin disiplinli ordusu karşısında Seleukosların düzensiz bulunan askerleri panik yapmıştır. Roma, Kappadokia ve Galat ordusuna ağır kayıplar verdimiş; Seleukos ordusunun çoğu öldürülmüştür. Bu durum, geri kalanların da çekilmesine neden olmuştur. Seleukos kampı Cn. Domitius tarafından ele geçirilerek yağmalanmıştır⁶⁵³. Savaş alanından kaçan Seleukos kralı o gece Apameia (Dinar) kentine kaçmıştır. IV. Seleukos da arkadaşlarıyla Apameia kentine ulaşmıştır⁶⁵⁴.

Seleukos tarafında 50.000 piyade o gün öldürülmüş ve 3000 süvari hayatını kaybetmiş, 1500 asker esir düşmüş, 15 fil sahipleriyle birlikte yakalanmıştır. Roma'da da pek çok yaralı olmasına rağmen kayıpları 300 piyadeden fazla olmamakla birlikte 24 süvari,

---

peltastes 'ler, sapanıcı, okçu, cirit atıcı bulunmaktadır. Ayrıca Dahae, Mysia, Elymais ve Araplardan da okçu süvariler katılmıştır, konuyla ilgili olarak bk. Liv. XXXVII. 40. 1-11; App. Syr. 32.

⁶⁵¹ Livius'a göre (XXXVII. 41. 1-3) gün puslu, bulutlar ağırlaşmış, hava kapalı ve güney rüzgârıyla çiseleyen yağmur herşeyi ıslatmıştır. Appianos'a göre ise (Syr. 33) gün karanlık ve puslu iken görüş alanı net değildi, atılan oklar kasvetli ve sisli havada görülmüyordu. Florus'a (*Epit.* I. 24. 17) göre ise yağmur sağanak halde yağarken havanın alçalmasından ve bu hava koşullarında Pers yaylarının etkisinin kırılarak direnişin zorlaştığından bahseder.

⁶⁵² Livius'ta (XXXVII. 41. 2) Minnio olarak geçen komutan, Appianus'ta (Syr. 33) Myndis olarak bahsedilmiştir. Konu ile ilgili olarak ayrıca bk. Bevan 1902b, 109. Savaş düzenleri için ayrıca bk. Grainger 2002, 319-20.

⁶⁵³ Antiokhos'un yenilgisi hakkında bk. Enn. *Ann.* 378-83; *Kutsal Kitap, Eski Antlaşma, Dan.* XI. 18; Liv. XXXVII. 38. 1-44. 2; XXXVIII. 48. 7-8; ; 58. 9-10; Frontin. *Strat.* IV. 7. 30; *Plut. Mor.* 197 e: *Quaestiones Romanae* 4-5; Flor. *Epit.* I. 24. 14-17; App. Syr. 30-37; Memnon XXVI. 2-3; Iust. XXXI. 8. 5-7; Ps.-Aur. *Vict. de Vir.* LIII. 1; Eutr. IV. 4. 2; Malal. *Chron.* 210; Zon. *Epit. Hist.* IX. 20 d-g; ayrıca bk. Errington 1989, 286; Lequenne 1991², 75 vdd.; Arslan 2000, 95 dn. 350; 2010, 289-90. Konuyla ilişkili olarak ayrıca bk. SIG³ 606; Sherk 1984, 12 vd. no. 13.

⁶⁵⁴ Liv. XXXVII. 44. 1-10.

Eumenes birliklerinden de 25 kayıp verilmiştir⁶⁵⁵. Seleukos kampının yağmalanmasının ardından büyük bir ganimetle ordugâhına dönen askerler ertesi gün de ölümlerin ve tutsakların üzerindeki yağmalanmışlardır. Kendilerinin zarar göreceğini düşünen Thyateira (Akhisar) ve Magnesia'daki Sipylos kentlerinin delegeleri, Roma'ya giderek kentlerini onlara teslim etmişlerdir⁶⁵⁶.

III. Antiokhos bu yenilginin ardından kalan adamlarını toplayarak Suriye'ye çekilme kararı almıştır. Ayrıca Lucius Scipio Asiaticus'a da elçiler göndererek barış anlaşması talebinde de bulunmuştur⁶⁵⁷. Seleukos kralının savaş öncesi Roma ile barış yapma politikası izlemesi fakat Roma'nın bunu kabul etmemesi savaş isteğini göstermiş olurken artık Magnesia Muharebesi'nin ardından Seleukoslara istediklerini yaptırma lüksüne kavuşmuşlardır. Aslında Roma'nın kazanması bir şans iken Seleukosların savaşı kaybetme nedeni, III. Antiokhos'un kendisine duyduğu güven ile Roma'yı küçümsemesi ve yanlış savaş taktiği uygulaması olmuştur. Özellikle Lysimakheia kentini boşaltıp Thermopylai'a az birlikle girmesi ve ardından Magnesia'daki hüsrana Seleukoslar adına tam bir yıkım olmuştur.

Eşsiz bir zafere sahip olan Roma'nın komutanı Lucius Scipio Asiaticus pekçok insanın saygısını kazanırken Roma *Senatus*'unun da güvenini elde etmiştir⁶⁵⁸. Publius Scipio Africanus da her ne kadar rahatsız olsa da ağabeyinin zaferinde katkısı olmuştur. Seleukoslar ile girişilen mücadelede Scipio'lar kadar Roma'ya yardımları dokunan komutanlardan Flamininus, Regillius; diğer Rhodos ve Pergamonlu komutanlar da övgüye layık görülerek onurlandırılmışlardır⁶⁵⁹.

3.6.2 Apameia Barış Anlaşması (MÖ. 188)

Romalılar, Seleukos kralı ile yapılan Magnesia Muharebesi'ndeki zaferlerinin ardından, Sardis ve onun kalesi ile meşgul olurken kralın elçisi Musaios barış bayrağı ile Scipio'ların yanına ulaşmıştır. Musaios, o sırada Elaia'dan iyileşip Sardis'e gelen Scipio

⁶⁵⁵ Liv. XXXVII. 44. 1-7; Plut. *Mor.* 197 e: *Quaestiones Romanae* 4-5.

⁶⁵⁶ Kentlerin teslim olmaları hakkında bk. Poly. XXI. 16. 1; Liv. XXXVII. 44. 3-45. 3; Zon. *Epit. Hist.* IX. 20 g.

⁶⁵⁷ App. *Syr.* 36-7.

⁶⁵⁸ Liv. XXXVII. 45. 12. Lucius Scipio Asiaticus'un yapılan savaşın galibi olarak Roma'ya zafer ve ganimetle dönmesi maddi ve manevi kazançlar elde etmesini sağlamıştır. Yapılan zafer töreni ve ganimetler için bk. Poly. XXI. 24. 16-17; Diod. XXXIV. 33. 1; Liv. XXXVII. 58. 6-59. 6; *Fast. Trium.* 103; Val. Max. III. 5. 1; Plin. *Nat.* XXXIII. 148-149; XXXIV. 34; XXXV. 22; XXXVII. 12; Plut. *Cat. Mai.* XVIII. 1; Gell. VI. 19. 7; Eutr. IV. 4. 3; Malal. *Chron.* 210-211; Zon. *Epit. Hist.* IX. 20 i.

⁶⁵⁹ III. Antiokhos'a karşı gösterdikleri gayretten ötürü Roma'nın krala karşı zaferindeki generallerinin, mütteliklerin rolü ve onların onurlandırılmaları hakkında bk. *CIL* I. 12. 5-7; Poly. XXXIII. 14. 8-10; Cicero *Mur.* XXXI; Liv. XXXVI. 58. 8-59. 1; XXXVIII. 53. 3; XXXIX. 27. 4; XLII. 37. 8; XLIV. 14. 8-24. 3; Memnon XVIII. 5; App. *Bell. Civ.* IV. 67 b; Paus. VII. 8. 3; Iust. XXXVIII. 6. 3; Iulianus *Caes.* 324 b. Bu savaşı kazanarak Scipio Africanus, Livius'a göre (XXXVII. 58. 8-59. 1) *Asiaticus*, Eutropius'a göre (IV. 4. 10) ise *Asiagenes* unvanını almıştır. Regillius ise III. Antiokhos'a karşı kazandığı deniz savaşını zafer töreni ile kutlar. Poly. XXXI. 24. 16-17; Liv. XXXVII. 58. 3-5; *Fast. Trium.* 103.

Africanus'a III. Antiokhos barış görüşmelerini konuşmak için elçi göndermek istediğini bildirmiştir. Scipio Africanus bunu kabul ettikten sonra Seleukos kralından birkaç gün sonra elçiler gelmiştir. Bunlardan biri Lydia valisi Zeuksis ve diğeri de Seleukos kralının yeğeni Antipatros'tu⁶⁶⁰. Kralın elçileri Sicipiolar karşısında III. Antiokhos'un hatasını anlayarak Roma'dan af dileyip barış talep ettiğini ve Roma koşul olarak ne isterse kralın onları kabul edeceklerini bildirmişlerdir. Appianos'a (*Syr.* 38) göre Scipio Africanus, III. Antiokhos'un hırslarını suçlayarak konuşmaya başlamış; kralın mevcut ve geçmiş talihsizliklerinin hırsından kaynaklandığını vurgulamıştır. III. Antiokhos'un çok geniş bir krallığın sahibi iken Roma'nın bu sınıra karışmadığı sırada, Roma'nın müttefik olduğu IV. Ptolemaios'a ait olan Koile Suriyesi'ni ele geçirmiş; Seleukos kralını ilgilendirmeyen Avrupa topraklarını istila edip Trakya'yı ele geçirerek Khersonnesos'u tahkim etmiş ve Lysimakheia'yı restore ettikten sonra Hellas'a ilerlemiştir. Roma'nın özgür bıraktığı Hellen kentlerinin özgürlüklerini zapt ederek Thermopylai Savaşı'nda yenilene kadar bunu sürdürmüştür. Her ne kadar denizlerde de aldığı yenilgiler hırsını geçirmemiş ve Roma tarafından sunulan barış tekliflerini kabul etmeyerek tekrar ordu toplamıştır. Roma yine de iyi niyetini gösterip ağır cezalar vermeyeceğini, böyle bir şey yaparlarsa bu durumun kendi onurlarına gölge düşürebileceğini öne sürmüştür. Buna istinaden önceden Seleukosların Roma'ya sunduğu koşullara ekleme yaparak Roma ve Seleukosların gelecek çıkarlarını göz önünde bulundurarak koşullar yeniden sunulmuştur⁶⁶¹.

⁶⁶⁰ Poly. XXI. 16. 1-4; Liv. XXXVII. 45. 3; ayrıca bk. Errington 1989, 286.

⁶⁶¹ Poly. XXI. 16. 6-10; Liv. XXXVII. 45. 13-17.

Harita 3.9 Apameia Ant.

Kaynak: de.wikipedia.org

Scipio Africanus'un bu konuşmayı yapmasındaki amaç açıkça Roma'nın bu savaşla ilgisi olmadığı III. Antiokhos'un hırslarının durumu bu noktaya getirdiği ve Roma da bunu hafifletmek adına koşullara eklemeye yaparak Seleukoslar üzerindeki dayatmayı hissettirmek olabilir. Böylece Roma'nın, Seleukoslarla Küçük Asya'dan itibaren doğuya kadar ilerleyerek uğraşmayacağı da muhtemeldir. Bu görüşmeler sonucu alınan kararlar uyarınca;

- Seleukosların Avrupa'yı boşaltarak Küçük Asya'dan çekilip Torosların batısından vazgeçmesini, bundan sonra belirlenen sınırları koruyarak bu sınırları ihlal etmemesini,
- Sahip olduğu tüm savaş fillerini ve savaş gemilerini Roma'ya teslim etmesini, bundan sonra orduda fil olmamasını ve savaş gemileri için de Roma'nın belirlediği kadar gemi üretmesini,
- Seleukoslar; Kartacalı komutan Hannibal⁶⁶², Aitolialı Thoas, Akarnanialı Mnasilokhos, Khalkidikeli Philo ve Eubolidas hariç, consul'un belirlediği 20 rehineyi⁶⁶³ Roma'ya teslim etmesini,

⁶⁶² Hannibal, III. Antiokhos'un kendisini Roma'ya teslim edeceğini düşünmesi üzerine Girit'e kaçmıştır. Buradan da Armenia'ya ilerleyerek kral Artaksias'ın yanında kalmıştır. Hannibal'ın I. Prusias'ın yanına gittiği de bilinmektedir (Eutr. IV. 5. 1.) Eğer öyle ise önce Armenia'ya daha sonra I. Prusias'ın yanına gittiği

- *Mevcut savaş bedeli olarak belirlenen 15.000 Euboia talanta'sı, 500 talanta'sını hemen, 2.500 talanta'sını Senatus anlaşmayı kabul edince, geri kalan 12.000 talanta'yı ise 12 yıl boyunca her yıl toplu olarak ödemesini (her yıl 1000 talanta), Roma'nın Küçük Asya'da bulunduğu sürece hububat ihtiyacını karşılamasını,*

- *Kaçak ve tüm mahkumları Roma'ya teslim etmesini,*

- *II. Eumenes'in talep ettiği, babası II. Attalos ve III. Antiokhos arasında yapılan anlaşma sonucu kaybetmiş olduğu Pergamon topraklarını geri verecek, 400 talanta ve babasından alınan hububatın da tekrar tahsil edilmesini,*

bildirmişlerdir⁶⁶⁴.

Scipio kardeşler bu şartların kabul edilmesi ve *Senatus* onayı da alındıktan sonra bu koşulların hayata geçirilmesi bakımından hiçbir şey engel teşkil etmemiştir. Thermopylai Savaşı'ndan önce de Seleukos kralı Roma karşısına barış teklifi ile çıktığında Roma'nın hemen hemen aynı koşulları sunması III. Antiokhos'un bu görüşmeler sonucu direnmek için bir şansının olmadığını kabul etmek zorunda kaldığının göstergesi olmuştur.

II. Eumenes, Antiokhos'un elçileri- Zeuksis ve Antipatros, Rhodos ve Küçük Asya'dan bazı kentlerin katıldığı elçi heyeti Roma'ya gönderilmiştir. Burada yapılan görüşmeler uyarınca *Senatus* koşulları kabul ederken bazı eklemelerde bulunmuştur. Bu eklemelere göre;

- *Seleukoslar, Avrupa ve adalardaki yerlilere savaş açmamasını; Halys Nehri'ne kadar uzanan Torosların batısında yer alan tüm kent, ana kara, köy yerleşkelerine ve Lykaonia Bölgesi'ne kadar alçalan dağ köprüleri ve Toros vadisi arasında kalan tüm kentlere savaş açmamasını,*

- *Bu kentlerden ayrılırken askeri birlikleri hariç kentten hiçbir şey götürmemesini, eğer aksi olursa kentleri yeniden restore etmesini,*

- *II. Eumenes'in krallığında bulunan asker ya da yerlilere dokunmamasını,*

---

düşünülebilir. Zira Hannibal, I. Prusias'ın yanına gittiğinde Bithynia kralının onu Romalılara teslim edeceği korkusu ile kendisini zehirleyerek öldürmesi son gittiği yerin Bithynia olduğunu kanıtlamaktadır. Hannibal'in kaçı hakkında bk. Corn. Nep. XXIII. 9. 1-4; Strab. XI. 528 d-e; 531 e; Plut. *Luc.* XXXI. 4-5; XXXII. 4; Iust. XXXII. 4. 3-5; Eutr. IV. 5. 1-4.

⁶⁶³ Roma'nın istediği rehinelere arasında III. Antiokhos'un küçük oğlu Antiokhos IV. Epiphanes (MÖ. 175-164) de bulunmaktadır (App. *Syr.* 39).

⁶⁶⁴ Anlaşma koşulları hakkında bk. Poly. XXI. 16. 1-17. 12; Cicero *Sest.* 58; *Deiot.* 36; Diod. XXIX. 10. 1; Liv. XXXVII. 45. 4- 21; XXXVIII. 55. 5-7; 59. 1-7; Val. Max. IV. 1e 9; Memnon XVIII. 9; Plut. *Aem.* 7. 2; App. *Syr.* 38-39; Gell. IV. 18. 3; Iust. XXXI. 8. 8; Eutr. IV. 4. 3; Hieron. *Chron.* 147. 1 [1825]; Sulpit. II. 19 a; Zon. *Epit. Hist.* IX. 20 g-h. Konuyla ilgili olarak ayrıca bk. Bevan 1902b, 111-112; McDonald – Walbank 1969, 20-39; Errington 1972, 18-27; 1989, 286-287; Grainger 1992, 29; Van der Spek 2004, 303-332; Austin 2005, 132; Green 2007, 107; Kaya 2009, 200-201; Arslan 2010, 290 vd.

- *Roma'nın ele geçirdiği kentlerden III. Antiokhos'un ordusuna gelen kişiler varsa, kralın, Apameia'da (Dinar) onları teslim etmesini,*
- *Roma ve diğer müttefiklerle ikamet eden Antiokhos'un krallığından olanlar varsa, kendileri isterse kalabileceğini ya da ayrılabilceğini,*
- *Seleukos gemileri vergi, elçi, rehine taşımaksızın Kalykadnos (Göksu) ve Sarpedonion (İncekum) Burnu ötesine yelken açmayacağını,*
- *Seleukosların toplayacağı paralı askerler, Romalılara ait topraklardan ve Roma kaçaklarından kiralamasına izin verilmeyeceğini,*
- *III. Antiokhos'un yönetiminde olan Rhodos ve müttefiklerine ait olan mülklerin, savaştan önce olduğu gibi yeniden eski sahiplerine verileceğini,*
- *III. Antiokhos kendisine bağlı kalmak istemeyen kentler olursa onları almayacağını,*
- *II. Eumenes'e beş yıl içinde 350 talanta vereceğini ve bunun Roma'ya ücretini ödediği her yıl Pergamon kralına da 70 talanta olarak ödenmesini,*
- *Her üç yılda bir taraflar arasında 20 rehine ve kaçak değişimleri yapılmasını- III. Antiokhos'un oğlu hariç- ve bunların 18 yaşından küçük, 40 yaşından büyük olmamasını,*
- *III. Antiokhos'un belirlenen zamanda Roma'ya ödeyeceği para cezasını ödeyemezse, ertesi yıl bu durumu telafi etmesini,*
- *Seleukoslar herhangi bir saldırıya uğramadığı takdirde Küçük Asya'daki Roma müttefiklerine savaş açmayacağını, krala karşı yapılan saldırı durumunda kralın savunma yapmasını,*
- *Her iki taraf arasında bir sorun olduğunda yasal bir merciye başvurulmasını,*
- *Eğer her iki taraf anlaşma maddelerinde değişiklik yapmak isterse yasal hakları olup ortak bir anlaşmaya varmakta serbest olacaklarını,*

kabul etmişlerdir⁶⁶⁵.

MÖ. 188'de bu kararlara göre *Senatus*, Seleukosları saf dışı bırakarak kendi politikasını hem askeri hem de politik açıdan koruduğu mesajını da vermiş görünmektedir. Bunun üzerine Roma'dan on komisyon üyesi, II. Eumenes, Manlius Vulso ve III. Antiokhos

⁶⁶⁵ Senatoya gidilip alınan karar ve görüşmeler için bk. Poly. XXI. 18. 1-24. 15; iod. XXIX. 11. 1; Liv. XXXVII. 51. 8- 56. 10; XLV. 22. 1-2; Strab. XIII. 624 c; Vell. II. 38. 5; Iust. XXXI. 8. 9; Eutr. IV. 4. 3; App. Syr. 39; 44; Val. Max. IV. 8. 4; Zon. *Epit. Hist.* IX. 20 i; ayrıca bk. Bevan 1902b, Errington 1989, 287; Arslan 2010, 290.

elçileri Seleukos kralının bulunduğu Apameia kentine ilerleyerek yapılan yeminler uyarınca Apameia Barış Anlaşması'nın koşullarını kabul etmişlerdir⁶⁶⁶.

Bu anlaşma ile Seleukoslar ve Roma arasındaki savaş sona ermiş olup Roma, bu durumu kendi lehine dönüştürerek Seleukos Krallığı'nı Torosların doğusunda tutup onların yeniden bir tehdit oluşturmaması adına böyle bir tehlikeyi bertaraf etmiştir. Bu yenilgi uyarınca zarara uğrayan Seleukos Krallığı, batıda yaşanan olumsuzlukların, krallığının doğusunda da otoritesini sarsabileceğini düşünmesi de muhtemeldir. Büyük İskender'in krallık sınırlarına neredeyse ulaşmış olan III. Antiokhos bu barış anlaşması ile eski gücünü kaybedip yeniden toparlanması mümkün olmamıştır. Her ne kadar MÖ. 281 yılında I. Seleukos'un topraklarını en geniş sınırlara ulaştırdığı Seleukos Krallığı'nın sınırlarını geri alma niyeti olan III. Antiokhos'un toprakları ele geçirmekteki hırsı tamamlanamadan tekrar krallığın küçülmeye başlamasına neden olmuştur⁶⁶⁷.

---

⁶⁶⁶ *Kutsal Kitap Eski Antlaşma*, Dan. XI. 19; Poly. XXI. 41. 6- 43. 3; Diod. XXIX. 10; 13. 1; 24. 1; Liv. XXXVIII. 37-38. 1-18; XXXIX. 27. 10; Plut. *Aem.* VII. 1-2; App. *Syr.* 39; *Mith.* 62; Memnon XXVI. 3; Val. Max. VII. 3. 4; Zon. *Epit. Hist.* IX. 20 h-i; ayrıca bk. Strab. VI. 4. 2c. 287; Iust. XXXII. 2. 1; SIG³ 606; Errington 1989, 289-8-289; Arslan 2010, 290. Küçük Asya kentlerinin statü ve durumları hakkında bk. Bickerman 1937, 217-39.

⁶⁶⁷ Davis – Kraay 1973, 203.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜÇÜK ASYA'DA ROMA HÂKİMİYETİ ve ANTIOKHOS III MEGAS DÖNEMİNİN SONA ERMESİ

4.1 Küçük Asya Topraklarının Bölünmesi

Harita 4.1 MÖ. 188 Apameia Sonrası Küçük Asya

Kaynak: armenianhighland.tumblr.com

MÖ. 189-188 yılında imzalanan Apameia Barış Anlaşması'nın ardından Avrupa topraklarını kesin bir şekilde boşaltıp Küçük Asya topraklarından da çıkmak zorunda kalan Seleukoslar⁶⁶⁸, Küçük Asya'daki garnizonlarının çoğunu boşaltmasına rağmen bu durumu kabullenmeyen bazı kişiler de mevcuttur. O sırada Perge'deki garnizonunu henüz boşaltmayan ve kentten çıkmayan III. Antiokhos komutanlarından biri mevcut konumundan ayrılmak istememiştir⁶⁶⁹. Kendisini bu göreve getiren kral tarafından böyle bir emir verilmedikten sonra başkalarının sözleriyle hareket etmeyeceğini bildirmiştir. Manlius Vulso bu sırada Küçük Asya düzenlemeleri ile uğraştıktan sonra⁶⁷⁰ para cezası ve Roma askerlerine sağlanacak hububatı almak üzere Ephesos'dan Pamphylia'ya doğru ilerlemiş ve III. Antiokhos ile kentin boşaltılmaması hakkındaki konuyu da görüşerek onun sadakatine

⁶⁶⁸ Anlaşma itibarıyla Seleukos kralı, Kilikia'nın başkenti Toros'a kadar çekilerek III. Antiokhos'un elinde sadece Suriye Krallığı kalmıştır.

⁶⁶⁹ Poly. XXI. 41. 1; Liv. XXXVIII. 38.

⁶⁷⁰ Manlius Vulso, III. Antiokhos'a Magnesia Muharebesi'nde yardım etmeleri sonucu onları bir bakıma cezalandırma politikası izleyerek Galatlar üzerine sefer düzenleyip onların mallarını yağmalamış ve böylelikle ün kazanma amacı gütmüştür (Liv. XXXVIII. 45. 1-7; 48. 9-10). Bunun ardından III. Antiokhos'un Magnesia yenilgisi sonucu -consul, daha sonra da proconsul olarak- Küçük Asya'da çoğu yeri de ele geçirip bu kentleri düzenleyerek ardından Ephesos'tan Perge'ye geçmiştir. Vulso'nun Galatlara ve diğer Küçük Asya kentlerine karşı yaptığı sefer ve sonuçlar için detaylı bilgi için Grainger 1995, 29-41; bk. Arslan 2000, 96-114.

güvendiğini ve bu konuyla ilgilenmesini ayrıca hububatı da üç gün içinde temin etmesini söylemesi üzerine Seleukos kralı herhangi bir durum ortaya çıkmadan kentleri birer birer boşaltmıştır⁶⁷¹.

MÖ. 188'deki anlaşmadan sonra Romalı elçiler ve Manlius'un görüşmeleri sonucunda Küçük Asya'daki durum görüşülerek Magnesia savaşı'nda Seleukoslar tarafında yer alan ve krala boyun eğen kentler için ödenecek savaş tazminatları ve Roma müttefiklerine taksim edilecek olan topraklar gündemde olmuştur⁶⁷².

Polybios'a (XXI. 45. 1-12) Apameia Barışı'nın ardından Seleukoslara bağlı olan ve krala vergi ödeyen kentler, Roma'ya bağlılıklarını bildirdikleri takdirde vergiden muaf tutulmuşlardır. Önceleri II. Attalos'a ödenen vergilerin II. Eumenes'e verilerek Roma müttefikliğinden ayrılıp Seleukos'lara katılan kentler de III. Antiokhos'a verilen vergilerin de Pergamon Krallığı'nın ekonomisini iyileştirmek adına II. Eumenes'e verilmesi kararlaştırılmıştır. Notion'da yaşayan Kolophonlular ve Kyme, Mylasa halkı da tarafsız oldukları için Roma tarafından vergiden muaf tutulmuş; Klazomenai (Urla) kentine verilen dokunulmazlık ise Drymussa Adası'na (Uzun Ada) da verilmiş; Miletosluların kutsal olarak nitelendirdiği yerler savaş sırasında tahrip olduğundan iyileştirilmiştir. Khios (Sakız Adası), Smyrna (İzmir) ve Erythrai (İldırı) savaş sırasında gösterdikleri iyi niyet dolayısıyla hak ettikleri sınırları elde etmişlerdir. Phokaia (Foça) eski sınırına kavuşarak restore edilmiştir.

III. Antiokhos'tan elde ettiği topraklara dokunmayan Roma, kendisine yarar sağlayacak müttefiklerine bu toprakları dağıtarak onların çıkarlarını korumak gibi göstererek sonraki süreçte onları kendisi için bir araç olarak kullanmayı düşünmüştür. Böylelikle Rhodos kentine, Telmessos hariç, Maiandros (Menderes)'un güneyi Karia ve Lykia bölgelerini taksim etmiş; II. Eumenes ve kardeşlerine de Khersonnesos, Lysimakheia ve kente yakın sınır ve kaleler, Küçük Asya'daki Hellespontos Phrygia'sı, I. Prusias'ın önceleri Pergamon krallığından aldığı Mysia'nın bir kısmı olan Büyük Phrygia, Lykaonia, Lydia bölgeleri ve Milyas, Tralleis, Ephesos, Telmessos kentleri hediye olarak verilmiştir⁶⁷³. Bithynia,

⁶⁷¹ Poly. XXI. 41. 1-5; Liv. XXXVIII. 38. 3.

⁶⁷² Kappadokia kralları IV. Ariarathes ve Paphlagonia Prensi Morzios, Magnesia Muharebesi'nde Seleukos tarafında oldukları için Livius'a göre (XXXVIII. 37. 6) 600 gümüş *talanta* Polybios'a göre (XXI. 44. 1) 300 *talanta* para cezası ödemeye mecbur bırakılmışlar; ayrıca IV. Ariarathes kızını II. Eumenes ile nişanlaması da Kappadokia kralının savaş tazminatının yarısını ödeyerek bundan sonraki süreçte iki krallığın ilişkilerinin sağlam zemine oturtulmasını sağlamıştır (Liv. XXXVIII. 37. 7; 39. 7, ayrıca bk. Allen 1983, 201 vd.). Bu anlaşma ile Roma, Küçük Asya'dan toprak almayarak sadece politik üstünlüğünü kanıtlamış ve Akdeniz boyunca elde ettiği egemenliğini ön plana çıkarmıştır. Böylelikle Roma müttefiği olan II. Eumenes ve Rhodos arasında alınan topraklar bölüşülmüştür. Ayrıca bk. Arslan 2010, 290 dn. 1156.

⁶⁷³ Poly. XXI. 45. 1-10; Liv. XXXVIII. 39. 7-17. Ayrıca bk. Bevan 1902b, 116 vd. Pamphylia kentini hem II. Eumenes hem de III. Antiokhos istemiştir. Pamphylia'nın batısında kalan yerler Pergamon sınırlarında kaldığı için

Kappadokia, Galatia, Pisidia, Lykia ve Pamphylia'nın batı kısmına kadar topraklarını genişleten Pergamon Krallığı, Küçük Asya'da topraklarını genişleten en büyük Hellenistik krallıklardan birisi olmuştur⁶⁷⁴. II. Eumenes, Magnesia Muharebesi'nden önceki durumuna bakıldığında Seleukoslardan elde ettiği toprak, para cezası ve savaş filleri⁶⁷⁵ ile elde ettiği kazanç ile aslında bir bakıma sorumluluk altına da girmiş bulunmaktadır. Çünkü önceden zayıflayan Pergamon Krallığının Roma sayesinde yeniden güç kazanmaya başlaması aslında Roma'nın Pergamon krallığı sayesinde Küçük Asya'daki devletlerin durumlarını, bu şekilde kontrol edebilme ihtimalinin de göstergesi olabilirdi.

Kara bağlantısını Pergamon Krallığı ile kontrol altına alan Roma, II. Eumenes'e yaptığı taksimatın ardından deniz gücü iradesini de Rhodos aracılığı ile yapmayı planlamıştır. Buna istinaden Rhodos'a, Rhodos Peraiası'na ek olarak, Telmessos (Fethiye- Ölüdeniz) hariç, Maiandros (Menderes)'un güneyi Karia ve Lykia bölgelerini bırakarak Kilikia Bölgesi'ni ise - Soloi halkı hariç- III. Antiokhos'a bırakmıştır⁶⁷⁶. Roma, Rhodos ve Pergamon krallıklarına bırakılan topraklar sayesinde Küçük Asya'ya müdahale edebileceğini düşünerek bu krallıkları da kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmeyi umut etmiştir.

Rhodos ve Pergamon krallıkları haricinde diğer krallıkları da etkisi altında tutmak isteyen Roma, Bithynia Krallığı için de stratejisini belirlemiştir. MÖ. 190'da Bithynia kralı I. Prusias, III. Antiokhos'dan gelen elçiler uyarınca Seleukos kralının savaşta müttefikliğini kabul edecekken Roma'dan gelen elçilerin tehditvari uyarısı ile Roma tarafını tutması III. Antiokhos için hayalkırıklığı yaratırken Roma, I. Prusias'ın kendi tarafını seçmesi üzerine onu krallığının başında bırakmıştır⁶⁷⁷. Ama doğrudan yardım etmemesi üzerine de Roma, Büyük Phrygia topraklarını da II. Eumenes'e bırakarak Pergamon krallığının statüsünü artırmıştır⁶⁷⁸.

Sonuç olarak, Roma, Küçük Asya'nın yönetimini izlediği denge politikası ile sağlamaya çalışmış ve direkt Küçük Asya topraklarını elde etmese de daha sonraki süreçte bu kontrolü III. Attalos'un (MÖ. 138 – 133) varisi olmaması itibari ile Pergamon topraklarını miras yoluyla Roma'ya bırakarak Roma'nın da Pergamon'un bir Roma eyaletine dönüşme süreci dolayısıyla MÖ. 133'te Roma Küçük Asya'dan ilk toprağını edinerek bundan sonraki süreçte Küçük Asya da Romanizasyon etkisine girmiştir.

II. Eumenes, doğusu ise Seleukoslar egemenliğine giridiğinden anlaşmazlık çıkmış ve durum senatoya bildirilmiştir (Liv. XXXVIII. 39. 18).

⁶⁷⁴ II. Eumenes'in elde ettiği yerler için bk. Bevan 1902b, 117 vd; Hellenkemper – Hild 2004, 100.

⁶⁷⁵ Scullard 1974, 181; 185; Gera 1998, 206; Bell 2007, 105 dn. 175.

⁶⁷⁶ Poly. XXI. 24. 8; 45. 8; Liv. XXXVIII. 39. 7-17; ayrıca bk. Habicht 1989, 335.

⁶⁷⁷ Liv. XXXVII. 25. 3-14; Grainger 2002, 278.

⁶⁷⁸ Poly. XXI. 45. 10; Liv. XXXVIII. 39. 16.

4.2 III. Antiokhos Megas'ın Ölümü ve Dönemin Sonu (MÖ. 187)

III. Antiokhos MÖ. 188 yılındaki Apameia Barış Anlaşması'nın ardından Roma tarafından Küçük Asya'dan kovularak egemenlik sahasının daralması sonucu Suriye'ye geri dönmek zorunda kalmıştır. MÖ. 223'te kardeşi III. Seleukos'un ölümüyle tahta geçerek topraklarını en geniş sınırlara ulaştırarak krallığı güçlendirmiş; fakat Roma ile giriştiği mücadelede uyguladığı yanlış stratejiler sonucu bu mücadele boyunca askeri, siyasi, ekonomik kayıplar yaşayarak krallığının en dar sınırlara kadar çekilmesine neden olmuştur. Hem Küçük Asya'da hem de doğudaki eyaletlerde saygınlığını yitirerek parlak statüsü son bulmuştur.

Görsel 4.1 IV. Seleukos

Kaynak: www.wildwinds.com

Suriye'ye dönen III. Antiokhos, oğlu Seleukos IV Philopator'u (MÖ. 187-175) krallığına dahil ederek eş kral seçmiştir⁶⁷⁹. Roma'ya ödenmesi gereken savaş tazminatı dolayısıyla ekonomik sıkıntıya giren Seleukos kralı, doğu bölgelerine sefer düzenlemeyi amaçlarken doğuda gerçekleşen otorite boşluğunu da

engellemeye çalışmıştır. Maddi imkansızlıkların yanı sıra Apameia Anlaşması ile sarsılan otoritesini de yeniden canlandırmak üzere IV. Seleukos'u krallıkta bırakarak doğuya ilerlemiştir.

MÖ. 187'de Part Bölgesi'ne doğru ilerleyen III. Antiokhos, Elymais'teki (Elam) Zeus tapınağında çok fazla altın, gümüş ve bunun gibi pekçok değerli eşya bulunduğu bilgisi elde ederek buraya girmiştir⁶⁸⁰. Diodoros'a (XXVIII. 3. 1; XXXI. 15. 1) göre kral, tapınağı yağmaladıktan sonra kendisine bir hastalık musallat olmuş ve tanrılar tarafından cezalandırıldığı düşünülmüş ve ardından ölmüştür. Iustinus'a (XXXII. 2. 1) göre, III. Antiokhos bu tapınağı yağmalarken Elymais'teki tapınağı koruyan kişiler tarafından askerleri ile birlikte öldürülmüştür. Porphyrios'a (*Adv. Chr.* 47) ve Eusebios'a (*Chron.* 253 b-c) göre ise Elymaisliere karşı savaşırken ölmüştür. I. Seleukos'un ele geçirmiş olduğu topraklarla birlikte kendi kazandığı toprakları da kaybederek 36 yıl hüküm sürmüştür⁶⁸¹.

⁶⁷⁹ App. Syr. 66; ayrıca bk. Bevan 1902b, 109.

⁶⁸⁰ III. Antiokhos'un Elymais kentindeki pekçok tapınağı yağma ve talan etmesi hakkında bk. Str. XVI. 1. 18. 744 e. Zeus tapınağını yağma için bk. Diod. XXVIII. 3. 1. Diodoros'a (XXIX. 15. 1), Strabon'a (XVI. 1. 18 744e) ve Bivar – Shaked'e (1964, 272) göre Zeus Tapınağı olarak bahsedilen tapınak, Bel Tapınağı; Iustinus'a (XXXII. 2. 1) göre ise Iupiter Tapınağı olarak geçmektedir. Ayrıca bk. Will 1982, 355; Habicht 1989, 351.

⁶⁸¹ *BabylChron_Brit. Mus.* 35603. R6-8'e göre 35 yıl, Eusebios'a göre (*Chron.* 263a) 36 yıl, Appianus'a (*Syr.* 66) göre 37 yıl başta kalmıştır.

Hükümdarlığının ilk yıllarından itibaren tahtta kaldığı süre içerisinde Seleukos krallığını en parlak noktaya getirerek devam ettiren, Roma ile giriştiği Magnesia Muharebesi'ne kadar yükselişini sürdüren III. Antiokhos'un, hırsı ve Roma'ya karşı yaptığı savaşlardaki stratejik hataları bir krallığın en parlak devrinden çöküş aşamasına geçmesine neden olmuştur.

Görsel 4.2 IV. Antiokhos

Kaynak: www.wildwinds.com

III. Antiokhos'un ölümü üzerine geride iki oğlu kalmıştır: Seleukos IV Philopator ve Antiokhos IV Epiphanes (MÖ. 175-164)⁶⁸². Fakat Seleukos kralının

yerini tahta ortak ettiği IV. Seleukos geçmiştir⁶⁸³. Bundan sonraki süreçte

Seleukos krallığı eski görkemine kavuşamamış ve yerel statüde kalarak krallığını sürdürme çabasına girmiştir. Seleukos krallığı Philippos II Philoromaïos'un ölümüyle birlikte, Gnaeus Pompeius Magnus (29 Eylül MÖ. 106-29 Eylül MÖ. 48), Suriye'yi MÖ. 63 yılında Roma eyaleti haline getirerek Seleukos krallığına son vermiştir.

⁶⁸² Euseb. *Chron.* 253 b-c.

⁶⁸³ Ioseph. *Ant. Iud.* XII. 223; App. *Syr.* 66; Hieron. *Chron.* 148. 2[1830]; Sulp. II. 19 a; Euseb. *Exc. Barb.* 46 a; Zon. *Epit. Hist.* IX. 21 d. Ayrıca bk. Grainger 1997, 64.

SONUÇ

Makedonya Kralı Büyük İskender'in MÖ. 323 yılında ölümünün ardından İskender'in kurduğu imparatorluğun vârissiz kalması üzerine halefleri arasında paylaştırılması ve zamanla kendi aralarında çıkan mücadeleler sonucu Trakya kralı Lysimakhos ve Seleukos kralı Seleukos I Nikator arasında, MÖ. 281 yılında vuku bulan Kurupedion Savaşı'nın ardından Lysimakhos krallığını ve hayatını kaybederek I. Seleukos Küçük Asya'da egemenlik kurmuştur. Bu savaştan 7 ay sonra I. Seleukos Lysimakheia'ya giderek sunu yaptığı sırada I.Ptolemaios'un oğlu Ptolemaios Keraunos tarafından öldürülmüştür. Çok geçmeden de Ptolemaios I Soter ölerek yerine oğlu II. Ptolemaios Mısır yönetimine, I. Seleukos'un oğlu I. Antiokhos Küçük Asya'ya, Antigonos I. Monophthalmos'un torunu Antigonos II Gonatas da Makedonya'ya atanmıştır.

Ptolemaios ve Seleukoslar arasındaki ilk gerginlik II. Ptolemaios'un MÖ. 276'da Suriye topraklarına saldırarak Akdeniz sahillerini ele geçirmesi ile yenilgiye uğramasının ardından II. Ptolemaios'un kardeşi Ptolemaios Magas kendisini kral ilan edip I. Antiokhos ile müttefiklik kurmuştur. Fakat II. Ptolemaios'a karşı yapılan 1. Suriye Savaşında (MÖ. 276-272) I. Antiokhos yenilerek Küçük Asya'nın batı ve güney sahilleri Ptolemaioslara tekrar bağlanmıştır. Daha sonra da I. Eumenes ile girdiği mücadeleden de yenilmesinin ardından MÖ. 261 yılında ölmüştür.

Antiokhos II Theos/Theoeides krallığın başına geçer geçmez bunu fırsat bilen II. Ptolemaios'un kıyı kentleri ve ticaret merkezi olan Ephesos'u ele geçirme arzusu, Ptolemaiosların Seleukoslara karşı saldırısını yeniden canlandırmıştır. Öyle ki 2.. Suriye Savaşı olarak adlandırılan mücadelede (MÖ. 260-253) II. Antiokhos, Ptolemaiosların Suriye ve Küçük Asya girişimlerine darbe indirmiştir. Bu savaşın sonucu olarak II. Antiokhos, II. Ptolemaios'un kızı Berenike ile evlenip anlaşmayı sağlamlaştırmıştır.

MÖ. 246'da ölen II. Antiokhos'un yerini ölmeden önce varis olarak bıraktığı Seleukos II Kallinikos Pogon almıştır. Kardeşi Antiokhos Hierax ile eş kral olan II. Seleukos tahtta bulunduğu sırada ilk olarak 3. Suriye/Laodike Savaşı'nda (MÖ. 246-241) Ptolemaios III Euergetes ile mücadeleye girilmiş; ama Seleukosların nihai yenilgisi Ptolemaioslara karşı yürüttüğü üstünlüğü kaybetmesine neden olmuştur. Bu dönem Seleukoslar için bir gerileyiş olarak görülmüştür. II. Seleukos döneminde gelişen diğer bir olay ise II. Seleukos'un, kardeşi Antiokhos II Hieraks'ın, Seleukos Krallığını tek başına yönetmek istemesi sonucu kardeşi Seleukos II Kallinikos'a başkaldırarak Kardeşler Savaşı (MÖ. 240-237) olarak adlandırılan

savaşta II. Seleukos, kardeşi Hieraks'a karşı ağır bir yenilgiye uğramıştır. Küçük Asya'da kısa süreli bir egemenlik sağlayan Antiokhos II Hieraks, I. Attalos'a karşı giriştiği mücadeleler sonucu yenilmiş ve Galat bir asker tarafından da öldürülmüştür. II. Seleukos ise doğuya gittiği sefer sırasında atından inerken düşüp ölmüştür. Ardından krallık tahtına geçen III. Seleukos ise MÖ. 225-223 yılları arasında hüküm sürdükten sonra I. Attalos'a karşı çıktığı sefer sırasında Galat asıllı askerler tarafından öldürülmüştür.

Antiokhos III Megas başa geçtiği MÖ. 223'te Seleukosları, bulunduğu durumdan kurtarmak üzere eylemlerde bulunacakken iç isyanlarla karşılaşmıştır. Öncelikle Molon ve kardeşi Aleksandros'un Media ve Persis ayaklanmalarını (MÖ. 222/1-217) bastırması; ardından IV. Ptolemaios'un Suriye'ye ilerlemesi üzerine 4. Suriye Savaşı'nın (MÖ. 219-217) başlamasına neden olduğu savaşın sonucunda Raphia ve Gaza topraklarını kaybeden III. Antiokhos, Küçük Asya'da çıkan Akhaios İsyanı (MÖ. 219-213) ile ilgilenmek zorunda kalmıştır. İsyan sonucu Sardis kentini ele geçirip Küçük Asya'nın düzenini sağlayarak valisi Zeuksis'e bu bölgeleri bırakmış ve Suriye'ye geri dönmüştür.

MÖ. 213/2-205 yılları arasında Doğu Seferi'ne çıkan III. Antiokhos, krallığını Hindistan'a kadar genişleterek bu sefer sonucu ya da Koile Suriyesi'ni ele geçirdikten sonra "büyük" (= *megas* [μέγας]) unvanını elde etmiştir. Batıyı Zeuksis'e emanet eden III. Antiokhos, valisinden gelen siyasi ve askeri karışıklıklar için kraldan yardım istemesi üzerine Doğu Seferi'ni tamamlayarak Küçük Asya Seferi'ne başlamak için hazırlıklara başlamıştır. III. Antiokhos, bu bölgeye ilerlediğinde sahil kentlerinde fetih eylemleri gerçekleştiren V. Philippos ile anlaşma yoluna giderek Suriye toprakları için V. Ptolemaios'a karşı savaşmak üzere müttefiklik yapmıştır. Ptolemaioslara karşı 5. Suriye Savaşı (MÖ. 202-195) yapan Seleukoslar kazandığı savaş sonucunda atası I. Seleukos'un kendisine sunulan en geniş sınırlara ulaşmıştır. Bu sırada V. Philippos da Karia sahillerinde geniş hakimiyet alanlarına sahip olmuştur.

MÖ. 198'de ikinci kez Batı Seferi'ne çıkan III. Antiokhos, karadan ve denizden birlikler hazırlayarak Akdeniz sahilleri boyunca ilerleyerek batı sahillerinde de başarılı bir şekilde etkin olmuştur. Bu sırada V. Philippos'un da Roma ile yaptığı Makedon savaşlarına istinaden Roma'ya yenilmesi Seleukos kralı için olumlu bir etki yaratmıştır. Lysimakheia ve Smyrna hariç tüm kentler III. Antiokhos'a bağlılıklarını bildirmişlerdir. Bu iki kent Roma'dan yardım istemesi Seleukosların planlarının sekteye uğramasına neden olmuştur. Hiçbir engelle karşılaşmadan Hellas'taki kentlerin özgürlükleri için batı tarafına hızla ilerlemeye çalışan III. Antiokhos, Roma'nın Hellas topraklarından çıkma uyarısında

bulunmasına rağmen buna uymayınca Roma, Seleukos kralının yaptıklarına engel olmak için planlar oluşturmaya başlamıştır.

Hellen kentlerini savunma politikası güden Roma, bu kentleri III. Antiokhos'a karşı kışkırtma politikası gütmüştür. Bu eyleminde çok fazla başarılı olamayınca savaş yolunu seçmiştir. Seleukoslar ve Roma arasında yaşanan çatışmalar sonucunda iki tarafın da pes etmemesi Roma'nın son kez III. Antiokhos'u uyarması üzerine Seleukos kralının bu uyarıyı dikkate almaması ve eylemlerini devam ettireceği yönünde bilgi vermesi üzerine Thermopylai Geçidi'nde MÖ. 191'de Mnilius Acilius Glabrio komutasındaki Roma ve Seleukos ordusu karşılaşmıştır. Bu savaşta yenen taraf Roma olurken, III. Antiokhos savaş alanından güçlükle kaçmıştır.

Seleukos egemenliğinde olan Trakya ve Küçük Asya'daki yerleri tek tek ele geçirmeye başlayan Roma, III. Antiokhos'a yeniden anlaşma sunarak Küçük Asya'yı boşaltıp Torosların doğusuna çekilmesini teklif etmiştir. III. Antiokhos'un bu teklife karşılık savaşmayı tercih etmesi üzerine Roma da açıkça savaş ilan etmiştir. Roma ordusu Küçük Asya'ya geçerek Magnesia'ya kadar ilerlemiş ve Seleukos ordusunu Magnesia Muharebesi'nde alt etmiştir (MÖ. 190). Bu savaşın sonunda III. Antiokhos Apameia kentine kaçmış ve görüşmeler sonucunda Apameia Anlaşması (MÖ. 189) imzalanmıştır. Savaş maddelerinin ağır olduğu bu anlaşmada III. Antiokhos Torosların doğusuna kadar çekilerek Küçük Asya'yı tamamen boşaltmış ve toprakları da Rhodos ve Pergamon krallığı arasında paylaştırılmıştır. Böylelikle topraklarını kaybeden Seleukos krallığı Suriye topraklarına geri çekilmiştir.

III. Antiokhos, Apameia Anlaşması'nın ardından Suriye'ye çekilmiş, IV. Seleukos'u krallığına ortak ederek zedelenen itibarını kurtarmak ve bölgesel güçsüzlüğünü kaybetmemek adına ve Roma'ya ödeyeceği para cezasına istinaden Part üzerine yürümüştür. Burada Elymais'teki Zeus Tapınağını yağmalayarak tanrı tarafından cezalandırılmış ve ordusuyla birlikte katledilmiştir. III. Antiokhos'un ölümü üzerine krallığına ortak ettiği IV. Seleukos kral olmuştur. Bundan sonraki süreçte Seleukos Krallığı gerileme dönemine girerek sadece kendi krallığını koruma amacı gütmüştür. Seleukos krallarının sonuncusu olan II. Philippos Philorhomaio'sun ölümü ile de MÖ. 63'te Seleukos bölgesi, Roma eyaleti haline getirilmiştir.

**METİNDE KULLANILAN ANTİK KAYNAKLARA İLİŞKİN KISALTMALAR
LİSTESİ**

- Ael. *Anim.* Claudius Aelianus, *De Natura Animalum*
- Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Aelian, On Animals*. With an English Translation by A. F. Scholdfield, vols I-III. Cambridge, Mass.-London 1979² (The Loeb Classical Library).
- Ampel. Lucius Ampelius, *Liber Memorialis*.
- Kullanılan Metin: *Lucii Ampelii Liber Memorialis*. Ed. E. Assmann. 1935.
- Anth. *Graec.* *Anthologia Graeca*
- Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Greek Anthology*. With an English Translation by W. R. Paton, vol I-V. Cambridge, Mass.-London 1916-2005 (The Loeb Classical Library).
- Apollon. *fr.* Apollonius; *Aphrodiensis, Karika fr.*
- Kullanılan Metin: *Fragmenta*. Ed. K. Müller, *FHG*. Paris: Diot. 1841-1870: 310-312. *fr.* 1-14.
- App. Appianus, Rhomaika,
- Bell. Civ. (Bella Civilia)*   *Mith. (Mithradateios)*
- Mak. (Makedonike)*   *Syr. (Syriake)*
- Kullanılan Metin ve Çeviri: *Appian's Roman History*. With an English Translation by H. White, vol. I-IV. Cambridge, Mass.-London 1912-1913. (The Loeb Classical Library)
- Arr. *Anab.* Arrianus, *Anabasis*.
- Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Arrian*. With an English Translation by P.A. Brunt- I-II. Cambridge, Mass.- London 1976- 1983 (The Loeb Classical Library)
- Arrianus, *İskender'in Anabasis'i*. Çev.: H. Örs. İstanbul 1945.

- Arr. Alex. Arrianus, *Ta Meta Alexandron*.
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Arrianus. İskender'den Sonraki Olaylar*.
Çev. Sevgi Sarıkaya. Şurada: Cedrus vol. 1 (2013), 329-345.
- Athenaios Athenaios, *Deipnosophisticarum Epitome*
Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Deipnosophistis*. With an English
Translation by C. B. Gulick, vol. I-VII, Cambridge, Mass.- London
1927-1999⁶ (The Loeb Classical Library).
- Aur. Vic. de Vir. Incerti Auctoris Liber, *De Viris Illustribus Urbis Romae*
Kullanılan Metin Sextus Aurelius Victor, Incerti Auctoris Liber. *De
Viris Illustribus Urbis Romae*. Ed. Fr. Pichlmary. Teubner 1911.
- Cass. Dio Cassius Dio, *Rhomaika*
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Roman History*. With an English
translation by E. Carry I-IX. London 1914-1927 (The Loeb Classical
Library).
- Chron. Pasch. *Chronicon Paschale*
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Chronicon Paschale*. Ed. L. Dindorf.
Chronicon Paschale, vol.1 [Corpus sicriptorum historiae
Byzantinae. Bonn: Weber, 1832] 3-737.
- Cicero Deiot. M. Tullius Cicero, *Oratio pro rege Deiotaro*
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *The Speech on Behalf of King
Deiotarus*. With an English Translation by N. H. Watts. Cambridge,
Mass.- London 1992⁷ (The Loeb Classical Library).
Marcus Tullius Cicero, *Deiotarus'u Caesar'a Karşı Savunma*. Çev. L.
Özbay. İstanbul 1994.
- Cicero Leg. Man. M. Tullius Cicero, *Pro Manilia or Oratio de Imperio Cn. Pompei*
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *The Speech on the Appointment of
Gnaeus Pompeius*. With an English Translation by H. G. Hodge.
Cambridge, Mass.- London 2000⁸ (The Loeb Classical Library).
- Cicero Mur. M. Tullius Cicero, *Oratio pro L. Murena*

Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Speech in Defence of Lucius Murena*. With an English translation by L. E. Lord. Cambridge, Mass.- London 2001⁴ (The Loeb Classical Library).

Cicero *Phil.*

M. Tullius Cicero, *Orationes Philippicae in M. Antonium*

Kullanılan Metin ve Çeviri: *Philippics*. With an English translation by W. C. Ker. Cambridge, Mass.- London 1995⁸ (The Loeb Classical Library).

Cicero *Sen.*

M. Tullius Cicero, *Cato Maior De Senectute*

Kullanılan Metin ve Çeviri: *Cato the Elder on Old Age*. With an English translation by B. Thayer. Cambridge, Mass.- London 1923 (The Loeb Classical Library).

Cicero *Sest.*

M. Tullius Cicero, *Oratio pro P. Sestio*

Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pro Sestio and in Vatinius*. With an English Translation by W. A. Falconer. Cambridge, Mass.- London 2001¹³ (The Loeb Classical Library).

Clem. Alex. *Strom.*

Clemes Alexandrianus, *Stromata*

Kullanılan Metin ve Çeviri: *Stromateis*. With an English Translation by W. Wilson vol 2 of the Ante-Nicene Fathers. Ed. A. Roberts- J. Donaldson. Edinburgh 1867.

Corn. Nep.

Cornelius Nepos

Kullanılan Metin ve Çeviri: *On The Great Generals of Foreign Nations*. With an English Translation by J. C. Rolfe. Cambridge, Mass. 1966 (The Loeb Classical Library).

Curt.

Quintus Curtius Rufus, *Historiarum Alexandri Magni Macedonis*.

Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Quintus Curtius Rufus*. With an English Translation by J.C. Rolfe. Cambridge, Mass.-London 1946 (The Loeb Classical Library).

Quintus Curtius Rufus, *The History of Alexander*. Translated by J. Yardley. With an introduction and notes by W. Heckel. London, New York 1984.

- Diod. Diodorus Siculus, *Bibliotheca Historike*
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Diodorus of Sicily*. With an English Translation by C. H. Oldfather, vol. I-VI; C. H. Sherman, Vol. VII; C.B. Welles vol. VIII; R. M. Geer, vol. IX-X.; F.R. Walton, vol. XI-XII. Cambridge, Mass.- London 1933-2004⁷(The Loeb Classical Library).
- Ennius *Ann.* Ennius, *Annales*
Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Annals of Q. Ennius*. Edited with Introduction and commentary by O. Skutsch. Oxford 1985.
- Euseb.chron. Eusebios, *Chronicorum*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Eusebi, *Chronicorum* (Liber Prior). Ed. A. Schoene. Berlin 1875.
The Chronicle of St. Jerome. Translated by R. Pearse. Ipswich 2005.
- Euseb. *Exc. Barb.* Eusebios, *Excerpta Latina Barbari*
Kullanılan Metin: *Eusebi, Chronicorum* (Appendix VI) Ed. A Schoene, Berlin 1875.
- Eutr. Eutropius, *Breviarium ab urbe condita*
Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Breviarum ab Urbe Condita of Eutropius*. Translated with an Introduction and Commentary by H. W. Bird. Liverpool 1993.
Eutropius, *Roma Tarihi'nin Özeti*. Çev.: Çiğdem Menzilcioğlu İstanbul, 2007.
- Fast. Trium.* *Fasti Triumphales*
Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Fasti Capitolini*. With an English Translation by A. Degrassi. London 1954.
- Fest. *Brev.* Rufius Festus, *The Breviarum of Festus*
Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Breviarum of Festus*. A Critical Edition with Historical commentary by Cf. J. W. Eadie. London 1967.
- Flor. *Epit.* Annius Florus, *L. Annaei Flori Epitoma De Tito Livio Bellorum omnium Annorum DCC Libri II*
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Lucius Annaeus Florus The Two Books of The Epitome. Extracted from Titus Livius, of All the Wars of Seven*

Hundred years. With an English Translation by E. S. Foster. London, New York 1929 (The Loeb Classical Library).

Frontin. *Strat.*

Sextus Iulius Frontinus, *Strategematon*

Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Strategems and the Aqueducts of Rome.* With an English Translation by C. E. Bennet. Edited and Prepared for the press by M. B. McElwain. London, New York 1980⁵. (The Loeb Classical Library).

Gell.

Aulus Gellius, *Noctae Atticae*

Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Attic Nights of Aulus Gellius.* With an English Translation by J. C. Rolfe I-III. London- New York 1927-1928. (The Loeb Classical Library).

Gyllius *Cons.*

Petrus Gyllius, *de Topographia Constantinopoleos et de Ilius Antiquitatibus Libri Quatuor*

Kullanılan Metin ve Çeviri: Petrus Gyllius, *İstanbul'un Tarihi Eserleri.* Çev.: E. Özbayoğlu. İstanbul 1997.

Hieron. *Chron.*

Eusebios-Hieronymos, *Chronicon*

Kullanılan Metin: Eusebius-Hieronymus, *Chronicon* Ed. R. Helm. Berlin 1926.

Hrdt.

Herodotos, *Historiai*

Kullanılan Metin ve Çeviriler: *The Persia Wars.* With an English Translation by A. D. Godley, vol I-IV. Cambridge, Mass.-London 1920-2004¹² (The Loeb Classical Library).

Ioann. Anth. *fr.*

Ioannes Antiochenus, *Fragmenta*

Kullanılan Metin: *Fragmenta.* Ed. K. Müller. FHG 4. Paris: Didot, 1841- 1870: 538-622. *Frr.* 1-219 (Historia Khronike) Fragmentum primum dubium est.

Ioeph. *Ant. Jud.*

Flavius Iosephus Historicus, *Antiquitates Iudaicae*

Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Jewish Antiquities.* With an English Translation by H. St. J. Thackeray IV-IX. London, New York 1930-1939 (The Loeb Classical Library).

Iulianus Caes.

Iulianus, *Caesares*

Kullanılan Metin ve Çeviri: Julian the Emperor, *Works: The Caesars*. With an English Translation by Wilmer Cave (France) Wright. Vol. II. Harvard University Press. London; Cambridge, MA. 1913.

Iust.

Marcus Iulianus Iustinus, *M. Iuliani Iustini Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi*

Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*. With an English Translation by J. C. Yardley. With Introduction and Explanatory notes by R. Develin. Atlanta, GA 1994.

M. Ivniani Ivstini. *Epitoma Historiarvm Phlippicarvm Pompei trogi. Accedvnt Prolongi in Pompivm Trogvn*. Ed. O. Seel. Stutgard 1972.

Libanius Or.

Libanius, *Orationes*

Kullanılan Metin: Libanius, *Orationes* 1-64. Ed. R. Foerster, Libanii Opera vols 1-4. Leipzig: Teubner, 1.1-1.2:1903; 2:1904; 3: 1906; 4:1908 (Repr. Hildesheim:Olms 1997): 1:79-320; 2: 354-535; 9-572; 4-487; 6-498.

Liv.

Livius, *Ab urbe condita*

Kullanılan Metin ve Çeviriler: Livy, *From the founding of city*. With an English Translation by A. C. Schlesinger. I-XIV. London, New York 1967 (The Loeb Classical Library).

Titus Livius, *Roma tarihi: şehrin Kuruluşundan itibaren*. Çev: S. şenbark. Istanbul 1992 vdd.

Lucian. *Icar*.

Lucianus Samosathenus, *Icaromenippus*

Kullanılan Metin; Lucian, *Icaromenippus or the Sky Man*. With an English Translation by A. M. Harmon, vol II. Cambridge, Mass.- London 1999⁷ (The Loeb Classical Library).

Lucian. *Macr*.

Lucianus Samosathenus, *Macrobi*)

Kullanılan Metin ve Çeviri: Lucian. *Octogenarians*. With an English Translation by A. M. Harmon, vol. I. Cambridge, Mass.- London 2000¹⁰ (The Loeb Classical Library).

Lucian. *Zeuxsis*

Lucianus Samosathenus, *Zeuxsis*

Kullanılan Metin ve Çeviri: Lucian, *Zeuxis or Antiochus*. With an English Translation by K. Kilburn, vol VI. Cambridge, Mass.- London 1959 (The Loeb Classical Library).

Mac. *Sat.*

Macrobius, *Saturnalia*

Kullanılan Metin: Ambrosii Theodosii macrobii, *Saturnalia*. Ed. J. Wills I-II. Stutgard- Lipsae 1994.

Malal. *Chron.*

Ioannes Malalas, *Chronographia*

Kullanılan Metinler ve Çeviriler: Ioannes Malalas, *Chronographia*. Ed. L. Dindorf, Ioannis Malalae chronographia [Corpus scriptorum historiae Byzantinae. Bonn: Weber, 1831].

Chronologica (fort. auctore anonymo excerptorum chronologicorum). Ed. L. Dindorf, Iohannis Malalae Chronographia. [Corpus scriptorum historiae Byzantinae. Bonn: Weber, 1831].

Chronographia (eclogue e cod. Paris gr.1336) Ed. J. A. Cramer, Anecdota Graeca e codd. Manuscriptis bibliothecae regiae Parisiensis vol. II. Oxford: Oxford University Press, 1839 (rep. Heildsheim: Olms, 1967): 231- 242.

Memnon

Memnon

Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Memnon, Herakleia Pontike Tarihi*. Çev. Murat Arslan 2007. istanbul.

Memnon. Ed. K. Müller. *FGrHist*. III 536, Paris 1853.

Oros. *Hist.*

Paulus Orosius: *Historiarum Adversum Paganos Libri VII*.

Kullanılan Metinler ve Çeviri: *Seven Books of History Against the pagans*. Translated with introduction and notes by I. W. Raymond. New York 1936.

Paus.

Pausanias, *Periegesis tes Hellados*

Kullanılan Metin ve Çeviri: *Description of Greece*. With an English Translation by W. H. Jones, vol. I; III-IV; W. H. Jones and H. A. Ormerod, vol. II; R. E. Wycherley vol. V (Illustrations and Index). New York 1918-2004¹⁰ (The Loeb Classical Library).

- Phleg. *Fr.* Phlegon Trallianus, *Fragmenta Historica*
 Kullanılan Metin: *Fragmenta Historica*. Ed. K. Müller, *FHG* III. p. 602.
- Phot. *Bib.* Photios, *Bibliotheka*
 Kullanılan Metin ve Çeviriler: Photios, *Bibliotheka*. Ed. R. Henry, Paris 1971.
 Photius, *The Bibliotheca*. A Selection translated with notes by N.G. Wilson. London 2002².
- Phyarkh. *fr.* Phylarkhos, *Fragmenta*
 Kullanılan Metinler: Phylarchus, *Fragmenta*. *FGrH* ^{TM}81:2A: 162-189. *fr.* 84:
Fragmentum. Ed. H. Llyod-Jones and P. Parsons. *Supplementum Hellenisticum*. Berlin: de Gruyter, 1983:336. *fr.* 694a.
- Plin. *Nat.* (= G. Plinius Secundus ‘Yaşlı’, *Naturalis Historia*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: *Natural History*. With an English Translation by H. R. Rackham, vol. I-V; IX; W. H. S. Jones, vol. VI-VIII; D. E. Eichholz, vol. X. Cambridge, Mass. – London 1938- 2004⁸ (The Loeb Classical Library).
- Plut. Plutarkhos, *Bioi Paralleloï*

<i>Cat. Mai.</i> (<i>Cato Maior</i>)	<i>Pyrr.</i> (<i>Pyrrhos</i>)	<i>Aem.</i> (<i>Aemilius</i>)
<i>Flamm.</i> (<i>Titus Flaminius</i>)	<i>Phil.</i> (<i>Philopoemen</i>)	<i>Luc.</i> (<i>Lucullus</i>)
<i>Alex.</i> (<i>Alexandros</i>)	<i>Eum.</i> (<i>Eumenes</i>)	<i>Phok.</i> (<i>Phokion</i>)
<i>Dem.</i> (<i>Demetrios</i>)	<i>Arat.</i> (<i>Aratos</i>)	

 Kullanılan Metin ve Çeviri: *Plutarkh’s Lives*. With an English Translation by B. Perrin, vol. I-XI. London, New York 1959 (The Loeb Classical Library).
- Plut. *Mor.* Plutarkhos, *Moralia*
 Kullanılan Metinler ve Çeviri: *Plutarkh’s Moralia*. With an English Translation by F. C. Babbitt-W. C. Helmbold I-XIV. London, New York 1928-1967 (The Loeb Classical Library).

- Polyain. *Strat.* Polyainos, *Strategemata*
- Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Strategemata*. Ed. E. Woelfflin and J. Melber, Polyaeini strategematon libri viii. Leipzig: Teubner, 1887 (repr. Stutgard:1970)
- Stratagems of War*. With an English Translation by R. Shepherd. Chicago 1974.
- Poly. Polybios, *Historiai*
- Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Histories*. With an English Translation by W. R. Platon I-VI. Cambridge, Mass.-London 1922 vd. (The Loeb Classical Library).
- Pomp. Trog. *Prolog.* Pompeius Trogus, *Prologues*
- Kullanılan Metinler ve Çeviri: *Prologues to the Philippic History of Trogus*. With an English Translation by J. C. Yardley. With introduction and explanatory notes by R. Develin. Atlanta, GA 1994.
- Porphy. *Chron.* Porphyrius, *Chronica*
- Kullanılan Metin: Porphyrios, *Chronica*. Ed. K. Müller. *FHG* 3. Paris: Didot, 1841-1870.
- Porphy. *Adver. Khr.* Porphyrius, *Adversus Khristianos*
- Kullanılan Metin: *Against The Christians*. With an English Translation by G. L. Archer. Michigan 1958.
- Procop. *De Aed.* Procopius, *De Aedificiis*
- Kullanılan Metin ve Çeviri: Procopius, *Buildings*. With an English Translation by H. B. Dewing, with the collaboration of G. Downey, vol. VII. Cambridge, Mass. – London 2002⁶.
- Ps.-Aur. Vict. *de Vir.* Pseudo- Aurelius Victor, *De Viris Illustribus Urbis Romae*
- Kullanılan Metin ve Çeviri: *De Viris Illustribus Urbis Romae du pseudo-Aurélius Victor*. Parcours de lecture pour les deux premières années de latin ARELAB. S. Ratti, Besançon, 1997.
- SHA Gord. *Scriptores Historiae Augustae, Gordiani Tres*

Kullanılan Metin ve Çeviri: *Historia Augusta, Three Gordians*. With an English Translation by D. Magie. Cambridge, Mass.-London vol. I: 1921, vol. II: 1924, vol. III: 1932 (The Loeb Classical Library).

Sil. *Pun.*

Silius Italicus, *Punica*

Kullanılan Metin ve Çeviri: Silius Italicus, *Punica*. With an English Translation by J. D. Duff. Cambridge, Mass.-London vol. I, 1996⁷; vol. II, 2002⁷ (The Loeb Classical Library).

Solin. *de mir. mundi*

Gaius Iulius Solinus, *De Mirabilibus Mundi*

Kullanılan Metin: *Caii Iulii Solini De Mirabilibus Mundi*. Ed. Th. Mommsen. 1st edition 1864; 2nd edition 1895.

Steph. Byz. *Ethnika*

Stephanos Byzantios, *Ethnika*

Kullanılan Metin: *Stephani Byzantini, Ethnikon*. Ed. A. Westermann. Lipsae 1839.

Strab.

Strabon, *Geographika*

Kullanılan Metin ve Çeviriler: *The Geography of Strabo*. With an English Translation by H. L. Jones I-VIII. London, New York 1917-1932 (The Loeb Classical Library).

Strabon, *Coğrafya*. Çev. A. Pekman. İstanbul 2000.

Suda

Suda-Suidas, *Suidae Lexicon*

Kullanılan Metin: *Suidae Lexicon*. Ed. A. Adler I-IV. Leipzig-Teubner 1928-1971.

Sulpit.

Sulpitius Severus

Kullanılan Metin ve Çeviri: *Sulpitius Severus. Vincent of Lerins, John Cassian*. Translated with Preface and Notes by A. Roberts. Scotland.

Tac. *Ann.*

Tacitus, *Annales*.

Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Annals*. With an English Translation by J. Jackson. . Cambridge, Mass.-London 1969 (The Loeb Classical Library).

Thukydides

Thukydides

Kullanılan Metin ve Çeviriler: Thucydides. *History of the Peloponnesian War*. With an English Translation by C. F. Smith, vol. I-III. Cambridge, Massachusetts 2003¹¹.

Peloponnesos Savaşı. Çev. T. Gökçöl. İstanbul 1976.

Val. Max.

Valerius Maximus, *Facta et Dicta memorabilia absolute, ambusiti, damnati, externi*.

Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Factorum et Dictorum memorobilium libri novem. Iulii paridis et Ianuarii nepotiani epit. adiectatis*. Rec.:C. Halm. Teubner 1865

Valerius maximus, *Memorable deeds and Sayings*, Book 1. Translated with introduction and commentary by D. Wardle. Oxford- NewYork 1998.

Valerius Maximus and the rhetoric of the new nobility. With an English Translation by W. M. Bloomer, London 1992.

Vell.

Vellius Paterculus, *Historia Romana*

Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Roman History*. With an English Translation by F. Shipley. London 1924 (The Loeb Classical Library).

Vellius Paterculus, *Historia Romana* (Velleius Paterculus: *Histoire Romaine*. Ed. J. Hellegouarch [sic] I-II, 1982.)

Vit. Arat. *Genus*(= Vitae Arati et varia de Arato, *Arati Genus*)

Kullanılan Metin: *Arati genus* (vita 3) (olim sub auctore Theone Alexandrino Gramm. Vel Theone Alexandrino Math.) (e codd. Edimburg.) (E. Ambros. C263). Ed. J. Martin, *Scholia in Aratum Vetera*. Stuttgart: Teubner, 1974: 14-18.

Zon. *Epit. Hist.*Iohannes Zonaras, *Epitome Historum*

Kullanılan Metinler ve Çeviriler: Iohannes Zonaras, *Epitome Historiarum* (lib.1-12). Ed. L. Dindorf, *Iohannis Zonarae Epitome Historiarum*, 3 vols. Leipzig: Teubner, 1: 1868; 2: 1869; 3: 1870

Epitome Historiarum (lib.13-18). Ed. T. Büttner- Wobst, Iohannis Zonarae, Epitomae Historiarum, libri xiii, vol. III [Corpus Scriptorum historiae Byzantinae. Bonn: Webner, 1897]

Epitome Historiarum (lib.12, clausula varia) [Dub.]. Ed. L. Dindorf, Ioannis Zonarae Epitome Historiarum, vol. III. Leipzig:Teubner, 1870.

KAYNAKÇA

- Acimovic 2007 A. Acimovic, *Scipio Africanus*, Lincoln 2007.
- Ager 2003 S. L. Ager, "An Uneasy Balance: From the Death of Seleukos to the Battle of Raphia". *Şurada: A Companion to the Hellenistic World*. Ed. A. Erskine. Blackwell Publishing, Oxford. 35-50.
- Akşit 1971 O. Akşit, *Hellenistik ve Roma Devrinde Lykia*. İstanbul 1971.
- Allen 1983 R. E. Allen, *The Attalid Kingdom: A Constitutional History*. Clarendon Press, Oxford 1983.
- Aperghis 2004 G. G. Aperghis, *The Seleucid Royal Economy: The Finances and Financial Administration of The Seleucid Empire*. Cambridge, New York 2004.
- Arslan 2000 M. Arslan, *Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi Galatlar*. İstanbul 2000.
- Arslan 2007 M. Arslan, *Roma'nın Büyük Düşmanı Mithradates VI Eupator*. İstanbul 2007.
- Arslan 2010 M. Arslan, *İstanbul'un Antikçağ Tarihi: Klasik ve Hellenistik Dönemler*. İstanbul 2010.
- Auroux 2000 S. Auroux, *History of the Language Sciences*. Berlin 2000.
- Austin 1981 M. M. Austin, *The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest: A Selection of Ancient Sources in Translation*.
- Austin 2000⁸ M. M. Austin, *The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest: A Selection of Ancient Sources in Translation*. Cambridge 2000⁸.
- Austin 2005 M. M. Austin, "The Seleucids and Asia". *Şurada: A companion to the Hellenistic World*, A. Erskine (Ed.). Oxford: Blackwell (2005), 121-133.
- Aymard 1967 A. Aymard, *Études d'histoire ancienne*. Paris 1967.
- Badian 1958 E. Badian, *Foreign Clientelae (264-70 BC.)*. Oxford 1958.

- Badian 1959 E. Badian. "Rome and Antiochus the Great: A Study in Cold War". *CPh.* 54/2 (Ap.1959), 81-99.
- Bagnall – Derow 1981 R. S. Bagnall – P. Derow, *Greek Historical Documents: the Hellenistic Period*. Toronto, USA 1981.
- Bar-Kochva 1973 B. Bar-Kochva, "On the Sources and Chronology of Antiochus I's Battle against the Galatians". *Proceedings of the Cambridge Philological Society* 199, 1-8.
- Bar-Kochva 1976 B. Bar-Kochva, *The Seleucid Army: Organisation and Tactics in the Great Campaigns*. Cambridge 1976.
- Beer 1974² G. De Beer, *Hannibal: The Struggle for Power in the Mediterranean*. London 1974².
- Bell 2007 K. S. Bell, *Seleucid Frontier Policy in the East: The Nature and extent of imperial control*. London 2007.
- Beloch 1927 K. J. Beloch, *Griechische Geschichte IV. 2*. Berlin and Leipzig: de Gruyter 1927.
- Benndorf 1903 F. A. O. Benndorf, "Historische Inschriften vom Stadthor zu Xanthos". *Şurada: Beiträge zur alten Geschichte und Griechisch-Römischer Altertumskunde: Festschrift für O. Hirschfeld* (1903), 75-86.
- Bernard 1994 P. Bernard, "L'Asie Centrale et l'empire Séleucide". *Topoi* 4. 2 (1993), 473-511.
- Berthold 1984 R. M. Berthold, *Rhodes in the Hellenistic Age*. Ithace 1984.
- Bevan 1902a E. R. Bevan, *The House of Seleucus* vol. I New York, London 1902.
- Bevan 1902b E. R. Bevan, *The House of Seleucus* vol. II New York, London 1902
- Bevan 1927 E. R. Bevan, *The House of Ptolemy*. London 1927.
- Beyer-Rotthoff 1993 B. Beyer-Rotthoff, *Untersuchungen zur Aussenpolitik Ptolemaios' III*. Stuttgart 1993.
- Bickerman 1937 E. Bickerman, "Le Statut des villes d'Asie après la paix de Apamée". *REG* 50 (1937), 217-39.

- Bickerman 1943-4 E. Bickerman, "Notes on Seleucid and Parthian chronology". *Berytus* 8, no. 2 (1943-4), 73-83.
- Billows 1995 R. A. Billows, *Kings and Colonists. Aspects of Macedonian Imperialism* (Colombia Studies in The Classical Tradition 22). Leiden: E. J. Brill 1995.
- Billows 1997 R. A. Billows, *Antigonos the One-Eyed and The Creation of The Hellenistic State*. Berkeley, Los Angeles 1997.
- Bittner 1998 A. Bittner, *Gesellschaft und Wirtschaft in Herakleia Pontike. Eine Polis zwischen Tyrannis und Selbstverwaltung*. Asia Minor Studien, Bd. 30, Bonn 1998.
- Bivar – Shaked 1964 A. D. H. Bivar – S. Shaked, "The Inscriptions of Shimbar," *BSOAS* 37, (1964), 265-290.
- Bivar 1983 A. D. H. Bivar, "The Political History of Iran under the Arsacids". *The Cambridge History of Iran* vol 3.1, 1983, 21-99.
- Bopearachchi 1991/2 O. Bopearachchi, "The Euthydemus Imitations and the Date of Sogdian Independence". *SRAA* 2 (1991/2), 1-21.
- Bouché-Leclercq 1913/4 A. Bouché-Leclercq, *Histoire des Séleucides 323-64 avant J.-C.* Paris 1914.
- Bresciani 1978 E. Bresciani, "La Spedizione di Tolomeo II in Siria in un osTrakon demotico inedito da Karnak". Şurada: H. Maehler - V. M. Strocka (eds). *Das ptolemäischen Ägypten*. Mainz, 31-7.
- Bresson 2001 A. Bresson, "Dédicace des Xanthiens à Antiochos III". Eds. A. Bresson – R. Descat, *Les cités d'Asie Mineure occidentale au IIe siècle a.C.* Paris 2001, 235-240.
- Briant 1972 P. Briant, "D'alexandre le Grand aux Diodoques le cas d'Eumène de Kardia". *REA* 74 (1972) vol.54, 32-73.
- Briant 1973 Antigone le Borgne. *Les débuts de sa carrière et les problèmes de l'assemblée Macédonienne*. Paris 1973.
- Bringmann– von Steuben 1995 K. Bringmann – H. von Steuben, *Schenkungen hellenistischer Herrscher an Griechische Städte und Heiligtümer. Teil I. Zeugnisse und Kommentare*. Berlin: Akademie 1995.

- Broughton 1968 T. Robert S. Broughton, *The Magistrates Of The Roman Republic. Vol. 1: 509 B.C. - 100 B.C.. Cleveland / Ohio: Case Western Reserve University Press, 1951. Reprint 1968. (Philological Monographs. Edited by the American Philological Association. Vol. 15, 1), p. 352-355*
- Bugh 2006 G.R. Bugh, *The Cambridge Companion to the Hellenistic World*. Cambridge 2006.
- Buraselis 1982 K. Buraselis, *Das hellenistische Makedonien und die Ägäis*. Munich 1982.
- Burstein 1985 S. M. Burstein, *The Hellenistic Age from the Battle of Ipsos the Death of Kleopatra VII*. Cambridge 1985.
- Bülow-Jacobsen 1979 A. Bülow-Jacobsen, "P.Haun 6. An Inspection of the Original". *ZPE* 36 (1979) 91-100.
- Cardinali 1968 G. Cardinali, *Il Regno di Pergamo: Ricerchi di storia e di diritto pubblico*. Roma 1966.
- Cartledge– Spawforth 2002² P. Cartledge – A. Spawforth, *Hellenistic and Roman Sparta: A Tale of Two Cities*. London and New York 2002².
- Chaniotis 1993 A. Chaniotis, "Ein Diplomatischer Statthalter Nimmt rücksicht auf den Verletzten Stolz Zweier Hellenistischer Kleinpoleis (Nagidos und Arsinoe)". *EA* 21 (1993), 33-42.
- Charles 2007 B. A. Charles, "Elephants at Raphia: Reinterpreting Polybius 5. 84-5". *CQ* 20 (2007), 306-11).
- Cohen 1978 G. M. Cohen, *The Seleucid Colonies*. Wiesbaden 1978.
- Cohen 1995 G. M. Cohen, *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands, and Asia Minor*. Oxford 1995.
- Cohen 1996 G. M. Cohen, "Katoikia, Katoikoi and Macedonians Asia Minor" *Ancient Society* 22 (1991), 41-50.
- Davis – Kraay 1973 N. Davis – C. M. Kraay, *The Hellenistic Kingdoms: Portrait Coins and History*. London: Thames and Hudson 1973.
- Derow 1979 P. S. Derow, "Polybius, Rome and the East". *JRS* 69 (1979), 1-15.

- Derow 2005 P. S. Derow, "The Arrival of Rome: From the Illyrian Wars to the Fall of Macedon". *Şurada: A Companion to the Hellenistic World*. Ed. A. Erskine. Blackwell Publishing, Oxford, 51-70.
- Descat 1997 R. Descat, "A Propos d'un citoyen de Philippos à Théangela". *REA* 99 (1997), 411-13.
- Dimitriev 2007 S. Dimitriev, "The Last Marriage and The Death of Lysimakhos" *GRBS* 47 (2007) 135-149.
- Dimitriev 2011 S. Dimitriev, *The Greek Slogan of Freedom and Early Roman Politics in Greece*. Oxford 2011.
- Dreyer 2004 B. Dreyer, "How to Become a "Relative" of the King: Careers and Hierarchy at the Court of Antiochus III". *AJPh* 132. 1 (2004), 45-57.
- Dreyer 2007 B. Dreyer, *Die Römische Nobilitätsherrschaft und Antiochos III (205 bis 188 v. Chr.)*. Hennef 2007.
- Eckstein 1988 A. M. Eckstein, "Nabis and Flamininus on the Argive Revolutions of 198 and 197 B.C.". *GRBS* 28 (1988), 213-33.
- Eckstein 2005 A. M. Eckstein, "The Pact Between The Kings, Polybius 15.20.6, and Polybius' View of The Outbreak of the Second Macedonian War". *CPh* 100 (2005), 228-42.
- Eckstein 2008 A. M. Eckstein, *Rome enters the Greek East: From Anarchy to Hierarchy in the Hellenistic Mediterranean, 230-170 B.C.* Oxford. 2008.
- Edson 1958 C. Edson, "Imperium Macedonicum: The Seleucid Empire and The Literary Evidence" *CPh*. 53. 3 (1958), 153-170.
- Ehling 2007 K. Ehling, "Der Tod des Usurpators Achaios". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 56/4 (2007), 497-501.
- Eriş 1990 E. Eriş, *Bergama Uygarlık Tarihi*. İzmir 1990.
- Errington 1970 R. M. Errington, "From Babylon to Triparadeisos: 323-320 B.C." *JHS* 90, 47-77.
- Errington 1972 R. M. Errington, *The Down of Empire*. London 1972.
- Errington 1986 R. M. Errington, "Antiochus III, Zeuxis and Euromos". *EA* 7 (1986), 1-7.

- Errington 1989 R. M. Errington, "Rome against Philip and Antiochus". Şurada: *CAH VIII: Rome and The Mediterranean to 133 B. C.*, 244–289.
- Errington 1993 R. M. Errington, "Inscripfen von Euromos", *EA* 21 (1993), 15-32.
- Fernaux 2004 H.-L. Fernaux, "Les cités s'entraident dans la guerre: historique, cadres institutionnels et modalité/s pratiques des conventions d'assistance dans l'Asie Mineure hellénistique". Şurada: *Les Cités grecques et la guerre an Asie Mineure à l'époque hellénistique*. Ed. J. Ch. Couvenhes – H. L. Fernaux. Tour 2004, 115-177.
- Ferray – Gauthier 1981 J. L. Ferrary – Ph. Gauthier, "Le traité entre le roi Antiochos et Lysimacheia". *Journ. Sav.* (1981), 327-45.
- Franco 1993 C. Franco, *Il regno di Lisimaco* (Studi Ellenistici VI). Pisa 1993.
- Galili 1967-1977 E. Galili, "Raphia 217 BCE revisited". *Scripta Classica Israelica* 3 (1967-1977), 52- 156.
- Gauthier 1987 Ph. Gauthier, "Institutions". *BE* 100 (1987), 308-337.
- Gauthier 1989 Ph. Gauthier, *Nouvelles inscriptions de Sardes II* (Archaeological Exploration of Sardis/École Pratique des Hautes Études, IVe section. Hautes Études du Monde Gréco-Romain 15) Paris and Genova: Droz 1989.
- Gera 1987 D. Gera, "Ptolemy son of Thraseas and the Fifth Syrian War". *Ancient Society* 18 (1987), 63-73.
- Gera 1998 D. Gera, *Judaea and Mediterranean Politics. 219 to 161 B. C. E. E. J.* Brill, 1998.
- Geyer 1971² F. Geyer, "Nikomedes (3)". *RE* XVII/1 (1971²) col. 493-94.
- Goukowsky 1978 P. Goukowsky, *Essai sur les origines du Mythe d'Alexandre I: Les origines politiques*. Nancy 1978.
- Grainger 1990 J. D. Grainger, *Seleukos Nikator: Constructing a Hellenistic Kingdom*. London, New York 1990.
- Grainger 1995 J. D. Grainger, "The Campaign of Cn. Manlius Vulso in Asia Minor". *AS* 45 (1995), 23-42.

- Grainger 1996 J. D. Grainger, "Antiochus III in Thrace". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 45. 3 (1996), 329-43.
- Grainger 1997 J. D. Grainger, *A Seleucid Prosopography and Gazetteer*. Brill 1997.
- Grainger 1999 J. D. Grainger, *The League of Aitolians*. Boston 1999.
- Grainger 2002 J. D. Grainger, *The Roman War of Antiochus The Great*, Leiden-Boston 2002.
- Grainger 2009 J. D. Grainger, *The Cities of Pamphylia*. Oxford 2009.
- Grainger 2010 J. D. Grainger, *The Syrian Wars*. USA 2010.
- Grainger 2014 J. D. Grainger, *The Rise of the Seleukid Empire (323-223 BC): Seleukos I to Seleukos III*.
- Grayson 1975 A. K. Grayson, *Assyrian and Babylonian Chronicles*. Locust Valley, N. Y. 1975.
- Green 1990 P. Green, *Alexander to Actium: The Historical Evolution of the Hellenistic Age*. London 1990.
- Green 2007 P. Green, *Alexander the Great and the Hellenistic Age: A Short History*. London 2008.
- Gygax 2000 M. D. Gygax, "Ptolemaios, Bruder des Königs Ptolemaios III. Euergetes, und Mylasa: bemerkungen zu I. Laraunda Nr. 3"
- Habicht 1987 Chr. Habicht, "Der Archon Philaitolos von Delphi". *ZPE* 69 (1987), 87-9.
- Habicht 1989 Chr. Habicht, "The Seleucids and their Rivals". *Şurada: CAH VIII: Rome and The Mediterranean to 133 B. C*, 324-387.
- Hadley 1974 R. A. Hadley, "Royal Propaganda of Seleucus I and Lysimachus". *JHS* 94 (1974) 50-65.
- Hammond – Walbank 1988 N. G. L. Hammond – F. W. Walbank, *A History of Macedonia*, vol 3., Oxford 1988.
- Hansen 1971² E. V. Hansen, *The Attalids of Pergamon*. Ithaca-London 1971².
- Hauben 1987 H. Hauben, "Who is Who in Antigonus' Letter to the Scepsians (OGIS 5 = Welles, *Royal Correspondence* 1)" *EA* 9 (1987), 29-36.

- Heckel 1992 W. Heckel, *The Marshals of Alexander's Empire*. London and New York 1992.
- Heinen 1902 H. Heinen, *Untersuchungen zur Hellenistischen Geschichte des 3. Jahrhunderts v. Chr. Zur Geschichte der Zeit des ptolemaios Keraunos und zum Chremonideischen Krieg*. Wiesbaden 1972.
- Heinen 1984 H. Heinen, "The Syrian Egyptian Wars and the New Kingdoms of Asia Minor". şurada: *CAH VII.1: The Hellenistic World*, 412-445.
- Hellenkemper – Hild 2004 H. Hellenkemper – F. Hild, *Tabula Imperii Byzantini 8: Pamphylian und Lykian*. Viyana 2004.
- Heller 2008 A. Heller, "Wie aus dem Grossen in Kleiner wurde: Das Scheitern der Aussenpolitik Antiochos' III 188 v. Chr". Şurada: *Vincere scis, victoria uti nescis. Aspekte der Rückschauverzerrung in der Alten Geschichte (Antike Kultur und Geschichte 11)*, Eds.: Kai Brodersen (Hg.). Berlin 2008, 61-82.
- Hermann 1965 P. Hermann, "Antiochos der Grosse und Teos". *Anadolu* 9 (1965), 29-159.
- Hintzen-Bohlen 1992 B. Hintzen-Bohlen, *Herrscherrepräsentation im Hellenismus. Untersuchungen zu Weihgeschenken, Stiftungen und Ehrenmonumenten in den mutterländischen Heiligtümern Delphi, Olympia, Delos und Dodona*. Cologne and Weimar: Böhlaus 1992.
- Holleaux 1935 M. Holleaux, *Rome La Grèce et les Monarchies Hellenistiques*. Paris: E. De Boccard.
- Holleaux 1942 M. Holleaux, *Études d'épigraphie et d'histoire grecques, vol. III: Lagides et Séleucides*. Paris 1942.
- Holt 1999a F. L. Holt, *Thundering Zeus: The Making of Hellenistic Bactria*. Berkeley and Los Angeles, CA 1999.
- Holt 1999b F. L. Holt, "Mimesis in Metal: The Fate of Greek culture on Bactria Coins". Ed. F. Tichener – R. Moorton. *The Eye Expanded*. Berkeley and Los Angeles, 84-100.
- Homolle 1882 T. Homolle, "Comptes des Hiéropes du temple d'Apollon Délien", *BCH* 6 (1882), 1-167.
- Homolle 1884 T. Homolle, "Les Romains à Délos". *BCH* 8 (1884), 75-158.

- Hölbl 1994 R. Hölbl, *Geschichte des Ptolemaerreiches*. 1994.
- Hölbl 2000 R. Hölbl, *A History of Ptolemaic Empire*. London 2000.
- Huss 1978 W. Huss, "Eine Revolte der Aegypter in der Zeit des 3. Syrischen Krieges". *Aegyptus* 58 (1978) 151-6.
- Huss 1988 W. Huss, "Ptolemaios der Sohn". *ZPE* 121 (1988), 229-250.
- Iliev 2013 J. Iliev, "The Campaign of Antiochus II Theos in Thrace". *History Studies, International Journal of History* 2013 5/1, 211-222.
- Jones – Habicht 1989 C. P. Jones – C. Habicht, "A Hellenistic Inscription from Arsinoe in Cilicia". *Phoenix* 43 (1989), 317-346.
- Kaya 2009a M. A. Kaya, *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*. İzmir 2009.
- Kaya 2009b M. A. Kaya, "Anadolu'da Roma Egemenliği (MÖ. 205-25)". *Doğu-Batı Düşünce Dergisi* 49 (2009), 195-233.
- Knoepfler 1993 D. Knoepfler, "Le Temple du Métrôn de Sardes et ses inscriptions". *Muséum Helveticum* 50 (1993) 26-43.
- Kobes 1995 J. Kobes, "Mylasa und Kildara in ptolemäischer Hand? Überlegungen zu zwei hellenistischen Inschriften" *EA* 24 (1995), 1-6.
- Kritt 1996 B. Kritt, *Seleucid Coins of Bactria*. Lancaster 1996.
- Kurt – Sherwin-White 1993 A. Kurt – S. Sherwin-White, *From Samarkhand to Sardis. A New Approach to the Seleucid empire. Hellenistic Culture and Society XIII*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press 1993.
- Kutsal Kitap, Eski Antlaşma, Dan.*
- Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil*. Korea 2011.
- Landucci-Gattinoni 1992 F. Landucci-Gattinoni, *Lisimaco di Tracia nella prospettiva del primo ellenismo*. Milan 1992.
- Larsen 1936 J. A. O. Larsen, "The Treaty of Peace at the Conclusion of the Second Makedonian War". *Classical Philology* 31. 4 (1936), 342-48.
- Larsen 1937 J. A. O. Larsen, "The Peace of the Phonic and the Outbreak of the Second makedonian War". *CPh.* 32/1 (Jan. 1937), 15-31.

- Le Rider 1971/2 G. Le Rider, "Numismatique grecque". *Annuaire de l'École Pratique des Hautes Études (IVe section)* (1971/2), 227-42.
- Le Rider 1972/3 G. Le Rider, "Numismatique grecque". *Annuaire de l'École Pratique des Hautes Études (IVe section)* (1971/2), 243-59.
- Le Rider 1990 G. Le Rider, "Antiochus II à Mylasa". *BCH* 114 (1990), 543-551
- Leake 1824 W. M. Leake, *Journal of a Tour in Asia Minor, with Comparative Remarks on the Ancient and Modern Geography of that Country*. London 1824.
- Lenschau 1952 T. Lenschau, "Polyperchon (1)". *RE* XLII.1 (1952) col. 1798-1806.
- Lequenne 1991² F. Lequeene, *Galatlar*. Çev.: S. Albek, Ankara 1991.
- Leriche 1986 P. Leriche, *Fouilles d'Aï Khanoum. Vol 5. Les remparts et les monuments associés*. Boccard, Paris 1986.
- Lerner 1999 J. D. Lerner, *The Impact of Seleucid Decline on the Eastern Iranian Plateau*. (Historia-Einzelschrift, Heft 123). Stuttgart, 1999.
- Leuze 1923a O. Leuze, "Die Feldzüge Antiochos' des Grossen Nach Kleinasien und Trakien". *Hermes* 58. 2 (Apr. 1923), 187-229.
- Leuze 1923b O. Leuze, "Die Feldzüge Antiochos' des Grossen Nach Kleinasien und Trakien". *Hermes* 58. 3 (Jul. 1923), 241-287.
- Lund 1992 H. S. Lund, *Lysimachus: A Study in Early Hellenistic Kingship*. London and New York 1992.
- Ma – Derow –
- Meadows 1995 J. Ma – P. Derow – A. Meadows, "RC 38 (Amyzon) reconsidered". *ZPE* 109 (1995), 71-80.
- Ma 1999 J. Ma, *Antiochus III and the Cities of the Western Asia Minor*. Oxford 1999.
- MacKay 1963 P. A. MacKay, "Procopius' De Aedificiis and the Topography of Thermopylae", *AJA* 67 (1963), 244-51.
- Magie 1939 D. Magie, "The Agreement between Philip V and Antiochus III for The Partition of the Egyptian Empire". *JRS* 29 (1939), 32-44.

- Magie 1950 D. Magie, *Roman Rule in Küçük Asya to the End of the Third Century after Christ*. Princeton, vol I-II 1950.
- Magie 2001 D. Magie, *Anadolu'da Romalılar: Attalos'un vasiyeti*. Çev. N. Başgelen-Ö. Çapar. İstanbul 2001.
- Malay 1987 H. Malay, "Letter of Antiochus III to Zeuxis with Two Covering Letters (209 B.C.)". *EA* 10 (1987), 7-17.
- Malay – Nalbantoğlu 1996 H. Malay – C. Nalbantoğlu, "The Cult of Apollon Pleurenos in Lydia". *Arkeoloji Degisi* 4 (1996), 75-81.
- Mansel 1988⁵ A. M. Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*. Ankara 1988⁵.
- Mcdonald 1903 G. Mcdonald, "Early Seelucid Portraits". *JHS* 23 (1903), 92-116.
- Mcdonald 1938 A. H. Mcdonald, "Scipio Africanus and Roman Politics in the Second Century BC". *JRS* 28. 2 (1938), 153-64.
- Mcdonald – Walbank 1969 A. H. Mcdonald – F. W. Walbank, "The Treaty of Apameia (188 BC.): The Naval Clauses". *JRS* 59. 1/2 (1969), 20-39.
- Meadows 1996 A. Meadows, "Four Rhodian Decrees: Rhodes, Iasos and Philip V". *Chiron* 26 (1996), 251-266.
- Meadows 2009 A. Meadows, "The Eras of Pamphylia and the Seleucid Invasions of Asia Minor". *The American Journal of Numismatic* 21 (2009), 51-88.
- Mehl 1998 A. Mehl, "Garsyeris". *DNP* 4: Epo- Gro (1998), 768.
- Meloni 1949 P. Meloni, "L'usurpazione di Acheo sotto Antiochos III di Siria. I. Le circostanze ed i primi atti dell'usurpazione". *Rendiconti della classe di Scienze Morali, Storiche e Filologiche dell'Accademia dei Lincei* 8. 4, 161-183.
- Merkelbach 1986 R. Merkelbach, "Brief des Antiochos III an die Stadt Sardis". *EA* 7 (1986), 74.
- Mitchell 1993 S. Mitchell, *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor. Vol. I: The Celts and The Impact of Roman Rule*. Oxford 1993.
- Mørkholm 1969 O. Mørkholm, "Some Seleucid Coins of the Mint of Sardes". *Nordisk Numismatisk Arsskrift* (1969), 5-20.

- Narain 1989 A. K. Narain, "The Greeks of Bactria and India". Şurada: *CAH VIII: Rome and The Mediterranean to 133 B. C.*, 388-421.
- Newell 1938 E. T. Newell, *The Coinage of the Eastern Seleucid Mints*. New York 1938.
- Newell 1977 E. T. Newell, *The Coinage of the Western Seleucid Mints from Seleucus I to Antiochus III*. (Numismatic Studies IV). The American Numismatic Society . Newyork 1977.
- Oliver 1968 H. H. Oliver, "Notes on the Inscription at Teos in Honor of Antiochus III". *GRBS* 9. 3 (1968, Autumn), 321.
- Parker-Dubberstein 1956 R. A. Parker- W. H. Dubberstein, *Babylonian Chronology 626 B.C.-A.D. 75*. Providence, R.I. 1956.
- Pickard 2003a O. Pickard, "La création d'un Royaume: les lagides". Şurada: *Royaumes et cités hellénistiques de 323 à 55 av. J. -C*. Ed. O. Pickard, F. de Callatay, F. Duyrat, G. Gorre, D. Prévot. Paris 2003, 17-44.
- Pickard 2003b O. Pickard, "Cités et royaumes: équilibres politiques". Şurada: *Royaumes et cités hellénistiques de 323 à 55 av. J. -C*. Ed. O. Pickard, F. de Callatay, F. Duyrat, G. Gorre, D. Prévot. Paris 2003, 57-83.
- Piejko 1985 F. Piejko, "Review of J. and L. Robert 1983". *Gnomon* 57 (1985), 608-21.
- Piejko 1987 F. Piejko, "The Settlement of Sardis after the Fall of Achaeus". *AJPh* 108. 4 (1987), 707-28.
- Piejko 1990 F. Piejko," Episodes from The Third Syrian War in a Gurob papyrus, 246 BC." *ArcPF* 36, 13-27.
- Piejko 1991a F. Piejko, "Antiochus III and Ilium". *Archiv für papyrusforschung* 37 (1991), 9-50.
- Piejko 1991b F. Piejko, "Antiokhos III and Ptolemy son Thraseas: The Inscription of Hefzibah Reconsidered". *L'Antiquité Classique* 60 (1991), 245-59.
- Pounder 1978 R. L. Pounder, "Honors for Antioch of the Chrysaorians". *Hesperia* 47 (1978), 49-57.
- Pritchett 1982 W. K. Pritchett, *Study of the Greek Topography, Cilt IV*. University of California Press: California 1982.

- Pugliesse-Carratelli 1987 G. Pugliesse-Carratelli, "Epigrafi di Cos relativi al culto di Artemis in Knido e in Bargylia". *PP* 222 (1987), 110-23.
- Rawlings 1976 H. Rawlings, "Antiochus the Great and Rhodes", *American Journal of Ancient History*, 1 (1976), 2-28.
- Reger 1985 G. Reger, "The date of the Battle of Kos". *AJAH* 10 (1985), 155-77.
- Reger 1999 G. Reger, "The Relations between Rhodes and Caria from 246 to 167 BC." Şurada: *Hellenistic Rhodes. Politics, Culture, and Society*. Ed. V. Gabrielsen (Studies in Hellenistic Civilization 9). Aarhus 1999, 76-97.
- Restovzeff 1971 M. I. Restovzeff, *The Social and Economic History of The Roman Empire*. Oxford 1971.
- Rhodes 2007 P. J. Rhodes, *The Greek City States: A Source Book*. Cambridge 2007.
- Rigsby 1996 K. J. Rigsby, *Asylia. Territorial inviolability in the Hellenistic World* (Hellenistic Culture and Society 22) Berkeley, Calif and London: University of California Press. 1996.
- Robert 1949 L. Robert, *Hellenica: Recueil d'épigraphique, de numismatique et d'antiquités grecques VII*. Paris 1949.
- Robert 1983 J. – L. Robert, *Fouilles d'Amyzon en carie. Tome I. Exploration, histoire, monnaies et inscriptions*. Paris: Commission des fouilles et missions archéologiques au Ministère des relations extérieures. 1983.
- Sachs – Wisemann 1954 A. J. Sachs – D. J. Wisemann, "Babylonian King List of the Hellenistic Period". *Iraq* 16, 202-211.
- Sachs – Hunger 1989 A. J. Sachs – H. Hunger, *Astronomical Diaries and Related Texts from Babylonia vol. I: Diaries from 262 B.C. to 165 B.C.* Österreichische Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Kl., Denkschr. 195 Bd., Vienna 1989.
- Samuel 1962 A. E. Samuel, *Ptolemaic Chronology*. Munich 1962.
- Saprykin 1997 S. Ju. Saprykin, *Heracleia Pontica and Tauric Chersonnesus before Roman Domination / VI-I Centuries B.C.* Amsterdam 1997.
- Sarıkaya 2012a S. Sarıkaya, *Hellenistik Dönem'de Asylia: Ionia ve Karia'daki Tapınaklarla Birlikte Kent ve Egemenlik Alanlarına Tanınan Hiera*

- Kai Asyilia*. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya 2012.
- Sarıkaya 2012b S. Sarıkaya, “III. Antiokhos’un Karia Seferi ve Sonrasında Asyilia Hakkı Tanıdığı Kentler: Seleukos Kralının Küçük Asya Kentleri Üzerinde Uyguladığı Politika”. Şurada: *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I: Anadolu Akdeniz Sempozyum Bildirileri*. Antalya 2012, 385-395.
- Sartre 1995 M. Sartre, *L’Asie Mineure et l’Anatolie d’Alexandre à Dioclétien IVe siècle av. J.-C./IIIe siècle ap. J.-C.* Paris 1995.
- Sartre 2003 M. Sartre, *L’Anatolie hellénistique: de l’Égée au Caucase (334-31 av. J.-C.)*. Paris 2003.
- Schalit 1960 A. Schalit, “The letter of Antiochus III to Zeuxis regarding the Establishment of Jewish Military Colonies in Phrygia and Lydia”. *The Jewish Quarterly Review* 50. 4 (1960), 289-318.
- Schlag 1968 U. Schlag, *Regnum in Senatu: Das Wirken Römischer Staatsmänner von 200 bis 191 v. Chr.* Stuttgart 1968.
- Schmitt 1964 H. Schmitt, *Untersuchungen zur Geschichte Antiochos’ des Grossen und seiner Zeit* (Historia Einzelschrift 6). Stuttgart: F. Steiner 1964.
- Scullard 1974 H. Scullard, *The Elephant in the Greek and Roman World*. Thames and Hudson, Cambridge, 1974.
- Scullard 1980 H. Scullard, *History of the Roman World, 753-146 BC*. London 1980.
- Seager 1981 R. Seager, “The Freedom of the Greeks of Asia: From Alexander to Antiochus”. *CQ* 31/1 (1981), 106-112.
- Sekunda 2005 N. V. Sekunda, “Arianos (Poly. 8. 16-20): an Iranian or Cretan Mercenary at Sardis in 214 BC.”. şurada: *Ancient Iran and its neighbours. Studies in Honor of J. Wolski*. Ed. E. Dabrowa. *Electrum* 10 (2005), 53-58.
- Sekunda – Souza 2007 N. Sekunda – Philip De Souza, “Military Forces”. Şurada: *The Cambridge History of Greek and Roman Warfare. Vol 1: Greece, the Hellenistic World and the Rise of Rome*. Eds.: P. Sabin, H. Van Wees, M. Whitby. Cambridge University Press, New York 2007, 325-398.

- Sherk 1984 R. K. Sherk, *Rome and the Greek East to Death of Augustus*. Cambridge 1984.
- Sherwin-White – Kuhrt 1993 S. M. Sherwin-White – A. Kuhrt, *From Samarkhand to Sardis: A New Approach to the Seleucid Empire*. London: Duckworth 1993.
- Smith 1854 W. Smith, *Dictionary Greek and Roman Geography, vol. I*, Harvard University Library London 1894.
- Stahelin 1907² F. Stahelin, *Geschichte der Kleinasiatischen Galater*. Leipzig 1907².
- Strootman 2007 R. Strootman, “Seleucus II Callinicus”. *Encyclopaedia Iranica*.
- Strootman 2011 R. Strootman, “Hellenistic Royal Court: The Seleucid Imperial Court Under Antiochos The Great 223-187 BCE”. Şurada: *Royal Courts in Dynastic States and Empires: A Global Perspective*. Eds.: J. Duindam, T. Artan, M. Kunt. Leiden/Boston 2011, 63-90.
- Tarn 1926a W. W. Tarn, “The First Syrian War”. *JHS* 46. 2, 155-162.
- Tarn 1926b W. W. Tarn, “Polybius and the Literary Commonplace”. *CQ* 20 (1926), 98-100.
- Tarn 1947⁵ W. W. Tarn, *Hellenistic Civilization*. London 1947⁵.
- Taylor 2013 M. Taylor, *Antiochus the Great*. Great Britain 2013.
- Tcherikover 1959 V. Tcherikover, *Hellenistic Civilization and the Jews*. Philadelphia 1959.
- Thapar 2004 R. Thapar, *Early India: From the Origins to Ad 1300*. University of California Press. 2004.
- Thompson 1971 E. W. Thompson, “Philip V and Islanders”. *Transactions and Proceeding of the Americal Philological Association* 102 (1971), 615-20.
- Thonemann 2013 P. Thonemann, *Attalid Asia Minor: Money, International Relations and the Estate*. Oxford 2013.
- Tod 1948 M. N. Tod, *A Selection of Greek Historical Inscriptions 2*. London 1948.
- Van der Spek 2004 R. J. Van der Spek, "Palace, temple and market in Seleucid Babylonia". *Topoi Supplement* 6 (2004), 303-332.

- Van Proosdij 1934 B. A. Van Proosdij, "De Morte Achai". *Hermes* 69 (1934), 347-50.
- Waggoner 1989 N. M. Waggoner, "A New Wrinkle in the Hellenistic Coinage of Antioch/Alabanda". Şurada: Eds. G. Le Rider, G. K. Jenkins, N.M. Waggoner, U. Westermark, *Kraay-Morkholm Essays. Numismatic Studies in Memory of C. H. Craay and O. Morkholm* (Publications d'histoire de l'art et d'archaéologie e l'Université catholique de Louvain 59). 283-90.
- Walbank 1957 F. W. Walbank, *A Historical Commentary on Polybius*. Oxford, vol. I 1957; vol. II 1967; vol. III 1979.
- Waterfield 2011 R. Waterfield, *Divining the Spoils: The War for Alexander the Great's Empire*. Oxford University Press 2011.
- Wehrli 1969 C. Wehrli, *Antigone et Demétrios*. Geneva 1969.
- Weir 2004 R. G. A. Weir, *Roman Delphi and its Pythian Games*. British Archaeological Reports: Oxford 2004.
- Welles 1934 C. B. Welles, *Royal Correspondence in the Hellenistic Period*. New Haven 1934.
- West 1991 W. C. West, "Greek Inscriptions from Macedonia and Asia Minor". *AJPh* 112 (3), 389-93.
- Will 1979 E. Will, *Historie Politique du monde Hellénistique (323-30 av. J. C.)* vol.1 2nd ed. Nancy.
- Will 1982 E. Will, *Historie Politique du monde Hellénistique (323-30 av. J. C.)* vol 2. Nancy 1982.
- Will 1984 E. Will, "The Succession to Alexander". Şurada: *CAH VII. 1: The Hellenistic World*, 23-61.
- Willrich 1950 A. Willrich, "Garsyeris". *RE VII.1* (1950), 768.
- Wörle 1975 M. Wörle, "Antiokhos I, Achaios der Ältere und die Galater". *Chiron* 5 (1975), 59-87.
- Wörle 1988 M. Wörle, "Inchriften von Herakleia am Latmos I: Antiochus III, Zeuxis und Herakleia". *Chiron* 18 (1988), 421-76.

İnternet Kaynakları

arkeoloji.biz (Erişim Tarihi: 04.04.2015)

armenianhighland.tumblr.com (Erişim Tarihi: 05.04.2015)

Berlin Pergamon Museum” <http://www.smb.museum/en/museums-and-institutions/ Pergamonmuseum/home.html>” (Erişim Tarihi: 08.04.2015)

de.wikipedia.org (Erişim Tarihi: 14.04.2015)

en.wikipedia.org (Erişim Tarihi: 20.04.2015)

Louvre Müzesi “<http://www.louvre.fr/en>” (Erişim Tarihi: 24.04.2015)

sitemaker.umich.edu (Erişim Tarihi: 25.04.2015)

tr.wikipedia.org (Erişim Tarihi: 30.04.2015)

www.ancientbattles.com (Erişim Tarihi: 01.05.2015)

www.coinarchives.com (Erişim Tarihi: 04.05.2015)

www.coinindia.com (Erişim Tarihi: 06.05.2015)

www.commons.wikimedia.org (Erişim Tarihi: 10.05.2015)

www.forumancientcoins.com (Erişim Tarihi: 11.05.2015)

www.hannibalbarca.webspace.virginmedia.com (Erişim Tarihi: 14.05.2015)

www.neverthirsty.org (Erişim Tarihi: 15.04.2015)

www.wildwinds.com (Erişim Tarihi: 20.04.2015)

EKLER

EK 1- HELLENİSTİK KRAL LİSTELERİ

BÜYÜK İSKENDER, HALEFLERİ VE SELEUKOS'LAR KRALLIĞI *

Büyük İskender (III. Aleksandros)	MÖ.	336- 10 Haziran 323.
Philippos Arrhidaios	MÖ.	323-316.
IV. İskender (Aleksandros)	MÖ.	316-312.
Seleukos I Nikator	MÖ.	311-281.
Antiokhos I Soter	MÖ.	281- 2 Haziran 261.
Antiokhos II Theos	MÖ.	261-246 Yaz'ı.
Seleukos II Kallinikos Pogon &		
Antiokhos II Hieraks	MÖ.	246-225.
Seleukos III Keraunos Soter	MÖ.	225-223.
Antiokhos III Megas	M.Ö	223-187 Yaz'başı.
Seleukos IV Philopator	MÖ.	187- Eylül 175.
Antiokhos IV Epiphanes	MÖ.	175-164.
Antiokhos V Eupator	MÖ.	163-162.
Demetrios I Soter	MÖ.	162-150.
İskender Balas	MÖ.	150-145.
II. Demetrios Nikator	MÖ.	145-140.
VI. Antiokhos Epiphanes	MÖ.	145-142.
VII. Antiokhos Sidetes	MÖ.	138-129.
II. Demetrios Nikator	MÖ.	129-125.
Kleopatra Thea	MÖ.	126-
Kleopatra Thea ve VIII. Antiokhos Grypos	MÖ.	125-121.

V. Seleukos	MÖ.	125-
VIII. Antiokhos Grypos	MÖ.	121-96.
IX. Antiokhos Kyzikenos	MÖ.	115-95.
VI. Seleukos Epiphanes Nikanor	MÖ.	96-95.
III. Demetrios Philopator	MÖ.	95-88.
X. Antiokhos Eusebes	MÖ.	95-83.
XI. Antiokhos Philadelphos	MÖ.	94.
I. Philippos Philadelphos	MÖ.	94-83.
XII. Antiokhos Dionysos	MÖ.	87-84.
(Armenia Kralı Tigranes ile eşzamanlı)	MÖ.	83-69.
XIII. Antiokhos Asiatikos	MÖ.	69-64.
II. Philippos Philorhomaio	MÖ.	65-64.

* **not:** Büyük İskender, Halefleri ve Seleukos'lara ait bu Kral Listesi R.A. PARKER ve W. H. DUBBERSTEIN'in *Babylonian Chronology*, (1956); A. R. BELLINGER'in *The End Of The Seleucids*, (1940); MÖ. 331-305 yılları arasında Babilonia Kronolojisi için, J. OELSNER'in *in Altorientalische Forschungen I*, (1974: 129 ve ZA 1974: 261)'e göre, hazırlanmış olup, E. J. BICKERMAN'in *Chronology Of The Ancient World* (1980. s.129 v.d.)'dan alınmıştır.

PTOLEMAİOS'LAR KRALLIĞI *

I. Ptolemaios Soter	MÖ	305-282.
II. Ptolemaios Philadelphos	MÖ.	282- 29 Ocak 246.
III. Ptolemaios Euergetes	MÖ.	246-222.
IV. Ptolemaios Philopator	MÖ.	222-205.
V. Ptolemaios Epiphanes	MÖ.	204-180.
VI. Ptolemaios Philometor	MÖ.	180-145.

VI. Ptolemaios, VIII. Ptolemaios ve II. Kleopatra'nin birleşik hükümdarlıkları 5 Eylül 170 (164-3 VI. Ptolemaios Philometor 'un kovulması).

VII. Ptolemaios Neos Philopator	MÖ.	145 -144 Tahta ortak olmuştur.
VIII. Ptolemaios Euergetes (= Physcon)	MÖ.	145-116.
III. Kleopatra ve IX. Ptolemaios II. Soter (= Lathyros)	MÖ.	116-107.
III. Kleopatra III ve X. Ptolemaios Alexander	MÖ.	107-101.
X. Ptolemaios, I. Alexander ve Kleopatra Berenike		101-88.
IX. Ptolemaios II. Soter	MÖ.	88-81.
Kleopatra Berenike, XI. Ptolemaios ve II. Alexander		80.
XII. Ptolemaios (= Auteles)	MÖ.	80-58.
IV. Berenike	MÖ.	58-55.
XII. Ptolemaios (= Auteles)	MÖ.	55-51.
VII. Kleopatra ve XIII. Ptolemaios	MÖ.	51-47.
VII. Kleopatra ve XIV. Ptolemaios	MÖ.	47-44.
VII. Kleopatra ve XV. Ptolemaios (= <i>Cesarion</i>)	MÖ.	44-30 Ağustos 31.

* **not:** I. Ptolemaios "*Soter*"'in Mısır hakimiyeti Büyük İskender'in MÖ. 10 Haziran 323 Babil'deki ölümünden itibaren başlamıştır. Ptolemaios'lara ait bu kral listesi T. C. SKEAT'ın *The reigns of the Ptolemies*, (1954); A. E. SAMUEL'in *Ptolemaic Chronology*, (1962); P. W. PESTMAN'ın *Chronologie egyptienne d'arpes les textes demotiques*, (1967)'e göre hazırlanmış olup, E. J. BICKERMAN'ın *Chronology Of The Ancient World*, (1980: 128 v.d.)'dan alınmıştır.

MAKEDONIA'DAKİ ANTİGONOS'LAR KRALLIĞI *

I. Antigonos Monophtalmos	MÖ.	306-301.
I. Demetrios Poliorketes	MÖ.	306-283.
II. Antigonos Gonatas	MÖ.	283-239.
II. Demetrios	MÖ.	239-229.
III. Antigonos Doson	MÖ.	229-221.

V. Philippos	MÖ.	221-179.
Perseus	MÖ.	179-168.

* **not:** E. MANNI'nin *Fasti ellenistici e romani* 75'e göre, II. Antigonos Gonatas'ın esas olarak Makedonia hükümdarlığı, MÖ. 276 yılında başlayıp MÖ. 241/240 yılında son bulmuştur. I. Demetrios "*Poliorketes*" ise, Makedonia'yı MÖ. 294 ile 287 yılları arasında yönetmiştir. E. J. BICKERMAN'ın *Chronology Of The Ancient World*, (1980: 129 v.d.)'dan alınmıştır.

PERGAMON'DAKİ ATTALOS'LAR KRALLIĞI *

Philetaerios	MÖ.	283-263.
I. Eumenes	MÖ.	263-241.
I. Attalos Soter	MÖ.	241-197.
II. Eumenes Soter	MÖ.	197-159.
II. Attalos	MÖ.	159-139.
III. Attalos	MÖ.	139-133.
(III. Eumenes = Aristonikos*)	MÖ.	133-129

* **not:** E. S. G. ROBINSON'un *Numismatic Chronology*, (1954: 1) ve E. J. BICKERMAN'ın *Chronology Of The Ancient World*, (1980:130)'dan alınmıştır.

TRAKYA KRALLIĞI *

Odrysaе'nın Kralları

Teres	MÖ.	ca. 450.
Sitalkes	MÖ.	ca. 440-424.
Amdokos " <i>Medokos</i> "	MÖ.	ca. 408-
Hebryzelmis	MÖ.	ca. 385-
I. Kotys	MÖ.	ca. 383-360/359.

Krallığın üç Prens arasında paylaşılması

Makedonia Hakimiyeti MÖ. 342/341.

* *not*: Hellenistik Çağ ve Makedonia hakimiyeti zamanında yerel prensler tarafından yönetilen bu bölge Roma zamanında, Roma'ya egemenliğine bağlı yerel krallar tarafından yönetilmiş olup, MÖ. 74 yılında Roma eyaleti olmuştur. WOLF-D. BARLOWEVEN'in *Abriss der Geshichte antiker Randkulturen*, (1961: 239) E. J. BICKERMAN'ın *Chronology Of The Ancient World*, (1980: 133)' ten alınmıştır.

PONTOS KRALLIĞI *

Mithridates Kios'un hanedanlığından	MÖ.	337/336-302/301.
I. Mithridates Ktistes	MÖ.	302/301-266/265.
Ariobarzanes	MÖ.	266/265-ca. 255.
II. Mithridates	MÖ.	ca. 255-220.
III. Mithridates	MÖ.	ca. 220-185.
I. Pharnakes	MÖ.	ca. 185-ca. 170.
IV. Mithridates Philopator Philadelphos	MÖ.	170-ca. 150.
V. Mithridates Euergetes	MÖ.	ca. 150-121/120.
VI. Mithridates Eupator	MÖ.	121/120-63.
II. Pharnakes (= Kimmeria Bosphoros'un Kralı)	MÖ.	63-47.
Darios	MÖ.	39-37?

* **not**: E. J. BICKERMAN'ın *Chronology Of The Ancient World*, (1980: 134)' ten alınmıştır.

KAPPADOKIA KRALLIĞI *

İlk olarak Kappadokia'nın bağımsız olduğunu ileri süren yönetici III. Ariarathes, MÖ. 255/251-220 ile kral listesi başlatılmıştır.

IV. Ariarathes Eusebes MÖ. 220-ca. 162.

V. Ariarathes Eusebes Philopator	MÖ.	ca. 163-ca. 130.
VI. Ariarathes Epiphanes Philopator	MÖ.	ca. 120-ca. 111.
VII. Ariarathes Philometor	MÖ.	ca. 111-ca. 100.
Ariarathes Eusebes Philopator**	MÖ.	ca. 100-88.
VIII. Ariarathes	MÖ.	ca. 96-

Hükümdarlığın sona ermesi ve Kappodokia'lıların elit tabakaya mensup Ariobarzanes'i kral seçmeleri.

I. Ariobarzanes Philoromarios	MÖ.	ca. 95-ca. 62.
II. Ariobarzanes Philopator	MÖ.	62-ca. 54.
III. Ariobarzanes Eusebes Philoromaios	MÖ.	ca. 54-42.
IX. Ariarathes	MÖ.	42-36.
Arkheleas	MÖ.	36- M.s. 17.

** **not:** Ariarathes "*Eusebes Philopator*" VI. Mithridates "*Eupator*"'un oğlu idi. Bu da bize Kappadokia Krallığı'nın MÖ. 100-63 yılına kadar Mithridates tarafından yönetildiğini göstermektedir. E. J. BICKERMAN'ın *Chronology Of The Ancient World*, (1980:134)' ten alınmıştır.

BITHYNIA KRALLIĞI *

Zipotes (= MÖ. 298/297 den itibaren Kral)	MÖ.	ca. 315-ca. 280.
I. Nikomedes	MÖ.	ca. 280-242 yılından önce öldü.
Ziaelas	MÖ.	ca. 250-227 yılından önce öldü.
I. Prusias	MÖ.	ca. 230-ca. 182.
II. Prusias	MÖ.	ca. 182-149.
II. Nikomedes Epiphanes	MÖ.	149-ca. 127.
III. Nikomedes Euergetes	MÖ.	ca. 127-ca. 94.
IV. Nikomedes Philopator	MÖ.	ca. 94-ca. 74.

* **not:** E. J. BICKERMAN'ın *Chronology Of The Ancient World*, (1980:134)' ten alınmıştır.

ARMENIA KRALLIĞI *

ARTAKSIAS SÜLALESİ

Zariadris'in oğlu Artaksias	MÖ.	ca. 189-ca. 164.
I. Tigranes	MÖ.	?
Artavasdes	MÖ.	ca. 95 yılında öldü.
II. Tigranes (Büyük)	MÖ.	ca. 95-55.
II. Artavasdes	MÖ.	55-34.
Artakses	MÖ.	34-20.
III. Tigranes	MÖ.	20-ca. 8.
IV. Tigranes	MÖ.	ca. 8 - M.s. 1.
Ariobarzanes	MS.	2 - 4.
III. Artavasdes	MS.	ca. 4-ca. 6.

* **not:** K. TOUMANOV, *Studies in Christian Caucasian History*, (1963: 293); H. SEYRIG, *Revue Numismatique*, (1955: 111) ve E. J. BICKERMAN'ın *Chronology Of The Ancient World*, (1980: 135)' ten alınmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI : Elif ALTEN
Doğum Tarihi ve Yeri : 02.01.1987 - Urla / İzmir
Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Urla Lisesi (YDA), İzmir, 2005
Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Eski Yunan Dili ve Edebiyatı, Antalya, 2011
Yüksek Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Antalya, 2015
Tez Konusu : III. Antiokhos'un Hellenistik Krallıklar ve Roma ile Olan İlişkileri
Yabancı Dil/Diller : İngilizce-Almanca

Bilimsel Faaliyetler :

- “Miletoslu Hesykhios Illoustrisus ve Konstantinopolis’in Yerel Tarihi” *MJH II/2,2012, 269-276.*
- *B. Takmer*, “Lex Portorii Provinciae Lyciae. Ein Vorbericht über die Zollinschrift aus Andriake aus neronischer Zeit” *Gephyra 4,2008, 165-188. Çev. E. Alten-S. Yeni*, “Likya Eyaleti Gümrük Yasası: Nero Dönemi’ne ait Andriake Gümrük Yazıtı hakkında Ön Rapor” şurada: *Eskiçağ Yazıları 3 (Akdeniz Dilleri ve Kültürleri Araştırma Merkezi Yayınları) İstanbul,2012,201-240.*
- “Komana’dan Yeni Yazıtlar”. Şurada: Ed. D. B. Erciyas – M. N. Tatbul, *Komana Ortaçağ Yerleşimi, 2015.*
- MJH (Mediterranean Journal of Humanities)’de redaksiyon, 2012-2014
- CEDRUS (Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü Dergisi)’da dergi sekreterliği ve redaksiyon 2013.

İş Denevimi

Projeler : TÜBİTAK - ARDEP - SOBAG Proj. No: 108K437, “Stadiasmus Patarensis” Çerçevesinde Orta Likya (Teke Yarımadası) Ulaşım Sistemi ve Sorunları” başlıklı projede öğrenci, 2009
Kazılar : Pisidia Antiokheia’da kazı çalışmalarında Ekip Üyesi/Epigraf, 2010

Ksanthos Kazı alışmaları, Epigraf, 2012

Phaselis ve Territoriumu yüzey araştırması, Epigraf-Eskiçağ tarihçisi

Çalıştığı Kurumlar : Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim
Dalı, Araştırma Görevlisi (2012- Devam Ediyor)

E-Posta : elifalten@akdeniz.edu.tr